

IV

ҚОДИР бахши РАҲИМОВ

І
САЙЛАНМА

RESPUBLIKA BAXSHICHILIK SAN'ATI MARKAZI
QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

Qodir baxshi Rahimov

SAYLANMA

(Termalar va dostonlar)

I kitob

Yozib oluvchi, nashrga tayyorlovchi
va soʻz boshi muallifi
Abdiolim Ergashev,
filologiya fanlari doktori

TERMIZ-2023

Mashhur xalq baxshisi Qodir baxshi Rahimov ijodidan yozib olib, nashr etilayotgan ushbu to'plamda baxshining turli yillarda ijro etgan termalaridan namunalar, Qodir baxshi iqtidori tufayli yaxlit syujet va kompozitsiyaga ega bo'lgan va ilk bor e'lon qilinayotgan "Kelinoy", "Yozi bilan Zebo" hamda baxshining o'z individual ijod mahsuli bo'lgan "Jahon pahlavoni" dostonlari jamlangan. Termalar va dostonlar o'quvchilarni Qodir baxshi ijodi va mahorati bilan tanishtirishga xizmat qiladi.

Mas'ul muharrir:

Shomirza Turdimov, filologiya
fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Umid Norboyev,
Baxtiyor Axmedov

Ushbu kitob xalqimizning mashhur baxshisi Qodir Rahimovning 85 yillik yubileyiga bag'ishlab Respublikasi baxshichilik san'ati markazi tomonidan chop etishga tayyorlandi.

ISBN 978-9943-7735-5-4

© Qodir baxshi Rahimov, 2023 y.
© "KITOB NASHR" nashriyoti, 2023 y.

QODIR BAXSHI HAQIDA

O'zbek baxshichilik maktabi dunyoga Ergash Jumanbulbul o'g'li, Islom shoir, Fozil Yo'ldosh o'g'li, Po'ltan shoir, Bola baxshi, Esemurat Jirov, Mardonaqul Avliyoqul o'g'li, Qodir baxshi Rahimov singari mashhur namoyondalarni bergani bilan har qancha faxrlansa arziydi.

SH.M. Mirziyoyev.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.

Qodir baxshi XX asrning eng zo'r baxshisi edi. Hali bunaqangi iqtidorli, hafizasi qudratli, sehrli sozli va sirli ovoz sohibi yana necha asrda tug'ilishi dargumon.

Abdulla ORIPOV,
O'zbekiston xalq shoiri.

Men uzoq yillar xalq baxshilari ijodini o'rganib Qodir baxshidek ohangrabo sasga, soz chertishda, soz va so'zni qo'shishda yuksak mahoratga ega boshqa baxshiga duch kelmadim. U o'tkir xotirasi, repertuarining nihoyatda boyligi bilan mo'jiza edi.

Malik Murodov, professor, fan arbobi.

Qodir baxshining ijodiy merosi

O'zbek xalq baxshichilik san'ati an'alarini asrash, rivojlantirish ilk bor uchinchi uyg'onish davri poydevorini qurishga kirishgan yangi O'zbekistonda umumdavlat ishi darajasiga ko'tarildi.

Prezidentimizning 2018-yil 25-apreldagi "Baxshichilik va dostonchilikni yanada rivojlantirish hamda takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2018-yil 1-noyabrda "Xalqaro baxshichilik san'ati festivalini o'tkazish to'g'risida"gi qarori, 2019-yil 14-maydagi Xalqaro baxshichilik san'ati "baxshichilik san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori va 2019 yil 6 apreldagi "Xalqaro baxshichilik san'ati festivali"ning ochilishi tantanalarida so'zlagan nutqida hamda boshqa me'yoriy hujjatlarda qadim baxshichilik va dostonchilik san'atini saqlab qolishda asosiy vazifalarini beradi.

Bu tarixiy qarorlarda universitet va institutlarda yangidan tashkil qilingan baxshichilik va dostonchilik san'ati vakillarini yoshlarni tarbiyalash, bu sohada ustozshogirdchilik an'alarini tiklash va izchil yo'lga qo'yishga alohida e'tibor berildi. Shu sababli Termiz shahrida "Respublika baxshichilik san'at maktab internati" respublikamizning barcha tumanlaridagi musiqa va san'at dargohlarida "Baxshichilik sinflari" ochildi va bugungi kunda samarali faoliyat olib bormoqda. Oliy ta'limda baxshichilik va folklor bo'limlariga yoshlar o'qishga qabul qilinish, shu sohalarining mutaxassislarini tayyorlash yo'lga qo'yildi. Shuningdek, O'zbekiston madaniyat vazirligi huzurida tashkil etilgan Respublika baxshichilik san'at markazi faoliyati ko'zga ko'rinib qoldi.

San'atning barcha sohasida, xususan baxshichilikda barhayot baxshilarning repertuari, ijro usullarini o'rganishgina xalq eposini hozirda ijod qilayotgan ustoz baxshilargacha yetkazib, bu olamdan o'tgan mashhur baxshilar qoldirgan boy ma'naviy merosini o'rganish, bilish zaruriyati hamisha bor. Buni yaxshi anglagan Prezidentimiz 2022 yil xalqimizning mashhur kuychilari baxshi-shoir Fozil Yo'ldosh o'g'lining 150 yillik, Qodir baxshi Rahimovning 85 yillik yubileyini ko'tarinki ruhda respublika miqyosida nishonlashini ta'kidladi.

Fozil Yo'ldosh o'g'li o'zbek dostonchiligi gullagan payti Ergash Jumanbulbul, Po'ltan shoir, Islom shoir, Abdulla shoir Nurali o'g'li, Bola baxshi, Umir shoir kabi baxshilarga zamondosh bo'lib yashagan bo'lsa, Qodir baxshi yuqorida nomi zikr etilgan baxshilar olam dan o'tib folklorshunoslar dostonchilik tugadi deb xulosaga kelingan bir paytda o'tgan asrning 60 yillarning yarmida sozi va sehrli ovoz bilan davralarga kirib kelgan. Aytishlaricha, Qodir baxshi bir eshitganni-yo o'qiganni yodda olib qolishdek tug'ma qobiliyatga ega bo'lgan. Qodir baxshi Qashqadaryo, Surxondaryodagi iste'dodli keksa baxshilarning huzurida bo'lib ularning

repertuaridagi dostonlar, ijro etish usul va yo'llarini ovoz tovlanishlarini o'rganib chiqandi. Ergash Jumanbulbul, Fozil shoir, Po'ltan shoir, Islom shoirlarning nashr etilgan dostonlarini o'qib o'zlashtirgan.

Qashqadaryo, Surxondaryo dostonchiligiga Xorazmning dostonlari ko'p sozda aytish usullarini olib kirgan va bu kabi izlanishlar Qodir baxshini tezda xalq o'rtasida mashhur qilgan.

Qodir baxshi 70-80 yillarda respublika, sobiq ittifoq, xalqaro miqyoslarda bo'lib o'tgan tanlovlarda ko'p bor g'olib bo'lsa-da, unga hukumat rag'bat bermagan biror bor taqdirlanmagan, aksincha termalar-u dostonlarini nashr etishga monelik qilgan.

Mana mustaqillik tufayli yangi O'zbekistonda prezidentimizning e'tibori sababli Qodir baxshining 85 yillik yubileyi nishonlanadigan bo'ldi. Shu tantanaga bag'ishlab Qodir baxshi bilan sal kam 20 yil ijodiy hamkorlikda ishlagan folklorshunos, filologiya fanlari doktori Abdualim Ergashev baxshining ikki jildlik termalar va dostonlar "Saylanma" sini nashrga tayyorladi, "saylanma" dagi termalar va dostonlar folklorshunos tomonidan puxta yozib olingan.

Men "saylanma" lar qo'lyozmasidagi termalar "Kelino'y", "Yozi bilan Zebo", "Jahon paxlavoni", "Zaydinoy", "Jorxun maston", "Oychinor" dostonlari bilan tanishib ularda yurtni sevish va uni bosqinchilardan asrashdek vatanparvarlik tuyg'usi, xalqparvarlik, mardlik jasorat, insonni qadrlash, milliy urf odatlar va qadriyatlar yuksak badiiylkda aks etganiga guvoh bo'ldim.

Bu tuyg'ularni yosh avlodga singdirish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Shu sababli baxshichilik maktab va sinflarda umum ta'lim maktablari o'quvchilari o'rta maxsus bilim yurtlari va oliy o'quv yurtlaridagi talabalarga Qodir baxshi ijodidan saboq berib "saylanma" larga kiritilgan she'rilar va dostonlarni o'qitish, o'rgatish ularni barkamol inson bo'lib voyaga yetishiga alohida ahamiyat kasb etadi. Bu asarlar yoshlarni ona vatan muqaddasligi, bunyodkor xalqimiz mehri ulug'ligi va fidoyiligini, ota-onani ulug'lash, mehnatning qadriga yetish xalqimizni uzoq asrlardan buyon asrab-avaylab kelayotgan milliy an'alarimizni asrashni chuqur anglashga o'rgatadi.

Shu sababli Qodir baxshi repertuarlaridan yozib olib nashrga tayorlangan "Saylanma" ning har ikki jildini nashrga tavsiya etaman.

O.Nazarbekov

O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va turizm vaziri

Ulkan salohiyat sohibi

Necha yillarki, butun O'zbekistonda, Markaziy Osiyoda, Osiyo-yu Yevropada Qodir baxshi nomi aytilganda, uni bilgan millionlab muxlislar bir qalqib tushadi. Hayotdan erta ko'z yumganiga afsus bilan yodga oladi. Yaratganning unga bergan salohiyati, shirador, goh mayin, goh guldurohli ovozi, do'mbirani yuzdan oshiq ohanglarda sehrli sayrata olish mahorati, dostonlar va termalar kuylaganda o'z ovozi va do'mbira ohanglarini uyg'unlashtira olish qobiliyati bilan barchani hayratlantira lardi.

O'n sakkiz yil ijodiy hamkorlikda ishlab, ko'plab uzoq-yaqin safarlar, respublika va xalqaro miqyosidagi turli tadbirlarda qatnashib angladimki, Qodir baxshining barcha e'tibor, obro', shon-shuhratga erishuvi, o'zining favqulotta kuchli xotirasi, tinimsiz izlanishi, mashq qilishi, kitob o'qishi, ustoz baxshilarning ijro usullari, repertuarlari o'rganishi, maqsadi yo'lida tinim bilmay kurasha olishi tufayli ekan. Otadan erta yetim qolib, onasi Norxol Turdi qizi, bobosi Turdi baxshi, tog'asi Hazratqul baxshilar tarbiyasini oladi. Bobo va tog'a baxshilar u tilga kirishi bilan bor mehrini berib, do'mbira chertishga va termalar aytishga o'rgata boshlagan. Ilk manba.

Onasi Norxol Turdi qizi yolg'iz o'g'li va ikki qizini og'ir urush yillaridagi ochlikdan olib o'tib, butun diqqat e'tiborini Qodirni baxshi qilib yetishtirishga sarflaydi. Unga to'rt yoshida maxsus do'mbira yasattirib berdi, yetti yoshida otasi va ukasidan zo'rroq, elda dovrug'li amaki akasi Rajab baxshi Normurod o'g'liga shogirdlikka topshirdi. O'n to'rt yoshida esa Qashqadaryo, Surxondaryo, Turkmaniston va Tojikistonda mashhur dostonchi Umir shoir Safarovga shogirdlikka berdi. Yosh Qodir Umir shoirdan ko'plab do'mbira kuylarini, yigirmadan oshiq doston va o'nlab termalarni o'rganib, o'n olti yoshida ustozdan mustaqil baxshilik qilish duosini oldi. Bu ikkinchi manba.

O'zbek baxshilarining mashhur vakillari Ergash Jumanbulbul o'g'li, Fozil shoir, Po'ltan shoir, Islom shoirlarning nashr etilgan dostonlarini o'qib o'zlashtirib bordi. Ayniqsa, Ergash Jumanbulbul va Fozil shoirga ixlosi kuchli bo'lib: "Meni Ergash shoir va Fozil shoirning kitoblari odam bo'lishimga (baxshi bo'lishimga -A.E.) eng ko'p asos bo'lgan",-der edi. Bir umr dostonlarni Ergash Jumanbulbul darajasida yuksak badiiylikda kuylashga intildi va qayma'noda bunga erishdi ham. Bu uchinchi manba.

Yigitlik paytlarida Qodir baxshi o'zini goh shofyor, goho boshqa kasb egasi sifatida tanishtirib, eshitayotgan baxshining ixlosmandi ekanligini aytib, Qashqadaryo-Surxondaryoning o'ttizdan oshiq keksa yoshli baxshilaridan do'mbira chertish usullari, ijro etish yo'llari, repertuaridagi terma va dostonlarni o'zlashtirdi. Bu to'rtinchi manba.

Ana shu izlanishlar, intilishlar, axtarib o'rganishlar sababli Qodir baxshining repertuaridan qirq ikki yoshida yuzdan oshiq do'mbira kuylari, bir yuz yigirmadan ziyod terma, sakson doston, bir yuz oltimish ertak va rivoyatlar, ko'plab qo'shiqlar, maqollar, topishmoqlar, milliy o'yinlar jamlandi. Bu repertuar Qodir baxshining naqadar kuchli xotira va salohiyatga ega ekanligini asoslovchi dalil bo'lib, hali o'zbek folklorshunosligi tarixida bir baxshi repertuarida bunchalik rang-barang va boy og'zaki ijod namunalari qayd etilmagan.

Qodir baxshi o'zbek dostonchiligi so'nib bo'ldi (tugadi) deb markazdagi folklorshunoslar xulosaga kelgan bir paytda, o'tgan asrning 60-yillar o'rtalarida yonib, momaqaldiroqday guldirab, hech kimda yo'q tabiiy jo'shqin ovozi va sehrli soz bilan hammani qoyil qoldirib davralarga kirib keldi. Bu payt baxshiga ixlosmandlar ham ancha kamaygan, yoshlar esa baxshini tinglashni chetga surib qo'yib, zamonaviy san'atkorlarni eshitishtga o'tib ketgan edi. Shunday bir paytda Qodir baxshi yana yo'l topdi. To'ylarda, tadbirlarda Xorazm baxshilari usulini Qashqadaryo-Surxondaryo dostonchiligiga moslab qo'llashga o'tdi. Do'mbira ohanglariga tor, doira, dutor, g'ijjak, chanqovuz ohanglarini kamarbasta qildi va qisqa fursatda yoshlarni ham dostonlar tinglashga qaytara oldi. Baxshi to'y-tomoshalarda, yoshlar davrasida shu usulni qo'llar, boshqa vaqt Janubiy O'zbekiston baxshilarining an'anaviy yo'lida kuylardi. Ammo, an'anaviylikni ham boshqa poetik maktablardan o'rgangan yo'llar bilan boyitib bordi.

O'tgan asrning 70-yillariga kelib Qodir baxshi tinglovchilar uchun ham, o'zi tengi, o'zidan katta va kichik baxshilar uchun ham mo'jizaga aylandi. Ular baxshiga o'xshashga, baxshiday ijro etishga intila boshladilar. Shu bois Hazratqul baxshi, Azim baxshi, Ro'zi baxshi, Boborayim baxshi, O'sar baxshi, Shomurod baxshi, Qora baxshi, Xushvaqt baxshi, Chorshanbi baxshi, Shoberdi baxshi singari Qashqadaryo-Surxondaryoning yetakchi baxshilari Qodir baxshi atrofida birlashdi. Ayni paytda o'zi tengi, o'zidan katta o'zidan kichik o'ttiz ikki baxshi Qodir baxshini ustoz deb etagini ushladi va uning duosini olib, professional baxshi bo'lib yetishdi. Shulardan hozirgi kunda o'ntasi O'zbekiston xalq baxshisi faxriy unvoni, to'rttasi davlatimizning orden va medallarini olishga sazovor bo'lishdi.

Qodir baxshi 1970-1986 yillarda Respublika, Markaziy Osiyo, Hamdo'stlik malakatlari, Osiyo qit'asi va xalqaro miqyosidagi baxshichilik san'ati va musiqasi sohasidagi ko'rik tanlovlar, konfrensiyalar, kongresslarda muntazam qatnashib, har qachon sovrinli o'yinlardan birini, ko'p payt birinchilikni olishga erishgan, zo'r qobiliyatli va mahoratga ega ijodkor edi. Biroq o'sha davr mafkurasiga milliy va umuminsoniy qadriyatlar, urf-odatlarini o'z termalari va dostonlarida kuylaydigan baxshilar ham maqul kelmasdi, balki o'sha tuzum va uning rahnamochilarini madhiya

etuvchilar kerak edi. Madhiyabozlik qilmagani uchun esa Qodir baxshi goho taziyalardan ham chetda qolmadi.

Qodir baxshi atroflicha epik bilimga ega bo'lganidan rivoyatlar asosida shoh va shoir Zahiriddin Bobur haqida "Oychinor" dostonini yaratdi. XVIII asrday XX asrning 70-yillarigacha tarqoq holda yashab kelayotgan, baxshilar tomonidan parcha-parcha holda kuylanadigan "Kelinoy", "Yozi bilan Zebo" dostonlarini qiziqarli syujet asosida yaxlit kompozission qolipga tushurdiki, bu uning o'zbek dostonchiligiga qo'shgan katta hissasi bo'ldi. Shuningdek, baxshi zamonaviy mavzularda "Oyshah", "Davrim farzandi", "Eshqora bilan Do'sqora" va ma'juziy ma'nodagi "Jahon pahlavoni" kabi dostonlarni ijod qildi.

1937 yil 16 aprelda Dehqonobod tumanidagi Xo'jamahmud qishlog'ining Chalka ovulida o'qituvchi Rahim Jabbor oilasida tug'ilib, avval maktabda, so'ngra Buxoro davlat universitetida tahsil olgan Qodir baxshi 25 yil qishlog'idagi Bobur nomli maktabda o'quvchilarga musiqa va jismoniy tarbiyadan dars berdi. Umrining so'nggi ikki yilida tuman madaniyat bo'limida faoliyat yuritdi. U 1986 yil 29 avgustda avtohalokatdan vafot etdi.

Biz ushbu kitobga Qodir baxshi bilan uzoq yillar hamkorlikda ishlab, o'zimiz yozib olgan qirqdan oshiq termanni va uch dostonni kiritdik. Ularda baxshining ijoddagi sehrli ovozi, do'mbiraning dil tortar navolari yo'q, balki faqatgina matn, so'zlar qolgan. Ana shu so'zlar orqali ham baxshining badiiy mahoratini, u olg'a surgan ezgulik, milliy qadriyatlarni, urf-odatlarini anglash, ulardan ruhiy estetik ta'sir olish qiyin emas.

**Abdiolim Ergashev, filologiya fanlari
doktori, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan
yoshlar murabbiyi.**

TERMALAR AN'ANAVIY TERMALAR

Do'mbiram

Seni chertsam ko'nglim gulday yayraydi
Bulbuldayin sayrab chiqqin, do'mbiram.
Qo'shsha toring qo'shilganda sayraydi.
Ko'ksing ochib yayrab chiqqin, do'mbiram.

Qahramonni ko'rganingda maqtaysan,
Dangasaga duch kelganda to'xtaysan.
Ohanglarga, o'zing, kuylarga boysan,
Tovushingni soz chiqqin, do'mbiram.

Maqtay-maqtay qo'rqog'ini mard qilgan,
Turta-turta eshagini ot qilgan.
Chertabersam el qo'nglini shod qilgan,
Mayin tordan nozchiqargin, do'mbiram.

Qo'shsha toring bir-biriga eshilar,
Tovishingga qush bulbullar qo'shilar,
Suhbatlaring har kechada soz o'tar
Bo'lsa qishdan yoz chiqqin, do'mbiram.

Sozlar bilan sen hamisha barobar
Sen kirgan xonada suhbat, kulgu bor.
O'zing chertib, Qodir bo'ldi baxtiyor,
Ozod yurtida qanot qoqqin, do'mbiram.

Nima aytay

1. Sumbul sozim, kuyla bugun eshilib,
Qo'shsha toring ohanglari qo'shilib,
El dardini o'ksib-o'ksib so'ylagin,
Chanoqlaring uch joyidan teshilib.

2. Kel, do'mbiram, so'zga so'zni qo'sh endi,
Baxshi ovozigina mos bo'b tush endi,

Tinglamoqqa kebdi muna xaloyiq,
Menga ilhom berib, qani jo'sh endi.
3. Botirlar haydaydi maydonga otdi,
Elga-el qo'shilsa baxtdi(r), davlatdi(r).
O'n sakkiz yoshimda do'mbira berib,
Ustozlarim qo'shiq ayt deb o'rgatdi.

4. Quloq soling davradagi haloyiq,
Dostonlarni bir-bir qator qilaylik,
Yaxshisini qochirmayin ushlanglar,
Ko'payishib, xo'p aytishib ko'raylik.

5. Yomon doston kuylab, yaxshi qolmasin,
Tinglovchilar bo'lmaydi deb turmasin,
Ko'payishib bittasini ushlanglar,
Botir bo'lsin, aslo qo'rqqoq bo'lmasin.

6. Safda turar, mana "Shirin va Shakar",
Ot ustida qilich sermar "Suvkavsar",
Oshiq bo'lib oh deb o'tdi jahonda,
Mohna bilan yetisholmay "Oysavsar".

7. "Bastam" o'tdi ikki ko'zi ko'r bo'lib,
"Rustam" o'tdi bu dunyoda zo'r bo'lib,
YO aytaymi Qo'ng'irotning sheridan,
Dushmanini sermab otdi nor bo'lib.

8. Aytayinmi "Xolbeka" day oshiqdan,
"Tohir-Zuhra" gul uzatgan beshikdan.
"Yusuf-Zulayho" ham o'tgan oh urib,
"Layli-Majnun" zor yig'lagan yoshlikdan.

9. "Go'ro'g'li"ning o'zi o'ttizta doston,
O'n besh doston bo'lib yurar "Avazxon",
Ikki oyda yetolmagan ustozlar,
Aytganda ham qolib ketgan "Gulnozxon".

10. "Hasanxon"dan so'ylayinmi, "Ravshan"dan,
YO "Nurali" kezgan bog'i gulshanda.

"Kuntug'mish"mi yoxud "Oychinor" bo'lsin,
YO davrimiz qozongan dovrug'i shondan?
11. Dostonlar safida turar "Zaydinoy",
Undan qolishmaydi aslo "G'upponoy".
Barchasidan go'zallikda benazir,
Nafosatli, nazokatli "Kelinoy".

12. Botir bilsam yursa tovning o'rini,
Qo'ng'irotning "Alpomish" day zo'rini,
"Barchin Bekach" o'zi bitta dostondir,
YO aytaymi "Yodgor" jonday sherini.

13. Alloh dedim men qo'limni quvshirdim,
Temur haqda dostonimni yashirdim,
"Olchinbek" u "Yozi-Zebo" dardlarin,
Kuylay-kuylay shogirdlarga oshirdim.

14. Gohi davralarda jo'shib kuyladim,
Inson dardin bor vujudan so'yladim.
Qayg'u-g'amlar qolgan bugun orqada,
Oling zamon haqda doston tayladim.

15. "Otibaxd polvon" dan eshiting shu tob,
Erku baxt haqida qilinar xitob,
"Davrimiz farzandi" yangi bir doston,
Va uning mazmuni- ona yurt, oftob.

16. Kechasida yonar uyda chirog'i,
Ham kunduzi bo'ston bo'lar bir yog'i
Ulug'lardan aytayinmi bir maydon,
Odomzotning suyanchig'i, yuragi.

17. "Oysha" o'tdi g'animlardan o'ch olib,
Omon o'tdi majnuntolday irg'alib,
"Eshqoraman-Do'stqora" dan aytaymi,
Olishganda chiqqan dushmandan g'olib.

18. Ertaklar ham oshar ikki bor izdan,
Termalaru, qo'shiqlar ham yuz-yuzdan.

Topishmoq maqollar sanog'i yo'qdir
 Qaysidan aytay deb so'rayman sizdan.
 19. Quyosh eritadi tovning qorini,
 Sizga aytdim bisotimda borini.
 Qaysisini ushlab ma'qul desangiz,
 Maqtay-maqtay aytay o'sha zo'rini.

20. Qodir baxshi bu dam jo'shib boraman,
 Aytay deymen selday toshib boraman.
 Do'mbiramdan shod nag'malar keltirib,
 Ohangga ma'noni qo'shib boraman.

Bulmasin-1

Ayo do'stlar aql bilan ish qilgin,
 Gul deb eksang, o'sib tikan bo'lmasin.
 Gar g'iybatchi oshga aytsa tez borgin,
 El ichida noming qora bo'lmasin.

Til degani bilsang shirin ham zahar,
 Sen deganman siz deganning farqi bor.
 Tilingdan baloga bo'lma giriftor,
 Shirin so'zing elga achchiq bo'lmasin.

Agar aytsang o'z labzingdan qaytmagin,
 Uyingni bexabar qilib ketmagin,
 Siringni sinamay do'stga aytmagin,
 Do'st deb tutinganing dushman bo'lmasin.

Itga ber, yomonga berma oshingni,
 Musht qo'ysa itarma qarindoshingni,
 Avloding bilmayin egma boshingni,
 Mard deb yurgan kishing nomard bo'lmasin.

Bulmasin-2

Ayo do'stlar aql bilan ish qilgin,
 Yaxshi deb yurganing yomon bo'lmasin.

Qilar ishni yetti o'lchab bir kesgin,
 Oltin deb yurganing somon bo'lmasin.
 Ulug'ga atagin doim to'ringni,
 Hurmat ayla na bo'lsada qaringni.
 Sinamayin do'stga aytma siringni,
 Do'stim deb yurganing dushman bo'lmasin.

Nomardga to'kmagin ko'zda yoshingni,
 Yig'lasangda zaharlaydi oshingni,
 Yomon deb itarma qarindoshingni,
 Yomon deb yurganing orqa bo'lmasin.

Bemehnat bo'lmaydi hech joyda hayot,
 Bilsang bu dunyoying azaldan sayyod,
 Yoshlikdan farzanding ayla tarbiyat,
 Ishyoqmas, dangasa, morqa bo'lmasin.

Egri qib solmagin aslo yo'lingni,
 Odobga o'rgatgin har dam tilingni,
 Yig'ishga o'rganma topgan molingni,
 Vaqti kelib boshga balo bo'lmasin.

Aslo sotma nomusingni, oringni,
 O'rta qo'y harna topgan molingni,
 Xo'rlamagin sevib olgan yoringni,
 O'ttizingda boshing ola bo'lmasin.

Hayotda izlangin aslo tik turma,
 Birovning haqini yo'ldan burma,
 Yomonni yaxshi deb zinhor lof urma,
 Yorug' bo'lgan yuzing qaro bo'lmasin.

Ohuva-1

To'da-to'da qizlarga-ya, ohuva,
 Bir to'dana tol kerag-a, ohuva,
 Zahari bor zamburga-ya, ohuva,

Shirin-shirin tol kerag-a, ohuva.

Bol-bolgina, bolgina-ya, ohuva,
Soy bo'yida tolgina-ya, ohuva,
Qizni suluv ko'rsatar-a, ohuva,
O'ng betida xolgina-ya, ohuva.

Toldan ximcha sindirmang-a, ohuva,
Yaramaydi sabovga-ya, ohuva,
Agar boydan yor qilsang-a, ohuva,
Qo'shilasan maxovga-ya, ohuva.

Osmondagi turnalar-a, ohuva,
Ikki o'tar bir yilda-ya, ohuva,
Ikki oshiq biriksa-ya, ohuva,
Bir yil bo'lmas bir kunicha-ya, ohuva.

Qushdan qo'rqan bedana-ya, ohuva,
Chiqolmaydi dalaga-ya, ohuva,
Yuzi ochilgan qizlar-a, ohuva,
Ming yil qolar baloga-ya, ohuva.

Halinchagimning bog'i-ya, ohuva,
Bir-biriga intizor-a, ohuva,
Mollar bo'ldi izzatda-ya, ohuva,
Mehnat qilgan xoru zor-a, ohuva.

Ohuva-2

Xalginchagima, xalginchak,
Yig'lab bo'ldim kelinchak
Kuyov to'rani yosh desam
Soqoli ekan bir quchoq,
Ohuva, jonim, Ohuva
Ohuva, jonim, Ohuva.

Chanqovuzimni chalayin,

Ro'molin qo'lga olayin,
Bunday kunlarni ko'rguncha,
Zovdan jumalab ulayin,
Ohuva, jonim, Ohuva
Ohuva, jonim, Ohuva

Qaramay ota-enamga,
O'tlar soldiya tanama,
Qo'yga sotib-a qizini,
Boy qilib oldi-ya o'zini,
Ohuva, jonim, Ohuva
Ohuva, jonim, Ohuva

Alamlarning archasi,
Shundaymi qizlar barchasi,
Shunday bo'lsa-ya barchasi,
Qurib ketsin peshonasi,
Ohuva, jonim, Ohuva
Ohuva, jonim, Ohuva.

Ayrilsa

Turnalar ucholmas xildan ayrilsa,
Bedovlar yurolmas yo'ldan ayrilsa,
Tog'lar bukchayadi beldan ayrilsa,
Bulbullar sayramas guldan ayrilsa.

Yigit bo'lsa bo'lsin unda nomus-or,
Yomon qursin keng dunyoni qilar tor.
Baland tog'da o'sgan giyoh sarg'ayar,
Agar havo bilan qordan ayrilsa.

Baland tog'lar yashin tushsa vayrona,
Bu falak ishiga hamma hayrona,
Mard yigitlar baxti ketsa devona,
Sevib olgan sanam yordan ayrilsa.

Sabab bilan ko'kdan havo to'kilar,
Yo'lni yaxshi bilmas bedov qoqilar.

Odamning shunda qaddi bukilar,
Mehr qo'yg'an erka uldan ayrilsa.
Bulutsiz bo'lmaydi qaddili tog'lar,
Gul tilar doimo guli yo'q bog'lar,
To'shakka o'tganda kampirlar yig'lar,
Birga yotib turgan choldan ayrilsa.

Arilar izg'ishar boldan ayrilsa,
Bedovlar bosh egar yoldan ayrilsa,
Qarilik yetgani shudir yoronlar
Darmon ketib norday beldan ayrilsa.

Keng dunyoni o'tgani shul yoronlar,
Ko'rar ko'zu aytar tildan ayrilsa.

Yaxshidir

Hosil bermagan bog'dan,
Suvsiz giyo yaxshidir.
Ish bilmagan ustadan,
Bo'lsa asbob yaxshidir.

Aytay yaxshi yomondan
Ishga chiqmagan sovdan
Qo'zi bermagan cho'pondan
Boquvsiz yurgan yaxshidir.

Bemahal o'sgan loladan,
Bir yog'ib o'tgan jaladan,
Betartib bo'lgan boladan,
Tartibli hayvon yaxshidir.

Salqinlab soyada yotgandan
Bir toqi nosni otgandan,
Dankasa bo'lgan ishchidan
Ro'yxatda bo'lmagan yaxshidir.

Befoyda bog'ilgan otdan,
Ishlasa eshak yaxshidir.

Mergan ov ovlar tovdan,
El talaydigan yovdan,
Foydasiz oqqan suvdan,
Oqmay turgani yaxshidir.

Tartibsiz bo'lgan jiyindan,
Ichda saqlangan tuyundan,
Injayib o'sgan iyindan,
Bo'lmay ketgani yaxshidir.

Yigitga

Orqa tov deb suyangali,
Yiqilganda tayangali
Ko'krak kerib so'z aytgali,
Oldidan dushman qaytgali

Ota ham kerak yigitga.
Umringni tilagali,
Qaytsang yulga qaragali,
Mazang qochsa so'ragali,

Usting sipo bo'b yurgali,
Ona ham kerak yigitga.
O'zga eldan yurt solgali,
Yo'q bersa berib olgali,

Yuraging doim to'lgali,
Qo'shsha yurakli bo'lgali.
Do'st ham kerak yigitga.
Kelmay ketsang izlagali,

O'lsang boshda bo'zlagali,
Dushman bo'lsa xezlagali,

Oru nomusing olgali
Og'a ham kerak yigitga.

O'lchab to'ningni bichgali,
Sen uchun jondan kechgali,
Ko'rib quchog'in ochgali,
Borin oldinga sochgali,

Singil ham kerak yigitga.
Olpinchoqli, solpinchoqli,
O'rta bo'yli, kengquchoqli,
Oq tushda sadaf munchoqli,

Sakson nozli tortinchoqli
Bir yor ham kerakdir yigitga.
O'ng tizzangga o'tirgali,
Orqangdan keb osilgali,

Oldinga chopib chiqqali,
Qariganingda boqqali,
O'chgan chirog'ing yoqqali
Farzand ham kerak yigitga.

Baland tog'lardan oshgani,
Olqishlab itlar qo'shgali,
Beklar bilan bellashgani,
Xonlar bilan tillashgani,
Orqa ham kerak yigitga.

Qolmadi

Xudoyim bergan bu davron
O'tar kuningdi bilmadim.
Tanamga bergan aziz jon.
Ketap kuningdi bilmadim.

Yaxshi yashar ulfat bilan,
Xudoy bergan davlat bilan.

Yomon bosh kulfat bilan,
O'lmasdan yomon qolmadi.

Nechovlar qilib dodu dod.
Xudo dedi qancha ummat,
Xudoning do'sti Muhammad,
Oi hazrat-ey qolmadi.

Dunyolarda yolg'iz bo'lgan
Yerning osti ustun olgan,
Devu pari dodin bergan,
Sulaymon sulton qolmadi.

Tilladan qildi-da, qal'a.
Xudoga qildi-da nola,
CHO'ldi qurdi Makkatilla,
Ibroxim caxiy qolmadi.

Odanzotdan sherlar o'tgan,
Zarbasi quyoshga yetgan.
Ishqirsa oyni hurkitgan,
Tosh qoldi ular qolmadi.

Qancha olimu donolar,
Qancha taxt, qancha xonalar,
Ketdi to'lib paymonalar,
Gul qoldi bo'ston qolmadi.

II

Tovda qorlar bo'lar ado,
Dunyodan qolding sen judo,
Na shohlari qoldi, na gado,
Qaridan birov qolmadi.

Xudo bersa bersin davlat,
Davlat degani ham farzand,
Siz-bizga keldi shu navbat,
Kelmasdan gumon qolmadi.

Bu dunyong asli xatara,
Chalغان baxshing ham o'tara,
Umirday sozlar ketara,
Chalغان baxshiyam qolmadi.

III

Azvayishta bo'lgan tanang.
Qora yerda yotar-a,
Silablar yurganazibosh
Kora qurtlar yutar-a,
Ketmasdan odam qolmadi.

Osmondagi uchgan qushlar,
Bir kun kelib yerni tishlar,
Yul chetida polvon toshlar,
Bir tomoniga yonboshlar
Ketmasdan jonzot qolmadi.

Tabib va giyoh

Qadim o'tgan zamonda
Ulug' tabib yashardi,
Men: "O'limni yengaman!"-deb,
Dadil qadam bosardi.

Chunki tabib bilar edi,
Ming bir giyoh tilini,
Shuning uchun qattiq bo'g'ib,
Ikki joydan belini.

Qancha niyat qildi
Aytganiday bo'lmadi,
Ba'zilari sog' bo'ldi-yu,
Ba'zilari qolmadi.

Yengolmadi hech o'limni,
Cho'lga safar ayladi.
Ming bir giyoh o'sgan joyga
Borib shunday so'yladi:

"Eh giyohlar aldadinglar
Ne sababdan o'zimdi,
O'lgan, o'ldi, qolgan qoldi
Shuvit qilib yuzimdi.

Hayot degan dori berding,
Bu ham foyda bermadi,
Jon ayrilmas do'stga berdim,
Voh hasrato bo'lmadi".

Giyohlardan biri turib
Dedi: "Tabib quloq sol,
Aldamadik bizlar aslo,
Zahar nedur anglab ol.

Odamzodda manmanlik bor,
Ayt nasihat olmaydi.
Yolg'on bilan ezar o'g'li
Onasini bilmaydi.

Bir-biriga alam otar,
G'am otadi til bilan.
Yuraklarni qora qilar
Urmasada qo'l bilan.

G'iybat qilar bir-birini,
Yerdan go'rga soladi.
Og'a bilan inisini,
So'z-la jonin oladi.

Eri-xotin bir yostiqa
Bo'lsa edi vafodor,

Hurmat qilsa, hurmat ko'rsa
Unga dori na darkor.

Qariganin izzat qilib,
Olsa undan maslahat,
Bu falakda ming yil yashar
Aslo o'lmas odamzod.

Ichgan dori foyda berar,
Bo'lsa insonda vijdon,
Qora yurak ichsa qancha
Foyda bermas hech qachon."

Qaytar ekan o'ylar tabib:
"Endi qanday chora bor!"
Go'yo dengiz ostida xas
Suzib yurar zor, nochor.

Endi tabib kasal kelsa:
"Toza yurak bo'l"-derdi
"Qanday bo'lsa yo'lin topib-
Olti marta kul"-derdi.

Kelar Kuytanning kelini

Yerlar yorug' bo'lmayma,
Osmonning to'lgan oyidan.
Qo'y haydagan cho'ponlar
Ilhom olar qo'yidan

Har banda sahar turib
Tilaydi xudoyidan
Bir maydon aytib beray
Kuytanning Kelinoyidan

Kelinoy, Kelinoy deyishadi
Zulfini shamol eshadi,
Shamollar esgan Kelindi
Yaxshi bir kelin deyishadi

Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini
Oy Kelinoy himillab
Zar ko'ylagi jimillab,

Bo'ydoqlarni ko'rganda
Quloqda sirg'a qimillab
Uni bir ko'rgan cho'ponlar
Olti oy yotar ingillab

Ko'rib qolsa-ya bobolar
Joyidan turar dingillab
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini

O'ynoqlaydi yoshday bo'b
Oq badani toshday bo'b
Quloqlari sirg'asi
Yangi urchuqboshday bo'b

Sharpalarida qurgur
Ostondagi qushday bub
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini

Nargiz ko'zi suzilib
Bo'ynida munchoq tizilib,
O'ynoqlab turib jo'nasa
Ola munchog'i uzilib,

Uni bir ko'rgan bo'ydoqlar
Ketar yuragi ezilib
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini

Nomashomgulning shapog'i,
Bug'doy uning kepagi

Ikki to'rt eli
Qalpog'ining pupagi

Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini
Zulfini moylab tuydirar
Menman degan to'dorlar

Bir qarashda kuydirar
Xafa qilgan oshiqning
Boshiga ming dard iydirar
O'ng betidan iskasang

Oltoygacha to'ydirar
Yangi uylangan yigitdan
Kelinchakni qo'ydirar
Qochib ham ketgan sigir

Sutginasin iydirar
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini.
Ko'zga qo'yar surmani,

Buyam yigit darmoni
Shunday xushiro'y bo'lgan,
Bu ham Xudoning farmoni
Qabotida bir yotsa,

Bo'ydoqning yo'q armoni
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini.
Kovushining niholi,

Yangi qoqilgan tilladan,
Ta'lim olgan juvarmak
Bilmadim qanday mulladan
Qo'li tiysa bo'ydoqlar

Xalos bo'laman gunadan
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini
Ko'rgan bo'lar hayrona,

Bo'yniga taqqan tuvdoni,
Xayollari begona,
Jamolini ko'rganlar
Oltoy bo'lar devona

Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini
Tishqol qo'ygan tishiga,
Ro'mol o'rar boshiga

Ko'rgan qoyil qoladi
Kanizaklarin ishiga.
Qarangda yonboshiga,
Oqsuyakni ko'tarib

Chiqdi tovning boshiga
Kelar Kuytanning kelini
Bolg'ali deydi elini

Na foyda

Kasov olsang, qadrini bilib ol,
Beqadrsiz olganingdan na foyda.
Ustasiga tushsa oltindir sopol,
Bilmay loyin tepganingdan na foyda.

Hurmat qilar ishi ko'zini balganni,
Nafsi yomon, deydi topsa olganni.
Chin so'zga teng qilmang mingta yolg'onni,
Gapdaoyini olganingdan na foyda.

Oltin o'tda, odam ishda bilinar,
Yigitga oz bo'lar qilsang ming hunar.
Olisdan ko'rinsa tovlanib anor,
Yotib quling imlashiigdan na fonda.

Kun uzog'u sursang kayfu safoni,
Tushunmasang insonlarga vafoni,
Sening uchun birov toptca jafoni,
Oxir qilgan ming ohingdan na foyda.

Bemaqsad to'qson yil umr ko'rganing,
Yashil yaproq bo'lib yerga tushganing,
Izi yuq soyaday qirdan oshganing,
YOrug'i yo'q chirog'ingdan na foyda.

Umring o'lchanar qilgan ishingdan,
Ming yillab yaxshilar chiqmas safingdan,
Mash'ala yoqilsa har qadamingdan
Shavkati yo'q sharafingdan na foyda.

Xalqni o'ylaganni hamkori bordir
Demak, u hayotda bitta chinordir
Mehnatdan ko'rinsa u ham shunqordir,
Minnati bor ming ishingdan na foyda.

Beg'am bo'lsang o'tar umring osuda,
Osudalik qilar xalqingdan judo,
Qodir, aytgan qo'shig'ing bo'lmas ado,
Bir yobonda toshganingdan na foyda.

Ne yomon

Bir yaxshi-yu, bir yomon,
Bir deganda ne yomon,
Odobu yuq ul yomon ,
Ikkinchidan ne yomon,

Hayosi yuqqiz yomon.
Ota so'zi olmasa,
Aytar gapni qilmasa
O'zbekmi, xind yo o'ris

O'z zotini bilmasa,
Odamzotga shul yomon.
Oltin bo'lsa qoshig'ing,
Zumrad bo'lsa eshiging,

Bemahal bo'shab qolsa,
Uy to'rida beshiging,
Ko'rsatmasin shul yomon.
Hayda-hayda deganda,

Ustingga yov kelganda,
Minarga ot bo'lmasa,
Izda davlat qolmasa,
O'lib ketsang shul yomon.

Yuragingda chergining,
Gumburlasa torginang,
Birovga ko'zin qoqsa,
Sevib olgan yorginang,

Hammasidan shul yomon.
Qo'rg'onginang qulasa,
Qora kuning tilasa,
Boshqa erkak boshini,

Sevgan yoring silasa,
Erni o'ldirar shu yomon.
Dupyo shundayo'tsa-ya,
Xolsirab lab qotsa-ya,

Molingni yegan do'stlaring,
Izingda seni sotsa-ya.

Do'stlar, biling shu yomon.
Dunyo shundayo'tganda,

Yosh saksoga yetganda,
Xudo qo'shgan qo'shog'ing,
Seni tashlab ketganda,
Qariganda shu yomon.

Kun kelinga qolganda,
Oshin minnat qilganda,
O'rin solib irgadan,
YOt shu yerda deganda,

Bandasiga shu yomon.
Befayz bo'lgan xona yomon,
Yurishingda jona yomon,
Ne yomon dyesa aytayin.

Dushman qaytgan ena yomon.
Ayta bersam xato yomon,
Besoyib har bo'ta yomon,
Agar o'zingga yov kelsa,
Uyingdagi ota yomon.

II. ZAMONAVIY TERMALAR

Dehqonobodsan

Tilga olsam sening nomingni,
Qalbim jo'shgan, Dehqonobodsan.
Ko'ganimda oy jamolingni,
Ilhom toshgan, Dehqonobodsan.

Tarixingni aytsam bir doston,
Kundan kunga yashnagan bo'ston,
Bahor-yozing doim guliston,
Qadam bosgan, Dehqonobodsan.

To'n yopganda qabatma qabat,
Dehqon seni qilganda obod,
Sharbatlaring misoli nabot,
Olg'a yurgan, Dehqonobodsan.

Bir gul o'zing bu ona yerga,
Quchoq ochib chiqqanday qirga,
Yulduzlardan taqqansan sirg'a,
Kuchi toshgan, Dehqonobodsan.

Bir tomonda bog'u rog'laring,
Bir tomonda yuksak tog'laring,
Tovlanadi ol chirog'laring,
Ko'z qamashgan, Dehqonobodsan.

Bulbul sayrar senga she'r yozib,
Oltin topar yeringni qazib,
Boylklaring ko'ksingdan uzib,
Elga bergan, Dehqonobodsan.

Tarvuzlaring yal-yal yonadi,
Qovunlaring tilni yoradi,
Gullaringdan bolni oladi,
Sharbat toshgan, Dehqonobodsan.

Uzumlaring shoda misoldir,
Mevalaring qandu asaldir,
Ra'no gullar yuzingda xoldir,
Chiroy ochgan, Dehqonobodsan.

Havolaring dard davosiday,
Qo'yu qo'zing ko'k navosiday,
Ma'rashganda shoir soziday,
Kuyga to'lgan, Dehqonobodsan.

Kaklik sayrar keng tog'laringda,
Zilol suvlar buloqlaringda,

Mehnatdan gul yanoqlaringda,
Bahring ochgan, Dehqonobodsan.

Qodir, seni jo'shib aytarman,
Zavqqa to'lib toshib aytarman,
Oydan nishon, quyoshdan orden,
Taqib olgan, Dehqonobodsan.

Qarshi cho'lin

Qarshi cho'lin cho'l demanglar, yoronlar,
Bulut quchgan qo'llari bor bu cho'lining
Uyum-uyum qum demanglar yoronlar,
Quchoq-quchoq gullari bor bu cho'lining.

Bunday o'lka yotsang tushga kirmaydi,
Bir ko'rganning hech ketgisi kelmaydi,
Yulduzlar termular nari jilmaydi,
Koshonadan uylari bor bu cho'lining.

Yigitlari bordir Farhod misoli,
Qizlari bor go'zallarning go'zali,
Paykalidan tomar qandu asali,
Shoxsuvorday sherlari bor bu cho'lining.

Bir yonda sharbati, bir yonda shoni,
Bir yonda oltinu bir yonda doni.
Lazzatlarga makon, javohir koni,
Ko'zga surtar yerlari bor bu cho'lining.

Yaratgan nazari tushgan bu cho'lga,
Dehqonning mehnati singan bu cho'lga,
Davlat qushi kelib qo'ngan bu cho'lga,
Dong'i ketgan dovrug'i bor bu cho'lining.

G'o'zasiga tuya so'yib osguday,
Bir chanog'i bir tonnani bosguday,
Xirmonidan o'tolmay oy shoshguday,
Jahon aro rekordi bor bu cho'lining.

Zafarlardir bugun xalqning yo'ldoshi,
Porlayverar bunda tole quyoshi,
Shuning-uchun egilmas Qodirning boshi,
Dostonlardan darg'asi bor bu cho'lining.

Qashqadaryom

Cho'llaring chiroy ochdi, kelinchakday shaylanib,
Oq oltindan xirmoning – turna o'tolmas aylanib.
Kemaganlar keb ko'rsa – barmoq tishlar uylanib,
Shoir aytsa aytguday, ming kechaga yetguday.

Go'zal Qashqadaryom, g'azal Qashqadaryom!...
Bir tomonda Qashqang bor- toblanar suluv qizday,
Qarshi bilan Shahrisabz kechasiyam kunduzday,
Kitob bilan G'uzoring – osmondagi yulduzday,

Shoir aytsa aytguday, ming kechaga yetguday.
Go'zal Qashqadaryom, g'azal Qashqadaryom!...
Bir tomonda tog'laring, bir tomonda bog'laring,
Bir tomonda uylaring, bir tomonda sherlaring,

Bir tomonda qo'ylaring, bir tomonda yayloving,
Shoir aytsa aytguday, ming kechaga yetguday.
Go'zal Qashqadaryom, g'azal Qashqadaryom!...

Go'zal Qashqadaryo

Go'zal Qashqadaryom,
Xushhol Qashqadaryom,
Shoir aytsa aytguday,
G'azal Qashqadaryom.

Bir tomonga qarasam,
Katta-katta tog'laring,
Bir tomonga qarasam,
Shoda-shoda bog'laring.

Tog' boshida oppoq qor
Tinmay sog'ar sutini,
Bir tomonda Qashqang bor,
Qamchilaydi otini.

Bir tomonga qarasam,
Ko'm-ko'k bo'lgan dalalar.
Har go'shangda o'ynaydi,
Baxti kulgan bolalar.

Yigitlaring bahodir,
Tog' bag'rini bukadi,
Qizlaring shijoatkor,
Cho'ldan oltin to'kadi.

Jilov bilmas Jayxuning,
Cho'lga burding yo'lini,
Kelindayin yashnatding,
Qovjiragan cho'lini.

Qush ucholmas joylaring,
Rayhon gullar terasan,
Tushga kirmas yobondan,
Tog'day oltin uyanan.

Tarvuzlaring uzganda,
O'n besh odam ortolmas,
Uch qovuning biriksa,
Bir traktor tortolmas.

Qabatingda do'stlaring,
Goh o'rgatib, o'rganar,
Yurtim, tarovatingdan,
Quyosh chiqmay tong otar.

Har kecha sho'xi navo,
Farzandlaring uyg'otar,

Shogirdi ustoziga,
Bu o'lkada o'rgatar.

Ko'rgan kishi ketolmas,
Bo'ston Qashqadaryom,
Shoir yozsa yozguday,
Doston Qashqadaryom.

O'zbekistonimsan

Olamga tanilgan oltinistonsan,
O'zbekistonimsan, sharafim-shonim.
Ona Vatanimda bir gulistonsan,
O'zbekistonimsan, bog'im-bahorim.

Ota-bobolarga rizq bergan Vatan,
Suv desa suv berding, non deganda non.
Boyliklar maskani bo'lgan ey makon,
O'zbekistonimsan, baxtim sururim.

Bo'stonlardan a'lo o'zing bir bo'ston,
Bir kunlik himmating bo'lar ming doston.
Osmonga tiralgan oltinlarga kon,
O'zbekistonimsan, baxtim g'ururim.

Bag'ringda pahlavon shunqorlaring bor,
Barisi bunyodkor barisi zargar.
O'g'il-qizlaringga kamdir ming hunar,
O'zbekistonimsan, aziz padarim.

Bir yog'ingda Amu, bir yog'ingda Sir,
Tomchi suvlarida bordir mingta sir.
Toshkenting ko'ksingda oliy nishondir,
O'zbekistonimsan, ko'zim qarog'im.

Turlasam ming turdan oshar boyliging,
Sharqda mash'alliging, yorqin oyliging.

Mehnat shon-shuhrati, bu chiroyliging,
O'zbekistonimsan, bag'rim, makonim.

Cho'llaring uyqudan uyg'ondi bu kun,
Gulu gulistonga aylandi durkun.
Atlasga o'ralgan tog'laring butun,
O'zbekistonimsan, bog'im, xumorim.

Qoshingda saf tortgan do'stu yo'ldoshing,
Ozodlik nur bergan mangu quyoshing.
Shuning-chun osmonga yetgudek boshing,
O'zbekistonimsan, sherim, polvonim.

Shoirilar madhingga g'azal to'qiydi,
Baxshilar soz chalib doston to'qiydi.
Farzanding Qodir ham seni alqaydi,
O'zbekistonimsan, manim bo'stonim.

Mening O'zbekistonim

...Sher yurak o'g'lonlaring,
Qizlaring oy misoli,
Mehmon kelsa uyiga,
Suzgan oshi mazali.

Bog'laring mevasi,
Asallarning asali,
Oralasan bo'stonim,
Aytaversam dostonim,

Istiqloling muborak,
Mening O'zbekistonim.
Cho'llaring chiroy ochdi,
Kelinchakday shaylanib,

Oq oltindan xirmoning,
Qush o'tolmas aylanib.

Kelmaganlar keb ko'rsa,
Barmoq tishlar o'ylanib,

Oralasan bo'stonim,
Aytaversam dostonim,
Nurli kunlar muborak,
Mening O'zbekistonim.

Surxon bilan Qashqang bor,
Tovlanar suluv qizday,
Andijonu Farg'onang,
Nurin sochgan yulduzday,

Samarqandu Buxoro,
Kechasi ham kunduzday,
Oralasan bo'stonim,
Aytaversam dostonim,

Istiqloling muborak,
Nurli O'zbekistonim.
Qavatingda qardoshlar,
Qadding tikka samoda,

Jahon seni biladi,
Noming doston dunyoda,
Ona yurtim, bo'stonim,
Yana ham bo'l ziyoda,

Aytsam bitmas dostonim,
Sajdagoh gulistonim,
Nurli kunlar muborak,
Mening O'zbekistonim.

Muborak

Ezilgan millatlar ko'zin yoshladi.
Ezgulik yo'lini doim izlaydi
Zaminda har kim ham baxtin ko'zlaydi
Har ulug' kunlaring muborak yurtim

Keksaygan dunyoning sohasin olib
O'tgansan olamda jahongir bo'lib
Mehnating quvonchi ko'ksingda to'lib
Zafarli kunlaring muborak yurtim

Toshqin daryolar ham sening izmigdan
Yuksalgan tog'lar ham chiqmas so'zingdan
Bog'lar chiroy ochar izma-izingdan
Omadli kunlaring muborak yurtim.

Yig'lamagin, onajon

Onajon, qo'y oppoq qorday sochingadan
Gullar yig'lasa ham, sen yig'lamagin
Posbon bo'lay doim ko'zu qoshingdan
Cho'llar yig'lasa ham, sen yig'lamagin.

Otamni eslading bag'ring titilib,
Ko'zda yoshing oqar selday otilib,
Xolsiraysan yurak-bag'ring sitilib,
Qushlar yig'lasa ham, sen yig'lamagin.

Sen yig'lasang, ona tog'lar bo'shaydi,
Po'lat yurak suvday bo'lib shovshaydi.
Sen yig'lasang, qora toshlar qaqshaydi
Toshlar yig'lasa ham sen yig'lamagin.

Ota Vatan uchun to'kkan qonini,
Million sherlar bilan bergan jonini,
Eshitmasin yorning yig'laganini
Bahor yig'lasa ham, sen yig'lamagin.

Urush qursin bitmas yara sob ketdi,
Har yurakda uning dog'i qob ketdi,
Qonxo'rlarni yer qa'riga ob ketdi,
Daryo yig'lasa ham, sen yig'lamagin.

...Ona joydan turdi sochi eshilib,
Duo qildi ikki qo'lin quvshirib,

Tinchlik bo'lsin dedi borliq bosh egib,
Bog'lar yig'lasa ham, sen yig'lamagin.

Onajon sen zamin, sen oyu oftob,
Urush hech qahringga berolmaydi tob,
Xalqimiz bor ekan tinchlik barqaror,
Qodir aytar, ona, sen yig'lamagin.

Keladi

Birov borki, taxtda turib pul olgisi keladi,
Birov borki, sulton bo'lib yo'l solgisi keladi.

Bir xil ayol eri bo'lib, to'l bo'lgisi keladi,
Birov borki, sochi bo'lib kal bo'lgisi keladi.

Shuning uchun besh panja teng emaskan avvaldan,
Birov borki, haqiqatda nur bo'lgisi keladi.

Agar qadding tik bo'lsada, yiqilish ham keladi,
Asta yursang, qattiq yursang qoqilish ham keladi,

Burgut bo'lsang qanot yozib ketma odamdan yiroq,
Qayga uchsang, qayga qo'nsang, yiqilish ham keladi.

To'rtliklar.

Bir mansabdor valilikdan "xudo" bo'ldi,
Mensimadi odamlardan judo bo'ldi,
Davlat ketdi, mansab ketdi, qo'lining kiri
O'z jinsiga qaytolmaydi ado bo'ldi.

Bu dunyo avval boshdan qizib kelgan,
Kattarog'i maydasini ezib kelgan,
Bittisining qurib ketgan imoratin
Ikkinchisi qayta boshdan buzib kelgan.

Mansabdorning yolg'on gapin tug'ri dyoymiz,
Unga qarshi chiqsa birov o'g'ri deymiz,
Gar o'g'ri odam bo'lsa, baxti chopib,
Oldingisin avval boshdan bukri deymiz.

Qo'l quvshirib bukilishi xup bilasan,
Goh supurgi, goho cho'tka tez bo'lasan,
YUqoriga chiqishuchun yo'l bermagan,
Gar kesmasang bu iyingii ne qilasan?

Qancha dono bo'lsa hamki aziz boshing,
Yomon kunda holing so'rmas bir yuldoshiig,
Gar qo'lingga davlat qushi kelib qo'nsa,
Borgan joydan mingta chiqar qarindoshing.

Magazinchil savdo qilib urib qoldi,
Nazoratchi bir tomondan ko'ribqoldi,
Bu foydadan kistasiga kirib edi
Gap topolmay qotgan toshday turib qoldi.

Shoda-shoda oltin yig'ib to'ymagan bu ko'z,
Dunyoning borin olib to'ymagan bu ko'z,
Gar xaroba qishloq tomon borib qolsa,
Anjom tashlab, qadam taylab kelmagan bu ko'z.

Odam sirin odam aslo bilolmaydi,
O'zi aytsa bosh ko'tarib yurolmaydi
Odam qalbi ochiq bo'lsa oy singari,
Birovini biri yomon deyolmaydi.

Gar o'tdi qo'ysangdabordir chorasini,
Suvdan omon qolsang ketar qorasi,
Davolab yotsangda kecha kunduzi
Aslo bitmas ekan tuhmat yarasi.

Tuhmatchi aslida odam bolasi.
Odam bolasining ichi olasi.
Ilon ham, chayon ham undan yaxshiroq,
Qoch undan, ko'rinsa agar qorasi.

Tog' pastida qolsang bukilishing bor,
Tog' ustiga chiqsang yiqilishing bor.
Mehnatdan halol non topib ye, do'stim,
Bir umr dimog'ii chog' qilishing bor.

Nima kerak, do'stim, birovga kuloq,
Bittasi daryodir, bittasi ko'lmak,
Biz ham odamdanmiz, odam qatori
Nasib qilarmikan daryodan bo'lmoq.

Behosdan to'kildi yul ustiga don
Ikkita yumron jang qilardi chunon.
Tulki asta keldi, ikkisin tutdi,
Donni esa kelib chumchuqlar yutdi.

Bilim, fazilatdir hayotning naqshi,
Hayotni hech kimsa qilolmas shaxsi(y)
Betayin, betutruq, safsata gapdan
Bir tuyur bulsa-da, issiq non yaxish.

Dunyoning tutqasin tutib yurmassan,
Yoki archa misol ko'klab turmassan,
Qo'lingdan gar kelsa qilgin yaxshilik.
Yomon dyeganinham erta ko'rmassan.

Yomonlik o'zingga tog' bo'lib kelar
Yamlab yutish uchun chog' bo'lib kelar.
Yaxshilik qilsang ham qaytar bir kuni
Kichigi soyali bog' bo'lib kelar.

Tog'da ko'rib kiyiklarni hurkak deymiz,
Andishali odam bo'lsa qo'rqqoq deymiz
Bir xil odam gap tashiydi tuhmat bilan,
Bundaylarni xotinchalish erkak deymiz.

Otani osmon deng yomg'irli, qorli,
Onani yer desak, bahorli yozli

Ikkisin hurmatin keltira olsang,
Senki hamisha fasllar fasli.

Bor bo'lsang ko'rolmas ba'zi odamlar,
Yo'q bo'lsa berolmas ba'zi odamlar,
O'rtada yursang ham gohi-gohida,
Turtmayin turolmas ba'zi odamlar

Farzand bor o'n beshda bilar yo'lini,
Farzand bor qirq beshda bog'lar belini,
Ba'zisi qanchalik topsa ham yetmay,
Bulsa tortib olar ota pulini.

Qarg'a ham uchadi qanoti bilan,
Lochinham uchadi qanoti bilan.
Qarg'aning qo'nishi cho'lda yantog'dir,
Lochinning qo'nishi yuksalgap tog'dir.

Bir sichqon donni xo'p yig'ardi chunon,
Teshmagan qop qolmas, dashtdagi xirmon.
Nasiba qilmadi chopib topgani,
Mushukcha ildi-yu ayladi gumdon.

Mehnat qilmay olib yurish gado ishi.
Ko'z qaratib yaltiramoq shoda ishi,
Botir bermoq, gado olmoq uchun kelgan
Axir bir kun ikkisining ado ishi.

Bitmaydi dunyoning o'zi biri kam
Biri-chun nechalar tortdi alam-g'am,
Dustlar davrasida o'tirsang bir dam,
Jahon sultonligi senda mujassam.

Mehnatla odamzod ulug' dunyoda,
Uning hurmati-chun shohlar piyoda,
Mehnatdan topilgan bir tuyur noning,
Mehnatsiz ne'matdan ming bor ziyoda.

Mehnat bilan dunyoni topib bo'ladi
Mexmat bilan yer yuzini ko'rib bo'ladi
Mehnatsiz non ko'r o'ilar, ko'rolmas aslo
Uning bilanqanday birga yurib bo'ladi.

Xammaning tilagi bir xilda bo'lsa,
Xammining yuragi bir xilda bo'lsa,
Tuxmat ham, g'iybat ham tugardi shunda,
Eshitar qulog'i bir xilda bo'lsa.

Odamzot bor bitta-yarim xato bo'ladi,
Xatolar ham asta-sekin ado bo'ladi,
Bir ro'zg'orni boshlab borish otaga qiyin,
Shuning uchun yaxish rahbar ota bo'ladi.

Ey, odamzot, gar yo'l topsam dilingizga,
Tayoq bo'lsam, kasov bo'lsam qo'lingizga,
Bir lampochka yorug'icha bo'lmasamda,
Sham singari yog'du sochsam yo'lingizga.

Birov o'lsa, bir xil odam kulib turadi,
Bir xilining yuraklari to'lib turadi,
Kaysisining qandayligin bilmaymanu,
Dono shunday bo'lishini bilib turadi.

Rahbar bo'lsang yolg'onining ham chin bo'ladi,
Mansab ketsa qarindosh ham jim bo'ladi,
Gar haq bo'lib odamlarni qilsang hurmat,
Ich achiring eldan boshqa kim bo'ladi.

Qarg'a tuxum bosdi yillar, aslo lochin bulmadi,
Eshak bola ko'rdi qancha, biror tulpor chiqmadi
Tulporim deb, lochinim deb, qancha silab siypadi,
Xangrashu qag'illashdan boshqa sado chiqmadi.

Toshkentim

Seni ko'rib kimlar qalam olmagan,
Ilhomsizga ilhom bergan, Toshkentim.
Olamda yuq sening noming bilmagan
Mana men deb ko'krak kergan, Toshkentim.

Ko'changga to'shabsan nurdan gilamni,
Saxovatdan gulga berding in'omni
Seni ko'rsam ko'rgandayman onamni,
Farzandiga ko'ksin ochgan, Toshkentim.

Olimlaring yulduzlarga boqadi,
Shoirlaring nurni gulday taqadi,
Dehqonlaring dashtdamash'ad yoqadi,
O'g'lonlarga mehrin sochgan, Toshkentim.

Javohirlar sendan ulgu oladi,
Bir ko'rgan ko'rsam deb havas qiladi,
Jamolingga oy termulib qoladi,
Tabiatni shaydo qilgan, Toshkentim.

Jahon go'zalligi yig'ilib kelib,
Har biri naqshini ko'ksingga ilib;
Kunda bip yasharsan quyoshday bo'lib,
Suluvlardan suluv bo'lgan, Toshkentim.

Go'zallar sultoni kelsa qoshingga,
Ta'rif topolmaydi ko'zu-qoshingga,
Bahor ham shaydodir seni o'zingga,
Fasllardan hosil olgan, Toshkentim.

Dostonlar to'qisam senga yarashar,
Shoi ila shuhrating oylardan oshar,
Husningni bir ko'rgan Qodir ming yashar,
Hur bo'stonda bog'bon bo'lgan, Toshkentim.

Qaynarbuloq bulbuli.

(Abdulla shoir Nurali o'g'lining 110 yilligiga)

Qaynarbuloq qarshisida,
O'yga tolib turaman,
Do'mbiramning torin chertib,
Kuyga solib turaman.

Qaynarbuloq qaynay ketdi.
Kuy navoga qo'shilib.
So'zi suvday oqar edi,
Qiz sochiday eshilib.

Dedi: -Men ham Qaynarbuloq,
Abdullacha bo'lmadim,
Fayrat qildim kecha-kunduz,
Narigi soyni ko'rmadim.

Abdulla-chi savlat oshib,
Bulbul bo'lib sayradi.
Bir biyobon cho'lga borsa,
Buloq bo'lib qaynadi.

Do'mbirasin ko'shsha tori,
Biri Jayhun edi-ey,
O'zi savr jalasiday
Toshgan Sayxun edi-ey.

Qora tog' ham qarshisida,
Boshin egib turardi.
Bulutlar ham cho'kib tushar,
Ko'z yosh to'kib turardi.

Gah yig'latib, gor kuldirib,
Keksani yosh qildi-ey.
Yuqnarsani bor qilardi,
Toshdan ham osh qildi-ey.

Yaxshi niyat mard yigitning,
Mayoq bo'ldi yo'lida,
Poraxo'ning, chayqovchining
Qiyof bo'ldi qo'lida.

Dangasaga doston aytib,
Mard qilganin ko'rganman,
Eshagini maqtay-maqtay
Ot qilganin ko'rganman.

Moskvaga borib keldi,
Do'mbirasin esh qilib,
Qaytib keldi Alpomishga,
Murometsni do'st qilib.

Mangulikka ketdi o'zi,
Mangu qoldi qo'shig'i.
Bu kun ruhi to'lib turar
Do'stga ochiq eshigi.

Abdulladan ulgu olgan,
Qancha Qaynarbuloq bor.
Qo'shiq aytib tinchlik deymiz,
Tinchlik degan tilak bor.

Qaynarbuloq qarshisida
Qodir o'yg'a tolarman.
Elim baxt iqbolini,
Kuy-qo'shiqqa solarman.

Mehmondir

Mehmon otangdan ulug'
Xalqimizda bir ish bor
Yaxshining uy to'rida,
Doim bo'lgan mehmonlar

Mehmon kelsa eshikdan,
Rizqi birga kelarkan
Mehmon kutgan odamning
Kunda baxti kularkan

Hurmat qilsang mehmondi
Sen ham hurmat ko'rasan
Neni yerga taylasang
Bilgin uni o'rasan.

Mehmon olish o'zbekka,
Odat bo'lib qolgandir
Ota-bobolarimiz
Imorat sol degandir.

Mehmoni ko'p odamni
Hamma hurmat qiladi.
Chunki do'sti ko'payib
O'z obro'sin oladi

Mehmon kelmagan uyni
Tarki dunyo deydilar.
Mehmon bilan ro'zg'oring
O'chmas ziyo deydilar.

Darding bo'lsa yurakda,
Bilgin davosi mehmon
Odam zahrini odam
Ko'tararkan beomon

Ey Qodira, soz chalib
Mehmon ko'nglin shod ayla
Topsang ob kel besh qo'yni
Bo'lmasa bir ot boyla.

Samarqandim – qandim

Samarqandim, qandimsan,
Ko'nglimning malikasi.
Sozim yangrar sen bilan,
Sen yuragim erkasi.

Tog'dan turib qarasam,
Ko'rinadi jamoling.
Qo'l tegmagan kelinday
Porloq bo'lsin iqboling.

Bir yog'ingda Qoratog',
Ko'ring o'rmon, o'tini.
Bir yog'ingda Zarafshon,
Qamchilaydi otini.

Bir yog'ingda gullaring,
Yapoloqday ochilgan.
Bir yog'ingda bog'laring,
Mevalari sochilgan.

To'tilaru bulbullar,
Ming turli qush sayraydi.
Mehnat, ijod, ilhomning,
Buloqdayin qaynaydi.

Bir yog'ingda oltining,
Olmas bo'lib boradi.
Uzumlaring javhardan,
Qolmas bo'lib boradi.

Tengsiz go'zal Registon,
Bobolardan nishona.
Baxti kuldi qaytadan,
Endi bo'ldi koshona.

Tolmas o'g'lonlaring bor,
Qolishmaydi qizlaring.

Po'lat otni sapchitib,
Yulduzdadir ko'zlari.

Olimlaring bir qilni,
Qirq bo'lakka bo'ladi.
Tuprog'ingdan oltinni,
Toshdan marmar oladi.

Bir yog'ingda baxshilar,
Gumburlatar torini.
Go'yandalar kuylasa,
Eritar tog' qorini.

Qovunlaring ichida.
To'qiz odam yotguday,
Bitta uzum shonasi,
O'n odamga yetguday.

Samarqandim deb Qodir,
Bahra oldi o'zingdan.
Qora tog'day oltinlar
Unsin bosgan izingdan.

Suvning qadri

Qarasam ko'rinar bir tomchi suvdan,
Mening borlig'im-u jismim-u ranggim.
O'zim ham hayronman bunday so'rovdan,
O'zing ekansanda mening hamrohim.

Tomchingdan ko'rinar butun jahonim,
Sening ichingdami mening makonim.
Demak, sening bilan aylanar qonim,
O'zing ekansanda mening yo'ldoshim.

Sening qadringni bilmagan kim bor,
Iflos oyog'ini qo'yimas hayvonlar.

Sen bo'lmasang bo'lmaz davru davronlar,
O'zing ekansanda bu tirikligim.

Sen bilan tirikdir, olam, mavjudod,
Bo'lmasang toshlar ham qilar faryod.
Oting suv emasdir aslida hayot,
O'zing ekansanda bog'im, bahorim.

Behuda singdiansang bir tomchi suvni,
Bobolar ming azob ko'rsan derdi.
Onaday mehribon qilgan sen yerdi,
O'zing ekansanda ichgan oq sutim.

Sening tinch turganing, hech ko'rganim yo'q,
Niyating olamni qilgusimi yo'q.
Yoki tilaysanmi elga omonlik,
O'zing ekansanda mening sog'ligim.

Shoirilar necha bor seni yozgandi,
Sendan gavhar to'qib cho'lga kezgandi.
Yaratgan o'zingsan bog'u bo'stodi,
O'zing ekansanda mehnatkorligim.

Yer xazina bo'lsa, suvidir gavhar,
Sen bilan qo'shiq ham sen bilan gulyor.
Sen bilan bo'ston ham sen bilan gulyor,
O'zing ekansanda shod tirikligim.

Suv bergan savob deb bejiz aytmagan,
Bahongni jahondan izlab topmagan,
Dunyo boyligi ham senga yetmagan,
O'zing ekansanda boylig bebahom.

Qorako'lim maqtovi

Mening qora ko'limni,
Bir ko'rsangiz bilasiz.
Hatto qo'zichog'idan,
Ko'z uzolmay qolasiz.

Jajji, jajji jingalak ,
Usta pardozi berganday.
Tog'ning lola gulidan,
Terib-terib qo'yganday.

Bir-birida o'tgan,
Yaltillaydi chiroyi.
Hatto termulib qolar,
Osmonning to'lin oyi.

Biri qora, biri ko'k,
Jilvalanar ipakday.
Yangi tushgan kelinchak,
Taqib yurgan pupakday.

Biri qizg'ish, biri sur,
Yonib turar chiroqday.
Chevar qizlar besh oyda,
Tikib bo'lgan iroqday.

Ba'zisini kishit deydi,
Xosiyati bor ekan.
Hatto ushlab ko'rganga,
Doim madadkor ekan.

Yomoni ham tilladay,
Tilini bilganlarga,
Diliga zavq beradi.
Qoshiga kelganlarga.

Qorako'lim, azizdir,
 Chunki boshga kiyadi.
 Qo'liga olgan kishi,
 Silab-siypab qo'yadi.

O'tgan ota-bobolar,
 Topmasang top deyarkan.
 Uni boqqan yigitning,
 Umri uzoq deyarkan.

Tolganida donolar,
 Iyararkan iziga.
 Quvvat berib miyaga,
 Nur berarkan ko'ziga.

Muloyimdir junlari,
 Yangi chiqqan satinday.
 Uyrilganda tovlanar,
 Ishlov bergan oltinday.

Duru javohirlaring,
 Biriga teng kelmaydi.
 Qorako'lim turganda,
 Ularni hech olmaydi.

Olmosday Qorako'lim,
 Menga oltin beradi.
 Zumradlarin cho'ponlar,
 Qo'shsha-qo'shsha teradi.

Terisi ham o'zi ham,
 Tilla boshdan oyog'i.
 Uni boqqan cho'ponning,
 Gavhardandir tayog'i.

Bugun Qodir soz chalib,
 Maqtar qorako'lini.

O'ssin yana ko'payib,
 O'tlab tog'u cho'lini.

Ustozdir

Tog'lar tog' bo'lmaydi savlat bo'lmasa,
 Qushlar ucholmaydi qanot bo'lmasa,
 Inson yurolmaydi da'vat bo'lmasa,
 Buloq bo'lsang, ko'zing ochgan ustozdir

Xurmat izzat ko'rsang ustoz bilandir,
 Elga mashhur bo'lsang ustoz bilandir,
 Gar quyoshga yetsang ustoz bilandir.
 Daryo bo'lsang, cho'lg'antirgan ustozdir.

Cho'lda yursang soya solar boshingga,
 G'amda qolsang maslahatgo'y qoshingda,
 Gar yiqilsang hassadir yonboshingda,
 Dengiz bo'lsang, qirg'oq bo'lgan ustozdir.

O'zboshimcha ishni qilsang xato bil,
 Ko'lmak suvni yoz keganda ado bil,
 Ustoz ulug' zotdir uni ota bil,
 So'ri bo'lsang, tirkak bo'lgan ustozdir.

Mahkam aylab bog'lasangda belingni,
 Qatga kelib topolmassan yo'lingni,
 Quyosh bo'lib nuri ushlar qo'lingni,
 Narvon bo'lsang, darmon bo'lgan ustozdir.

Har hunarni o'rganmoqlik yoshdandir
 Ustoz degan hazinadir bo'stondir.
 Har xislatin yozsang o'nlab dostondir,
 Hayotingda mayoq bo'lgan ustozdir.

Ustozimga

(Mashhur baxshi-shoir Umir Safarovning 90 yilligiga)

Hali-hali esimdadir,
Do'mbiraning sozlari.
Nag'masiga nola qilar,
G'og'illar ko'l g'ozlari.

Ikki torda mayin ovoz,
Sayxun bilan Jayxunday.
Ko'z oldimga kelar edi,
Bepoyon cho'l poyma-poy.

Quyosh botmay boshlar edi,
Ko'zin yumib dostonni.
Kalit solib ochar edi
Go'yoki bir bo'stonni.

Ko'rar edim Alpomishning
Boychiborni qistashin.
Ko'rar edim Oybachinni
Suluv qizlar ustasin.

Saf-saf tortgan lashkarlaru
Qaddi tog'dek polvonlar.
Hay-haylashgan cho'ponlaru
Savlat to'kkan sultonlar.

To'qson boqli oq o'tovlar,
Ko'z oldimdan o'tardi.
Chanqovuzni chalغان qizlar,
O'z yorini kutardi.

Dostondagi g'amli kunda,
Soz ketardi ezilib.
El yig'lardi, baxshi yig'lar.
Alpomishga qo'shilib.

Ozod bo'lsa el botiri,
Baxish sozin ko'rarding.
Kular edi saf odamlar,
So'zga qoyil qolarding.

Boshin to'lg'ab aytar edi,
Qo'lda sozi gul bo'lib.
Ter oqardi o'tirgan joy
Usti boshiho'l bo'lib.

Umir eding - uzoq umr
Abadiysan hayotda
Shogird Qora, Chori, Qodir,
Qamchi chotar G'irotda.

Oy Kamola, Kamola

Oy Kamola, Kamola
Oyday bo'lgan, jamola.
Sochlarini o'ynaydi,
Mayin esgan shamola.

Oilaning sarkasi,
Otasining erkasi,
Onasining suyanchi,
Yupanchig'i, orqasi.

Boshda sochi jingalak,
O'yin-kulgu-la xalak,
Zebo qaddi kamolu,
Husnin beribdi falak.

Quralaydir ko'zlari,
Yoqimliydir so'zlari,
Parilardan ziyoda,
Oy uyaltar yuzlari.

Tillari biyron-biyron,
 Odobiga biz hayron.
 Sog'lom o'sib ulg'ayib,
 Baxtini topsin har on.

Oy Kamola, Kamola
 Boshda shohi ro'moli,
 Elda shuhrat qozongin,
 Bo'lib nurli jamola.

Jambul bilan Obay-ikkov

Qozoqning zo'r oqinlari,
 Xalq qalbining chaqinlari.
 O'zbek elin yaqinlari,
 Jambul bilan Obay - ikkov.

Qozoq elin ulug'ligin,
 Hosilining bo'lug'ligin,
 Lekin rangi so'lug'ligin,
 Kuylar Jambul, Obay ikkov.

Xalqlar doim qardoshligin,
 O'zbek, qozoq qondoshligin.
 Yashashda ham yondoshligin,
 So'ylar Jambul, Obay - ikkov.

Oqinlariman aytishib,
 Foliblikka xo'p tortishib,
 Kuyladikda ilhom toshib,
 O'zbek menu, qozoq ikkov.

Qozoq elga bo'lib padar,
 Baxt ulashdi samo qadar.
 Qodir aytdim imkon qadar,
 Ustoz Jambul. Obay - ikkov.

Cho'lni qiling guliston

Ota-bobolarimiz,
 Aytgan edi azaldan.
 Agar yigit bo'lsangiz,
 Cho'lni qiling guliston.

Cho'lga o'sgan giyohga,
 Bir piyola suv bermoq.
 Bir machitni qurgandan,
 Bo'lar ekan yaxshiroq.

Mana cho'lu biyobon,
 Saksovullar dikkaygan.
 Soyam boru suvim yo'q,
 Deb boshlari enkaygan.

Ko'z ko'rmagan ishlarni,
 Endi boshlamoq kerak.
 Pahlavonday qadamni,
 Cho'lga tashlamoq kerak.

Cho'lda ishlaganlarni,
 Cho'l shunqori deb aytar.
 Yuragida o'ti bor,
 Siltab tog'larni otar.

Minsang mana tolmas ot,
 Qamchi ursang bo'lgani.
 Mard yigitning qo'l cho'zib,
 Oltin bo'lar olgani.

Bahodirlar zarbidan,
 Yashnayotir Qarshi cho'l.
 Bir tomoni oltinzor,
 Bog'da mevalari mo'l.

Bir tomonga qarasang,
Mehnat, ijod qaynaydi.
Hordiq chiqar payti,
Shod bo'lishib o'ynaydi.

O'tgan ota-bobolar,
Biz uchun baxt yaratdi.
Ular shijoatidan,
Jilvalanib tong otdi.

Bizning mehnatimizdan,
Cho'llarimiz gul taqsin.
Nur taratib har yonga,
Qalblarga olov yoqsin.

Avlodlar ko'rganida,
Rahmat aytsin bizlarga.
O'rnak bo'lsin ishimiz,
Barcha o'g'il-qizlarga.

Cho'l degan nomda aslo,
Qolmasin hech nishona.
Bo'ston bo'lsin, bog' bo'lsin,
Qad ko'tarsin koshona.

Olimlar cho'l ma'nosin,
Lug'atin so'rab yursin.
Kitoblarni axtarib,
O'qib ma'nosin ko'rsin.

Bir mardning qilgan ishi,
Mingning oshi deydilar.
Bir yomonning qilmishi,
Soyning toshi deydilar.

Qadam bosgan joyimiz,
Bo'lib qolsin gul, bo'ston.

Yurtning mard o'g'lonlari,
Cho'lni qiling guliston.

Obro'yingdan ayrilma

Qimmat bo'lsa arzon bo'lib
Hamma boringdan ayrilma
Ko'klam ketib, mezon bo'lib
Aqlu hushingdan ayrilma

Odamzod bilsang gavhardir
Ming bir ikki xislat bordir,
Ham oldida katta jardir,
Toyib belingdan ayrima

Obro'ni ob bo'lmas pulga
Ketmon kelib tiyar gulga
Qaytib chiqish qiyin yo'lga
Cho'zib qo'lingdan ayrilma.

Agar bo'lsang nurli chiroq
Hamroh bo'lib qolsa aroq
Sung bo'larsan o'tmas yaroq
Hech ro'zg'oringdan ayrilma.

Avval icharsan ozidan
So'ngra kelguncha og'zingdan
Axir ketarsan o'zingdan
Chechan tilingdan ayrilma.

Har ish bo'lsa me'yor bilan,
Suhbat lozim do'st-yor bilan,
Tez-tez suzilsa zo'r bilan
Yaqin do'stingdan ayrilma.

Sayrab kuyla

...Oqmachitda sayrab kuyla, do'mbiram,
Ko'pkarini yayrab so'yla, do'mbiram,
To'y egasin maqtab-maqtab aytmasang,
Xafa bo'lar, o'zing o'yla, do'mbiram.

Sen deb Toshkentdan ko'p mehmonlar,
Malik Murod, Hojiakbar, Usmonlar,
Abdiolim ham Muhammad Rahmonlar
Chori Bekmir ko'nglin olgin, do'mbiram

Ko'pkariga qo'shib senday borimni,
Tarqatayin yuragimda cherimni,
G'animlardan olay doim orimni,
To'y egasin zotin olay, do'mbiram...

III. HAJVIY TERMALAR**Sen benzinimsan**

Ishqing bermas menga, yora, hech tinim,
Qurbon bo'lsin bo'yinga tanda jonim,
Sen bo'lmasang hech qayda yurolmayman,
Men texnika bo'lsam, yor, sen benzinim.

Doim tortar myeni ishqingni kuchi,
Tanamni o'ragan yorimning sochi,
Bir ko'rmasam hyech yoqqa ketolmayman,
Men mototsiklman, sensan klyuchi.

Sevgida bo'lmasin go'zalim firoq,
Qayoqa ketsang ham berib ket darak,
Birga mehnat qilsak sen-la dalada
Men kerosin bo'lsam, sen esa chirok.

Mehnatda bo'lamiz, tillarda doston,
Mehnat bilan cho'llar bo'lar guliston.

Buyingdan aylanay go'zalim, jonim,
Men daryo bo'lsam, sensan bo'stonim.

Kel go'zalim kelishaylik, kelishaylik
Sevgi nima, havas tima bilishaylik,
Dangasa deb qaramasang sen menga,
Yur dalaga mexnatda bellashaylik:

Qizmisan yo o'g'ilmisan

Ko'rganda bo'ldim hayrona?
Qizmisan yo o'g'ilmisan?
Senga bo'lurmi devona?
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Anglamay aytgan ovrimvy,
O'zingni bildir tek turmay,
Soching uzun, burning surmay,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Qiz deb aysam o'g'il bo'lsang,
Yaxshi bo'lmas so'kib ursang,
Bir belgini qilib yursang
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Lozim bo'ldi gap so'ramoq,
Qizmi desam bo'ying o'roq,
O'g'il desam sochda taroq,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Bryuklaring mujiskiydir,
Ko'ylaklaring jenskiydir,
So'mkalaring polskiydir,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Bilinmaydi yo'qdir g'uncha,
Jumboq bo'larkanmi shuncha?
Bo'yularing ham o'sgan ancha,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Yo majnuni adomisan,
Yuzlaring rang sodamisan,
Yangi chiqqan modamisan,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Soching ketgan belga tushib,
Goh qo'yan bo'yning qashib,
Zulfaging iyningdan oshib,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

O'g'ilni eslatar tanang,
Lekin qo'lda bordir xinang,
Qaytib tanir seni enang,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Shovqin bilan o'tar kechang,
Ha deb chaqiradi chechang,
Qizga o'xshab ketar uchang,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

O'g'ilga o'xshar tovushing,
Poshnasi baland kovushing,
"O key" bo'lar qilgan ishing,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Imo bilan ko'z suzasan,
Boldog'i yo'q bir cho'zasan,
Oshmisan yoki go'jasan,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Har joyda toshu tarozi,
Na yorisan, na erisan,
Bir bechoraning sho'risan,
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Qodir bilmay bo'ldi garang
Turqiga Siz ham bir qarang
Enasi bilarda arang
Ursayam borib bir so'rang
Qizmisan yo o'g'ilmisan?

Yomon qaynona

Bir oy burun kelin deb,
Tarsanglaydi qaynona.
Aylanay deb kelganda,
Mursanglaydi qaynona

Chiqmay kelin chillasi,
Chirillaydi qaynona.
Ob ketding deb o'g'lini,
Girillaydi qaynona.

Minghiylani bir qilib,
O'yin boshlar qaynona.
Kuydirdi deb o'g'liga,
Ko'zin yoshlar qaynona.

Tikish tiksa bo'lmas deb,
So'tib tashlar qaynona.
O'tib ketsang qoshidan,
Tepding, deydi qaynona.

Erginaning shundayin,
Oshi bor der qaynona.
Bergan oshning ichida
Toshi bor der qaynona.

Farzand ko'rsa ko'rdi deb.
Ko'rolmaydi qaynona.
Kuldan qiyiq axtarib,
Turolmaydi qaynona.

Enang o'lsin deb go'dakni,
Yulib olar qaynona.
Kelinchakning yuragini,
Tilib olar, qaynona.

O'g'li ursa kelindi,
Shu kuni shod qaynona.
Kelin-kuyov o'ynasa.
Solgani dod qaynona.

Seni o'lik deb o'g'lini,
Ta'na qilar qaynona.
Kelindi uy ichidan
Pana qilar qaynona.

Oxir o'g'lin tentak deb,
Cop qiladi qaynona.
Shuning bilan bir hayotni,
Qon qiladi qaynona.

Stilyak

Har qiliqdan bir qilig'i ortiqdi
Qo'lga tushgan so'yaldaydir stilyak
Shimlarining adoqlari yirtiqdir
Bug'doydagi kuyadaydir stilyak.

Kechalab yurishi jinni eslatar
Hech uzmayin sigaritin tutatar
Bir o'tgan ko'chani iflos qib ketar
Sement ortgan mashindaydir stilyak.

Sochi o'sib ketgan iynidan oshib,
Gohida qo'yadi yelkasini qashib
Duch kelgan narsani o'tadi bosib,
Tinch yurgani piyondaydir stilyak.

Soqollari o'sgan tovuq patiday,
Burunlarni katta tog'ning qatiday,
Yurishlari aravaning otiday,
Ola-bula jayradaydir stilyak.

Onasini bilmay mama deb aytar,
Otasiga boboy deya so'z qotar
Bir kunlik ishiga olti oy o'tar
Musa kasal odamdaydir stilyak.

Yigirma yoshida go'yo chaqaloq
Buyurgan ishiga onasi halak
Tortadi surnaydan, yonida aroq
Ekindagi shung'uyadir stilyak.

Otning to'shayili belda belbog'i,
Sassiq popushakday ola bir yog'i,
Ikki o'ram tukday shimini adog'i,
Loyga botgan oayoakdaydir stilyak.

O'ttiz yoshda yo'qdir ishning tayini,
Xarob qilar qayga borsa joyini,
Hushyorxonada ham bo'lar o'yini,
Bargi tushgan terakdaydir stilyak.

Dumi yo'q xo'rozday qichqirar yo'lda,
Magnetafon belda, radio qo'lda,
Cha-cha-cha tinglaydi, ba-ba-ba tilda
It tishlagan buzoqdaydir stilyak.

Umri uzilgan bargdayin o'tar,
O'tgan kun qaytmaydi, kelaru ketar
Qodir-o, yaxshiga bir so'z ham yetar,
Izdan chiqqan vagondaydir stilyak.

Ferma mudir

Qo'ylar yobonda so'zlashar,
-Qanday odam ferma mudir?
-Menga so'z ber deb talashar,
Shunday odam ferma mudir.

Ot ustida mo'rtin bo'rab,
Semiz bo'lsang tiklar qarab.
Uyga kirsang go'shtni so'rab,
Aroq yutib yurar mudir.

Oriq bo'lsak qaramaydi,
Holing ne deb so'ramaydi.
O'lsakda ko'zi ko'rmaydi,
Kulib yuzta otar mudir.

Ombordadir har kun izi,
Yemni so'rar aytgan so'zi.
Olsa yonib ikki ko'zi,
Xo'p changitib sotar mudir.

Qolsa agar olar cho'pon,
Sotish davom etar hamon.
Doni ketib qolar somon,
Kelsa qopga tiqar mudir.

Yem so'rasak tepib o'tar,
Ochdan nechov o'lib yotar.
Quloqni ham kesib otar,
Mana yoz deb ketar mudir.

Kechda moshin bilan kelar,
Semiz bo'lsak ilib olar.
Borar joyi bo'lib bozor,
Pulni yamlab yutar mudir.

Goh bizni tandir qilar,
Xo'p kakirib pasga enar.
Ustidan yeb bitta anor,
Qornin qashib yotar mudir.

Mana qo'ton nurab ketgan,
Ichi moyga botib yotgan.

Shunda mudir qochib jitgan,
Ko'rmadim deb aytar mudir.

Keling qilaylik shikoyat,
Bir turki soz tegsa g'oyat.
Bilar edi ko'p hikoyat,
So'ngra izi jitar mudir.

Ishdan qochar

Yomon otga yol bitganda,
Egasi tepar ekan
Ishni bersang bir yomonga,
Bo'lmaydi deb kechar ekan.

Dangasaning qilgan ishi
Sal ishlamay og'rir boshi
Misol cho'kkan suvning toshi
Yursa illa bosar ekan.

Ish buyursang yo'q bo'b ketar
Agar topsa yuzta otar
Borsa kelishi ko'pi xatar
Loyga botib yotar ekan.

Yotsa turar erta choshka,
Chivin tushib ketar oshga,
Kasal bo'lar chiqsa ishga,
Vrach qarab ketar ekan.

Ovqat bo'lsa tinmay yutar,
Ikkita non birdan ketar
To'y bo'lsa qolmaydi, yetar
Unga gapni otar ekan.

Suvga oqar pulning bari,
Janjalli bo'lib ro'zg'ori
Odamlar ham undan nari
Bu yomondan kechar ekan.

Yer haydasa qilar manda,
Joni bormi o'zi tanda
Oxiri bo'lib sharmanda
Boshin qotib qolar ekan.

Ishlasa sherday ishlasa
Yomon qilig'in tashlasa,
Yaxshi niyatni boshlasa
U ham odam bo'lar ekan.

“KELINOY” dostoni

“Kelinoy” dostoni haqida

Janubiy O‘zbekiston dostonchiligidagina xos bo‘lgan “Kelinoy” turkumi dostoni faqat Qashqadaryo va Surxondaryo hududlarida emas Tojikiston va Turkmanistonning o‘zbeklar yashaydigan viloyat, tuman, qishloqlarida ham keng tarqalgan.

Bu haqda fol’klorshunos A. Qahhorov o‘ttiz yillik kuzatishlari natijasida yaratgan “Yangi dostonlar” monografiyasida to‘xtalgan. Biroq tadqiqot sho‘rolar davrida yaratilgani bois unda o‘sha davr mafkurasining ta‘siri bo‘lishi tabiiyiligi unutmashlik lozim. Shu sababli bo‘lsa kerakki, tadqiqot Oktabr to‘ntarishidan so‘ng yaratilgan, 20-yillardagi milliy ozodlik uchun kurash va 30-yillardagi “Xujum” kompaniyasiga bag‘ishlab ijod qilingan Qodir baxshi Rahimovning “Oysha”, Tosh shoir Chorshanbiyev va Zoxir shoir Qo‘chqorovlarning “Kelinoy”, Hayim shoir Pirmqulovning “Iqboloy”, “Jumagul”, Xazratqul Xudoyberdiyevning “Pardaxol”, Chori baxshi Xo‘jambari o‘g‘lining “Qizlarxon”, Umir shoir va Muhammad Rahimxo‘ja yuzboshining “Toshgul” va “Oy Toshgul”, Eshqobil Qo‘shoqovning “Xonsuluv”, “Oysuluv”, Abdulla shoir Nurali o‘g‘lining “Ali va Jangil” asarlari ham “Kelinoy” turkumi doirasida o‘rganilar ekan, voqealar bir o‘zbek qizi atrofida vujudga kelishi va davom etishiga asoslanadi.

Ma‘lumki, XX asrning 20-30-yillarida O‘zbekistonda bir o‘zbek qizi atrofida vujudga kelgan voqealar haqida qanchadan-qancha dostonlar yaratilgan. Ammo ularning g‘oyaviy yo‘nalishiga e‘tiborsiz holda bir turkum doirasida tahlil qilish, o‘rganish mumkin emas. Aslida yuqorida nomi zikr etilgan mualliflar o‘zlari yashayotgan davr mafkurasiga mos dostonlar yaratishga intilgan, siyosiy tuzum qo‘llab-quvvatlayotgan, ma‘kullayotgan, rag‘batlantirayotgan xotin-qizlar erkini, mehnatini ko‘rsatuvchi dostonlarni to‘qishda bilim va malaka yetishmaganidan, o‘zlari bilgan “Kelinoy” va boshqa dostonidagi epik o‘rinlardan, tayyor misralardan, doimiy epitetlardan foydalangan. Biroq bu vositalar baxshi ifodalamoqchi bo‘lgan mavzuni, g‘oyaviy maqsadni, niyatni yashira olmaydi. Shu sababl sho‘rolar davrida yaratilgan dostonlarni (“Kelinoy” turkumini mustasno etgan holda) tematik jihatdan quyidagicha tavsiflash lozimki, bu umum o‘zbek dostonchiligiga ham xosdir:

1. Yangi davrni aks ettiruvchi dostonlar: “Amir qochdi”, “Dastagul”, “Qoraqum”, “Oysha” va “Kelinoy” ning Tosh shoir varianti kabilar.
2. “Hujum” kompaniyasi ta‘sirida yaratilgan zamonaviy asarlar: “Jumagul”, “Pardaxol”, “Qizlarxon”, “Xonsuluv”, “Ali va Jangil”.
3. Sho‘rolartuzumi, uning raxnamosi va mafkurasini madhiga bag‘ishlangan dostonlar: “Madhiya”, “Abil botir” (Xazratqul baxshi), “Dohiyini ko‘rdim do‘stlar-ay”, “Davrim farzandi”.

Mavzu jihatdan uch guruxga bo‘lingan va XX asrda yaratilgan bu asarlar garchi doston deyilsa ham, avvalo, ko‘pchiligi an‘anaviy doston janri talablariga to‘g‘ri kelmaydi; ikkinchidan, xalq tomonidan an‘anaviy dostonlardek sevib tinglanmadi, ommalashmadi va birontasi ham variantlashmay, bir ijodkorning individual ijod maxsuli sifatida qolib ketdi. Ammo ularning-qatida har bir baxshining badihago‘ylik maxorati, qobiliyati, o‘ziga xos iqtidorini ko‘rsatuvchi o‘rinlar ham oz emas. Bu asarlarni kiyosiy tahlil qilish, ularning aytuvchisi maxoratini o‘rganish va baholashda, o‘zlari yashagan davr voqealariga munosabatini aniqlashda muhim ahamiyatga egaligi shubhasiz. Ammo ular “Kelinoy” turkumiga kirmaydi.

XVIII asrning oxiri XIX asrda shakllangan va XX asrda mukammal holda aytila boshlangan “Kelinoy” turkumini esa A. Kahhorov ta‘kidlaganidek quyidagi xususiyatlarga ega variantlar birlashtiradi “...har qaysi variantda qizning go‘zalligi, oshiq yigitlarning maqtovlari, uning ishqiy-ruhiy kechinmalari bir-birini to‘ldirib boradi, Bundan tashqari, doston shakliga kirgan variantlarning barchasida oshiq yigit qizni izlab keladi. Qizning otasiga sovchi yuboradi. Qizningotasi “Yo‘q” javobini bergach, qizni olib qochadi”. Ana shu suujet yo‘nalishidagi dostonlarni “Kelinoy” turkumida qayta tahlil etish ham navbatdagi ishlardan biridir. Bu turkumga oid yigirmadan oshiq variant va “Kelinoy” madhidagi yuzlab qo‘shiqlar yozib olingan,

Biz siz muxtaram kitobxonlarga takdim etayotgan ushbu variantni 1980 yilda “Norguloy” nomi bilan yozib olganmiz. Dostonni nashrga tayyorlashda boshqa variantlardan foydalanmadik. “Norguloy” nomini ikkinchi o‘rinda saqlagan holda xalq o‘rtasida ma‘lum va mashxur bo‘lgan “Kelinoy” nomini birinchi o‘ringa chiqardik.

Ushbu nashr “Kelinoy” dostonining izchil suujet va yaxlit kompozitsiyaga ega bo‘lgan, bir baxshi repertuaridan yozib olingan dastlabki nusxadir.

Abdiolim Ergashev
folklorshunos.

“KELINOY” (“NORGULOY”)

(doston)

O'tgan zamonda, Oqbosh tovdan tubanda, Oqbet tovining ustida Gala degan joy bo'lib, u yerda Shukuraliboy degan katta boy yashar edi. Uning o'n suruv qo'yi, ikki suruv yilqi bilan toyi, Dumachavli edi yaylov joyi Shukurali ellikdan oshgan, soqoliga oq tushgan, yelkador, o'rta bo'yli, qomati kelishgan, mol desa aqlidan adashgan bo'lib, lekin dasturxonni ochiq edi. Uning Norguloy degan qizi, falakning cho'lpon yulduzi, oyni uyaltirgan yuzi, Shukuraliboyning ko'zi, ko'zi emas yurakdo'zi bor edi. Norguloy ham o'n yettidan oshgan, o'n sakkizga yetishgan, ikki muxabbatgiyosi yangi ko'krakdan o'sgan, boshiga zardo'zi qalpoq kiygan, qalpoqning aylanasiga tilladan qo'ng'irok taqqan, yuziga odam qarab turolmas, qaraganda ham quyoshmi, Norgulmi bilib bo'lmas, Norgul eshikka chiqsa so'fito'rg'ay, g'azalaylar oldidan ketolmas, kakliklar ham sayrab bo'lar edi mas(t). Boshida xarir ro'moli, o'ng betida bor edi dona xoli, o'zi ko'krakdor, ximcha edi beli; oyokda zarlanib tashlangan, ichi mayimlashgan nug'ayi ko'k kovushi, har qadam bosganda kovushdan chiqar edi chanqavuzning tovushi. Norgulning o'zi ham soz chalishga usta edi. U chanqavuz chalganda bulbullar sayrab, tuyalar yurmay qotib, qo'ylar ma'rashib, cho'ponlar ingillashib, kichkina bolalar birdan qolar edi uxlashib, o'zi ham iynilari kirday, bilaklari norday, yurakliligi sherday qiz bo'lib yetishgan edi. Shukuraliboyning cho'ponlari boydan enchi uloq qilmas, Norgulni bir ko'rsak bo'lgani, deb tubadan kelib pisib qarar, qorasini ko'rsa, bu kun enchiga olti qo'y oldik, deb yurar, bir xillari Norgulning otini qo'rqib aytolmay «Kelinoy» deb qo'shiqqa qo'shib yurar edi.

Shu o'raning katta o'g'risini So'ltoq der edi. Asli oti Rahmat bo'lib, uni hech kim bilmas edi. So'ltoq ham yigirma besh yoshdan oshgan, bilaklari to'lishgan, qaddiqomati kelishgan, nor bilakli, sher yurakli, burgut qaboqli edi. U boylarning mollarini o'g'irlab G'uzor, Sherobod bozorlariga sotar, shu bilan kunini o'tkazib yurar edi. Turar joyi Gilambaxt edi. Bugun guzari Dumachovliga tushib mol qarab yurib edi. Allaqanday chanqavuzning kuyi yuragini ezib, ko'nglini buzib yubordi. Ostidagi otni haydab borayotib bir cho'ponga duch keldi. Cho'pon qo'yga qaramay, kuyga mos bo'lib turganida, So'ltoq cho'ponni chaqirdi. Cho'pon gapirmay jim tur, deb imlayverdi. Shunda So'ltoq cho'ponning qoshiga kelib: «Chanqavuzni kim chaldi?» - deb ikki og'iz qichqirib turibdi.

Bugun kunda gulday bo'lgan tarzim bor,
Bo'ynimda oxiri o'lar qarzim bor,
Oting nima, senga aytar so'zim bor,
Bilsang aytgin, chanqavuzni kim chaldi?!

Tinmay yurar kecha-kunduz pirog'im,
Bu dunyoda hech yonmadi chirog'im,
Ne uchundir xo'rsinadi yuragim,
Rostin aytgin, chanqavuzni kim chaldi?!

Yolg'izman tushmasin boshima xatar,
Bu dunyo men emas hammadan o'tar,
Chanqovuzning kuyi toshni eritar,
Yurak tori chanqovuzni kim chaldi?!

Osomnimda yulduzim yo'q, oyim yo'q,
Hech bir yerda turadigan joyim yo'q,
Kuyga mastman ketishga hech rayim yo'q,
Mehribon bo'l, chanqovuzni kim chaldi?!

Ul bo'lsa berayin unga toyimni,
Qiz bo'lsa taylayin unga jonimni,
Qari bo'lsa bisotimda borimni,
Berib ketay, chanqavuzni kim chaldi?

Yolg'iz bo'lsa, bo'lay uning yo'ldoshi,
Bobo bo'lsa, suyanchig'i qo'ldoshi.
Tosh mehrdim osdi ko'zimni yoshi.
Jonim aytgin, chanqavuzni kim chaldi?

Cho'llarda o'sadi bo'y cho'zib yantoq,
Kuy mehri ayladi o'zimni tentak,
Otimni aytishar bejirim So'ltoq,
Og'am aytgin, chanqavuzni kim chaldi?

Cho'pon ham: «Kim chalganini aytganimdan qilasan?» - deb ikki og'iz qichqirib turibdi.

Men bilmayman urug'ingni, zotingni,
So'ltoq deding, bayon qilding otingni,
Aytgan bilan kim eshitar dodingni,
Chanqavuzni Norgul sarvinoz chaldi.

Otasining bilsang Pachkamar boyi,
Tentaklar bo'ladi pulning gadoyi,
Qizini Norgul der falakning oyi,
Chanqavuzni tovu chaldi, oy chaldi.

O'n sakkizga qadam qo'ygandir yoshi,
Bilmadim kim bo'lar uning sirdoshi,
Xusniga egilar osmonning boshi,
Chanqavuzni yulduz chaldi, noz chaldi.

Xusniga mas(t) bo'lar kaklik, yulduzlar,
Mehriga ochilar bog'dagi gullar,
Birdan jimib oqar toshqin daryolar,
Chanqavuzni to'ti chaldi, gul chaldi.

Qish kelsa tutqazar ma, deb zarini,
Bahor keb sochadi gullar barini,
Saraton keb berar sharbat turini.
Chanqavuzni bahor chaldi, par chaldi.

Xudo yaratibdi husn boyiga,
Yuz o'girsas kun kuyadi joyiga,
Qirq cho'pon jonini bersa buyiga
G'ulom aytar janon chaldi, yor chaldi.

So'ltoq: «Ey, G'ulom, odam ham shuncha bo'lama, muncha maqtanganing bilan So'ltoq olama, lekin chanqavuzini aytsang, u to'g'ri, erimagan tosh yurakni ham eritar ekan, eriganni chiritar ekan, odamni o'ylantirib qaritar ekan», -dedi. G'ulom aytdi: «Seni So'ltoq desam tentak ekansan, kuyib yurgan cho'pon senga berama, falokat bosib olsang, qarab turama. Boy qizini senga o'xshagan va menga o'xshaganga berama», «Gaping to'g'ri, G'ulom, -dedi So'ltoq - Boyning ovuli qayerda? Suvsab kelayotibman, menga ko'rsatsang». G'ulom aytdi: «Ko'ringan qora tubadan oshasan, yo'lga tushasan, ketabersang Shukuraliboy ovuliga yetishasan. Men aytdim qizni baxting bo'lsa ko'rsasan, ko'rsang cho'pon bo'lib qolasan, molning ketida bizday bo'lib qo'shiq aytib yurasan», So'ltoq otini qamchilab, har xil narsani o'ylab, o'ylaganini yuragiga joylab, Qora tubadan oshib qaradi, ko'p ovulni ko'radi. Ko'p ovulning ichida bir qush qanotli uy ajralib turibdi, oppoq kiyizni unga tashlagan. Yigirma ikkita bovni

oyquchoqqilib bog'lab chiyni uyurgan, tuxumday bo'lib ko'rinib turibdi. So'ltoq: «Boyning uyi shu bo'lsa kerakda», -deb tikka otni shu tomonga xaydadi.

Bahorda gul terayik,
O'lsak taqdiridan kurayik,
Jonivor hayvon, yur borayik,
O'ynab tayla sherday bo'lib.

Hasratimni bitkarguday,
Yurak chirin ketkarguday,
Mingashtirsam qutqarguday,
Bo'lib tayla norday bo'lib.

Ot chopilsa chiqar teri,
Yomon qizdir yigit sho'ri,
Qo'yni ko'rgan misli bo'ri,
Bo'lib tayla hirday bo'lib.

Ko'p bo'ladi sanam nozi,
Poraxo'rdir bo'lsa qozi,
Tulki ko'rsam olg'ir tozi,
Bo'lib tashla yolingkerib.

Mol quvgansan cho'li tovga,
Endi boshdan ketsin g'ovg'a,
Un besh yashar qizday bo'lib,
Ertaroq yetkaz o'tovga.

So'ltoq o'tovning kun chiqar tomonidan kelib, bo'sag'asiga otni ko'ndalang qilib, uyda turgan nuroniy cholni ko'ribbir so'z dedi:

Kemani yoritar osmonning oyi,
Chopsa ter chiqarman turkmaning toyi
Qornim ochdiruzoq, yo'ldan keldim men,
Assalomu alaykum, Qo'ng'iroq boyi.

Yeshlikda ketgandir otam ham enam,
Qarindosh yuqlikdan kuyadi tanam,

Ekkali bog'im yo'q borgali xonam,
Madakdor o'zing bo'l, Qo'ng'iro't boyi.

Mingali otim bor, jegali non yo'q
Bilakda kuchim bor, qilgali ish yo'q
Xo'rjinda matom bor tikkali yor yo'q.
Sohibkor o'zing bo'l, Qo'ng'iro't boyi.

Sherobod deyarkan tug'ilgan joyim,
Daydi qib yaratgan meni xudoyim,
Dardimni aytgali yo'qdir hamroyim,
Posponim o'zing bo'l, Qo'ng'iro't boyi.

Kim quloq soladi yetim so'ziga,
Jabr o'tsa yosh keladi ko'ziga,
Ish topib berar deb keldim o'zinga,
Yo'qlovchim o'zing bo'l, Qo'ng'iro't boyi.

So'zimni eshitgin aytay tilimdan,
Har qanday ish kelar meni qo'limdan.
Buyursang boraman qo'rqmay o'limdan,
So'ltoq senga aytar, tilimda,
Suzimni eshitgin Qo'ng'iro't boy.

Boy bu so'zni eshitib xizmatkorlariga buyurdi. Xizmatkorlari So'ltoqni otdan tushrib, mexmonxonaga olib kirishdi. Boy So'ltoq bilan ko'rishib, so'rashib oldiga taom qo'yib, qornini to'ydirib, So'ltoqning kelishgan qaddiga, o'tkir ko'ziga qarab bir so'z dedi:

Osov bo'lsa qaytmay otga minguday
Ko'pkaridan tortib uloq olguday
Talabingni mayli beray, polvonim,
Non yeyishing har xil ishni qilguday.

Yomon bo'lsang yersan o'z boshingni,
Yaxshi bo'lsang beray nonu oshingni,
Urug'imga yoqadigan ish qilsang,
O'zingga bop topib beray ishingni.

Mard-nomardlik ikki ko'zdan bilinar.
Dushmanning har yerda ko'ksi tilinar,
Yaxshi ul tug'ilar odam baxtiga,
O'lsa qaytmas nomus-ori olinar.

Yaxshining yordami tegar tang yerda,
Yomonning kosadi tegar har yerda,
Yaxshi bo'lib polvon xizmat aylasang,
Har niyating topiladi bu yerda.

Ichimdagi bul dardimni aytayin,
Ovulimda lochinim yo'q qaytayin,
Bir ishim bor agar shuni bitirsang,
Qirq cho'ponga seni boshliq etayin.

Qushlar uya qilib olar qiyani,
Suruvimdan yo'qotdim qirq biyani,
Sherdanning cho'poni kelib olibdi,
Qirq biyaga qo'shib olti tuyani.

Bahorda yaylovi Kuytanning beli,
Qish kelsa manzili Malikning cho'li,
Qirq suruv moli bor biyam haydabdi,
Qandahor cho'poni sher Omon geldi.

Cho'ponim borganda urar ko'ziga,
Men borsam jabrlar berar o'zimga,
Shul ishimni agar bitkarsang, So'ltoq,
Mukofotni men berayin o'zinga.

Bu so'zni So'ltoqqa aytib, oqsoqollar gapni ma'kullashib, «Mol o'zingizniki bo'lsa, mayli borayin», -deb So'ltoq ham gapga ko'nib, bugun dam olib, mexmonxonada yotib, erta tong otib, jo'namoqqa xozirlanib, yo'lni biladi, mol taniydi deb, Ergashni qabatiga hamrox qilib, bahor chiqayotgan vaqti, ikkalasi ikki otni minib, qo'lga irg'iydan tayok olib, oqsoqollardan duo olib, fotixani betga tortib, So'ltoq bir so'z deb turibdi.

Oqshom kelib bugun ketib boraman,
O'Imay kelsam oq yuzingni ko'rman,
To ko'rguncha salomat bo'l, og'alar,
Agar o'lsam taqdirimga ko'naman.

Ostimda o'ynasa tulpor pirog'im,
Yolg'iz desam xo'rsinadi yuragim,
Agar o'lsam taqdirimga ko'naman,
Qiluvsiz qolmasa Usu chirog'im.

O'ligimga yig'lagani egam yo'q.
Iz bosarga orqa tovim og'am yo'q.
Qo'liga ko'tarib qo'zim, bolam, deb,
Otang o'ldi deb yig'lovchi enam yo'q.

Bugun tunlar qorong'idir, yerda qor.
Omon kelsam qaytib kelar ketgan nor,
Oqsoqolli, bekvachchalar, xush endi,
To ko'rguncha salomat bo'l, vafodor.

O'z ishin bilgan donadi,
So'ziga hamma qonadi,
Duoni olib shul So'ltoq
Tayoqni olib jo'nadi.

Qorong'ida ot pirqillab,
Shobir eshitsu dirkillab.
Ikki botir ketib borar,
Ko'ngli moydayin irkillab.

Ikki bedov yo'l bosadi,
Itolg'u qushday chirqillab,
Qo'lidagi irg'iy tayoq,
Ot chopganda so'lqillab.

Tuyoqdagi objush nahol,
Toshga tiyganda jorqillab,

Yerga tushganda tuyog'i,
Qog'ozda xatday yozilib.

Jona yerdan bosib o'tsa,
Qolar o'raday qozilib,
Otning nishabga tashlashi,
Ko'zlangan o'q ilonday.

Irg'ib o'rga tortishi,
Quvg'in yegan qulanday,
Chiqqan dushman qasdiga,
Qo'li tayoqning dastiga.

Kun chashka chiqdi sherlar.
Dumachavulning ustiga,
Otdi cho'lda o'ynatti
Gulday ustini jaynatdi.

Qamchi chatib bedovni,
Qo'rg'ontoshga taylatdi,
Sovuganday bedovlar,
Qarsakday bo'lib qotdi.

Ikki bedov xalloslab,
Soy-soydan hatlab o'tdi,
Osmon bulut, yerda qor,
Tumanda yorib o'tdi.

Ikki sher haybatiga,
Bulutlar qochib ketdi,
Otning issiq taftiga,
Qorlar ham erib ketdi.

Ot chopgan shamoliga.
Tuman bo'linib ketdi,
Qo'rg'ontoshning ustiga,
Chashkada borib yetdi.

Ikkovi ot qistadi,
 Ot haydashga ustadi.
 Gouhi poyga qilishib,
 Bir-biridan o'tkazdi.

Bo'ri qochsa oldidan,
 Ot choptirib yetkazdi.
 Cho'ponlarning molini,
 Qirtqichlardan qutqazdi.

Bir tomoni Qizil qiya,
 Oldi havor yo'l keldi.
 Bir tomonda Oqtov tov,
 Oldidan gouh, zov keldi.

Zov kelganda taylatdi,
 Hovar kelsa o'ynatdi.
 Ikki nayza kun chiqqanda,
 Sho'r daryoga ham yetdi.

Otni qistab qamchi berib,
 Kallatoshdanku o'tdi.
 Oldida bor Malik cho'li,
 Malik cho'lga tashlab ketdi.

Ikkovi ot haydab baland tubaning ustiga chiqib qaradi, kun tushga yaqinlashgan, kuytandan o'tlab kelayotgan biyalar uyuri kishnashib, qulunlar chopishib, cho'ponlar baqirishib, hayt- haytlashib qaytarishib, Malikning xovariga haydab kelayotir. Ergash aytdi: «Hayla Jayron qashqa ham bor. Buyra biya ham bor. Qarri turi ham, Bo'z ham, Olmakuz ham, To'ri ola oyoq ham, Ko'k qashqa ham bor. Hayla tuyalarga qo'shxonasini ortib, bir xilini bo'sh haydab kelayotir. «Bo'lmasa sen biyalarni so'rachi berama», -dedi So'ltoq, Ergash aytdi: «Tuya bilan biyani so'rab uch marta tayoq yeb ketganim bor, tayoq yeging kelsa o'zing so'ray ber».

Shunda So'ltoq otini minib, ko'ndalang bo'lib, cho'ponlarga qarab bir so'z dedi,

Otga yo'l bermaydi tog'ning urlari,
 Jabr qilsa chiqar bedov terlari,

Assalomu alaykum, kasbdosh do'stlarim.
 Quloq sol so'zima, turkman sherlari.

Yigit hazillashar bo'ydoq qizlarga,
 Laylimkondi kon deyishar tuzlarga.
 Quloq sol so'zimga, turkman sherlari,
 Yolg'iz boshim tashlab keldim sizlarga.

Bormayman degali boyim qo'ymasa,
 Men naylayin sonsiz molga to'ymasa.
 Men orimni tashlab keldim sizlarga,
 Xizmat haqim ol deganman ko'nmasa.

Cho'pon bilar cho'ponlarning holini,
 Quzg'un bilar quzg'unlarning tilini,
 Sadag'a sizlardan sodda cho'ponlar,
 Men tanidim boy bobomning molini.

Mayli desangizlar olib ketayin,
 Yo'q desangiz kelgan tomon qaytayin,
 Xaqqat taniganman boyning molini,
 Bermasangiz bermadi deb aytayin.

Bu so'zni eshitib, Omongeldi bosh bo'lib, to'rt otlı tayog'ini qo'lga olib kelaberdi. Ergash ham: «Endi So'ltoq ўлди» -deb tubada pisaberdi. Omongeldi yaqinlashib bir so'z aytib turibdi:

Tayoq yemay ketolmaysan izinga
 Borib aytgin shahringdagi qozinga,
 Mirshab bilan qarorini ob kelsa,
 Bir suyak yeb qaytadigan tozinga.

Turta cho'pon to'rt yog'idan keladi,
 Bu maydonda kimga xudo beradi,
 Omongeldi sermab o'tdi tayoqni,
 Tayoqqa rad berib So'ltoq turadi.

Osmonda turibdi havo sebalab,
Uch cho'poni keldi otni tebalab,
Omongeldi yana tayoq sermadi,
So'ltoq urdi, ketdi Geldi dumalab.

Uch cho'ponning polvonini kuzatdi,
O'n to'rt yashar tayog'ini uzatdi.
Bir cho'poni arang qochib qutuldi.
Uchovini qora yerga sulatti.

So'ltoq kochgan cho'ponga: «Sen ham qozingga ayt, boying bilan kelib, mexmon bo'lib suyak kamirib ketsin», -deb, Ergashni chaqirdi. Ergash asta kallasini ko'tarib qarasa, So'ltoq turibdi. «Oshna tayoqni o'zing yeyvir men bormayman», -dedi. So'ltoqning biya va tuyalarni xaydayotganini ko'rib, Ergash ham qo'shilib tush bo'la-tush bo'la daryodan o'tib, Qizilqoyaga yetkazdi. So'ltoq izidan changning ko'tarilganligini, ko'p otlining chopib kelayotganligini ko'rib, Ergashga biyalarni haydashni buyurib o'zi qoldi. Qochib ketgan Jopsoq cho'pon Sherdan boyga aytgan edi. Sherdanboy yurakli-yurakli 30 cho'ponni olib izidan tushgan edi. So'ltoqni Qizilqoyaning ostida ko'rib, quv deb buyurdi.

Cho'ponlar ot qo'yadi,
To'qaydagi sherday bo'b,
Ushla, deydi boy Sherdan,
Ovzi ochilgan gurday bo'b.

O'ttiz cho'pon qiqirib,
«Ushla», -deyishib baqirib,
Chog'otga qochdi So'ltoq,
To'xta deyishib chaqirib.

Turkman otlar cho'zildi,
Bosgan joyi qazildi,
Chopolmas ot ketga qolib,
Cho'pon safi buzildi.

So'ltoq yana qaradi,
Cho'ponlar yakkalanadi,
Ostidagi Bo'z otdi,
Endi burib jo'nadi.

So'ltoq bugun bo'yladi.
Har xil gapni o'yladi.
Yuragi qo'zg'almasdan,
Tikka-tikka tayladi.

Oldidagi Qandahar,
Kim bo'ladi barobar?
Urrib otdan ag'dardi,
So'ltoq degan zuravor.

Ko'ring endi Omondi,
Qo'rqitadi tumandi,
Zarbi yerga ag'darar,
Oqtovdagi qabondi.

Burnining teshigidan,
Ikki tulki o'tkuday,
Og'zini ochsa agar,
Qo'yga kamar bo'lguday.

Muritin qirqib olsa,
Tomga yopgan xoriday,
Silkib otdan ag'dardi,
So'ltoq bo'lib bo'riday.

Un beshi yiqildi otdan,
Bedovlar qochib ketdi,
Qolgan o'n begi bir bo'lib,
So'ltoqni quvib ketdi.

Yana cho'pon sochildi,
So'ltoq iziga qaytdi.
Tayoq sirmab o'niga,
Bovday qilib sulatdi.

Bosh cho'ponman boy Sherdan,
Qochdi kelgan iziga,

Botir So'ltoq birovdir.
Ming bo'b boyning ko'ziga.

Botir ekan shul So'ltoq,
Chiqdi aytgan so'zidan,
Otni qistab hayda deb.
Yetti Ergash izidan.

Sherdan shuncha molining ketganiga ichi kuyib kuziga yosh kelib, bir-ikki cho'ponlarga: «Ey cho'ponlar, bu nima bo'ldi, menday boying o'ldi, molimning barini haydab ketdi. Zo'ring molini olmanglar dedim, ko'nmadinglar, Endi izidan borayik yalinib-yalvorib ko'rayik, nima bersa berganini olayik, bermasa molga qo'shilib biz ham borayik», -deb cho'ponlarni kundirib, sallasini bo'yniga ilib, So'ltoqning izidan borabardi.

So'ltoq qaradi, uch-to'rt odamlarning sallasini bo'yniga o'rab kelayotganini ko'radi. Shunda So'ltoq biyalarni to'xtatib turib edi, ular ham yetib keldi. Sherdanboy hamma cho'ponlardan oldin chiqib: «Ey paxlavon, mening otimni Sherdanboy deydi, o'zingga xudo insof bersin, bola-chaqam bor. Hech qurisa molimning yarimini qaytarib bergin», -deb yig'layberdi. Shunda So'ltoq Sherdanga aytdi: «Huv Sherdan, kishining ko'zi tuproqqa to'ymasa, molga to'ymaydi, degani sen ekansan. Shuncha moling bo'lib, kuning 40 biya bilan 6 tuyaga qoldimi? Haydash mana bunday bo'ladi, olib ketsam barini qo'lingdan nima keladi. Lekin bizga ortiq moling kerak emas, biz o'zimizning molimizni olib ketamiz. Bundan keyin birovning ipini olsang shunday qilib izillatimiz», -deb molini qayirib berdi. Shunda Sherdan otdan tushib: «Baland ximmatli saxiyliking uchun rahmat. Bitta qulin berayin, olib ket», -dedi. «Qulining tugul ola shardozingning ham keragi yo'q», -deb So'ltoq Ergash bilan 40 biya va 6 tuyani oldiga solib, Oqbosh toviga qarab junayberdi. Keta-keta So'ltoq aytdi: «Ergashjon, uchqur oting bo'lgandan kura suxandon jo'rang bo'lsin», -degan ekan donolar. Yaxshi gaplardan ayting, yo'lni qisqartib ketaylik. «Xov So'ltoq aka, -dedi Ergash, -gapni jaxongashtadan so'rang, deganday gap sizdan bo'lsin». So'ltoq bir kulib qo'yib, gapni boshladi. «Ergashjon senga rostini aytsam, shu yoshga borib na do'mbira, na chanqavuzning kuyiga quloq solmagan ekanman. Bir choldan bir hikoyani eshitganimda ishonmagan edim. Chol hikoyasini shunday deb boshlagan edi. «O'tgan uzoq- uzoq zamonda, Sherobodning cho'lida tuya boqib yurgan bir chol yashar ekan, cholning Xonimay degan qizi bo'lib nixoyatda chiroyli ekan. Uning ta'rifini eshitib sovchilar kelibdi. Lekin qiz sovchilarga «Mening bir tuyam bor, bo'taloq tug'adi-yu, lekin yeliniga sut kelmaydi. o'z bolasini ham yaxshi kurmaydi.

shu tuyaning bolasini oldirib, jeliniga sut keltira olgan yigitga turmushga chiqaman», deyarkan.

Hech kim buning ilojini qila olmabdi. Bu gap ustoz va shogird do'mbirakashlarga ham yetibdi. Ular ham do'mbiralarni olib yo'lga chiqibdilar, surashtirib-surashtirib nixoyat yetib kelibdi. Xonimay ularga ham shu shartni qo'yibdi. Ular tuya va bolasini o'tov oldiga bog'lashlarini iltimos qilibdi. Bog'labdi. Shunda ustoz do'mbirani chalibdi. Tuya entikib yelini sutga to'libdi-yu, xarchand chalsa ham, bolasiga qaramabdi. Charchagan ustoz navbatni shogirdiga beribdi. Shogirdi shunchalik chalibdiki, tuyaning yelinidan sut bulovday oqa boshlabdi va bolasini yalab, yelinini tutib, emdira boshlabdi. Xonimay o'z shartida turib shogirdga turmushga chiqibdi". Men ham tuyaga o'xshab, Norgulning bir chanqavuzini eshitib, mehrim, ixlosim unga oshib ketdi. Hayotning nimaligini tushuntirib qo'ydi, balki o'ziga oshiq shaydo qilib qo'ydi. Ey Ergash, seni do'mbira chertag'on deb eshitaman. Gavxar buloqning ko'zida bo'ladi, kosibning sozi, o'zida bo'ladi, degan gap bor. Xurjiningda do'mbirang yo'kma. Norgulni bir ta'riflayin, shu bilan Pachkamarga yetamiz", - dedi. «Do'mbiram borku-ya, lekin chertaman, deb belini sindirib qo'ymasang», -deb, Ergash do'mbirani So'ltoqqa uzatdi. So'ltoq sozini sozlab, Norgulni ko'zlab, bo'taday bo'zlab, Norguloyni ta'riflab bir so'z dedi:

Oq tikana - oq tikan,
Oq tikanga o't ketgan,
Bu uylarni kim tikkan,
Norguloy degan qiz tikkan.

Qizlar taqadi setara,
Bog'i bor gullab yotara,
Bizni qo'yib boshqaman,
Norguloy o'ynab yotara.

Archalardan archib olgan do'mbiram.
Pastalardan pichib olgan, do'mbiram.
Yong'oqlardan jo'nib olgan, do'mbiram,
Norguloyga kuyganimdan, do'stlaray,
Olti ot bir baytalga sotib olgan, do'mbiram.

Tuyalar boqdim halalab,
Yullarga soldim galalab,

Olti oy yursam cho'pon bo'b.
Bir ko'rsam xusning panalab.

Eshik oldida g'ov qamish,
Makanglashadi kalamush,
Tuba-tubadan chaqirsam,
Norgulga yetmaydi tovush.

Tog'larning boshi taqirdi.
Cho'ponlar itini chaqirdi,
O'zingga teng ko'rsangchi,
Norguloy, bizdek paqirdi.

Do'mbiram, so'zla tor bilan,
O'rdaklar uchar par bilan,
Yigit bo'lsang o'ynab o's,
O'zing qatori yor bilan.

Quy haydadim Qo'qonga,
Ot boyladim do'konga,
Pachkamar eli qurisin,
Qiz bermaydi cho'ponga.

Norguloy o'zi qalamqosh.
Olay desam pulim oz,
Chor tarafdin qo'ydim men,
O'pay desam bo'yim pas.

Sherobodlarda sholi bor,
Xar birining poli bor,
Norguloyni ko'rsangiz,
Ung betida xoli bor.

Sherobodning shertasi,
Bo'kirishadi bo'tasi,
Beraman deb bermadi,
Norguloyning otasi.

Tangixaramning boylari,
Echki aralash qo'ylari,
Kiyim kiysa yarashar,
Norguloyning bo'ylari.

Inak sog'adi iydirib,
Sochbovin yerga tiydirib,
Birovni sayla, Norguljon,
Ketma hammani kuydirib.

Tog'larda chaldim do'mbira,
Tori uzildi ketdi.
Norguloy esga tushganda,
Ko'ngil buzildi ketdi.

Qiz deganning yuzi gulday bo'lmasa,
Kucholasa beli qilday bo'lmasa,
Mehnash qilib qaliniga mol berma,
Qiz sultoni Norguloyday bo'lmasa.

Qorlar yog'ar qatovga,
Tuyalar kelar motavga,
Xapamatlari yarqillab,
Norguloy kirdi o'tovga.

Oynalar olgan qo'liga,
Kamarlar buvgan beliga,
Xushirayligi o'tibdi,
Pachkamar soyning eliga.

Otlarga solar terlikni,
Tovlardan nari qarliqqdi.
Un to'rt yashar Norguloy
Menga bir qarab kerlikdi.

Enib keldim elingdan,
Suvsab keldim cho'lingdan,
Biror bir kosa suv bergin,
Tol ximchaday qo'lingdan.

Tobatosha — tobatosh,
Tobatoshning suvi bo'sh,
Nasib qilgan olar bo'lsa,
Nasaba o'zing meni qo'sh.

Etakdan turgan oq dovul,
Tuyalar ketar orqavul,
Oy tuvganday yarqillar,
Kelinoy turgan ko'p ovul.

Yuqorilarning shamoli.
Regarning mayda toli,
Uloq quvganda pirillar,
Oy Norguloynipg ro'moli.

Bir otim bor to'rt yashar,
Boysunning yo'lidan oshap,
Bir ko'rmasam Norgulni,
Yuragim qqaynab-toshar.

Quy boqsang Oqbosh tovnig o'riga,
Itni qo'shsang og'zi qora bo'riga,
Olgan yoring agar Norgulday bo'lsa,
Utirgizsang oq o'tovning to'riga.

Otlarni chopsang qir oshar,
Qizlaram sochin tarashar,
Oy Norgul Chiqsa eshikka,
Yulduzlar ko'zi qamashar.

Qizlar qo'tondan qiy olar,
Qiy borib tomdan joy olar,
Oy Norgul chiqsa eshikka,
Kun turolmaydi, uyalar.

Erkak bo'lsam deb ko'p qizlar,
Norguloyimni ko'p izlar,
Chiqsa tomosha qiladi,
Ko'kda miltillab yulduzlar.

Tikka tushgan Hasan-Xusan,
Kiyinib keldi bo'p posan,
Norguloyini ko'rgancan,
Uyaldi, ketdi ob-oson.

Uchdim Norgulga qiyg'ir bo'b,
Ko'rsa jo'jani jiygir bo'b,
Norguloy agar noz qilsa.
Yulduz to'kilar yomg'ir bo'b.

Tubadan qo'ylar endirib,
Nishabga to'ksang do'ndirib.
Olib ketsakchi, Norgulni
Do'mbira chalib ko'ndirib.

Nomashamlarning nashasi,
Misol archaning bo'jasi,
Indamasmekan Norguljop,
Bildirmay borsak kechasi.

Sagana qolg'ur Oq to'ri,
Otiblar ketib borsachi,
Ustiga minsa oy Norgul,
Oylar ham botib borsachi.

To'ri ketsachi do'rillab,
Qulinday bo'lib zirillab,
Oy Norguljonning ro'moli,
Bilakda tursa pirillab.

Kushlar yotadi qiyada,
Qiyada emas uyada,
Sag'ana To'ri tolganda,
Ko'tarib qochsak piyoda.

Dobildiyo-dobilda,
Dobilga qo'lar jobildp,

Yurakda dardim, Ergashjon,
Bildim shu joydan topildi.

Kiygan ko'ylagi keng bo'lib,
Sadaf taqqani yeng bo'lib,
Osmonda Norgul ko'rindi,
Xulkarlar bilan teng bo'lib.

Xar xil arg'amchi eshildi,
Qanday sevganlar qo'shildi,
Oh, Norgul, deb tubalab,
Ko'kraklarim teshildi.

Tog'larda o'tlar chovrima,
Qorlar eriydi hovrima,
Xamirlar bo'lsang, Norguloy.
Tortib boylasam bovrima.

Ro'mollar bo'lsam boshinga,
To'shalib tursam to'shinga,
Qurisinda shul otang,
Keltirmaydi-da qoshinga.

Yuzingni ko'rsa bahor deb,
Qo'ylar to'laydi, oy Norgul,
Agar noz bilan burilsang,
Chollar yig'layd, oy Norgul.

Norguloy setara taqdi,
Qilig'i yog'day bo'b yoqdi,
Dunyolarda armon yo'q.
Bizlarga qarab qosh qoqdi.

Kasallar bo'lg'in, Norgulim,
Qo'shnochlar bo'lib borayin,
Tentak bo'b turgin, Norgulim,
Tabiblar bo'lib turayin.

Qo'shnochlar bo'lib, Norguloy,
Quvib Chiqaray barini,
Eshiklaringga boylayin,
Merali qilib to'rini.

Mingashib qolsak Norguloy,
Yetkazmay ketar barini,
Oliblar qochsam armon yo'q.
Sadag'a senday parini.

Oqboshtovlarning bizig'i,
Sari qo'ylarning chizig'i,
O'ynab bir kulib yo'qoldi,
Norguloyning uzugi.

Pachkamarning kamari,
To'riga urar shamoli,
Oytuvganday yarqillar,
Norguloyning jamoli.

Tovlarning boshi nurama,
Taqalar shoxi burama,
Betginangdan bir upsam,
Ota ham enang urama?

Qo'lar haydadim soy bilan,
Qo'limda tilla pay bilan,
Soylarnpng boshi band ekan,
Norgulning qo'yni qand ekan.

Yo'llarda yotgan teraman,
Qo'ylarga chopgan bo'riman,
Hammang kuymagin har yerda,
Men Norguljonning eriman.

Xamma yuragi kuyinchi,
To'qqiz mol bo'lipti enchi,

Norgul qabogin bir qoqsa,
To'qqizi birdan suyunchi.

Laylimkonlardan tuz oldim,
Qoratubadan iz oldim,
Tiymasang tiyma, Norguloy,
Sendan ham boshqa qiz oldim.

Qiz oldim desam ishonma,
Uydirma gapdir, Norguljon,
Qaramay meni kuydirma,
Kuydirgi gapdir, Norguljon.

Tubadan tikkan uyini,
Ko'tarib tutgan chiyini,
Uydan so'lqillab Chiqishi,
Oldi buydoqning sulini.

Xo'jamahmudning shibog'i,
Kubi bo'ladi, debidim.
Bizlarga tushgan oy Norgul,
Bibi bo'ladi, debidim.

Tovlarda o'sar dobillar,
Dobilga qo'ylar jobilar,
Tiymasang jiyma, Norguljon,
Sendan ham boshqa topilar.

Qatov boshida uyadi,
Qushlar tuxumin jiyadi,
Norguloydan kechdim desam,
Yuragim o'tday quyadi.

Oltoy boqay qo'yingdi,
Qarab o'tgin, Norguljon.
Bir ko'rsatsang bo'yingdai
Men to'yayin, Norguljon.

Qo'limdagi lo'ngga salla,
Chuvmoqlab boshga solayin,
Kirqqa tiysang ham, Norguljon,
Kirq biri bo'lib olayin.

Norguloy Chiqdi himillab,
Betida teri jimillab,
Betidan oqqan teriga,
Latibalari qimillab,

Norgulni ko'rgan qari ham,
Oltoy yotadi ingillab.
Ot haydab baland pastidan,
Kuyib Norgulning dastidan,

Tong vaqti bordi ot haydab,
Pachkamlar soyning ustidan.

Shunda Ergash aytdi: «Sen yaxshi qo'shiq ham aytar ekansanku. Norgulni qachon ko'rgansan?», «Ko'rmasam ham, -dedi Sultoy- chanqovuzini, cho'ponlardan Norgulning ta'rifini eshitganman. Borgan kuni uxlagan kishi bo'lib bo'yini ko'rganman. Buncha qo'shiq bilmas edim, qayoqdan kelayotganiga o'zim ham xayronman», -deb do'mbirani qaytarib berdi.

Kunning nuri tuba-tubaga tiyganda ovulning ustidan otlarni haydab bordi, Boylar, oqsoqollar cho'ponning xurmatiga chiqishib, mexmonxonaga olib kirdi. Shunda Shukuraliboy So'ltoqqa qarab bir so'z dedi:

Bugun hayron qoldim qilgan ishinga,
Davlat qushi oxir qo'nar boshinga,
Yaxshilikka yaxshilikni olarsan,
Dahmardalik to'nini kiy ustinga.

Xizmat qilding, men ham xizmat qilayin,
Qirq cho'ponga boshliq qilib qo'yayin.
Dahmardalik to'nini kiy ustinga,
Xizmatingga bitta biya berayin.

Senday o'g'il tug'ilmaydi enadan,
Kishi kuymay o't chiqmaydi tanadan,
Xizimatingga yana tila berayin.
Endi ketma manzilimdan, xonamdan.

Bulbullar sayraydi bog'ning guliga,
Ko'rqqoq odam, sotqin bo'lar eliga,
Mehnat qilib bergan tuzum oqlagin,
Madadkor bo'l boy bobongning beliga.

Bu so'zni So'ltoq eshitib: «Hov boy bobo, mexnat xaqing deb qirq biyani berganingiz bilan olmayman, mexnatsiz non-tuzsiz, deganlari rost ekan, mening bundan buyon qilgan ishimga bersangiz ham yetadi. «Yigitning kuchi-daraxtning yaprog'i», -deganday, shamol turganda tusha beradi. Ish olish uchun borib keldim-da», -dedi. Shu kecha gurunglashib yotib, erta mertan tong otib, namozini oqsoqollar o'kishib, non-choy ichishib, Shukuriliboy turib: «U So'ltoq, endi ishni kilaverasan, cho'ponlarning ozig'ini olib, har cho'ponga bo'lib beraverasan, hammasiga kattalik kilaverasan, ozig'i qolmasa xaftada bir marta kelaverasan», -deb, 40 cho'ponning ozig'ini uch tuyaga ortgirib, Dumachovli bilan Galaga yubordi. Endi junab yarim chaqirim yo'l bosa berdi. Shu payt turna uchganday bo'lib chanqavuzning tovushi kelaverdi. Shunda So'ltoq bilan Ergash tuyani cho'ktirib, ikkovi ham kuyga mos bo'lib, So'ltoqning ham yuragi to'lib, do'mbirani Ergashdan olib, bir so'z deb turibdi:

Xusningni cho'ponlar oyga o'xshatdi,
Botirlar or uchun otni taylabdi.
Chanqavuz chalishing meni qaqshatdi,
Sanamjon, aylandim chalgan qo'lingdan.

Kuylaring oqar misoli daryo,
Yuragim chaqnaydi yulduzday go'yo.
Ko'z oldimdan o'tar bir-bir bu dunyo,
Yor aylansam tol ximchaday belingdan.

Kuying eslatadi otam, enamdi,
Qamish bilan o'girilgan xonamdi.
Mehring kuydiradi mening tanamdi,
Jon aylandim shirin-shakar tilingdan.

Eshitsa tirilar o'lgan qo'yingdi,
Quyosh nurin sochar ko'rib bo'yingdi.
Men bilmadim kimlar qilar to'yingdi,
Xam aylansam tub Qo'ng'iro't elingdan.

Qoshlaring qiyg'ochdir yoy tortilganday,
Ko'z bilan qarasang o'q otilganday.
Uyga kirsang yarim bo'lar to'lgan oy,
Men aylansam oyday bo'lgan yuzingdan.

Qomating ayirar oshiqni jondan.
Gar imlasang tushar yulduz osmondan.
Jamoling ko'rinar bosgan tumandan,
Yor aylansam kunday bo'lgan ko'ksingdan.

Kuyingga mos bo'lar galada tuyang,
Egilib qaraydi tovlaring, qiyang.
Imlab jon so'raydi yor mehriyigang,
Yor aylansam ko'ylak turtgan ko'ksingdan.

Farhodday, tog'larni qazsam qararmi,
Majnunday cho'llarni kezsam bo'larmi.
Men kambag'al, boy qizini berarmi,
Yor aylansam doyra chalgan qo'lingdan.

Bu so'zlardan keyin chanqavuz to'xtadi. So'ltoq bilan Ergash mast bo'lib, tuyani yurdirib, cho'ponlarga qarab jo'nadi. Dumachovli, Galadagi cho'ponlarga oziqni berib, Ergash «Bosh cho'pon» deb So'ltoqni tanishtirdi. Cho'ponlar So'ltoqni mexmonlikka chaqirishdi. Cho'ponlarning ichida Dono cho'pon degan bor edi. Yoshi oltmishdan oshgan, soqoliga oq tushgan, dunyoning achchi-chuchchisini boshdan kechirgan, manglayi, beti sal tirishgan, qomatini tik tutgan, qanday musofir bo'lsa qushxonasiga mexmon qilgan, cho'pon bo'lganiga 40 yildan oshgan, qomati jopsarday tutashgan kishi edi. Dono bir narsa desa, boshqa cho'ponlar yo'q deyo'lmas edi. Shu cho'pon: «Bugun bosh daxmarda biznikiga mexmon bo'ladi», -deb, cho'ponlarini chaqirdi. Dono enchiga olgan qo'yini so'yib, qozonga solib, qaynatma sho'rva qildi. Yigirma cho'pon ham yig'ilib keldi, qildi gurungni. Gapdan gap chiqdi, balchiqdan loy sachradi - deganday, gap Norguloy ustida ketdi. Shunda Dono cho'pon: «Hov

cho'ponlar, gap ovqatdan keyin bo'ladi", -deb sho'rva bilan go'shtni o'rta qo'ydi, hammasining qorni to'ydi. Dono turib: «Ana endi bir gap bor, kim do'mbirani olib, Norgulni kim zo'r ta'riflansa, boyga shu cho'pon tomonidan bersa-bermasa bir soveli bo'lib boramiz, boy boshqaga bersa ham, shu cho'ponning kelini edi, deb ta'riflab yuramiz", -dedi. Ana endi cho'ponlar navbat olib, bir boshdan ta'riflab jo'nadi.

Birinchi bo'lib Nazar cho'pon do'mbirani qo'liga olib ayta ketdi:

Do'mbiram, seni boqayin,
Boshinga tupak taqayin,
Norguloyni bir qaratsang,
Ustinga baxmal yopayin.

Do'mbiram, so'yla hil bilan,
Bir maydon kelish til bilan
O'ynablar kulsam armon yo'q
Norguljondayin gul bilan.

Do'mbiram, so'yla or bilan,
Bo'yningda quloch tor bilan,
Ola olmasam Norgulni
Umlar o'tar zor bilan.

Do'mbiram, so'yla chanoqdan,
Echki ham boqay chunoqdan,
Norgul qo'lidan sut ichsam,
Sog'dirib Ko'kchil inakdan.

Do'mbiram, qolma qo'shiqdan,
Norguloy kirsam eshikdan,
Oq bubaklarni oldirsam,
Oltin soqali beshikdan.

Do'mbiram, so'zla soz bilan,
Uchganday o'rdak g'oz bilan,
Bir yostiqlarga bosh qo'ysam,
Norgulday sarvi noz bilan.

Do'mbiram, sensan pistadan,
Terdirsang gulni dastadan,
Belimga belbog' tikdirsam,
Norguljondayin ustadan.

Do'mbiram, seni boqtirsam,
Dastangga tilla qoqtirsam,
Xisori chekmon qildirib,
Oy Norguloyga tiktirsam.

Do'mbiram, sensan dastadan,
Poygada o'zgin barchadan,
Bir qaratmasang sindiray,
Norgulni anov darchadan.

Do'mbiram, sensan zordoli,
O'zing sozlarning bo'ydori,
Shuncha yigitning ichida,
Menman Norgulning xardori.

Torginang ko'zi ichakdan,
Dami o'tkirday pichoqdan,
Oy Norguljonning farqi yo'q
Bahorda guli chechakdan.

Eshaging yo'ndim bodamdan,
Oshiqlik o'tib tanamdan,
Xudoyim, meni ayirma,
Oy Norguljonday sanamdan.

Qulog'ing oldim zarangdan,
Qarg'alar uchar qorangdan,
Oy Norguloyning jelagi,
Xitoyi gulli parangdan.

Chanog'ing asl tolgina,
Kuylaring totli bolgina,

Meni kuydirar Norgulning
Ung yuzidagi xolgina.

Do'mbiram, tanangdi(r) tutdan,
Kuylaring o'tkirdi(r) o'tdan,
Oy Norguloyning kiygani,
Burama gulli oq chitdan.

Kel, do'mbiram, kengashaylik,
Gapga gaplarni qo'shaylik,
Cho'ponlar bersa Norguloyni,
Bir biyaga mingashaylik.

Cho'ponlar xo-xolashib kulishib: «Ana Nazar, Norguloy seniki bo'lmasa edi», - deyishib, bir-biriga maqtashib turib edi, Dono cho'pon joyidan turib: «Hov cho'ponlar, to'xtanglar, Nazar ham yomon aytmedi, buning ham yuragi kuygan ekan, Norgul jamolining yarmi qo'yniga kirgan ekan, o'zimizga bildirmay dashtlarda aytib yurgan ekan. Kim biladi qolgan cho'ponlar qanday, hammamiz shoir bo'lib ketmasak, deb qo'rqaman. Endigi navbat kimga? Kimning yuragidan urgan bo'lsa, do'mbirasini olsin», - dedi. Shunda Rajab cho'pon joyidan turib: «Qani biz ham ko'raylik, do'mbirani qo'lga olayik, Keliyoning bir burchagidan ikki ovuz so'zlayik, cho'ponlar ko'nsa Norguloyni biz olayik», - deb do'mbirani olib so'zlay ketdi.

Tog'larning boshi orqovul,
Gazalarida qirg'ovul,
Oy tavganday yarqillar,
Keliyotgan ko'p ovul.

Ana tog'larning qatovi,
Bir-biriga matovi,
Tuxumday bo'lib ko'rinar,
Norguloyjonning o'tovi.

Tog'ning bag'rida tobatosh,
Tobatoshlarning suvi bo'sh,
Uy keragasin uyurgan,
Norguloyjonday qalamqosh.

Eshik oldida qiyirdi,
Qiyirdi ol, deb buyurdi,
Shu o'tovining bog'ishin,
Norgulday sanam uyurdi.

Otga taylasang qatog'on,
Qatog'onli ot ketag'an,
Tilla chang'aroq ko'tarib
Oltmish uvig'in qadag'an.

Ko'ring Norgulday parini,
O'zi kashtalab barini,
Sirtidan tutib tayladi,
Tizmasi bilan qurini.

Norguloy bizni kuldirdi,
Chevarligini bildirdi,
Changarog'ining ostiga,
G'ildirviqni ildirdi.

Ko'rdim Kuytanning tovini,
Qush uchmas deydi zovini,
Ichdan oyquchoq qilibdi,
O'n to'rtta otma bovini.

Cho'ponlar qo'yin boqibdi,
Qilig'i bizga yoqibdi,
Har otma bovga oy Norgul,
Qirg' besh tupakdan taqibdi.

Bovlarin Norgul boylagan,
Yigitdan bizni saylagan,
Uviq ustidan oppoq qib,
To'rtta jopsarni taylagan.

Chalsam do'mbiram soziqdi,
Soziqmasa uy qoziqdi,

Yana ustidan tayladi,
Norguljon ikki uzukdi.

Turnalar uchar poyma-poy,
Xar biri chalib bitta nay,
Uzukning o'ttiz bovini,
Oyquchoqqildi Norguloy.

Ikki oq bedov boylagan.
Ustidan tupak taylagan,
O'tovinhg ichida
Oyday bo'b Norgul o'ynagan.

Tog'larning boshi chayirdi,
Chayir oyoqni qayirdi,
Oppoq qib ikki beldovni,
Uy iynovidan uyurdi.

Oy Norgul kulib so'yladi,
Kulganda gullar jaynadi,
Chang'arog'ining ustidan,
Tuynikni obkeb tayladi.

To'rtta ipi bor ipakdan,
To'rt tomoniga boyladi,
Har qimsinganda Norgulning,
Oppoq siynasi o'ynadi.

Ko'rdim osmonning oyini,
Ko'rmadim Norgul bo'yini,
Uyning sirtidan uyurdi,
Oppoq kashtali chiyini.

Oq tikana, oq tikan,
Oq tikanlarga o't ketgan,
Oppoq bo'lgan shu uyni,
Norguloy degan qiz tikkan.

Kushilayin qo'shig'ingga, Norguljon,
Bir kiritsang eshigingga, Norguljon,
Qo'shsha go'dak inggillab turarmidi,
Zumiratdan beshigingga, Norguljon.

Oshiq qilibsang o'zimdi,
Eshitsang netar so'zimdi,
Oq o'tovingning oldiga,
Boylasamchi oq bo'zimni.

Tog'ning oldida buloqga
Buloqchada bor uloqcha,
Qirqta o'tovning ichida
Norgul o'tovi bo'lakcha.

Uyning oldida soycha bor,
Aka deganing naycha bor,
Qirq o'toving yulduz bo'lsa,
Oygul o'tovi oycha bor.

Rajab cho'ponning ham qo'shig'ini eshitib, cho'ponlar ho-xolab kulishib: «Shunisi o'tmadimi?», - deyishib, iyniga qoqishib, ba'zilar baxshi ham shuncha bularda deb, har joydan xo-xolashib, turabardi. Bir xillari: «Bo'lsa tag'in aytsin, do'mbirani olib, to'y-to'ylab ketsin, Norgulni oladigan bo'lsa shul Rajab olsin», - deyishaverdi. Shunda Dono cho'pon: «Hov cho'ponlar, buncha vag'ir-vug'urning nima keragi bor, baqiraverib quloqni qilayozdingku kar, har kimsaning o'z dardi bor. To'g'ri, Rajabga ham qoyil qolish kerak. U Norguloyga bir o'tov tikirdi. to'g'ri, Norgul chevarlikka chevar, o'tovni o'xshatib tikadi, bir xil qizlar tikolmay o'tovning qaddini bukadi. Rajab avvaldan oxir Norguloyning o'tovini maqtab qo'shiq aytib yurguvchi edi, bugun ham o'xshatib aytdi. Oldin Norgulni Nazar cho'ponniki dedilaring, endi Rajab cho'ponga berdilaring. Nazirimda ichimizda bu qo'shiqlarni qo'shiq soniga qo'shmay o'tirgan odamlar ko'rinadi. Norguloy ot to'rvasi emas, undan bunga, bundan unga taqabergali. Avval aytadiganlarning barini eshitaylik, hukmni oxirida chiqaramiz. Qani, do'mbirani qo'lga olib, xasratini aytadigan cho'ponlar bormi, bor bo'lsa do'mbirani olsin, yo'q bo'lsa tovba qilib indamay tursin», - dedi. Shunda Xoliyor cho'pon do'mbirani qo'lga olib: «Hoy yigiglar, mening ham

yaringina chorak qo'shig'im bor aytayin, aytmayin desam yuragim kuyadi qaytayin
Norguldanku umid uzdim, shunday bo'lsa ham aytayin", - deb boshlab yubordi:

Tandirginangning tenasi,
Abdullaxonning qalasi,
Hech qurisa Norgulning,
Men bo'lsam ekan bo'lasi.

Tandirginangning darchasi,
Chori qo'ylarning narchasi,
Norgulga mencha kuygan yo'q
Mana cho'ponning barchasi.

Tandirda yopgan noningdan,
Akang aylansin joningdan,
Umrin bo'lsin seniki,
Ayrilmasam yoningdan.

Tandirda noning oycha bor,
Qo'zi quyruqi moycha bor.
Hech keltirmaysan qoshinga,
Asovliqlaring toycha bor.

Yurakkinamning yonishi,
Tandirning Chiqqan o'tiday,
Norgulning bosgan izlari,
Mirzaning yozgan xatiday.

Noningdan yuzim ko'rinar,
Kulga ushlagan oynaday,
Ikkovimiz bir bo'lsak,
To'tiqush bilan maynaday.

Eshiging oldi guldasta,
Guldastaga men havasda,
Shuya Norguloyga yarashar,
O'ng tizzasida zar kashta.

Yuqorilarning shamoli,
Regarning mayda toli,
Qo'zi quvganda pirillar,
Norguloyjonning ro'moli.

O'ng yuzingda xolingdan,
Kadi ko'targan qo'lingdan,
Mendaylar cho'pon aylansin,
Tol ximchaday belingdan.

Osmondan havo jovdirgan,
Ko'katlar boshin juvdirgan,
Chanqavuz chalib shul Norgul,
Qisir qo'ylardi tuvdirgan.

Ro'molin boshga jiydirgan,
Hamma uchini tuydirgan,
Norguloy borsa qoshiga,
Iymagan qo'yni iydirgan.

Bundan tubanda Boldirg'an,
Yo'li oyoqni toldirgan,
Bolasin olmos qo'ylarni,
«Turay»lab Norgul oldirgan.

Norguloy deydi otini,
Sozlab pishirar sutini,
Bir qoshiq ichsang armon yo'q
Ming yil izlaysan totini.

Norguloy, gapni qo'ysangchi,
Bizday cho'ponga tiysangchi,
Qo'shsha-qo'shsha farzandni,
Tizzangga olib suysangchi.

Tubaning boshlari huchchi,
Aylanib uchar kaldurchi,
Norguloy bizga xo'p desa,
Boshovli otim suyunchi.

Eshik oldida bug'otdi(r),
Bug'otga haydasang otdi,
Norguloy degan shu pari,
Yetti suvlatdi suvsatdi.

Ana tovlarning orasi,
Katta ekanda darasi,
Ko'kargan o'tda bormikan,
Oshliqliklarning chorasi? –

deb Xoliyor do'mbirani yerga qo'ydi. Dono cho'pon do'mbirani qo'liga olib Ergashga berib edi. Ergash: «Men qo'shiq aytishni bilmayman, qo'shiq aytadiganlarga bering-da», - dedi. «To'g'ri, - dedi Dono cho'pon, - bilsang bilarsan, bilmasang ham bir do'mbira chertib bergin, eshitaylik. Bilishimcha, bu yerdagilar sencha do'mbira chertolmasa kerak», - dedi.

Ergash do'mbirani qo'liga olib, uni kayta jo'rlab, o'tirganlarga bir-bir nazar solib chala ketdi. «O'tirganlarning ko'z oldidan qat-qatda o'ynayotgan uloqlar, ko'm-ko'k dalalar, ma'rashib chopayotgan qo'zichoqlar, ko'za ko'tarib xo-xolashib kulayotgan qizlar, oksuyak, tiqma o'ynayotgan bolalar, yelday yugurib borayotgan qulun-toylar, tog' bag'rida navbat bermay sayrayotgan kakliklar o'taberdii». Xoliyor o'zini to'xtatolmay: «Bali-e Ergashjon!» - deb yubordi. Ergash do'mbirasini to'xtatib, qayta jurlab chala ketdi. Bu chalishdan esa boshqacha manzara paydo bo'ldi:

«Uzoq-uzoq poyonsiz qovjiragan dalalar, ingranib qo'sh haydayotgan chollar, uzoq joylarga ketib musofir bo'lgan odamlar, non debon qo'l cho'zib yig'lagan go'daklar, bolasidan ayrilgann onalar faryodi, yonboshidan o'k yeb qonga botib termulib turgan kiyiklar cacii» birin-ketin o'tirganlarning ko'z oldidan o'tib, ba'zilar ko'zidan yosh kalkib, ba'zilar xaykalday qotib turib edi, shy vaqt tashqaridagi otlar pishqirib kishnab yubordi. Cho'ponlarning bir xillari dirk etib joyidan turib: «Qo'ylarga bo'ri keldimi?» - deyishayotib edi, Dono cho'pon o'tirg'izib: «Hov yigitlar, otlar bo'riga kishnagani yo'q, tosh yuraklar deb odamlarni ko'rsatsa bo'ladi. bechora otlar chidab turolmadi do'mbira kuyiga. Ey Ergashjon, bunchalik do'mbira chertishingni bilmas ekanman. Bittasi Ergash tuyani qaytargan deyishadi, rostmi?» - deb so'radi. «Men emas, - dedi Ergash, - u aytganingiz Ismoil tog'am bo'lgan, bir boyning tuyasini boqqan. Bir kuni boy bu yerdan ko'chib jo'nagan, tog'am esa borgisi kelmay xaqini so'ragan, boy bermagan. Tog'amning achchig'i kelib, ko'chning oldiga o'tib, bir toshning ustiga chiqib, do'mbirasini chala ketgan, shunda ustiga yuk ortilgan tuyalar shataklarini uzib, do'mbira qoshiga kelib cho'kib olishgan. Boyning

hamakorlari va boy xarchand tuyalarni urib joyidan turg'iza olmagan. Oxiri boy tog'amning xaqini berib: «Quv yog'ochni quvratding, quvrab o'larsan», - desa, tog'am joyidan turib, do'mbirani toshga bir urib sindirib: «Mana, duong do'mbiraga tegdi», - deb jo'nab ketgan. Men ham tog'amga do'mbirani o'rgating, deb necha bordim. Oxiri tog'am torlarni jo'rlashni o'rgatdi-yu, kuyiga kelganda: «Jiyanboy, buni o'rgatib bo'lmaydi. Buni yurakdan chaladi, yurak boshqarib boradi, yurak boshqara olmasa hech kim do'mbira chala olmaydi, unga o'rgatib ham bo'lmaydi. Har kimning yuragi har xil bo'lgani uchun do'mbiraning kuylari ham har xil, yuragingni tinglab, o'zing chalaver», - degan edi». «To'g'ri, - dedi Dono cho'pon, - uni anglamagan chala olmaydi. Mening otam nixoyatda do'mbiraga qiziqqan, Hisor viloyatiga borib, bir do'sti bilan mardikor ishlab qaytarida bozordan do'mbira ham sotib olgan. Yulda kela-kela to'xtab: «Ey do'stim, bozordan do'mbira oldim, bir chalayin, otlar ham dam olsin», - deb ikkalasi ham otdan tushib, otam do'mbira chala boshlabdi, bir to'rg'ay bulardan nari ketmay chirqillayveribdi. Do'sti: «Ketamiz» desa ham, og'am «To'xtang, maxsum, men shu to'rg'ayni do'mbira boshiga qo'ndiray», - deb rosa chalibdi-yu, lekin to'rg'ay ko'nmabdi. Joyidan turib qarasa, to'rg'ayning uyasi oldida o'tirgan ekan. Ikkalasi ham kulishib, kela-kela kechqurun bir momonikiga mexmon bo'libdi, choy ichibdi, non yebdi. Otam yana chiday olmay, xo'rjumdan do'mbirani olib chala boshlabdi, oradan ko'p vaqt o'tmay kampir yig'lay boshlabdi. Otam: «To'rg'ayni ko'ndirmasam ham kampirni yig'latdimku», - deb o'ylab: «Momojon nega yig'laysiz?» - deb so'rasa, kampir: «Ha, bolam, o'tgan yili cholim qurg'ur ichi og'rib, shu tir-tirdan ketib edi. Do'mbira chalishingni eshitib, cholim esimga tushib ketdi-da, bolam», - debdi. Shundan keyin otam do'mbirani qo'liga ushlaymay ketgan ekan. O'zim ham qanchalik chertaman dedim, bo'lmadi. Ey Ergash, ozroq qo'shiq bilganingda Norguloy seniki edi. Haliyam bu cho'ponlarning ichidan tuzukrok aytadigani bo'lmasa Norgul seniki. Qani cho'ponlar, ayta bersak gap ko'p. Do'mbirani olib Norguloyini aytadigan bormi?» - dedi. Shunda G'ulom cho'pon do'mbirani olib: «Dono tog'a, men ham bir ko'rayin. Men Norguloyini Oypari deb aytib yuraman. O'rtaga otimni solayin, yo Norgulni olayin yoki quri(q) qolayin. O'zingiz bilasiz ovulimizning kizlari Norgulni olib, ro'za xayitda ham, qurbon xayitda ham ovulma-ovul o'tib xayitlashib yuradi. Men ularning xayitlab yurishini qo'shiq qilib, «Oypari» deb aytib yurguvchi edim», - deb ayta boshladi:

Oypari Chiqdi kiyinib,
Kiyiganiga suyunib,
Ikki shona kokili,
Ko'kragiga tiyinib,

Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.
Osovligi toyday bo‘b,
Yuvoshligi qo‘yday bo‘b,

Qizlari yulduz bo‘lsa,
O‘zi to‘lgan oyday bo‘b,
Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

Bosgan joyi minnador,
Bosmagan joy ginador,
Bosib o‘tmagan joylari,
Bosama deb umidvor,

Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.
Eshik oldi zar pechak,
Yulib olsang bir quchoq,

Bosib o‘tgan joyidan,
Yugurib Chiqar boychechak,
Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

Katta cho‘lning qiyag‘i,
O‘tkir ekan iyagi,
Kavushin yalab boradi,
Ko‘ylakdan tushgan jiyagi,

Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.
Tushdi Pachkamar soyiga,
O‘xshab falakning oyiga,

Qabatdagi durkun qizlar,
Teng kelolmaydi bo‘yiga,

Ketayotir Oypari,
Qirqin qizlardan ilgari.

Shoyi ko‘ylagi shildirab,
Shashtiga toshlar gildirab,
Sochbog‘da yuzta qung‘iroq,
Qadam bosganda sholdirab,

Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.
Baland tovlarning ovushi,
Qurisin qantar ovishi,

Bossa chanqovuz chaladi,
Oyoqda zarrin kovushi,
Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

Taqib uzukni sozidan,
Jahon ko‘rinar ko‘zidan,
Men-men degan sarvinozlar,
Ergasholmaydi izidan,

Ketayotir Oypari,
Qirqin qizlardan ilgari.
Chiqdim tog‘larning beliga,
Ko‘zim to‘rt yorning yo‘liga,

Har ovuldan Chiqqan qizlar,
Suv qo‘yolmaydi qo‘liga,
Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

Qoshida qizlar larsillab,
Gavhar munchog‘i qarsillab,
Taboni tiysa qora yer,
Tovush beradi tarsillab,

Ketayotir Oypari,
Qirqin qizlardan ilgari.
Bulbul gulga yarashar,
Tuya yo'lga yarashar,

Mendan olsang oq bubak,
Suyasang qo'lga yarashar,
Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

Javak-javakka shirqillab,
Qoshida qizlar irkillab,
Xas tiysa yonboshidan,
Kiyikday ketar dirkillab,

Ketayotir Oypari,
Xamma qizlardan ilgari.

G'ulom do'mbirasini qo'yib edi, hamma cho'pon birdan «O'lma, G'ulom», - deb kulishib yubordi. Dono cho'pon ham kulib «Yigitlar to'g'risini aytsam, Norguloyni kimga berishni ham bilmay qoldim. Yana aytadigan kim bor?» - deb edi, bir kishi ham men olaman demadi. Shunda Ergash: «Dono tog'a, do'mbirani So'ltoq akamga ham bir bersangiz. Biz Malikdan kelayotganda besh toshcha yo'lda Norguloyni aytib kelib edi. Bugun o'zini ko'rsatsinda, o'tirganlarni qoyil qilib, olsa Norguloyni olsin», - dedi. O'tirganlarning hammasi So'ltoqqa qarab qoldi, Dono cho'pon do'mbirani uzatdi. So'ltoq do'mbirani olib: «Hoy og'alar, men nima deyishimni ham bilmay qoldim. Xay mayli, o'tirganlarning suxani sinmasin, So'ltoq qo'shiqni bilmaydi demasin, hamma otini chopib qolsin, birovi armonda qolmasin», - deb ayta ketdi:

Kelinoy, kelinoy deyishadi,
Ko'rganning aql shoshadi,
Onasi eshgan jumalak,
Tabonlariga tushadi.

Shonadan tushgan zar kokil,
Siyasida talashadi,
Hayitlab Chiqsa ovulga,
Xamma cho'pon ergashadi.

Norguloy chiqdi himillab,
Oq siynalari qimillab,
Ko'zlari tushgan cho'ponlar,
Olttoy yotadi ingillab.

Kunda qarayman xoliga,
Oyday to'lgan kamoliga,
Ariqda suvlar mavj urar,
Yelpiganda shamoliga.

Saharda gulning lolasi,
Qoshidan o'sar bolasi,
Bir suruv qo'yga teng ekan,
Sochining har bir tolas.

Katta tovlaring nuradi,
Nuraga kimlar yuradi,
Olti chevar qiz bir kunda,
Illa sochini o'radi.

Bundan tubanda Laylimkon,
Laylimkonga ot boylagan,
Orqa sochini ming o'rib,
Qo'ng'iroq taqib taylagan.

Zulfin tillaga botirgan,
Tog' shamoliga qotirgan,
Eshikka Chiqsa Norguloy,
Otmagan tongni ottirgan.

Yesang nonining ta'mini,
Kamarda qotgan moycha bor,
Manglaylarining kengligi,
O'n uchda to'lgan oycha bor.

Terma terilgan kiprigi,
Saf tortib turgan qo'shinday,

Ikki ko'zining yonishi,
Bulutdan Chiqqan yashinday.

Qoshginang yoyday egilgan,
Yo'ylar orqada qolguday,
Uchginasini uchirsang,
Yuraklar to'xtab qolguday.

Ikki qoshingni hidlasam,
Chechak ochilgan bahorday,
Zulfaklaringda qo'ng'iroq,
Yomg'irdan oqqan nahorday.

Zar qalpoqda chirozing,
Iynovga tutgan qurcha bor,
Kulganda tishing yaltirar,
Savdoda turgan durcha bor.

Oltin sirg'angda qo'ng'iroq,
Oltmish nor tuya o'tganday,
Bir ko'rib qolsam bo'yingdi,
Qirq yillik dardim ketganday.

Taqsang latibang nuriga,
Boqilgan tulpor surinar,
Ikki yuzingda kulguchdan,
Sakkizta jannat ko'rinar.

Oh deganimda og'zimdan,
Buriqsib chiqqan changmikan,
Gardanginangning bahosi,
Oltmish ming qo'yga tengmikan?!

Xapamatlaring yulduzday,
Gavhar munchog'ing oy bo'lsa,
Dardi g'aznangni taqqanda,
Ichida quyosh joy bo'lsa.

Oppoq siynangni ko'rganda,
Tohir Zuhrodan qochguday,
Ochsang ko'ylakning yoqasin,
Majnun Laylidan kechguday.

Ko'ksingda ikki Qo'rg'oning,
Biri-biridan o'tguday,
Gar ko'zi tushsa podshoning,
Taxtidan kechib ketguday.

Qiliqsiganing xutcha bor,
Oq badanlaring sutcha bor.
Qo'rg'ongginangning tugmasi,
Javzada pishgan tutcha bor.

Suruvginamda norchang bor,
O'ng qulginamda zarchang bor,
Belginangning o'rtasida,
Zumradlardan darchang bor.

Eshik oldida bulog'ing,
Xakkallab o'ynar ulog'ing,
Ming yigitlarni nuratar,
Tiralib turgan bilaging.

Yuqori tog'ning yo'llari,
Yo'lning chetida gullari,
Bugin-bugin qamishday,
Norguloyjonning qo'llari.

O'ng yuzidagi xollari,
Misol arining bollari,
Tol ximichdayin bo'ralar,
Suvga uzalsa bellari.

Norguloy o'tsa o'ralib,
Xar qadamida buralib,

Ko'ylakka sig'may uchasi,
Ikki bo'lgiday tiralib.

Rosa to'lishgan sonlaring,
Chertsam yorilib ketguday,
Cho'ponga tegsa shamoli,
Olttoy turolmay yotguday.

Boldirlaringga intiqman,
Totsam arining boliday,
Oyoqlaringning panjasi,
Qo'shoyoqlarnipg guliday.

Yuqorilarning shamoli,
Bo'lar o'tlarning kamoli,
Mavjlanib turgan dengizday,
Boshida hil-hil ro'moli.

Bo'lsa bedovning qashqasi,
Murodga yetmas boshqasi,
Boshingga kiygan zar qalpoq,
Ming bir gullarning nusxasi.

O'ltirishlaring, turishing,
Sipo kiyingan hojiday,
Oq bo'yningdagi munchog'ing,
Sakson shaharning bojiday.

Bilak uzuging oltindan,
Samarqand bilan Buxorday,
Yaltillab turar ko'zlari,
Sakson ikki ming shaharday.

Bilagingda yuz qo'ng'iroq,
Silkitsang qo'rg'on buzilar,
Ro'molingni bir uyursang,
Bulutning beli uzilar.

O'n ikkitadan uzuging,
O'n ikki to'lgan oycha bor,
Shamolda tovush berishi,
Cho'ponlar tortgan naycha bor.

Ustingga kiygan ko'yuring,
Yulduzni yamab qo'yganday,
Jiyagingdagi setirang,
Sharshardan suvni quyganday.

Zar-zar yopqich, zar yopqich,
Ushlab ko'rsam zarangdir,
Bir ko'zi tushgan bek bachcha,
Gap topa olmas garangdir.

Oyoqqinangga yarashar,
Poshnasi baland ko'k kovush,
Bir ming qo'ycha bor bahosi,
Bossa Chiqarar ming tovush.

Kovush betida qo'ng'iroq,
Yurganganingni bildirar,
Boldirginangdan qitiqlab,
Norguljon seni kuldirar.

Qarshilar bilan G'uzora,
Borguncha olti guzara,
Bo'yningda kuyov munchog'ing,
Qandaylar yigit uzara.

Qo'lingga olsang sozingdi,
YO ochib qo'ysang yuzingdi,
Osmonda turna ketolmay,
Aylanib yotar o'zingdi.

Shuncha nozlarning ichida,
Bormikan sencha kiyik ko'z,

Mingta qizlarning ichida,
Bormikan sencha shirin soʻz.

Oʻtirishlaring toʻrgʻayday,
Qomating tovus misoli,
Qoʻlginangdan bir ushlatsang,
Ozayib qolmas asali.

Himillab kelib turishing,
Sarvdan ziyod qomating,
Sochginangdanbir iskasam,
Kamaiib ketmas davlating.

Zulfakkinangda shamollar,
Birin-biriga qoʻshguday,
Bir qimillasang koʻylakni,
Ikki anoring teshguday.

Tarvuzginangdan bir tilik,
Tottirib ketgin, Norguljon,
Gar torttiriasang yigʻlatmay,
Ottirib ketgin, Norguljon.

Yuzginang toʻlgan oy boʻlsa,
Oq roʻmolginang bulutmi?
Qarasam ogʻzim suvlanar,
Koʻksingda turgan quritmi?

Shar-shar buloqning sharrasi,
Boʻlsam Gʻuzorning toʻrasi,
Qoʻrgʻonga chiqib qarasam,
Koʻrinmas Norgul qorasi.

Katta togʻlaring oyaday,
Koʻlankalari soyaday,
Oy Norguloynipg yurishi,
Mas(t) boʻlib yurgan moyaday.

Togʻlarning boshi shuvdirma,
Oqqan suvlari shildirma,
Kokilginangdan ushlayin,
Ota-onangga bildirma.

Kuytan togʻlarning darasi,
Biri-birining joʻrasi,
Ayting jahonda bormikan,
Oshiqliklarning chorasi?!

Eshiging oldi gul bodom,
Unga qarayman damba-dam,
Gul yuzli yorning dardidan,
Bizlar bir qalandar odam.

Eshiging oldi gʻov palak,
Fov palak tugmas handalak,
Naylay oshiqlik dardini,
Boshimga soldi bu falak.

Bulutlar boʻlsam boshinga,
Zar bogʻlar boʻlsam toʻshinga,
Tinmay sayragan bulbul boʻb,
Sayrablar tursam qoshinga.

Norguloy oʻzi huriday,
Oltin tanganing nuriday,
Beliga tutgan kamari.
Chimildiqarning toʻriday.

Iynilarida oq sadaf,
Olatogʻlarning qoriday,
Yaqin boʻlsayam koʻrinmas,
Quyi Qofdagi pariday.

Yuragim kabob, bagʻrim choʻq,
Sen deb yigʻlayman tutun yoʻq

Nuxtali otdek bog'landim,
Qayerdan turib otting o'q.

Yurayin deyman darmon yo'q
Suyab turgali farmon yo'q
Bitta bolishga bot qo'yib,
So'zlashib yotsam armon yo'q.

Kunda ko'rib husningni,
To'yib yotsam armon yo'q
Farzandingni ko'tarib,
Suyib yotsam armon yo'q.

Do'mbira olib qo'lima,
O'toving ortib belima,
Olib ketsam, hech armon yo'q
O'yinablar o'sgan elima.

Yo'llarda yotgan teringman,
Qo'ylarga chopgan bo'ringman,
Cho'ponlar bersa o'zima,
Norguljon sening eringman.

Tog'larda kaklik sayraydi,
Archasi bo'ja boylaydi,
Bir Norguloyning jamoli,
Xamma yigitni qiynaydi.

Bundan tubanda tobatosh,
Ostidan o'sar qo'ng'irbosh,
Qo'ng'iro't elning ichida,
Norgulday bormi qalamqosh.

So'ltoq asta do'mbirani yerga qo'ydi, cho'ponlarning hammasi xaykalday qotib turib edi, shunda Ergash: «Xa cho'ponlar, oldin kulayotib eding, so'ng muzlaganday dingrayib qolding, nima bo'ldi?» - deb edi, G'ulom: «Hoy yigitlar, mening tushimmi, o'ngimmi? Men Norguloyni ko'rdim-e, shunday eshikdan kirib keldiyov», - dedi.

Shunda Dono cho'pon bir ingirsib joyidan qo'zg'alib oldi-da: «Ey So'ltoq, avvaldan baxshimisan yoki birovdan o'rganib oldingmi? Qo'shiqlaring tuya tortganday bo'lib ketayotir, «sevgi ham kishini shoir qilib yuboradi», degani rostmikan?» - deb edi. So'ltoq: «Bizning elda Sherna degan katta baxshi bor, to'ylarda eshitaverib ozroq o'rganib edim, bilmadim, qarab tursam o'zimdanda ham ozrok qo'shilib ketayotir. Xayronman, siz aytganday Norgulga men ham cho'ponlarday oshiq bo'lib qoldimmi, bilmadim», - dedi. Ergash turib: «Oshiq bo'lib qoldimmi emas, oshiq bo'lib qolibsiz. Yo'lda kelayotganda ham xiyl aytdingiz, ba'zilar oldingi qo'shig'ingizga o'xshasa ham, ko'plari o'xshamaydi. Sizning qo'shig'ingiz quduqdan suv tortganday bo'lib ketayotir. Xoy yigitlar, So'ltoq akam birgina qo'shiqchi emas, tayoqchil ham. Sherdanning qirq cho'ponini bir o'zi tayoq bilan urib yiqitib, Sherdan boyni ikkinchi birovning molini olmasday qildi», - dedi. «Ha, to'g'ri, - dedi Dono cho'pon, - sevmay ming yil yashagandan ko'ra, sevib bir kun yasha, der edi qariyalar. Xaqqiy sevgi kishini dona, mard, hech narsadan qo'rqmaydigan, xushmuomala qilib qo'yadi. Yetisha yetishadi yoriga, yetisha olmasa devona ham qilib qo'yadi, uni kishilar «duo килибди» deb yurishadi. Ey So'ltoq ukam, endi gap ochildi so'rayin, asli o'zing qayerliksan, qaysi urug'dan bo'lasan? Oting azaldan So'ltoqmi yoki bo'lakmi? Shuncha og'ayin-qarindoshlaringga to'g'risini aytib bersang», - dedi.

So'ltoq bir ox tortib: «Hay mayli, aysam-aytayin. Mening otam ham, onam ham asli Tangixaramdan. Oldingi ocharchilik davrida ish qarab, onam meni ko'tarib, otam uch ko'rpani ko'tarib Sherobodga qarab piyoda ketgan. Sherobodning cho'lida Noraliboy degan boyning molini boqib yurgan. Men olti yoshga to'lganimda, boyning og'ir ishidan otam ham, onam ham birin-ketin vafot etgan. Bir chokarimiz otamni ham, onamni ham ko'mib, boyga xabar bergan. Boy kelib qo'yni chokarga xaydatib junagan. Chokar xarchand gapirsa ham boy meni oldirmagan. Baxtinga Xalil mergan ov ovlab kelib meni ko'rgan va uyiga olib ketgan. Uning uyida o'n olti yoshgacha xizmat qilib yurib, ota-bola bo'lib qoldik. Bir kuni Xalil mergan menga: «Xoy bolam, nasib bo'lsa seni ham uylantirishga to'g'ri kelib qoladi. Shuning uchun mol topishing kerak», - dedi. Men: «Xo'p, ota», - dedim. U kishi ham meni Noraliboyga chorikorlikka berdilar. Men uning qo'ylarini Xidirali bobo bilan sakkiz yil boqdim. Bir kuni yaylovga chiqayotganimda bizga chorikor bo'lib yurgan bobo bilan uchrashib qoldim. U kishi: «Seniki qayerdan?» — deb so'ragan edilar, men o'z tariximni aytib berdim. Birdan tanidilar, voqeaning hammasini aytib: «Boyda otangning besh yillik haqi bor», - deb aytdilar. Bir kuni boyga otamning haqini aytib edim, urishib qoldi. Shunda o'z haqimni so'radim. Boy esa: «Otang mendan qarzdor edi, hali ham uzganing yuk», - deb bermadi. Men molni tashlab ketdim va otamning ham, o'zinning ham haqimni olaman, deb ont ichdim. Birinchi, mana shu otni qo'rasidan o'g'irlab oldim. Shundan beri olti

yil o'tdi. Shu yilda otam va o'zinning haqimni boydan olti barobar undirdimu haliyam kamday bo'lib turadi. Bir kuni boyning olti tuyasini o'g'irlab olib kelayotib, shu joyda bittasini qochirib edim. Tuyalarni G'uzorga pullab, shu tuyani qarayman deb kelayotib, Norgulning chanqavuzi tovushini eshitib qoldim. Yuraklarim yonib, o'tgan umrim bir-bir ko'z oldimdan o'tabardi, kalbim mumday bo'shashib ketdi. Shu G'ulomdan so'radim, u aytib berdi. Alqissa, boyga xizmatkor bo'ldim. Ota-onam bechora qo'yg'an otim Rahmat, odamlar So'ltoq deb ot qo'yishgan. Turar joyim Gilambobda Xalil merganniki", - deb gapini to'xtatdi. «Bo'lmasa, siz urug'ingiz, ota-onangiz otini ham bilmaysizmi?» - so'radi Dono cho'pon. «Onamning oti Bibigul, otamning oti Bo'ritosh ekan, lekin urug'imni bilmayman», — dedi So'ltoq. «Xa, - dedi Dono cho'pon, - bu dunyo kimlarni qaqshatmadi. Boylarga qo'shsha-qo'shsha, kambag'alga bir pashsha", -degan ekan. Men ham o'z boshimdan o'tganini aytbersam bir doston bo'ladi. Shukur deng, So'ltoq ukam, shuncha odam bo'libsiz. Rahmat, mana tanishib ham oldik, asli o'zimizdan ekansiz. Qani cho'ponlar, davramiz sovib qolmasin. Yana kim aytadi", - deb so'radi. Hech kim do'mbirani olmadi. Rajab cho'pon turib: «Qani, qari-qari demangiz, qariniyam ko'rib kuyangiz", - degan ekan. Endi o'zingizdan ham eshitaylik. Qolgan cho'ponlarning barchasi ham So'ltoq akaning qo'shig'idan keyin Norguloydan umid uzdi", - dedi.

«Xamma umid uzgan bo'lsa, men ham umid uzdim", - dedi Dono cho'pon. hamma cho'ponlar kulishib: «Xa bachchag'ar, bobomizning ham ko'ngli bor ekan-a? Suluv xolani tashlab ketasizmi Norguloy ko'nsa?», - deb edi. Dono cho'pon: «Xa-a, bizning ko'nglimiz yo'qma?» - dedi. Cho'ponlar yana xo-xolashib kulib yubordi. «Endi cho'ponlar, ko'nsanglar shul Norguloy So'ltoqniki bo'ldi, qolgan cho'ponlar oy Barchinni ololmagan to'kson alpay bo'lib qoldi", - dedi Dono cho'pon. Boshqa biror cho'pon biror narsa demadi.

Cho'ponlar joy-joyidan turib, endi qo'yni haydash vaqti bo'ldi, deb Qo'sh-shig'iga jo'nab ketdi.

Oradan qancha kunlar o'tdi, ro'za oyi boshlandi. G'ulom cho'pon hammani qo'shiga chaqirdi, molni so'ydi, cho'ponlar bari javlik bo'ldi, qildi gurungdi. Gurungdan gurung chiqib, Dono cho'pon: «Qani yigitlar, So'ltoqni bir qanni o'ynatib kelmaymizmi?» -dedi. «Qanday qilib qanni o'ynatamiz", - dedi Rajab cho'pon. «Mana ro'za oyi, - dedi Dono cho'pon, - Yorabazon degan qo'shig'imiz bor, ro'zaning uch kuni tutila aytiladi. Hammamiz bir bo'lib, eshikma-eshik yurib ramazon aytamiz, boynikiga ham boramiz. Biz yorabazon aytib turamiz, So'ltoq qizni ko'rib oladi, iloji bo'lsa so'z aytib qoladi, agar yuvoshroq bo'lsa bir o'pib qanniqlab qoladi".

Bu gapga hammasi rozi bo'lib, kelishib qo'yidilar. Ro'zaning uchinchi kuni kechqurun hammasi bir bo'lib, telpaklarini bostirib kiyib, xurjunlarini yelkalariga

qo'yib, ovulga aralashib ketdilar. Har bir eshikka borib yorabazon ayta boshladi. Oxiri yarim kechaga yaqinlashib qolganda Shukuraliboyning bo'sag'asiga borib ayta boshlaganda, So'ltoq uyning orqasidan kelib, jopsordan Norguloyga qarab turgani:

Dono cho'pon: Hov, yorabazon aytib keldik eshigingizga,
Qo'chqordek o'g'il bersin beshigingizga.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: So'm-so'm tilla, so'm tilla suvga solsa botmasin,
Xudo bergan keng davlat tepkilasa ketmasin.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Ko'ganingiz boshiga chopsa otlar yetmasin,
Osmondagi oyingiz ming yilda ham botmasin.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Farzandingiz ko'p bo'lsin, dushmaningiz cho'p bo'lsin,
Oltiningiz qop bo'lsin, qator-qator saf bo'lsin.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Chopqilashsin toyingiz, mingdan oshsin qo'yingiz,
Oppoq bo'lsin uyingiz, elga yetsin moyingiz.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Elga katta to'y bering, ming yilgacha gap bo'lsin,
Gapingangiz doimo elu yurtga jo'p bo'lsin.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Yaylovingiz xo'l bo'lsin, bug'doyingiz mo'l bo'lsin,
Qush sayratib turgali bog'ingizda gul bo'lsin.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Quyosh bo'ling, boy bobo, buvishingiz oy bo'lsin, Ikkingiz orangizda sakkiz jannat joy bo'lsin.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Har yil olgan to'lingiz bo'lsin qo'shsha qo'zidan, Ichgangina suvingiz bo'lsin buloq ko'zidan.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Qaysi otni minsangiz uloq olsin har to'ydan, Buvishingizning qo'li arimasin hech moydan.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Xo'kizingiz yer haydab shudigorda tolmasin, Unib chiqqan bug'doyda qorakuya bo'lmasin.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Uyingizning ichida mexmoningiz ko'p bo'lsin, Yilqi bilan tuyangiz har selgada to'p bo'lsin.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Yuz tuyaga yuk bo'lsin har kuchganda yukingiz, Farzand bilan xor bo'lmang buvish bilan ikkingiz.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: O'g'loningiz sher bo'lsin, qizginangiz oy bo'lsin, Qadam bosgan joyida sakkiz qorin moy bo'lsin.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Suprangiz, buvishim, burchakda tir-tir etar,

Boy bobomman, buvishim, uxlabdi xur-xur etar.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Shunda Shukuraliboy o'tovning ichida turib: «Hoy Dono cho'pon, uxlaganimiz yo'q- sen yorabazon aytgali kelibsanmi olmayam ketmaysan, ozroq sabr qilinglar», - dedi.

Dono cho'pon esa yana yorabazon boshlab yubordi.

Dono cho'pon: Anov to'vning pastida tulkilar pang-pang etar, Buvishginam, un bermang to'rvada changib ketar.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Boy bobomiz supradan to'sh beraman, deydi-yo, Buvishimiz ro'molni bo'sh beraman, deydi-yo.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Boy bobomiz qo'tondan qo'y beraman, deydi-yo, Buvishimiz bo'xchadan to'n beraman, deydi-yo.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Boy bobomiz kissadan pul beraman, deydi-yo, Buvishimiz o'choqdan kul beraman, deydi-yo.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Boy bobomiz yaylovdan toy beraman, deydi-yo, Buvishimiz qorindan moy beraman, deydi-yo.

Xammasi: Yorabazon, yorabazon.

Dono cho'pon: Boy bobomiz adirdan xo'kiz beray, deydi-yo, Buvishimiz iynovdan bugiz beray, deydi-yo.

Hammasi: Yorabazon, yorabazon.

Shu vaqt Shukuraliboy o'tovdan yelbagay chiqib keldi-da: «Xoy Dono cho'pon, mening berganim shulki, o'z oldingdagi suruvdan bitta chori qo'yni tanlab so'yib olinglar. Buvishingning bergani mana», - deb har biriga bitta-bitta to'n berdi. Mana bu ro'molchani Norgulim berdi, bittadan bo'lib olinglar, bu pulni bolalarning zakidan olinglar», - dedi boy.

Shunda Dono cho'pon qo'lini keng ochib: «Ovmin, ilohi oling, oldirmang, kasov ushlangiz oltin bo'lsin, xorlik- zorlik k'rmangizlar, sog'-salomat, bola chaqangiz bilan, molu davlatingiz bilan eson-omon yuringizlar, tutgan ro'zangiz qabul bo'lsin, ovmin», - deb edi, hamma cho'pon obloxu akbar deb qo'lini yuziga tutdi. Shu payt Shukuraliboy: «Qani, Dono cho'pon nimalarni ko'rdingiz?» - deb so'ragan edi, Dono cho'pon aytdi:

Quvsa qushdan o'tguday,
Jiyron otni men ko'rdim,
Jiyron otning oldida,
Oq o'tovni men kurdim.

Oq o'tovning ortida,
Oshiq yigitni ko'rdim,
Koshi ko'zi yoydayin,
Uyda barnoni ko'rdim.

Shu suluvning qoshida.
Oltin beshikni ko'rdim,
Oltin beshik ichida,
Oq bubakni men ko'rdim.

Oq bubakning ichida,
Zumrad olmani ko'rdim,
Zumrad olma ichida,
Oltin beshikni kurdim.

Shu vaqt Shukuraliboy: «Ey Dono to'xtat, seniki xalilar ado bo'lmaydi. Endi ertaroq qo'raga boringlar, ertaga mendan uyatli bo'lib yurmanglar», - dedi.

Cho'ponlar xayrlashib jo'nadi. Rajab cho'pon uying orqasiga o'tdi. Ko'rdiki, So'ltoq xaliyam jopsarning qarab turibdi. Biqinidan bir turti, g'ing etmadi. Nima balo muzlab qolganmi, deb qattiqrok turti, aslo qo'zg'almadi. «Tag'in joni chiqib ketgan

bo'lmasin», - deb belbog'idan tortib edi, «shilq» etib qo'lga keldi. Illa sudrab cho'ponlarni imlay ketdi, uch-to'rtta cho'pon yetti, hammasi har yerdan ushlab ko'tarib ketdi, tubadan narman o'tdi, yuziga suv sepib, og'ziga tutdi. So'ltoq bir-ikki suvdan yutdi. Ingirsib o'ziga kelib, alang-jalang etib, har tomonga qaray ketdi. Cho'ponlar: «Ha, nima bo'ldi?» - deyishgan edi, So'ltoq: «Men qayerda turibman?» - dedi. G'ulom kulib: «Sen Norguloyning uyida turibsan», - dedi. So'ltoq yana alang-jalang qaray ketdi. Dono cho'pon aytdi: «Ey So'ltoq xayolingni yig'ib ol. Seni boyning uyi orqasiga o'tkazib, biz yorabazon aytib, haqimizni olib, uyirilib kelsak, sen bexush ekansan. Ko'tarib bu yerga olib kelib, suv-puv ichirdik. O'zing aytchi nima bo'ldi?».

So'ltoq: «Dono aka, men qanniqa kelmay ketayin. Sizlar yorabazon aytayotganlaringizda men Norguloyni orqa tomondan ko'rib o'tirib edim, salgina shobir qildim ham qaramadi. Siz: «Oq o'tovning ortida oshiq yigitni ko'rdim», - deganingizda bir qarab kuldi, men ham kulib edim, shundan keyin nima bo'ldi bilmay qoldim. Qarang xali ham labim qovushmay kulib turibman», — dedi. Cho'ponlarning hammasi xo-xolab kulib yubordi.

Shundan so'ng kunlar bir-birini quvishib oradan olti oy o'tdi. Olti oyda So'ltoq ham bir necha marta Norgulning bo'yini ko'rib, xusnini sal ko'rsa esidan ketib, oxiri Dononi sovchilikka yubordi. Boy: «So'ltoqning nimasiga beraman. So'ltoq o'zini sotib qalin berama?» -deb duklab qaytarib yubordi. Bir kuni cho'ponlar orasida Norgulni 200 qo'y, 40 tuya, 40 biyaga, 80 qudaga to'n hisobiga qorasi bor», deyishib, Ermatboy degan boyga 2 xotinning ustiga ovmin qilib, non sindirgan emish», -deb ovoza bo'ldi. Buni So'ltoq eshitib, bir gaplashishni qasd qilib, boy G'uzor bozoriga ketgan, onasi jun egirgani hamsoyasinikiga o'tganligini bilib, tush-tushda uy orqasidan keldi. Shunda So'ltoq Norgulga bir so'z aytib, Norgulning ham javob berayotgan joyi:

So'ltoq:
Xavolanib ko'ldan uchar o'rdak, g'oz,
Yigit ko'tarmasmi sanam qilsa noz.
Uyat dedim tutolmadim o'zimni,
Bir gapim bor aytayinmi sarvinoz?

Norgul:
Qo'zi bilan qo'y yuradi poyma-poy,
O'lmasa ot bo'lar bir kun kichik toy.
Eshitganman So'ltoq, degan otingni,
Aytar gaping aytgin bo'lsa tortinmay.

So'ltoq:

Savdo tushmay hech kim bo'lmas devona,
Bir go'zalga oshiq bo'ldim g'oyibona.
Ne uchundir o'zing aytgin sarvinoz,
Men bo'libman shu o'tovga parvona.

Norgul:

Oshiq bo'lsang borib aytgin qozi bor,
Ayb emas sevishadi joni bor.
Cho'ponlarga tashish seni vazifang,
Bu o'tovning oshi bilan noni bor.

So'ltoq:

Yigitni kuydirgan oyday yuzingdi,
Ko'ksiga xanjari shahlo ko'zingdi.
Rostdan so'ylayin eshit bo'yingdan
Majnun bo'lib sevib qoldim o'zingdi.

Norgul:

So'ltoq sen bilmaysan hali zo'ringdi,
O'zing o'lmay qazdiradi go'ringdi.
Bu so'zingdi agar otam eshitsa,
Tiriklayin shlab olar teringdi.

So'ltoq:

Ko'pkaribon otni solar to'daga,
Bedovga yarashar tilladan tug'a.
Aziz boshim oyog'ingga tashlayman.
Tanam esa tovushingdan sadag'a.

Norgul:

Saratonda tovning boshi bo'lar qor,
Yomon odam keng dunyoni qilar tor,
Yuragingda mayli armon qolmasin,
Kim xohlarsa unga bitta shartim bor.

So'ltoq:

Belga belbog', qo'lga tayoq olayin,
Qazom to'lsa sen yo'lingda o'layin.
Tortinmagin aytabergin shartingni,
Bir shart emas ming shartingni qilayin.

Norgul:

Men shartimni sen oldingga qo'yayin,
Bor kuchimni bilagingga qo'yayin.
Meni bilan olish, meni yiqitsang,
Tan bag'ishlab mayli senga tegayin.

So'ltoq ichida: «O'zi qiz bo'ladi-yu, bilakda kuch nima qiladi», -deb, Norgulga aytdi: «Sen bilan olishsam, el ko'rsa nima bo'ladi?» Norgul: «Tortinmay kelabering, hozir tush payti, hamma uyda ko'rmaydi. Ko'rgandayam bir narsa demaydi», -dedi. So'ltoq uyma kirib Norgulga: «Endi astaroq yiqitsak, yer qattida», -dedi. Shunda Norgul So'ltoqqa qarab bir so'z aytib turgani:

Qorni to'ysa nor tuyalar toyama,
Tozi ko'rsa tulkilarni qo'yama.
Yerning qattiqligini o'zing bilib qo'y,
Yiqitish qo'lingdan kelsa ayama.

Dushman yo'ldap bo'lsa uni esh dema,
Devonani ko'rsang mendan pas(t) dema.
Yiqitish qo'lingdan kelsa ayama,
Bu olishda So'ltoq meni dus(t) dema.

Shart qo'yganman taqdirimdan ko'rarman,
Qazom to'lsa shu olishda o'larman.
Maham bo'lg'in, So'ltoq, meni do's(t) dema,
Kuchim yetsa bir shekilli qilarman.

So'zni aytib, Norgul ishni boshladi,
Dushman ko'rsa ikki ko'zin yoshladi.
Achchiq bilan irg'ib turdi joyidan,
Ro'molini to'rga otib tashladi.

Kiyimlarin Norgul to'rga uyadi,
Qahlansa tov zarbiga quyadi.
Boshiga tim qora sochin chiyadi,
Yulib olib jun chekmandi kiyadi.

Tomoshaga osmonda kun tayladi,
Qanday bo'lar ekan deb oy o'yladi.
Salkib oldi bo'sag'adan chilvirni,
Xipcha belga kirmov qilib boyladi.

Bul so'zimni, So'ltoq, puxta bil, dedi.
Kuching yetsa mana sanam ol, dedi.
Kuchin jiyib qoshin uyib oy Norgul,
Dobdiramay endi tayyor bo'l, dedi.

So'ltoq aytar, yiqitmasa bo'lmadi,
Balki bizni nazariga ilmadi.
Bir yiqilib tiyar bo'lsa shu Norgul,
Endi bizda sira armon qolmadi.

Aylanishda cho'lda lochin uchganday,
Achchiq kelar ko'kda bulut ko'chganday.
Bir-biriga qo'l uzatib ushlashdi,
Baland tovga sonsiz yashin tushganday.

Siltashadi yerlar qoldi qazilib,
Zarbasiga tov ketguday buzilib,
Bir-birini siltashganda kuch bilan,
Osmon titrab, ketar yulduz uzilib.

Norgul endi o'z ko'nglini xushladi,
Yengda qo'yib, yoqasidan ushladi.
Biror fasl o'tgan edi oradan,
So'ltoqni do'staman qilib tashladi.

«So'ltoq, ko'rdingizmi, yer qattiqmikan, bo'shmikan?» - dedi Norgul. Shunda So'ltoq bir so'z aytib turibdi.

Norguljon, eshitgin aytgan so'zimni,
Elim yerga qaratadi yuzimni,
Shu bugun keb madadkor bo'l bo'yingdan,
Men yurmayin, kelib suygin o'zimni.

Dushman bo'lsa yakka maydon qurardim,
Siltashganda sherni yerga urardim,
Men yurmayin kelib suygin, Norguljon,
Qizda noz bor, kuchi yo'q deb yurardim.

Yoshlikda o'lgandir otam ham enam,
O'tday bo'lib kuyib borar bu tanam,
Qizda noz bor, darmoni yo'q deyardim,
Tortinmayin boshim kesgin, ey sanam.

Non topolmay o'g'irliklar qilganman,
Chanqavuz kuyiga qurbon bo'lganman,
Tortinmayin xanjar tortgin ey sanam.
Men o'zimni odamman deb yurganman.

«E So'ltoq aka boshingiz mendan sizga esdalik bo'lsin. Qaysi kuni tubada qo'shiq aytayotgan edingiz, endi boshimni o'zimga berdi, deb qo'shiq ayting. Yigitning qizga boshimni kes deyishi uyat bo'lmaydimi?», -dedi. Shunda So'ltoqning kuo'ziga yosh kelib, yuragi to'lib: «Endi meni yurgiligim qolmadi, beradigan molim bo'lmasa, olishganda senga loyiq kuchim bo'lmasa, o'lganim yaxshi emasmi?», -deb joyidan turdi. Shunda Norgulning ko'ngli bushashib, So'ltoqqa aytdi: «Ey So'ltoq, qiz bilan olishganda avval yiqiladi bo'yoq, bo'lmasa kuchli yigit yo'q sendoq, xafa bo'lma, olishdik deb bировga aytma, bu shartni. Meni yutdi dema, o'zingni molsiz dema, yigitning moli bilagidagi kuchi, mehnati, ochiq yuragidir». Buni So'ltoq, eshitib, xursand bo'lib uydan chiqib ketdi.

Oradan bir oy o'tdi. So'ltoq ham gox boyning qoshiga kelib, gox cho'ponlar bilan suhbat qilib yurabardi. Bir kuni cho'ponlar. «Norgulga to'y kelarmish», -dedi. So'ltoq ham qaradi, boy taraddu qilayotir, to'y bu kech bo'ladi, deyotir. Shunda So'ltoq garang bo'lib hamma gapni Dono cho'ponga aytdi. «Ey So'ltoq», dedi Dono, -sen olib qochaman deysan. Uddasidan chiqsang yordam berayin, qo'lga tushib sharmanda bo'lsang nima qilayin?» So'ltoq aytdi: «Norgul ikki xotinliga tiyaman, ketmayman desa, xaddimiz yo'q kelaveramiz. Norgul ko'nsa, yo uddasidan chiqarman, yo kunim

to'lib o'larman". Bu gapga Dono ham ko'nib, otni sozlab kerakli narsani xurjunga joylab, kun botgan nomoshomda uying bir yog'idan bordi.

Boy mexmonxonasida, Norgulning onasi choy qaynatib turibdi. El tinch, hamma o'z ishi bilan band. Dono cho'pon aytdi: «Hov So'ltoq, Norgul sen bilan gaplashsa ham, ketaman deb aytmagan, tuyusqindan borsak, bizni ko'rsa, ota deb chaqirsa, boy bilsa, ikkalamizning kun ko'rishimiz qiyin. Norgulni begona kishiday ushlab olamiz, tovushini chiqarmasday qilib boylaymiz, otda olib ketasan. Besh-olti chaqirimdan keyin o'zidan so'raysan, gapingga ko'nsa olib ketaberasan, ko'nmasa nima qilasan?» -dedi. Ikkovi telpakni ko'zigacha bostirib kiyib, birov taniy olmaguday bo'lib, asta mo'ralab kirib bordi. Norgul ko'ylak tikib o'tirgan ekan, o'tirgan joyida ushlab, og'zi bilan qo'lini boylab turgan joyi:

So'ltoq har gapni o'yladi,
Xurjunga nonni joyladi.
Dona bilan nomoshomda,
Norgulning qo'lin boyladi.

Tilla nahalli kovushi,
Qanday bo'larkan bul ishi?
Mushtipar qoldi ilojisiz,
Chiqmay qoldi-da tovushi.

Bilmas tovlarning o'rini,
Tolmas hayvonning zo'rini,
Busag'alarga bel qildi,
Oltoy boqilgan To'rini.

Ilonning zahri tilida,
Bulbul oshiqdir guliga,
Ikkovlashib arang qo'ydi,
Tolmas To'rining beliga.

Cho'llarda o'sardi yantoq,
Gapidan bilinar tentak,
Ot beliga endi minib,
O'ngarib oldi bek So'ltoq.

Podsholarning bordir boji,
Uning qabotadi qozi.

Uy oldiga tushib qoldi,
Boshidagi gavhar toji.

Qushlar qiyaga qo'nadi,
Bolaga kuygan onadi.
Qamchi bosib bedov otga,
Bek So'ltoq endi jo'nadi.

Mergan ovlaydi panalab,
Ilon yurolmas yonalab,
Ovzi ochilgan oy Norgul,
Qichqiraberdi enalab.

Ko'llarning ziynati g'ozdi,
Ustalar tashlamas sozdi.
Otni siltab bek So'ltoq,
Tubadan nari o'tkazdi.

Archaning ham bor tanasi,
Barchaning ham bosh panasi,
Enalagan tovushini,
Eshitib qoldi enasi.

Bu gap yetgan yo'q boyiga,
Taraddi qilar to'yiga,
Yugurib bordi enasi,
Norgul o'tirgan uyiga.

Uyganday bo'ldi tanasi,
Ko'rinmas qizi, donasi,
Tuyaga yukin ortganday,
Bo'shab qolibdi xonasi.

Qo'rqan chiqmaydi tovushi,
Aylanib qoldi-da boshi,
Bo'sag'ada tushib qopti,
Munchog'i bilan kovushi.

Qoralar bo'ldi yuzim deb,
O'yilsin ikki ko'zim deb,
Yiglab yubordi enasi,
Orqalar tovim qizim deb.

Yomon kunimga keragim,
Suyanchig'im ham ziragim,
Bolam deb yig'lar enasi.
Uyda gavharim, chirog'im.

Bu tovushini mehmonxonadagi hamma kishi eshitib, nima bo'ldi deyishib, mehmonxonadan chiqishib uyiga keldi. Bo'lgan voqeani bildi. Shukuralining achchig'i kelib, ikki ko'zi yonib, ovulining ikkita mergani bilan uchta polvoniga ot minishni buyurdi. O'zi ham Jiyron qashqani egarlab sozlab, qo'liga jazoyilni olib, otning beliga minib shunday ong soldi, kun chiqar tomonda itlarning hurib yotganligini bildi, olti kishi bo'lib ot chopib jo'nadi. Sherali cho'ponning ustidan borib qoldi. Sheralidan so'radi. Sherali aytdi:

«Sizlarning oldingizga shu tomondan bir otli chopib o'tib ketdi». Boy: «Sen otga minib So'ltoqni top, bizning izimizdan borsin», -deb tayinladi. Chunki qizini kim olib qochganligini bilmaydi. Cho'pon ko'rsatgan tomonga ot choptirib ketdi. Dono ham So'ltoqni katta daradan oshirib, endi qushxonasiga yetib, otdan tushib, otni boylayotgan edi, olti kishi borib qoldi. Shunda boy otni ko'rib: «Ot choptirib qayoqdan kelayotirsan», -dedi. Dono bildi, aytmasa qo'ymaydi. «Men, -dedi Dono, -Katta daradan kelayotgan edim. Bir qo'y qolib ketgan ekan. So'ltoq bilan duch kelib qoldim. So'ltoq bir narsani otga o'ngarib ketayotgan ekan, molma, odamma bilolmay, kuchim yetib qo'lidan ololmay, cho'ponlarga, ovulga xabar berayin deb, ot choptirib kelib, qo'yni suruvga qo'shib, endi otga minmoqchi bo'lib, turibman», -dedi. Qizini olib qochgan So'ltoqligini bilib, boyning battar achchig'i kelib, Dononi ham olib, yetti kishi bo'lib, Katta daraga ot choptirib ketdi.

Dobildi-yo dobildi,
Dobilga qo'y jobildi,
Shukuralining To'risi,
O'rli - qirli chobildi.

Qamchi urib To'riga,
Bedov o'xshab bo'riga,
Xarsillab ketayotir,
Oq tubaning o'riga.

Olti cho'pon qoshida,
Xay-haylashib boradi,
Bedov otlar kechasi,
Yul talashib boradi.

Otni qichab Shukurali.
Yetsang ur, deb boradi,
Keynidagi shul Dono,
Obru ber deb boradi.

To'xta, deydi cho'ponlar,
Kirgan shu bir daraga,
Shulmi deydi o'q uzib,
Har ko'ringan qoraga.

Taylab ketib boradi,
Goh balanga goh pastga.
Bir xillari ot haydab,
Ketayotir havasga.

Shukurali bedovni,
Ayamaydi uradi,
Qamchi o'tgan bedov ot,
O'zin otib boradi.

Keyin qolgan cho'ponga,
Xayda deydi baqirib,
Gar ko'rinsa bir qora,
To'xta, deydi chaqirib.

Endigi gapni So'ltoqdan eshiting. So'ltoq Donadan ayrilib, otni qichab ketayotgan joyi:

Ko'ngli gulday jaynadi,
Yo'llarda bedov o'ynadi.
Otni qistadi bek So'ltoq,
Yashinday og'ib jo'nadi.

Lochinday bedov cho'zildi,
Bosgan joylari qazildi.
Qo'li boylangan oy Norgul,
Yo'llarda ko'ngli buzildi.

So'ltoqnig baxti ochildi,
O'ngarib borar shu guldi.
Yigirma to'rtta eshgan sochi,
Ot ungagiga sochildi.

So'ltoq bedovni uradi,
Gohi keytiga qaradi,
Kun botganday oy Norgul,
Botiblar ketib boradi.

Osmondagi hulkarlar,
Norgul holiga yig'ladi,
Yetti qaroqchi So'ltoqqa,
Yordam qilgali tayladi.

Sag'ana otning ketishi,
Tulkini quvgan toziday,
Nishobga quyilib tashlashi,
Hovdak ko'llarning g'oziday.

Qistab haydadi bedovni
Ko'zlab Kattapoy belini
Norgulning oyday jamoli
Yorug' qib oyning yo'lini.

Quzg'un qushlar ximcha,
Do'stlik qilmaydi eliga.
Yeti tong vaqti bek So'ltoq,
Oqdovonlarning beliga.

Okdovonning ustiga chiqib So'ltoq otdan tushdi. Norgulni ham tushirib, qo'lini yechdi. Shunda Norgul uyushgan qo'lini yozib, ochuvi kelib: «Meni olib qochadigan senmisan?» - deb So'ltoqni yoqasidan ushladi. So'ltoq aytdi: «Norgul, to'xta, bu

menman, ikki xotinning ustiga tiyishga rozimisan? Rozi bo'lsang xozir qayirib olib ketaman, rozi bo'lmasang qayoqqa bo'lsa olib ketaman, bir oydan keyin ovulingga olib boraman, kimni yaxshi ko'rsang shunga tegarsan. Meni unday-bunday yigitlardan dema, singlim qatori ko'rib olib yuraman. Endi ixtiyor o'zingda". Buni Norgul eshitib, o'ylab, turib edi, «Ana, -dedi So'ltoq orqam izdan otang ham quvib kelayotir". Norgul karasa, Sho'robning naryog'ida otasi qora ot choptirib kelayotir. Norgul turib aytdi: «Meni deb sen ham o'lib ketma, endi bo'lari bo'ldi. Gaplashib o'tirgali vaqt yo'k. Ertaroq bo'l", dedi. Ikkovi Saramasga borib yashirinib turdi, kunning tuba-tubaga chiqayotgan vaqtda oqdovondan yetti otli ot chopib o'tdi. Darbandga qarab tashlab ketdi. Kun bo'y So'ltoq Norgul bilan gaplashib yotdi, kun ham botdi. Ikkovi To'ringing beliga minib Sherobod yo'liga tortib ketdi:

Yana bedovni haydadi,
Dam olgan bedovi o'ynadi.
Ot ustida oy Norgul,
Boychechaklarday jaynadi.

Ot ham boradi dirkillab,
O'zangilari shirqillab,
Ustida Norgul boradi,
Oylar tuvganday yarqillab.

Ot jo'nadi sharillab,
Ko'kda uchganday porillab,
Boshidagi oq ro'moli,
Ot shamoliga pirillab.

Otib boradi pirog'i,
Ishondi, to'ldi yuragi,
Yulduz taqqanday yarqillab,
Quloqda tilla ziragi.

Kiyiklarning joyi tovdi,
Makon qiladi qatovdi.
Qamchini bosib bek So'ltoq,
Ayamay haydar bedovdi.

Ot chopadi misli bo'ri,
Otga qiyin tovnig o'ri,

Ayamay haydar bedovni,
Tuyog'idan izdi teri.

So'ltoq ham bildi bul ishdi,
G'ovg'aga qo'yib bu boshdi.
Kun Chiqar vaqti ot qistab,
Gilambaxtlarga yetishdi.

Gilambaxt ham uncha katta bo'lmagan joy bo'lib, Hisor to'rasiga qarashli edi, bir urug' (juzlar urug'i) yashar, kichikroq ovul edi. Shu joyda So'ltoq makon qilib turabersin, gapni boydan eshiting.

Boy odamlari bilan Hisor viloyatini qarab, oradan 25 kun o'tib, Boysunga kelib choyxonadan choy ichib turib edi, shoxsupada o'tirgan boylar kulishib, gurung qilaberdi. Keng gavdali, sariq saqolli, qoshiga ko'zi ko'rinmay ketgan, burnining kengligidan olti bedana o'tgan, bir o'tirishda bir qo'yni yutganday bir kishi turib: «U yigit bu qizni G'uzor to'rasiga qarashli viloyatdan olib qochgan emish. Qiz to'ralarga yoki bizday boylarga to'g'ri keladi. U yigitni ertaroq bo'g'zini ko'rsatti boy, yo'qotish kerak», -dedi. Bu so'zni eshitib turgan Shukuraliboy «Qiz xozir qayerda ekan?» -dedi. Sariq saqolli boy aytdi: «Uni so'rab nima qilasan? ko'nglingda gaping bo'lsa o'lib ketasan. Qo'lingdan bir narsa kelama? Sherobodning berigi cho'lida, Gilambaxtda», -dedi. Bu so'zni eshitib, Shukuraliboy choyini ichib, joyidan turib, otga minib Boysundan pastlab Gilambaxtga qarab jo'nadi.

Gilambaxtning ustidan yetib bordi. So'ltoq ham, ertaga kaytib boramiz, deb uxlab yotib edi. Norgul non pishirgani ketib edi. Boy polvonlari bilan tappa-tappa otday tashlayberdi, uyqudagi So'ltoqni bosib boylayberdi.

Merganlar multiqqa o'qni joyladi,
Uchta polvon yotgan joyda boyladi,
Ochuv bilan kirib keldi Shukurali,
Sanamayin sakkiz qamchi tayladi.

Olib qochgan oy Norgul,
Gilambaxtdan topildi,
Bog'langandi bul So'ltoq,
Besh joyidan tepildi.

So'ltoq qilgai bul ishdi,
Bersa ham rozi boshdi,

Boy qinidan chiqardi,
Qonsiragan qilichdi.

So'ltoq bo'yniga oldi,
Kunni ko'rmay o'lishdi,
Boy qilich sermaganda,
Norgul kelib ushlashdi.

Ochuvi kelgan boyning,
Gap kelmaydi tilidan,
Norgul qilichin oldi,
Otasining qo'lidan.

-Yolg'oni yo'q so'zimdan,
Yosh quyilar ko'zimdan,
Bu So'ltoqda gunoh yo'q,
Hamma gunoh o'zimdan.

O'zing o'ylab bilarsan,
O'ylamayin urasan,
Ikki xotinning ustiga,
Qaytiblar meni berasan.

Odamni so'yish g'ozmidi,
Shu urganing ozmidi,
So'ltoqda o'zi gunox, yo'q
Qizingni o'zi qochuvdi.

Meniyam sotting otajon,
Shunchalar moling ozmidi?!
Qaziblar olib sotqali,
Qizlar kondagi tuzmidi?!

Qasamlar ichay tilimdan,
Qo'shilib chiqdi elimdan,
So'ltoqda hech gunoh yo'q
Ushlagan yo'qdi(r) qo'limdan.

Shu vaqt Xalil mergan hsm kelib qoldi. «Hoy boy bobo, shaytonga xay bering, o'ldiradigan ham so'rab o'ldiradi. Nima gap bo'lganini o'zimiz ham eshitaylik, undan keyin biror hukm qilaylik», - dedi. Bu orada ovulning katta-kichik odamlari ham yig'ilib kela boshladi.

Shukuraliboy turib aytdi: «Hov odamlar, mana bu So'ltoq tuzimni yeb, tuzlig'imni bulg'ab ketdi. Ertan-oqshom erga beraman deb turgan qizimni aldab olib qochdi. Endi insof bilan aytinglar, buni nima qilishim kerak?» Shunda Xalil mergan: «Qani So'ltoq, ayt, sen nima deysan?» - dedi. «Men hech narsa bilmayman, -dedi So'ltoq, -hammasini Norguldan surayberingizlar, aytadi». «Qizim sen ayt», - dedi Xalil mergan. Shunda Norguloy joyidan turib, qaxri kelib, qavog'i uyulib, otasiga qarab: «Hov ota, avval ham aytdim, xozir ham aytaman. So'ltoqda hech gunoh yo'q. Men ikki dunyoda ham Ermat cholga tegmayman, boshimga uramanmi to'ridan go'ri yaqin bo'lib turgan cholni?! Meni cholga berganingiz uchun So'ltoqdan «Meni ola keting», - deb iltimos qildim. bo'lmasa erkak zoti qurib, bir chol qolib edimi?!» - dedi. Shukuraliboy: «Hoy qizim, yuzimni qora qildingda, otangdi go'rga soldingda. To'g'ri, mendan ham o'tdi, onang bechora necha marta Norgul Ermatga tegmayman, agar otam bersa o'zimni biror narsa qilaman, deb aytayotir dedi. Men shuncha qiz nima qildi-da, Norgul nima qiladi, dedim. Bundayligingni qayerdan bilay, Ermatdan ham xiyli narsa olib edim, bilmadim endi nima qilaman», - dedi.

Xalil mergan: «Boy bobo, ruxsat bersangiz bir gapni aytayin. Endi shu Norgulni So'ltoqqa bersangiz. Odamlar: «O'zining kuyovi olib ketibdi-da, xa, kuyov-kelinning yurishi oriyatmi?» - deb aytishadi. Boshqacha bersangiz, eli-yurtga aytguligi yo'q gap bo'ladi. Keling, shu yerda ikkalasini fotixa qilaylik. So'ltoq ham bir musofir, lekin mard yigit. Biz ham oz-ozdan qizning qalinini beraylik, ko'paylashib boy qilib yuboraylik», — deb uyidan bir bo'ynoqni ko'tarib kelib, og'zini chechib yubordi, oltin-kumush tangalar yarqirab qoldi. Yig'ilib kelganlarning hammasi bir xili ko'pdan, bir xili ozdan taylayberdi. Dono cho'pon ham chidab turolmay xaltachani olib, barini to'kib yubordi, qolgan cho'ponlar ham birin-ketin taylab bo'ldi.

Shunda Shukurali turib: «Kele, ko'p biriksa bekni otlantiradi»-degan ekan. Mana bu pullar ham shularniki бўлсин» - deb edi, hamma xursand bo'lib kulib yubordi, lekin So'ltoq xursandligidan yig'lab yubordi. Shukuraliboy Xalil mergandan; «Siz So'ltoqning kimi bulasiz?» -deb suradi. «Men, -dedi Xalil mergan, -So'ltoqning tutingan otasi bo'lamani». «Unday bo'lsa, shu pullarni oling, mayli aytganingiz bo'lsin. Kelasi bozorgacha bozorlab, kerakli anjomlarni olib, So'ltoq bilan boring, bozor kuni to'yni o'tkazib kelasiz,» -dedi Shukuraliboy.

Hammalari rozi bo'ldi So'ltoq bilan Norgulni fotixa qildi. Bir biyaga Norgulni mindirib, xay-xaylab, bir-biri bilan duolashib, Shukuraliboy Tangixaram qarab ketdi.

Bu tomonda So'ltoq bilan Xalil mergan to'y taraddusini qilabersin, endigi gapni u yoqdan eshiting.

Sultonrabot yaylovida yashayotgan Ermatboy Norgulga yuborgan odamlari qaytib kelganda: «Nima bo'ldi?» - deb so'rab edi. Shunda ular: «To'y vaqtincha qoldirildi. Shukuraliboyning qizining tobi qochgan ekan», - deb aytib kelib edi. Bugun bir yo'lovchidan hamma gapni eshitdi, qaxri kelib to'rtta odamni yubordi: «Boringlar, hamma gapni bilib kelinglar. Qizi birov bilan qo'shib qochib ketgan bo'lsa, bergan mollarni olib kelinglar, u yigit qayerda kim, bilib kelinglar», - dedi.

Ermatning odamlari bordi, hamma voqeani bildi, bergan mollarning barini oldi, kelib bo'lgan voqeani Ermatboyga aytdi. Ermatboy «So'ltoq degani kim ekan, qayerdan ekan, mendan ham boymikan?» -deb so'radi. Kelganlar: «Qayerda deysiz, bir yalang oyoq ekan, Gilambaxtdan ekan, shu bozorda to'yi bo'lar ekan. So'ltoq ham ulay-bulay olib, ertan bozor deganda kelar ekan», -deyishdi. Shunda Ermat yigitlariga qarab bir so'z aytib turibdi:

Eshitinglar boy bobongning tilidan,
O'tiringlar kelib o'ngi-so'lidan,
Bir shartim bor bajarsanglar, yigitlar,
Ne desang olasan boyning qo'lidan.

Ichimdagi yongan dardni bildiray,
Dushmanim o'ldirib, do'stim kuldiray,
Shul shartimni qilib kelsang, yigitlar,
Har biringga bitta tulpor berdiray.

Kelguningcha yo'lga qarab turayin,
Sherliklaring, mardliklaring ko'rayin,
Har biringga bitta tulpor mindirib,
O'n tillodan har biringga berayin.

Bedov otni saylab-saylab minsanglar,
Qo'lga tayoq bilan miltiq olsanglar.
Oxir kelar shu Konsoyning yo'lidan,
Ikki yo'l bor silar anglab bilsanglar.

Bul ishimi oson ish deb bilmanglar,
Beray dedim aslo quruq qolmanglar,

Kecha kelsa o'tib ketib qolmasin,
Uxlayman deb hech xayolga olmanglar.

Xar odamni jasadidan bilinglar,
Aldab o'tirishga mehmon qilinglar,
Agar ismi So'ltoq bo'lsa armon yo'q
Bachchag'arni sharta bog'lab olinglar.

Qiyg'ir qushlar aylanadi qiyada,
Qarg'a uchmay maqtanadi uyada,
Bachchag'arni sharta bog'lab olinglar
Haydab kenglar shu yergacha piyoda.

Ayamay qamchini soling boshiga,
Qamchi uchi kelib tiysin to'shiga,
Bedov bilan umganlatib urdiring
Manglayi qars etsin soyning toshiga.

Boy kimligi u battolga bilinsin,
Oyog'iga kiygan buyum olinsin,
Ot bostirib haydang soyning toshiga,
Chag'ir toshga oyoqlari tilinsin.

Ayamay yelkaga uring tayoqni,
Ochman desa yediringlar qiyoqni,
Oralatib bodomchaga haydanglar,
Tog' tikani teshib chiqsin oyoqni.

Minib Chiqqan bedov oting tolmasin,
Aqlingni hech qodir ollo olmasin,
Panalatib bunda haydab kelinglar,
Shukuralining bir odami bilmasin.

Bunda kelsa u battolni ko'rayin,
Ko'rganimda bilganimday qilayin,
O'ldirmayin bunda olib kelinglar,
Menga tiyinmasday qilib qo'yayin.

Kimligimni bachchag'arga bildiray,
Manglaylarin sharta-sharta tildiray,
Kesib olib burni bilan qulog'in,
Bir eshakka chappa qilib mindiray.

Bir tomosha qilay qilgan to'yiga,
Yarasha qilayin fe'li-xo'yiga,
Eshakka mindiray haydab boringlar,
Kuyoving deb Shukuralining uyiga.

Sher yigitlar gapga quloq solinglar,
Hayallamay tezda otga mininglar,
Molu davlat olar bo'lsang o'zimdan,
Nechov bo'lsang bo'lg'in, tezda boringlar.

Bu gapni eshitib, o'n to'rt yigit joyidan turib: «Xo'p boy ota, bizlar boramiz, aytganingizday qilamiz, shu So'ltoqning qo'lini bog'lab, oldingizga olib kelamiz, undan so'ngra berganingizni olamiz», - deyishib, eshikka chiqishib, miltiq topgani miltiq, tayoq topgani tayoqni olib, ot-otining beliga minib, qaydasan Konsoy, deb jqnab borayotgani:

Uzangisida oq tug'a,
Har tekkanida sharqillab,
Qamchi zarbidan tulporlar,
Kiyikday bo'lib dirkillab,

Gulga tikanlar jo'nadi,
Tikan ekkanlar jo'nadi.
Qabog'i qirday uyulib,
Pul uchun mushti tuyulib,

Yuzida qilcha mehr yo'q
Ko'ziga qonlar quyulib.
Bulbulga hakka jo'nadi,
Karg'aday tikka jo'nadi.

Burni og'ziga uyirilib,
Bo'riday labi jiyirilib,

Yo'l chetidagi lolalar,
Ko'rsa iziga qayrilib,

Oshiqqa ozor jo'nadi,
Xudoyam bezor jo'nadi.
Bari shishirgan biyaday,
Kul ustidagi ziyonday,

Qo'lga tayoqni ushlagan,
Dumi qayrilgan chayonday,
Ma'shuqqa maston jo'nadi,
Manglayi pesdan jo'nadi.

Ostida otlar zirillab,
Zarbidan toshlar girillab,
Hayda, deyishib boradi,
Qutirgan itday irillab,

Yigitga zulim jo'nadi,
Zulummas o'lim jo'nadi.
Otlar irg'iydi qulunday,
Ustiga ajal minganday,

Tiklab qarashar yo'llarga,
Poylagan qora ilonday,
Oshga zaharlar jo'nadi,
Qaytgan bahorlar jo'nadi.

Pesdan to'kilgan qosh bo'lib,
Biri-biriga bosh bo'lib,
Xayda, deb ketib boradi,
Yuragi qotgan tot bo'lib,

Rahmi yo'q toshlar jo'nadi,
O'ylovsiz boshlar jo'nadi.
Yur-ha, So'ltoqni ko'rsak deb,
Hech ayamayin ursak, deb,

Haydab boy bobo qoshiga,
Ot bilan tilla olsak, deb,
Xayla badkirlar jo'nadi,
Pulga o'lgirlar jo'nadi.

Shunday qilib, kechasi ot haydab, kun chiqqa-chika Konsoyning yo'lga chiqib oldilar. «Axir kelsang, shu yo'ldan kelasanda», - deb otlarni panaga bog'lab, o'zlarini burgutday chog'lab, olar pulini o'ylab, har muqomda so'ylab, yo'lga qarab, o'tgan-ketgandan gap so'rab turabersin, endigi gapni So'ltoqdan eshitib.

So'ltoq bilan Xalil mergan Sherobod bozoridan kelin kiyadigan butun buyumlarni tanlab-tanlab oldi. Bir o'tovning suyagini ham oldi. So'yishga yigirma beshta qo'y olib, bozorlab bo'lib edi, shunda So'ltoq: «Mergan ota, uying suyagini oldik, ustini, ikir-chikirlarini olmadik-ku, xali pulimiz ko'p olaylik», — deb edi, Xalil mergan: «Uyning suyagi kuyov tomonidan bo'ladi, boshqasini kelin tomonidan qiladi. Qolgan pullarni hammasini kelinga qalinga beramiz. Kim biladi, shu pulni ham Shukuraliboy oz deb turama,» -dedi. «O'zimizda bir yomon odat borda, -dedi So'ltoq, -qizni mol singari sotadi, bilmadim, bu odat qachongacha davom etadi?». Xalil mergan: «Hoy So'ltoq, haliyam nodonliging borda, o'zimizni bu odat hammadan ham yaxshi odat. Nega deysanmi, quloq sol. Shukuraliboyning ham Norguloyini odam qilguncha nimalari ketmadi. Unga qalin olmaydi. Shukuraliboy qizini beradi bu bir, o'tovning ichi-tishini kiladi bu ikki, nechta sandiqlar bilan qancha jo'k-jam qiladi bu uch, tirkovi deb mol ham beradi bu to'rt. Mana qalini deb berayotgan bu pulimiz bir o'tovning anjomiga ham yetmaydi. Demak, bergan qalin pulimiz uch barobar bo'lib qaytib kelar ekanmi? Bizning bu odatimiz ikki yoshga kami yo'q bir ro'zg'or ko'rib berish degan gap. Bordiyu hech narsa qo'shmay, Shukuraliboy: «Mana qizim, bir narsang kerak emas», - deb bereb yuborsa, o'zing o'yla, shunday ro'zg'or qilib olishing uchun qancha yil ishlashing kerak. Shuning uchun ota-bobolarimiz: «Farzandlarimiz kamsiz yashasin», - deb yarimini bu quda, yarmini u quda to'lasin deb, qalin pulini chiqargan. Boylarga kelsak, ularni qo'yaber, ular qa'damizdan chiqib ketishgan. Ular kelin oldim deb suyunmaydi. So'ltoqboy o'g'lim, yuring endi ketaylik. «Ketar kishiga yo'l yaxshi «deyishadi», - deb to'rt tuyaga anjomlarini ortib, qo'ylarini haydab: «Qaydasan, Tangixaram?», - deb yo'lga tushdi.

To'rtinchi kuni Chakchak tog'ining ustiga chiqdi. Shunda So'ltoq «Hoy Mergan ota, bu yog'i yaqin qoldi, kun botmay borasiz. Endi menga ruxsat bersangiz, men ertaroq boray, boy xaliyam gapida turibdimi, o'zgaribdimi bilay, undan keyin sizga xabar bergali chiqay hamda biror joy tayyorlagib turay. Mana shu yo'l tikka boradi, daraga kirmay shu shirarning sirti bilan ketaberasiz, o'zi bir yo'l», — dedi.

«Xo'p, mayli bolam, - dedi Mergan, — to'g'ri aytasan. Sen ertaroq borib bilib turgin",
- dedi.

So'ltoq ruxsatni olib, uzangiga oyog'ini tirab, qamchini bedoviing sovrisinga
taylab, Norgulning joylari ko'ziga issiq ko'rinib, mehri tortib junab ketayotgani:

Tuyog'ingdan To'ri qashqa,
Yo'ldoshim yo'q sendan boshqa,
Yaqin qoldi yor orasi,
Irg'isangchi tog'u toshga,

Yur, sanam yorga boraylik,
Zulfagi zarga boraylik.
Avval yurding asta-asta,
Endi tayla chaparasta,

Hayla olisdan ko'rindi,
Qoshi ko'zlari payvasta,
Yur, bo'tako'zga boraylik,
Yur, shirinso'zga boraylik.

Boshing ko'tar yoling taylab,
Tuyoqni bosgin avaylab,
Xayla ko'rindi Norguloy,
Oq ro'molga boshin boylab,

Yur, Norguloyga boraylik,
Qo'lida choyga boraylik.
Ko'rindi Konsoy qorasi,
Yigitning bo'lsin jo'rasi,

Oq ro'mollari pirillab,
Ko'rindi ko'nglim to'rasi,
Yur, sarvinozga boraylik,
Qilig'i sozga boraylik.

Uchsa bulbuldan so'ragan,
Ko'rgan tushini juragan,

Sevganim qachon kelar deb,
Jopsarni yorib qaragan,

Yur, Gulandomga boraylik,
Jamoli shomga boraylik.
Men Alpomshi, sen Boychibor,
Ko'ngilda qolmasin g'ubor,

Qattiqroq yurgin jonivor,
Sanam yordan olay xabar,
Yurgin, dilbarga boraylik,
Taqsam tumorga boraylik.

Chiqib borsam tog'da qarg'a,
Ertaroq, yetkazsang yorga,
Qo'l ushlab Norgul bilan,
O'ynab o'ssam birga - birga,

Yur bog'di yozga boraylik,
Qo'lida sozga boraylik.
Neni ko'rmadi bu boshim,
Yetkirmasang ko'zda yoshim.

Uyda qarab turganmikin,
Mehr qo'ygan qalam qoshim.
Yur qalam qoshga boraylik,
Kiygani kimga boraylik.

So'ltoq yuragi toshib, qo'shiqqa qo'shiq qo'shib, Konsoyning ustidan tushib
borayotib edi, ikki kishi oldidan chiqib, egilib salom berdi. So'ltoq salomga alik olib
turgan edi, shu vaqt salom bergan odamlar So'ltoqqa qarab: «Ey yigitlar, mening ishim
zarur, boradigan joyimga ertaroq yetishim kerak», — deb edi, turganlar: «Begim,
dunyoda nondan azizrok, nondan zarurroq narsa yuq, nondan yuz o'girmang. Bir
tushasizu bir tuyur non bilan bir piyola choy ichasizda ketasiz», - dedi. So'ltoq bu gapni
eshitib: «Menku bek emasman, bir cho'pon odamman, nondan hech vaqt yuz
o'girganim yo'k. Mayli, tushsam tusha kolay», -deb otdan tushdi. So'ltoqning otini
bog'lab, o'zini tushamchiga olib bordi, oldiga choy-non qo'ydi. Shunda bir keksarog'i:

«Hoy yigit, sizni bir joyda ko'rganga o'xshayman, ismingiz maboda So'ltoq emasmi?» - dedi. «Ha, ismim So'ltoq, meni qayerda ko'rgansiz?» - dedi So'ltoq. O'tirganlar bir-biriga qarashib, joyidan turishib: «Xa bizning asl akamiz bo'larkansiz», - deyishib, qoshiga kelib, o'tirgan joyida tarpa bosib, So'ltoq o'ziga kelguncha qo'lini mahkam bog'lab, hammasi ot-otining ustiga minib, So'ltoqning otini birovi yetaklab, so'ziga javob bermay «Bul battol!» - deb tayoq-qamchi bilan urib oldiga solib xayday ketdi.

So'ltoq: «Xay attang-a, bularning dushmanligini bilmadim-da, bilganimda aslo qo'lga tushmas edim, bularni odam soniga ham qo'shmas edim», - deb o'ylab borayotib edi, shunda Norgul turgan tog'larning uchi ko'rinaverdi. So'ltoq dardini ichiga yutolmay, o'z boshiga o'zi bir so'z deb turgani:

Ey ko'ringan, qorli tog'lar,
Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
Ko'kda uchgan satta zog'lar,
Qonlar yutib ketdi denglar,

Tandan jonin sotdi denglar,
Ko'kda oyi botdi denglar.
Aytinglar, Norgul yorima,
Qirq cho'pon vafodorima,

Attang, armonlar qoldim-da,
Yuragim to'ldi cherima,
So'ltoq bundan o'tdi denglar,
Ichda armon ketdi denglar.

Sayramoqdan toldi tillar,
Azobdan bukchaydi bellar,
Yo'l chetida bargin yozib,
Yig'lab turgan satta gullar,

So'ltoq bundan o'tdi denglar,
Yor deb qonlar yutdi denglar.
Ikki qo'lim zolim bog'lar,
Bug' bo'b uchdi yoshlik chog'lar,

Menga soya berib turgan.
Oshiqqa vafodor tog'lar,
Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
Oh deb zardob yutdi denglar.

Azob chekdim qancha yillar,
Menga yurgan emas yellar,
Qat ustida menga qarab,
Sayrab yig'lagan, bulbullar,

Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
G'arib bo'lib ketdi denglar.
Meni urar sap garanglar,
Kuygan holimga qaranglar,

Boshin egib mustar bo'lgan,
Xo'rsinib turgan zaranglar,
Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
Qaray-qaray ketdi denglar.

Yig'lasam kunduz-kechalar,
Holini bilmas nechalar,
Urmanglar deb boshin to'lg'ar,
Shoxini cho'zgan archalar,

Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
Yongan chiroq o'chdi denglar.
Bu jalloddan bo'ldim bezor,
Tushlarimdan qonlar izar,

Yo'l ustidan tikanlarin,
Olib qochgan qizamizlar,
Bundan So'ltoq o'tdi denglar,
Sinovli kun bitdi denglar.

Qabotimda bo'ri uvlar,
O'ylay-o'ylay boshim guvlar,
Meni ko'rib faryod urib,
Shovullashib oqqan suvlar,

Bundan So'ltiq o'tdi denglar,
Norgul deb g'am yutdi denglar.
Bexabardi(r) qalam-qoshlar,
Holimni ko'rmadi dus(t)lar,

Sipo qilib yuzin tutgan,
Soyda yotgan o'tkir toshlar,
Bundan So'ltiq o'tdi denglar,
Qoni tomib ketdi denglar.

Bildim bular dushman bo'lg'ay,
Axir tandan jonni olg'ay,
Boshimda parvona bo'lgan,
Kakulingdan, mulla to'rg'ay,

Bundan So'ltiq o'tdi denglar,
Quloqlari bitti denglar.
Boshga dushman qamchi tashlar,
Qon Chiqarib yig'lar tishlar,

Boshin cho'zib tiklab turgan,
Go'sh(t) qarashib g'ajir qushlar,
Bundan So'ltiq o'tdi denglar,
Yemish bo'lib ketdi denglar.

Baland-baland past qiyalar,
Chopishgan qulun, biyalar,
Holim ko'rib, ko'zin yumib,
O'ylashib turgan tuyalar,

Bundan So'ltiq o'tdi denglar,
Beldan darmon ketdi denglar.
Kim quloq solar zorima,
Yurakdan chalgan torima,

Tog'da sayragan kakliklar,
Xabar beringlar yorima,

Esiz So'ltiq o'ldi denglar,
Izi yo'lda qoldi denglar.

Tog' pastidagi buloqlar,
Shunday edimi tilaklar,
Tepa ustida chopishgan,
Izg'ishgan qo'zi-uloqlar,

Cho'pon So'ltiq o'tdi denglar,
G'am-alamni yutdi denglar.
Azob ko'rdi-da tanalar,
Besoyib qoldi xonalar,

Cho'pon do'stlarga xabar ber,
Gangillab uchgan sunalar,
Do'sting So'ltiq ketdi denglar,
Bu jahondan o'tdi denglar.

deb So'ltiq o'z holiga o'zi yig'lab borabersin, endigi gapni Donodan eshiting.

Dono bilan Ergash cho'ponlarga oziqa berib kelayotib edi, soyning ichida ko'p otlini ko'rib qolishdi. Qarasa, oldiga bir odamni solib, yetgani urib, mol xaydaganday bo'lib, surib ketayotir. Shunda Ergash: «Dono aka, anavu ot So'ltiq akaning otiku, ot oldida piyoda ketayotgan odam ham So'ltiq akamga o'xshaydi», - deb edi, Dono cho'pon: «Hay Ergashjon, bildim, bu odamlar Ermatboyning odamlari. So'ltiqdan o'ch olmoqchi bo'libdi-da, axmoq! Ikkimiz bularning qo'lidan So'ltiqni tortib ola olmaymiz, sen chop, cho'ponlarga xabar ber. Men ularni kuzatib turay», - dedi.

Ergash ot chopib ketdi, cho'ponlarga yetdi, xabarni berdi, yigirma otli bo'lib ot choptirib qaytib kelayotib edi, Dono cho'pon imlayberdi, qoshiga bordi. Dono cho'pon aytdi: «Endi yigitlar, orqasidan bormaylik, sezib qolishib So'ltiqni biror narsa qilmasin, oldidan chiqib to'ydan kelayotgan kishiday bo'lib yaqinlashamiz. Men bir yo'talaman, shu vaqt ot solinglar, hech ayab turmanglar, sizlar ayagan bilan ular ayamaydilar».

Hammasi bu gapni ma'qul bilib, ot choptirib ketdi, oldidan o'rab, to'ydan kelayotganday gurunglashib chaq-chaqlashib kelaberdilar. Shunda So'ltiqni haydab borayotgan odamlar bularni ko'rib, sarosimaga tushib turib edi, bittasi: «Hoy yigitlar, bular to'ydan kelayogganga uxshaydi, otlariga qaranglar xiyla chopganday. Maboda bizga gap qotsa men javob beraman, sizlar indamay haydab ketaberinglar. Agar buni

tanib qolsa janjal ko'tarmoqchi, qutqarmoqchi bo'lsa, men ot deyman, shu vaqt yelkasidan otinglar, murdasini olib ketsin, qozilashsa ham boy qutqaradi", - dedi.

So'ltoq ham bular kim ekan, deb qarab borayotib edi, ular ichida Dono cho'ponni, Ergashni, hammasini tanib yig'lab yubordi va o'zini to'xtatolmay yuragi tulib, bir so'z aytib turgani:

Bu dunyoying kuygan qulga tor ekan,
Orqasida egasi yo'q xor ekan,
Men qaddingdan aylanayin, do'stlarim,
Shukur qilay shuncha do'stim bor ekan.

Zolim haydab hech qolmadi darmonim,
Oraga tikildi tandagi jonim,
Men sadag'a bo'lay, do'stlar, o'zingdan,
Endi o'lsam aslo yo'qdir armonim.

Boshim tilinganman bag'rim tilinmas,
Tishim singan bilan orim olinmas,
Endi o'lsam olamda yo'q armonim,
Ko'nglim to'ldi yolg'izligim bilinmas.

Eshitadiganlar keldi so'zimni,
Ko'taradiganlar qildi nozimni,
Yig'lama, deb gap qotmagin, Donojon,
Shuncha qildim bosolmayman o'zimni.

Bir yigitga agar bo'lsa boshpana,
Besoyib qolmaydi orqada xona,
Shuncha qildi tutolmadi o'zini,
Ot ustida yig'layberdi shul Dono.

Katta tog'ning aylanasi qiyirdi,
Oyoq tiygan joyni teshib siyirdi,
Ot ustida yig'layberdi shul Dono,
«Ushla bachchag'arni», - dedi buyurdi.

Ana endi cho'ponlar,
Tayoq oldi qo'liga,

Baqirishib tayladi,
Dushmanlarning mo'liga.

Bedov otlar shasht bilan,
Bosib keldi ustiga,
Tayoq sermab, ot solar,
Bir-birining qasdiga.

Dushmanlarning boshlig'i,
«Ot!» - deb farmon beradi,
Otdan tushib shul Dono,
Pana qilib turadi.

Esiz dushman otgan o'q,
Kelib tegdi Donoga,
Qo'lin yechib «Uh» - dedi,
Tars yiqildi jonaga.

Xech kim aslo chidamas,
Ayriliqning javriga,
«Menday So'ltoq o'lsin», - deb,
O'pib bosar bovriga.

Ko'z ochib der shul Dono:
«Nima bo'ldi bilmayman,
So'ltoq, xafa bo'lmagin,
Xalilar men o'lmayman.

Xayla, min ot beliga,
Do'stlaringga yordam ber,
Ayamagin dushmandi,
Kulochkashlab tayoq ur.

Badkirlarga, So'ltoqjon,
Bir ko'rsatgin kuchingdi,
Shunda hovring chiqadi,
Qaytarib ol o'chingdi".

Irg'ib turib shul So'ltoq,
Mindi otning beliga,
Burgutday har qabog'i,
Tayoq oldi qo'liga.

Xo'rsinadi shul So'ltoq,
Kelolmaydi o'ziga,
Ovdarilgan baland tog',
Chibincha yo'k, ko'ziga.

Tayoq tegsa bilmaydi,
Tayoq sermab o'tadi,
Kimga tegsa tayog'i,
Tappa yerga yotadi.

Qochganni ham qo'ymaydi,
Yiqitdi ot belidan,
Olti dushman yiqildi,
Shul So'ltoqning qo'lidan.

Nechovlari o'ldim deb,
Podadayin bo'kirdi,
Umid qilib bir xili,
O'rtogini chaqirdi.

So'ltoq bilan do'stlari,
Bog'lab oldi barini,
Armoni yo'q yigitning,
Endi oldi orini.

Nechovlari yalinib,
Uzanggiga bosh urdi,
Nechovlari tovba deb,
Yoqasini quvshirdi.

Zor yig'lashib nechovi.
«Menda gunoh йўк» - dedi,
«Aldab meni yubordi,
Ermat ko'zi ko'k.» - dedi.

Hammasini jam qilib,
Keldi Dono qoshiga,
Dono kulib turardi,
So'ltoqbekping ishiga.

Otdan taylab shul So'ltoq,
Og'asiga qaradi,
Boshin qo'yib tizzaga,
Yig'lab holin so'radi.

-Xafa bo'lma, So'ltoqjon,
Uyushibdi bir qo'lim,
To'y oldidan kelmaydi,
Odamzodga hech o'lim.

Shunda So'ltoq Dono akasining ustini yechib, orqasiga qaradi, o'q o'ng iyidan kirib o'tib ketibdi. O'qning joylariga bir separ o'tdan malxam qo'yib, maxkam bog'lab: «Endi Dono og'a, bularni nima qilamiz?» - deb, So'ltoq bog'langan odamlarni ko'rsatdi. Dono cho'pon: «Bularga endi ko'p ham jabr qilmanglar. Shuncha urdilaring yetar, qo'lini bog'lab, ot-otining ustiga mindirib yuboringlar», - dedi.

Dono cho'ponning aytganini qilib, cho'ponlarning hammasi bir bo'lib, ot-otiga minib, Dononi ham otga mindirib olib ketdilar. Yo'lda o'tib ketayotgan Xalil merganni ham qaytarib, Dono cho'ponning qo'shida gurung qilib yotdilar.

Erta-mertan tong otdi. Dono yotgan joyidan Xalil merganga qarab: «Xoy Mergan ota, sizlar endi ertaroq Ergash bilan boynikiga boringlar. nima deb maslaxat bersa aytganini kilinglar, olib kelgan narsalarni ham olib boringlar», dedi. Ikkalasi tuya, qo'ylarni haydab Shukuraliboynikiga salom berib, kirib bordilar. Boyning xizmatkorlari tuyalardan yuklarni tushirib, uyga kiritdilar. Ovulning bola- chaqasi, katta-kichigi «Kelinga to'y kelibdi», - deb chopishib kela boshladi. Xotin-xalajlar kelinning buyumlarini ko'rib ma'qullashdi. Oqsoqollar meva-cheva, gurunch, moy, choy, qo'y- barini ko'rib: «Elga yetadi», - deyishdi.

Shundan keyin Shukuraliboy: «Endi Xalil mergan, o'zingiz bilasiz, qizning fotixa to'yi bo'ladi, yalok qizartar to'yi ham bo'ladi, undan keyin qudalar o'rtasida dasturxon borib kelari ham bo'ladi, bulardan endi ikkimiz ham kechamiz. Bugun kelinning o'tovi tikilsin, ertaga to'y bo'ladi, deb chaqiruvchilar to'ydoshlarni chaqirib kelsin, bizning to'y ertaga bo'lsin, kelin tushdi to'yini siz undan keyin o'tqarasiz», - dedi. «Xo'p bo'ladi, - dedi Xalil mergan, - lekin mening ham bir og'iz gapim bor.

Kelin-kuyov shu yerda qoladimi yoki bizlar olib ketamizmi?» «Uni o'zlaridan suraysiz», dedi Shukuraliboy.

Shunda Xalil mergan: «Boy ota, mana buni olib qo'ysangiz», — deb pullarni bergan edi, Shukuraliboy: «Yo'k Xalil mergan, men bularni olmayin, o'ylab ko'rsam So'ltoq Norgulning qalin molini uzgan ekan. Mening mollarimni o'g'rilar olib ketgan edi, ololmadik, lekin So'ltoq olib keldi. Endi bu pullarni qarz olgan bo'lsa uzsin, bo'lmasa mol qilib olsin», - dedi. Ikki quda hamma tomonni kelishib oldi.

Xotin-xalajlar bir bo'lib, Norguloyning o'tovini tika boshladilar. To'rtta keragasini «Bizday qarib юрсин» deb to'rtta kampir uyurdi, bo'sag'asini «mexmon ko'p bo'lsin», - deb mexmon xotinlarga qurdirdi. Kelin-qizlar o'tovining bog'ishini bo'sag'adan bog'lab, bir uyurib yana busag'aga bog'ladi, sakkizta uy qozig'ini qoqib, keragaga qo'shib bog'lab tayladi. Ana endi chang'aroqni ko'tarish qoldi. «Bola-chaqasi ko'p bo'lsin», - deb bolasi ko'p ayolga chang'aroqni ko'tartirib, oltmish to'rtta uvuqni qadadi, pastini har xil rangdagi ipak ip bilan keragaga maxkamladi. Qiz-kelinlar kashtali tuzmani olib uvuq bilan uvuqni bir-biriga bog'lab, pastidan kashtalangan enli qurni ham uyurib bo'ldi. Navbat g'ildiroviqqa keldi. O'tovning g'ildirovig'i qanday edi? Shunday edi, chang'aroqning og'zi qatori g'ildirak qilib olingan, matosi baxmaldan qilinnb, xiyli kashtalangan, uyurib tupak taqqan bo'lib, unga ushlagan o'n olti otma bog'i ham tupak va kashtalangan. Fildirovuqning o'rtasidan chang'aroqning o'rtasiga bog'lab o'n oltita otma bog'ini o'n olti tomonga tortib tizma bilan keraga o'rtasiga oyquchoq qilib tashlar edi. Qizlar kulishib, bir-biridan sovumasin, deb g'ildirovuqni tutib, o'n olti otma bog'ni oyquchoq qilib tashladi. To'rtta oppoq kigizdan jopsorni to'rt tomonga tashlab, bir-biriga ushlashtirib bog'ladi. Ana endi navbat uzukka keldi, ikki oq uzukni ikki yoqdan tayoq bilan ko'tarib, uy ustiga tashladi, ularning o'n oltidan oq bovinu yuning ichiga oyquchoq qilib bo'ldi. Kigizlarni ushlab turish uchun ikkita oq beldovni o'tovning iynovidan tutib bo'sag'aga maxkamladi. Chang'aroqning ustidan to'rtta oq ola ip bilan bog'langan tuynukni tashlab, uchta uchini bog'ladi, bittasini Norguloy bog'laydi, deb bo'sag'aga qo'ydi. Undan keyin oppoq chiyni uyurib, o'tovni tayyor qilib qo'ydi. «Bo'sag'asi moyli bo'lsin», - deb busag'aga semiz qo'ydan birini osib siyirdi. Uyni tikkan xotin-qizlarning bari bitta-bittadan to'n kiydi. Norguloyning o'tovi ichi qip-qizil jaynab, sirti oppoq tuxumday bo'lib tepa ustida elu xalqqa ko'rinib turdi.

Ertasiga to'y bo'ldi. Kelgan keldi, ketgan ketdi, kun ham botdi. qolganlar Xoliyor baxshini eshitgali o'tovga kirib ketdi.

So'ltoqning odamlari nikoh o'qitgali mullani ham olib kelishdi. Mulla ikki odamning qiz vakilini cypagach, bittasini qiz ota qilib, ikki vakil so'ragichga: «Boringlar qiz vakilini qiz otaga berganini quloq bilan eshitib kelinglar», dedi. Ikki

vakil Xalil mergandan pul olib, Norgulning qoshilagi qizlarga borib: «Endi Norgulga ayttinglar vakilini qiz otaga bersin», - dedi. Qizlar ko'nmadi, vakillarni o'n marta qantardi, vaqt ham yarim kechadan o'zdi, oxiri qizlar ko'nib, Norgulga vakilini aytirdi. Xalil bergan vakil va qiz otani rozi qilib So'ltoqni chaqirdi. Mulla: «Shukuraliboyning qizini xotinlikka qabul qildingmi?» - deb so'ragan edi So'ltoq indamay turdi. Shunda Xalil mergan: «Senga ham pul berayinmi?» - degan edi, hamma kulib yubordi, So'ltoq kizarib: «Qabul қилдим» - dedi.

Shundan keyin So'ltoqni Shukuraliboyning uyiga olib bordi, uy oldida ta'zim tutib, kiramiz deganda ikki kampir irillab kiritmadi. Kampirlar: «Bizlar it irillar, haqimizni bering», - dedi. Xalil mergan haqini bergan edi, kampirlar kiritib yubordi, chimildiqning ichiga kirib, ta'zim qilib o'tirdi. Qizlar Norgulni bir kigizga solib ko'tarib kelishib So'ltoqning oldiga qo'ydi. Bir xotin So'ltoqning qo'lini olib, Norgulning sochini silatdi-da, «Pulini bering», - dedi, berdi. Bittasi: «Ikkingizning yuzingiz oynadek yorug' bo'lsin», - deb oyna ko'rsatib, u ham pulini oldi. Shu bilan chimildiqni tushirib xotin-xalajlar uydan chiqib ketdi. Tong otgan maxalda Norgulning onasi: «Ikkingiz ham eshikka chiqib otayotgan tongga qaranglar, baxtlaring tongdek ochilsin», - dedi. Ikkalasi ham eshikka chiqib tong otishini tomosha qildi, so'ng So'ltoq ketdi, Norgul uyga qaytib kirib keldi.

Ertasiga oq o'tovga Norgulni uzatmoqqa xozirladi. Yuqlarni tuyaga ortdi. Norgulni bir biyaga mindirib, oldiga yosh bolani berib qo'ydi. Ikki tomonga o't yoqib, Shukuraliboy qiziga duo berayotir, Norgul yig'lab turibdi. Biyani ikki o't o'rtasidan o'tkarib, oq o'tovga qarab Xalil mergan biyani yetaklab ketdi. Norgulga qo'shilib onasi, ammasi, ikkita do'sti bordi. So'ltoq kelinni o'tovi oldida biyadan ko'tarib tushirdi. Ana endi So'ltoqning o'tovi oldida qo'ylar so'yilib, kelin tushdi to'yi boshlanib ketdi.

Oq o'tovning ichiga,
Oydayin kelin tushdi,
So'zining shirinligi.
Moydayin kelin tushdi.

Goh balanddan, goh pas(t)dan,
Kelayotir odamlar,
Kelinchaklar noz bilan,
Oyoq tirabqadamlar.

To'shamchilar to'shalib,
Dasturxonlar yozildi,

Bug'i chiqib turgan osh,
Karsonlarga suzildi.

Bir tomondan suzilib,
Qaynoq go'sh(t)lar taylandi,
Qari-qartang oldiga,
Ucha, to'shlar taylandi.

Oppoq nonlar qoshida,
Sariq mayiz aylandi,
Dirkillagan bedovlar,
Uy ortiga boylandi.

Bir tomonda baxshilar,
Qo'lga oldi sozini,
Tohir-Zuhrodan so'zlar,
Yumib olib ko'zini.

Bir tomonda bolalar,
Ko'kka otar o'zini,
Goh quvishib qoladi|
Uloq bilan qo'zini.

Bir tomonda kelinlar,
Chaldi chanqavuzini,
Itlar Chiqib o'ynaydi,
Ko'rsatmayin yuzini.

To'y qizigan vaqtida,
Bo'ldi kelin ko'rsatar,
Kelin ko'rgan odamlar.
Chaparasta pul sochar.

Ana endi kelin salomi boshlandi. Hamma odamlar yig'ilib oq o'tov oldiga kelaboshladi, oq o'tovning oldigako'gan tashladi, ustidan qo'y terisini yopib qo'ydi, uning ham ustiga baxmal to'shab, ustiga Norguloyini olib keldi. Shunda shu ovuldagi Xudoyberdi boyning kampiri Oydin moma oldinga chiqib: «Bolam Norguljon oyog'ingga ko'gan quydim, ko'zing ko'ganga sig'masin; baxmal to'shatdim, uying mexmondan arimasin; belingga qo'ldov bog'ladim, farzandlaring serob bo'lsin;

busag'angga butun non qo'ydim, rizqing mo'l bo'lsin, o'ng kistangga oyna soldim, qalbing oynaday beg'ubor bo'lsin, qo'shganing bilan qo'shsha qarri, endi o'tirgan odamlarga salom ber, men aytaberaman, sen egilib salom beraberasan", - deb boshladi:

Anov tog'ning andizi,
Bo'y cho'zadi kunduzi,
Otsa qochib ketolmas,
Kiyiklarning yulduzi,

Qaynatasi ham o'zi,
Qaynanasi ham o'zi,
Xalilboyga bir salom.

Xalilboy kulib kelin oldiga bir tilla sirg'a tashladi.

Yeyman desa naq(d) yegan,
Boy bobodan do'q yegan,
So'ltoq uchun talashib,
O'ng iynidan o'q yegan,
Yuzi pishgan anorday,
Iynilari minorday,
Donaboyga bir salom.

Donaboy ham joyidan turib Norgulning oldiga bir la'l nuqra latiba tayladi.

Qo'yning bo'lsa chorisi,
Gush(t)i kasal dorisi,
O'tirishi o'yymoqday,
Shul ovulning qarisi,
Og'zilari o'raday,
Muritlari sho'raday.
Pirmat bobosiga bir salom.

Xamma xo-xolashib kulisha ketdi. Pirmamat bobo illa joyidan turib, yuzi qizarib, ming yasha, bolam, deb kissasidan Norgulga tanga tashladi.

Bundan tuban Boldirgan,
Ko'zasi bel toltirgan,

Ovqat yemay yuray deb,
 Bor tishini oldirgan.
 Yuz kuygan jiziqday,
 Iyaglari qoziqday,
 Gulsim momoga bir salom.

Yana kulgi ko'tarildi. Gulsum momo joyidan turib, Norgulga: «Ko'p yasha, juyruq osha, qizim», - deb ro'mol sovg'a qildi.

Chaqmog'ini qayratgan,
 Boqqan qo'yin yayratgan,
 Do'mbirasi qo'lida,
 Chal deganda sayratgan,
 Muriti qop burjiday,
 Inga kirmas gurjuday.
 Ergash akasiga bir salom.

Hamma qiyqirib kulib yubordi. Ergash qizarib: «Hax, momom o'lgir, o'opladi?!», - degan edi, odamlar. «O'zingni ham gurjidan farqing qolmabdi», - deb yana kula ketdi. Ergash Norgulga adiras ko'ylak tashladi.

Do'mbirasi zardoli,
 Sotgani yo'q xardori,
 Kelinoydan aytganda,
 Bo'lar yigit sardori.
 O'rga tortgan qabonday,
 Qopga tiqqan sobonday,
 Rajab akasiga bir salom.

Yana kulgi bo'ldi. Rajab cho'pon ham kelin salomiga ro'mol sovg'a qildi.

Xurjun desang qop aytar,
 Keli desang sop aytar,
 Turtsang javob bermaydi,
 O'n gapga bir gap aytar,
 Oyogg'ida huqqisi,
 O'zi yigitning huqqisi,
 Xoliyor akasiga bir salom.

Xoliyor cho'pon bilakuzuk sovg'a qildi.

Shishak qo'yning uchasi,
 Shirin bo'lar kechasi,
 Maslahatli ish chiqsa,
 Xotinlar boybechasi,
 Og'i burni burishgan,
 Kelin bilan urishgan,
 Xoldan opasiga bir salom.

Bu salomga ayniqsa kelinlar ko'p kulishdi. Xoldan ham qizarib, zar do'ppi sovg'a qildi.

Nasihatni olmagan,
 Uy yig'ishni bilmagan,
 Qaynanasi koyisa,
 Oltoygacha kulmagan,
 Non yopolmay kuydirgan,
 Idishin itga jiydirgan,
 Kelinlarga ham bir salom.

Endi xotin va yigitlar kula ketdi. Kelinlar ham goh qizarib, goh bo'zarib Norguloy oldiga topganlarini taylab ketdi.

Ketmay o'choq boshidan,
 Issiq o'tmay tushidan,
 Sudrasang ham ayrilmas,
 Kampirining qoshidan,
 Tishning o'rniga pichoq,
 Soqoli bir quchoq,
 Xamma bobolarga bir salom.

Bobolar ham ataganini berdi.

Gerdayishib turishgan,
 Choli bilan ko'rishgan,
 Birov qaribsiz desa,
 Tong otguncha urishgan,
 Qo'li mayim moycha bor,
 Beli tortgan yoycha bor,
 Momolariga bir salom.

Momolari ham ataganini berdi.

Polvonlarning polvoni,
Ro'zg'orimiz sarvoni,
Sizlar bilan boshlanar,
Kelinlarning davroni,
Qizni aytsa kulishgan,
Bir narsani bilishgan.
Xamma yigitlarga bir salom.

Chopishgani toydayin,
Suvi oqqan soydayin,
Onasini ko'rganda,
Qo'zi bilan qo'ydayin,
O'g'il-qizlarga bir salom.

Shu bilan kelin salomni tamom qildi, kelin oq o'tovga kirib ketdi, to'y esa davom etdi.

Bir tomonda «olha» deb,
Katta uloq tayladi,
«Olha-ol» deb odamlar,
Bir-biriga so'yladi.

Chavandozlar burgutday,
Tortib olar o'ziga,
Katta uloq chivincha,
Ko'rinmaydi ko'ziga.

Abdulla sher har vaqt,
Chiqdi aytgan so'zidan,
Xayla uloq ketdi deb,
Quvishadi izidan.

El og'zida Xazratqul,
Kalxat deydi o'zini,
Janda mirza ot haydab,
Cho'pchitadi bo'zini.

Usmon toyloq ushlasa,
Aslo harom bo'lmaydi,
Bir chopog'on qo'lidan,
Tortgan bilan olmaydi.

Bir tomonda polvonlar,
Olishini boshladi,
Sherday bo'lib baqirib,
Zo'r kamzo'rin tashladi.

Bobolar der: «Xech qachon,
El bundayin to'y ko'rgan yo'q
Boy qizini hech zamon,
Kambag'alga bergan yo'q.

O'g'il ko'rsin, qiz ko'rsin,
Ega bo'lsin davlatga",
Shunday qilib ikki yosh
Yetdi murod maqsadga.

Oq o'tovning ustida,
Un oltita oyquchoq,
Qarisa ham Norguloy,
El og'zida kelinchak.

Kahhorov ham uch yozdi.
Bilimda quduq qazdi,
Abdiolim yana yozib,
Ancha vaqtni ketkazdi.

So'z olamning naxshidir,
Bilmam qaysi yaxshidir,
Kelinoyini kuylagan,
Abdi Qodir baxshidir.

O'qisangiz xaloyiq,
Doim birga bo'layik.
Allohim panohida.
O'ynab kulib yurayik.

“Yozi bilan Zebo” dostoni

“Yozi bilan Zebo” dostoni haqida

Uzoq asrlar davomida yaratilgan o'zbek xalqining adabiyoti, san'ati va fol'klorining insonni ulug'lash g'oyasi bilan yo'g'rilgan milliy qadriyatlarining yuzaga kelishida Janubiy O'zbekiston, ya'ni hozirgi Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlari hududida yashovchi aholining ham hissasi katta bo'lgan. Markaziy Osiyoda keng tarqalgan “Yozi bilan Zebo” dostonining yaratilishi hozirgi Kasbi tumanidagi Buyuk Ipak yo'lida joylashgan Maymanoq qishlog'i bilan bog'liq.

Xalq yaratgan bunday ma'naviy xazinaning bizgacha yetib kelgan namunalarini izchil tadqiq etish muhim ahamiyatga ega bo'lgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shunday namunalardan biri «Yozi bilan Zebo» dostoni ham bizning tadqiqotimizda variantlararo o'rganilib, uning umumo'zbek eposida o'ziga xos poetik qonuniyatlari va taraqqiyot tamoyillari qiyosiy tahlil etildi, dostonning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari monografik tadqiq qilindi.

Tadqiqotda “Yozi bilan Zebo”ning otashin muhabbati tasvirida dehqonchilik, chorvachilik va hunarmandchilik mehnatining qadimiy asoslariga doir an'analarning dostonidagi epik talqini keng yoritilganligi, mehnat va ishq, mehnat va ruhiyat mavzularining eposda aks etishi ilmiy aspektida tahlil qilinganligi asarning badiiy qimmatini oshiradi. «Yozi bilan Zebo» dostonidan ayrim parchalar XX asrning 20-yillarida respublikamizning turli hududlaridan yozib olingan va tabiiyki, o'sha vaqtdanoq bu epik asar haqida ilmiy fikrlar bildirila boshlangan. Dostonning parchalar holida qayd qilingan namunasi yoxud to'liq bo'lmagan nusxalari haqida, shuningdek, uning qo'shiq qilib aytilgan qismlari to'g'risida H.Zarifov, M.Alaviya, K.Ochilov, O.Sobirov, B.X.Karmisheva, M.Murodov, A.Ergashev, D.Xalilova singari olimlar fikr-mulohazalar bildirishgan. Ular orasida O.Sobirovning 1962 yilda nashr ettirilgan «Yozi bilan Zebo» dostonining yig'ma varianti ham e'tibordan chetda bo'lmagan. Ayni damda alloma H.Zarifov ta'kidlaganlaridek, nashr etilgan yig'ma variantning ham «qanchalik йиғмалигини» bilish uchun dostonning folklor arxivida mavjud 15 ta nusxasi jiddiy o'rganildi, qiyosiy tahlil qilindi. Uzoq vaqtlar davomida xalq baxshi-shoirlaridan tugallanmagan yoki parchalar tarzida yozib olingan variantlar hamda folklorshunos A.Ergashev tomonidan Qodir va Qahhor baxshi Rahimovlardan yozib olingan «Yozi bilan Zebo» dostonining yaxlit variantlari doston syujetining genezisi, shakllanish tarixi, yetakchi motivlar tarkibi va obrazlar silsilasini tadqiq etish, yozigo'ylik an'anasining dostonchilikdagi o'rnini belgilash nuqtai nazaridan jiddiy o'rganildi. Shuningdek, ushbu dostonning yaxlit kompozitsiya va syujetga ega bo'lgan variantlariga an'anaviy ishqiy-romanik dostonlar, xalq qo'shiqlari va yozma adabiyotning ko'rsatgan ta'siri taxlil qilinganligi, ijtimoiy mehnatning eposda yoritilishi va inson ruhiyati, tuyg'u va kechinmalarining mazkur asardagi epik talqinini ochib berilishi «Yozi bilan Zebo» dostonining mukammal variantini aniqlashga xizmat qildi.

«Yozi bilan Zebo» dostonidagi ko'pgina qo'shiqlar dehqonchilik mehnati bilan bog'lanib qolgan. Aniqrog'i, qo'sh haydash, o'rim jarayonlarida qo'shchi va o'roqchilar tomonidan kuylangan. Bunday chechan qo'shchi va o'roqchilarni yozigo'y, yozikash, yozichi deb ataganlar

Dostonning davlat arxivlarida saqlanayotgan va folklorshunoslar qo'liga bo'lgan yigirmadan ortiq variantlari orasida faqat birgina ota-bola baxshilar Qodir va Qahhor Rahimovlardan yozib olingan nusxagina yaxlit kompozitsiya va izchil syujetga ega bo'lib, epik an'ana mezonlariga javob beradi.

«Yozi bilan Zebo» dostonining Janubiy O'zbekiston xududida nisbatan to'liq, badiiy mukammal, epik an'analarga ancha mos ravishda saqlanib qolganligi va yozib olinganligi sababi XX asrning ikkinchi yarmida epos jonli an'analarning so'na boshlagan davrida Qashqadaryo va Surxondaryoda Qodir baxshi talanti tufayli epik an'analarning qayta jonlanishi bilan izohlanadi.

Dostonning Rahimovlar varianti xalqimiz hayotida muhim o'rin egallagan dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik kabi mehnatning uchala turini voqealar bayoni davomida san'atkorona ko'rsata oladi. Yozi ishqini tasvirlashda dehqonchilik, polizchilik bilan bog'liq qo'shiqlar syujetli holda tiklansa, Zebo muhabbatini bayon qilish jarayonida xotin-qizlarning ijtimoiy turmushidan mustahkam o'rin olgan hunarmandchilik va chorvachilik mehnati bilan bog'liq qo'shiqlar orqali dostonga zeb beradi. Ushbu variant inson va tabiat, odam va olam orasidagi aloqalarni yaxlitlikda bera olishi, xalqning etnografik va etnoma'rifiy qarashlarini aks ettirishi, qahramonlarning ishq kechinmalarini nozik pardalarda mahorat bilan tasvirlashi jihatdan ham dostonning boshqa variantlaridan ajralib turadi. Bu yaxlitlik esa asarning boshidan oxirigacha izchilik bilan davom etadi. Umuman, barcha o'simliklari hayvonotlarni so'zlatib, baxshi bir tomondan dostonning go'zal bo'lishiga erishgan, ikkinchi tomondan, hatto qushlar, gullar ishqini ulug'lar, ezgulikni istar ekan, insonlarni ham shunga chorlaydi.

Shu o'rinda bir fikrga e'tiboringizni qaratsak. Folklorshunos A.Ergashev yozib olib, ilk bor nashr ettirilgan "Tohir va Zuhro" dostonining mukammal variantida voqealar G'uzor tumanining Qovchin, Qoratikan, Qamashi tumanining Langar ota qishlog'ida bo'lib o'tadi. Ma'lumki, Qoratikan qishlog'ida "Tohir va Zuhro"ning qabristoni bo'lib, Respublikamizning Birinchi Prezidenti I.Karimov bu joyni ziyoratgohga aylantirgan edi.

Shu ma'noda, Maymonoqda ham "Yozi bilan Zebo" dostonida ishq va mehnat mavzusining hamohang ulug'lanishiga bag'ishlab, pok muhabbat egalari g'oyib bo'lgan g'or tepasida yodgorlik o'rnatilsa qanchalar savobtalab, ziyoratgoh turizm makoni bo'lar edi.

**Dilbar Xalilova,
filologiya fanlari nomzodi, dotsent**

YOZI BILAN ZEBO

(doston)

Ochib sondiqlarimni,
Ochayin bir bo'stonni.
Oshiq Yozi-Zebodan,
Aytayin bir dostonni.

Eshitganman ustozim,
Baxshi Rajab shoirdan.
Davrlarda gap boshlab,
Ulardan ham terdim don,

Umir shoir gohida,
Zebodan boshlar edi,
Yaxshi joyidan aytib,
Yomonin tashlar edi.

Kitob bo'ldi oy Zebo,
Hali kami bor edi.
Kim tuzatar ekan deb
Yozi unga zor edi.

Niyat qildim dostonni,
Eshitganim yozay deb.
Oshqlik dengizida
Kema kabi suzay deb.

O'tgan zamonda, janub tomonda Jayxun daryosi yaqinida, Ko'hi tog'ning kun chiqar tomonida shahri Zangar degan mamlakat bor edi. Shahri Zangar obod mamlakat bo'lib ko'chalarda rasta-rasta do'konlar, karvonlarning hayqiriqlari, jangur-jangur qo'ng'iroq tovushlari, odamlar va xotinlarning qiy-chuvllari shaharning katta ekanligini bildirib turar edi. Shahar qo'rg'on ichida bo'lib, qo'rg'on darvozalarida navkarlar alanglab turar, pul bersa shaharga kirgizib, bermasa kirgazmay urar edi. Qo'rg'onning tashqarisida dehqonning ekin maydonlari, chorvaning yaylovlari bor edi. Butun shahar Jayxun daryosidan suv ichar va dalalarini sug'orar edi. Shahar ichida, Bog'i behal, Bog'i sufa, Bog'i salqin, Bog'i dilkusha, Bog'i qirqin degan bog'lari bo'lib nihoyatda

chiroyli edi. Hamma bog'larida qushlar sayragan, to'tilar o'ynagan, tovuşlar tovlanagan, g'azalay surnayini, laylak karnayini tortar, bulbul nog'orasini chalar, suvlar ariqlarda jaldirab o'ynoqlab oqar edi. Har bog'da shoh supalar qo'yilib, o'tgan- ketgan o'tirib, choy ichib ovqatlanib dam olar edi. Mamlakat juda ham obod bo'lib, podshosini Olimshoh der edi.

Olimshoh qanday shoh edi? Shunday shoh edi, mamlakatidagi hamma odamlarni bir xilda ko'rar, bir xilda muomila qilar, boylardan ko'ra kambag'allar arziga ko'proq quloq solar edi. Shuning uchun boylar, amaldorlar podshoni ko'rolmas edilar. Olimshoh ellik yoshdan oshib bir o'g'il farzand ko'rdi. Farzandi shunday farzand edi, oy desa oy, kun desa kun, ikkita zar kokili bor edi. Buni podsho hech kimga bildirmay yurdi. Oradan yil, oy o'tib mamlakatni yov bosdi, shaharlar o't ichida qolib vayron bo'ldi, qirg'in ustiga qirg'in bo'ldi. Amaldorlar va boylar podshoga dushman bo'ldi, urushda Olimshoh vafot etdi. Olimshohning ayoli Oysavsar bolani ko'tarib qochib borayotib, orqasidan o'q yedi, bola adir dashtda o'lgan onasi qo'lida qoldi. O'sha biyobonda bir cholu kampir poda boqib umrini o'tkazib yurar edi, momoni Guldona, cholni Mardon der edi. Guldona momo dashtdan o't yoqqali tezak terib yurib edi, bir go'dakning ingragan tovushini eshitib qoldi. Tezagini tashlab chopachop bordi. Ko'rdi husnda tengi yo'q bir juvon o'lib yotibdi, qoshida bir yoshdan endi oshgan bir go'dak ona siynasiga bosh qo'yib yig'lab turibdi. Cholini chaqirib, juvonnini mozorga qo'yib, go'dakni uyiga olib ketdi. Moma go'dakning ikki haydar kokilini ko'rib hayron bo'ldi. "Hov chol, bu gapga quloq sol, topgan bolamiz unday-bunday bolalardan emas ekan, ikkita zar kokili bor, bir kokilini sota ketsang bir shaharga teng, Xudoyim qariganimizda bir nazarkarda go'dakni ato qilibdi. Nasib bo'lsa bir kuni boshimizga soyabon bo'ladi, go'dakka nima deb ot qo'yamiz? – dedi. Shunda Mardon chol: "Ey kampir, menku ot qo'yishni ham bilmayman, lekin onasining usti boshiga, chiroyiga qaraganda, albatta, podshoning o'g'li bo'lsa kerak. Onasi tilla taqinchoqlarni taqaberib, bolaning sochiga ta'sir qilgandir, shuytib kokili zar bo'lgandir, shunga qarab o'zing biror ot qo'yag'ayda",-dedi. Shunda kampir: "Bo'lmasa podsholarning sag'ir qolgan bolasiga Qo'yqubbat deb ot qo'yar edi, buning ham otini Qo'yqubbat qo'ya qolaylik", - dedi. Ikkalasi bolaning otini Qo'yqubbat qo'yishdi. Oradan oydan oy, kundan kun o'tdi. Bir kuni Mardon chol podadan kelsa, Qo'yqubbat qip-qizil kal bo'lib turibdi. Mardon cholning es-pesi chiqib-ketdi: "Ey kampir, ey betovfiq, bolani nima qilding?", -deb achchig'lanabardi. Shunda kampir: "Hoy chol, eshitmadingizmi, mamlakatga bir ochko'z podsho bo'libdi, navkarlari uyma-uy kirib, ko'ziga yaxshi ko'ringan narsalarni talab olayotgan emish, Mabodo birortasi kelsa, bolamning boshini ko'rsa, avvalo boshini oladi, bo'lmasayam kokilini kesib oladi, qo'lingizdan nima keladi, shuning uchun hech kimning nazari tushmasin, nazari tushib ko'z-po'zi tegmasin deb,

echkining qornini jumir qilib, boshiga kiygizib qo'ydim, endi ko'rgan kishi kal bola deb qo'yadi", -dedi. Mardon chol: "Ha kampir, to'g'ri qilbsan, sening bilganingni biron bilmaydi", -deb kulishdi.

Oradan qancha yillar, oylar, kunlar o'tdi. Yozining yoshi o'n oltiga yetdi, Qo'yqubbat degan ot ham hammaning yodidan chiqib ketdi. Ko'rgan kishi: "Yozi kal, kal Yozi, Yozi", -deb atayberdi. Shu-shu Yozi bo'lib qoldi. O'n olti yoshida otasi Mardon chol ham, onasi ham izma-iz vafot etdi. Yozi sag'ir bo'lib qoldi.

Bir kuni qo'shchilarga qo'shilib adirda qo'sh haydab yurib, tong sahar uxlab qoldi. Uyquda yotib tush ko'rdi, tushida bir tog'ning darasida yuribdi, oldida katta daryo, boshidan jumirini olib, sochini yuvayotib edi, ot do'piri qulog'iga keldi, boshini ko'tarib qarasa, oldidan besh otliq kelayotir. Yozi razm solsa, beshtasi ham qiz, qizlarning oldida bir qiz ham bo'z ot minib, Yozi tomon kelayotir. Yozi shu qizga ko'zi tushib, aqli xushidan ketaverdi, oy desa og'zi bor, kun desa ko'zi bor, yulduz desa yuzi bor, oq joyi oq, qizil joyi qizil, misoli bog'i eram, oldidan olma pishgan, keynidan jipak tushgan, shahlo ko'z, qizil dudoq, yupqa tomoq, qoshlari kamunday, kipriklari nayzaday, bellari ximcha, sochlari arg'imcha bir pari paykar. "Oh" deb, og'zidan olov chiqib yiqildi. Shunda u pari paykar otdan tushib, Yozining boshini ko'tarib turg'izdi. Shunda Yozi xushiga kelib: "Ey pari-paykar, sen qayerdan, kimning qizi bo'lasan?" – deb bir so'z aytib turibdi.

Ro'molingni xo'p o'rabsan dol qo'yib,
Gulg'unchaday lablaringga bol qo'yib,
Men g'aribni o'tga solib kuydirma,
Oy yuzingga oltinmisol xol qo'yib.

Sumbul-sumbul sochlaringdir xo'p qora,
Yuragu bag'rimni aylading pora,
Keng jahon ko'rinmas bu kun ko'zimga,
Odammisani yoki pari paykara?

Bug'doy tushar tigirmo'ning toshiga,
O't ko'karar ko'zdan oqqan yoshimga,
Qaydan kelib, seni ko'rdim, nigorim,
Oshiqlikning dog'i tushdi boshimga.

Oydin ko'lining o'rdagisiz, g'ozisiz,
Men g'aribman, siz boshimda qozisiz,
Sayri bog'ning sayrab turgan humosi,
Qaysi elda qaysi bekning qizisiz?

Qarab tursam, qarorim yo‘q, naylayin,
Turay desam, madorim yo‘q, naylayin,
Ohuni aldab turib otgan, yorim,
Makonim ham turarim yo‘q naylayin.

Moya ketsa bo‘ta yig‘lar zor-zor,
Sag‘ir sho‘rga kim bo‘ladi madatkor,
Qaysi eldan qaysi joydan bo‘lasiz,
Otingizni nima daydi sanam yor?

O‘qib beray yuragimdan xatimni,
Yozi kal deb aytishadi otimni,
Oraladim bir sayribog‘ ichiga,
Sizdan boshqa kim tinglaydi dodimni.

Shunda u qiz joyidan turib, nozu karashma qilib, Yozining ko‘nglini xushlab,
boshga ro‘molini qiya tashlab, bir qo‘li bilan Yozini ushlab, bir so‘z aytib turibdi:

Mergan otmas osmonimda oyimni,
YOrga ato qilsin gulday bo‘yimni,
Yolg‘on demay men aytayin rostidan,
Maymonoq der o‘ynab o‘sgan joyimni.

Oydin ko‘lning so‘nasiman, g‘oziman,
Bulog‘imning o‘ynoqlagan ko‘ziman,
Maymonoqdir qo‘yni sovgan joylarim,
Shu joylarda Poyandaboy qiziman.

Cho‘ponlari hay-haylab qo‘y haydagan,
Cho‘llarini nor tuyalar joylagan,
Robiya der oq sut bergan enamni,
Yolg‘iziga kunda soya taylagan.

Ko‘z yosh bilan yerga bitay xatimni,
Yor eshitsin hasratimni, dodimni,
Ikkovining menman yolg‘iz yulduzi,
Oy Zebo deb aytishadi otimni.

Yillar o‘tar, kunlar o‘tar, yorni kutay,
Ko‘z yoshimni siyoh qilib g‘azal bitay,
Yuragimda bir gulim bor yulib olib,
Yozijon, gar borsangiz sizga tutay.

Tilla haydar kokilingiz boshingizda,
Yulduz bo‘lib yaltiray to‘shingizda,
To‘shingizdan gar yulib taylasangiz,
Ultirib qo‘shiq aytay qoshingizda.

Olma berdim, qaytayin olmasangiz,
Olgan bilan siynaga solmasangiz,
Qaldirg‘ochday uchayin tog‘dan oshib,
Hilol bo‘lib chaqiray kelmasangiz.

Ikki ko‘zim termular yor yo‘liga,
Yurganida tayoq bo‘lay qo‘liga,
Kelmasangiz bug‘doy bo‘lib sochilay,
Borib tushay tegirmoning do‘liga,
Ozmi ko‘pli haqqulingdan Yozijon.

Shu vaqt Yozining uchasiga bir narsa tors etib tushdi, Yozi Zeboning oti tepdi
deb qiyos qilib, irchib joyidan turdi, birov quchog‘iga kirdi, bu odam qo‘shchilardan
biri edi. Yozini uxlab qoldi deb chaqirdi turmadi, baqirdi bo‘lmadi, kelib uchasiga bir
gavron urib edi, Yozi quchog‘iga kirgani Zebo deb gumon qilib, uyqisirab, u yoq-bu
yog‘idan ushlab, bir so‘z aytib turibdi:

Sag‘ir bo‘lmay sog‘ suyagi qaqshamas,
Qaqshasa ham so‘m yuragi bo‘shamas,
Ushlab ko‘rsam chakamikday badaning,
Shu badaning Zebojonga o‘xshamas.

Qayqi o‘sgan burunlaring tuyoqday,
Qoshlaring bor suvda o‘sgan qiyuqday,
Zebojan, deb yuzlaringdan silasam,
Soqallaring o‘sib ketgan tayoqday.

Chaqir tikan sochildimi yo'limga,
Sochilsayam quvvat bersin belimga,
Zebojon, deb oq siynangga qo'l solsam.
Siypa toshday uchraydi qo'limga.

Oqar daryo uzanidan toshganday,
O'tolmayin undan oshiq shoshganday,
Himcha beldan, Zebojon, deb ushlasam,
Himcha beling to'lipdayin shishganday.

Omon qilsin tanda aziz jonimni,
To'xta, Zebo, ushlab ko'ray soningni..

Shu vaqti qo'shchining achchig'i kelib, Yozini itarib yubordi. "Ko'zingni och, kal senga nima bo'ldi, jin urdimi, pari chaldimi yoki halitandan xotin olging kelib qoldimi? E sho'r kal, bizlar qirq yoshga borib xotin ololmay yuribmizu senga yo'l bo'lsin? Bir eshakni minda, boyning xizmatini qilib yuraberda, indamay tursam tekshirmagan joying qolmas ekan, tur o'rningdan, qo'shni hayda", -dedi. Yozi o'ziga kelib, Boymamatning quchoqlaganini bilib, yuzi qizarib, Boymamatdan uzr so'rab, qo'lga gavron olib, ho'kizlarni qo'shga qo'shib yer haydayberdi. "Omochni bosinqirab hayda, Yozi kal. Bo'lmasa palak o'smaydi, o'sganiyam bo'lmaydi", -deb Boymamat ketdi. Yozi qo'sh hayday-hayday o'ylanib qoldi: "Mening bu tushim qanday bo'ldi, haliyam ko'z oldimdan ketmaydi. Viloyatini Maymonoq dedi, otasini Poyandaboy dedi, onasini Robiya dedi, o'zining otini Oy Zebo dedi. Maymonoq degan joyni umrim o'tib eshitganim yo'q. Bu ham shuncha ko'rgan tushlarimning birimikan yoki bu ko'rganim rostimikan?", -deb goh ishonib, goh ishonmay yuraverdi.

Bir kun kechasi yana tush ko'rdi. Yana o'sha joyda ot ustida Oy Zebo kelib, otdan tushib, Yozi bilan ko'rishdi, "Nyega meni izlab bormadingiz", -dedi. "Maymonoq degan joy qayerda, bilmayman", -dedi Yozi "Kun botish tomondan izlasangiz albatta topasiz", -dedi Zebo. Ikkalasi ko'p gaplashdi, oxiri Zebo: "Mana, sizga do'ppi tikib keldimkiyning", -dedi. Yozi kiygan mahali ko'zi ochilib ketdi. O'ziga kelib qarasa, boshida yap-yangi do'ppi. Buni ko'rib, Yozining xiyoli ketib, tushiga rosa ishonib, bir dardi mingta bo'lib, oshiqlik yodiga tushib, ho'kizlarni qo'shga qo'shib, tovushini baland qo'yib, bir so'z aytib turibdi:

Biring qashqa, birovginang qorasan,
Chuv-chuvlasam qora yerd jorasan,

Ertaroq yur yerlar bo'lsin shudigor,
Men ham yorga, sen ham yorga borasan,

Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
Yaylovdadir sening yoring, chuvhaya.
Bo'yintiriqlarga boshing boylangan,
Bo'lcha-bo'l, der, boy tayog'i moylangan,

Ertaroq bo'l, erta yorga boraylik,
Omoch ushlab, aziz boshim aylangan,
Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
So'na quvsa soyda yoring, chuvhaya.

Boy bilmaydi qorin to'qu, ochingni,
Beda berib men to'ldiray ichingni,
Zebo deb ushlasam omoch tutaydi,
Oyog'ingga, jonivor, to'k kuchingni,

Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
Suvloqdadir sening yoring, chuvhaya.
Norday bo'yning, jonivora, tolmasin,
To'g'ri yurda yerda mondi qolmasin,

Boy kelganda mondi yerni bilmasin,
Go'zal qizlar mahtal bo'lib qolmasin,
Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
O'tloqdadir sening yoring, chuvhaya.

Biring yurib, biring qarab turmagin,
Yaxshiroq yur dangasalik qilmagin,
Qalpoq bergan yor kutganga o'xshaydi.
Bu gaplarni aslo yolg'on bilmagin,

Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
Seni kutar g'unajining, chuvhaya.
Moya bilan o'ynab kular qora nor,
Nori ketsa moya yig'lar zoru-zor,

Palak joyni erta haydab tashlasak,
Men ham ozod, sen ham ozod, jonivor
Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
Tayin joyda sening yoring, chuvhaya.

Sen bormasang senday ho'kiz tug'ilmas,
Men bormasam ulug' mash'al yoqilmas,
Qora yerni qarsillatgin, jonivor,
Yorning isi uchovmizni qildi mos,

Qayerlarda mening yorim, chuvhaya,
Anov soyda sening yoring, chuvhaya.

Yozi yor ishqiga mast bo'lib, yerni qaytib haydab tashlaganini bilmay qoldi. O'z xushiga kelib qarsa, yerlar bo'libdi. Shunda ho'kizlarni bo'yintiriqdan bo'shatib "Hey jonivorlar, boringlar, yorlaringni ko'ringlar, o'ynab kulinglar" –deb haydab yubordi. Buni Boymat ko'rib, ho'kizlarni harchand qaytardi, bo'lmadi. Achchig'lanib, Yozining qoshiga kelib: "Hoy betovfiq kal, nima qilib qo'yding? Bor ho'kizlarni qaytarib kel", - deb o'dag'aylayberdi. Shunda Yozi: "Hoy Boymat og'a, yerni uch marta hayda deding, haydadim, yer bo'lsa yetildi, endi ho'kizlarga ishing bo'lmasin, ular ham og'ayni qorindoshlarini, yoru janonlarini ko'rsin", -dedi. "Hey Yozi kal, kalligingga borma, meni aldab turma, o'tirik gapni surma, bizlar ikki haydaganimiz yo'g'u, sen qayerdan uch haydaysan, hali yering yetilgan yo'q", -dedi Boymat. Yozining achchig'i kelib: "Yetilmagan bo'lsa qara", deb bo'yintiriqni olib yerga urdi, bu bo'yintiriq yerga yarmigacha kirdi, oradan biror pasil o'tgan edi, bo'yintiriqning rangi o'zgarib, u yer-bu yeridan barglar chiqqa boshladi. Ana-mana deguncha barglar ximchaga aylanib bir daraxt bo'ldi. Boymat yoqasini ushlab: "Voy tavba, eh olla, yo karomat", -dey berdi. Shunda Yozi: "Qani og'a, yer yetilmaganmi, bo'lmasa sizni ham shudgorga bir solib ko'ray", -dedi. "Yo'q-yo'q, Yozijon, meni shudgorga solma, odam daraxt bo'lib ketmay, yer haqiqatdan yetilibdi, ishingga baraka", -dey berdi. Shunda Yozi: "Ey Boymat, sen qirq yoshda ham uylanmabsan, sevgi boshqa-yu uylanish boshqa. Men Zebo Oy degan qizni sevib qoldim. Senga boydan haqimni olib ber demayman, olsang o'zingga siylov, faqat uchta oshiqqa indamasang bo'lgani. Ikki ho'kkiz ham yorga ketdi, men ham yorga ketdim, to ko'rguncha omanda bo'l", -deb bir so'z aytib turibdi.

Palak eksam handalagi to'rlanadi,
Po'chog'iga mol boylasang bo'rlanadi

Ikki oshiq bir-birini ko'rmay o'tsa,
O'lib ketsa suyagi ham xo'rlanadi.

Hay-haylagan qo'shchibonlar, xo'sh qol endi,
Bo'ydoq o'tgan, Boymamatjon, xo'sh qol endi.
Sariq chumchuq soy boshiga uya solar,
Uyasini shamol buzsa yig'lab qolar,

Otasi bor, onasi bor to'ra misol,
Sag'ir sho'rli yerda qolsa kimolar?
Qo'sh haydagan qo'shchibonlar, xo'sh qol endi,
Eshak mingan, Boymamatjon, xo'sh qol endi.

Uyur-uyur mol bermasang qaynona yo'q,
Jonim-jonim demasang hech janona yo'q,
Oy Zeboning husnin ko'rib zavq olmasam,
Bu jahonda mendan boshqa devona yo'q.

Qo'sh haydagan qo'shchibonlar, xo'sh qol endi,
Yorsiz o'tgan, Boymamatjon, xo'sh qol endi.
Oh deganda yurak kuyar odamim yo'q,
Boy oldidan bog' yaratsam, bodamim yo'q,

Oshqlikdan ora cho'lda yonib ketsam
Suv sepgali, dardlashgali odamim yo'q,
Qo'sh haydagan qo'shchibonlar, xo'sh qol yendi,
Ustoz bo'lgan, Boymamatjon, xo'sh qol endi.

Boy bobongiz mol berishda xato qilsin,
Xizmatga deb bera-bera ado qilsin,
Uchovmizga indamasang, Boymamatjon,
Boy qizidan o'zganangga ato qilsin.

Qo'sh haydagan qo'shchibonlar, xo'sh qol endi,
Dardim bilgan, Boymamatjon, xo'sh qol endi.
Oh deganda qarsilmayman bulutdayin,
Yor yo'lga qanot yozdim burgutdayin,

Maymonoqdan topsam topdim oy Zeboni.
Topolmasam suv bo‘b oqay yillar sayini.
Qo‘sh haydagan qo‘shchibonlar, xo‘sh qol endi,
Tiklab turgan, Boymamatjon, xo‘sh qol endi.

Shunda qo‘shchilardan biri turib: “Ey Yozi sag‘ira, sen qanday qilib oshiq bo‘ldig, biz bilan yuribsanku, u qizni qayerda ko‘rding-u qanday oshiq bo‘lding?”, -dedi. Yozi kal: “Men tushimda ko‘rib oshiq bo‘ldim, oldin ishonmagan edim, ikkinchi tushimga kirganida manavi qolpoqni berib ketdi, undan keyin ishonдим”, -dedi. Shunda ular kulishib, ishonishmay: “Oshiq bo‘ldim, kuyib borayotirman deding, kuyib borayotgan bo‘lsang anov toshni quchoqlab ko‘rchi, isirmikan?”, -dedi. Yozi borib toshni quchoqlab edi, tosh suv bo‘lib oqaboshladi. Qo‘shchilarning hammasi yoqasini ushlab: “Voy tovba, voy tovba”, -dey berdi. Yozi: “Endi ishondilaringmio?”-deb edi, hammasi:

“Ishondik, haqiqiy oshiq bo‘libsang, senga oq yo‘l, yo‘ling bexatar bo‘lsin”, -dey berdi.

Shunda Yozi qo‘shchibonlardan duo olib, etagini beliga chalib, tayog‘ini ot qilib minib, soniga bir shapati solib, “chuv-xa chuv”, deb tovush qilib, qaydasan Maymonoq, deb yo‘lga kirib ketaverdi. Necha kecha, necha kunduz, yurdi hisobini ham bilmaydi. Bir vaqt, jangur-jungur, jangir-jungir, degan qo‘ng‘iroqlarning dovushi qulog‘iga keldi. Ana endi xiyoli o‘ziga kelib qarasa, oldidan katta karvon kelayotir. Tuyalarni bir-biriga matab tashlagan, oldi ko‘rinadi keyni ko‘rinmaydi, tuyaning yonlarida otliqlar ikov bir, ikov bir bo‘lishib kelayotir, tuyaning oldida bir nuroniy, oq soqolli chol, tuyalarga sarvonlik qilib, eshagini ix-ixlab, ko‘zini yumib kelayotir. Shunda yozi: “Kele, sarbondan so‘rab ko‘ray, balki Maymonoq degan joyni bilar, bilmasa ham eshitgandir”, -deb yo‘l ustida o‘tirdi. Bobo sarbonlik qilib Yozining qoshiga kelgan zahoti Yozi irchib turib: “Assalomu alaykum” degan edi, eshak hurkib ketdi, ong kelayotgan chol gursullab yerga yiqildi, ingqillab joyidan turib, Yozini ko‘rib, qahri kelib: “E salom-paloming bilan ... Hov uyi kuygan, o‘lasanmi olisiroqdan tovush bersang, qayqaymay o‘l, shung‘irt kal, Yozi kal, aralash kal, saralash kal”, -deb so‘kaberdi. Shunda Yozi: “Hov bobo,so‘kabermang, salom bermoq ayb emas, salom bermasam ham beadab deb so‘kar edingiz, meni kechiring”, -dedi-da. Eshagiga boboni ko‘tarib mindirib qo‘yib so‘radi: ”Bobojon, karvonning bormagan, ko‘rmagan yurti yo‘q.Maboda Maymonoq degan joyni bilmaysizmi?”.Bobosi haliyam achchig‘idan tushmagan ekan, qabog‘i uyilib, bir bilagini ih-ihlab ushlab: “Maymonoq saymonog‘ingni bilmayman. Men sening yo‘l ko‘rsatar qoraqulog‘ing emasman”, -deb, eshagini ix-ixlay berdi.

Shunda Yozi: “Siz aytmasangiz tuyalardan so‘ray”, -deb tiz bukib, tuyalarga qarab, Maymonoqni so‘rab, bir so‘z aytib turibdi:

Ey havonlar, aytadigan arzim bor,
Men ham senday xizmatkorman xoru zor,
Xorligimda bo‘ldim yorga intizor,
Ko‘z yoshimga ko‘karadi giyalar,

Maymonoqni bilasanmi, tuyalar?
Yorga oshiq bo‘ldim tushimda ko‘rib,
Gohda yugiraman, gohida yurib,
Maymonoqni axtaraman oh urib,

Zebo desam, to‘lg‘anadi giyalar,
Maymonoqni bilasanmi, tuyalar?
Ikki dunyo tor ko‘rinar ko‘zimga,
Olib surtsam dunyo yetmas yuzimga,

Sen aytmasang, egang aytmas o‘zimga,
Qo‘shiq aytсам tebranadi giyalar,
Maymonoqni bilasanmi, tuyalar?
Zeboni o‘ylasam kunduz zim-ziya,

Oh desam ohimga bo‘linar qoya,
Oyog‘ing ostona, boshing avliya,
Ingirasam bukiladi giyalar,
Maymonoqni bilasanmi, tuyalar?

Zaboni yo‘q norsan, ko‘rsat karomat,
Maymonoqdan o‘tgan bo‘lsang, vallamat,
Valamatim, seni qilay ziyorat,
Ko‘ksim ochsam qovjiraydi giyalar,

Maymonoqni bilasanmi, tuyalar?
Cho‘llar oshib, tog‘lar oshib yurdingmi,
Poyandaning normodasin ko‘rdingmi,
Ko‘rganingda sen ham oshiq bo‘ldingmi,

Oh desam, ohimga yig'lar giyalar,
Oy Zeboni bilasanmi, tuyalar?
Hamdardim yo'q, birov kelmas qoshimga,
Oshiqlik savdosi tushdi boshimga,

Devonaman kelolmayman xushimga,
Yuragimga hamdard bo'ldi giyalar,
Zebojonni bilasanmi, tuyalar?
Oh desam, ohimga tog'lar qo'shilar,

Zaringlari ipday bo'lib eshilar,
Ko'z yoshimga siynalarim teshilar,
Qabatimda yig'lab turar giyalar,
Hech qurisa imlab aytgin, tuyalar.

Ana shunda tuyalar bo'kirib, joyida toshday bo'lib qotib qoldi. Sarbonlar qancha tortib, urib haydasa ham joyidan qo'zg'almadi, balki tayoq badanidan o'tmadi, oshiq yigiting holiga qarab, ko'zlaridan yosh oqib turaberdi.

Shunda Sarbon bobo bildiki, Yoziga Maymonoqni aytmasa, tuyalar yurmaydi. Eshagidan tushib, YOzining oldiga kelib: "E bolam, oshiqligingni qaydan bilay, oshiqlik shohga ham, gadoga ham teng ekanda, oshiq bo'lguncha bir parcha noningni yeb yotmaysanmi xudo deb. Oshiq bo'libsanmi endi senga Zebodan boshqa davo yo'q. Mana shu karvon yo'ldan chiqmay ketaversang, tog'lardan oshib, cho'llarga tushib o'tabersang Maymonoqqa borasan, Zebongni ko'rasan, yo olasan yo dog'ida o'lasan. Sevishganlarni qo'shilgan deb eshitganim yo'q, u yog'ini o'zing bilasan, bolam, bizni ham yo'ldan qoldirma, tuyalarga ruxsat ber", -dedi bobo. Yozi joyidan turib, Maymonoqning borligini bilib, Zeboni ko'rmasa ham ko'rganday bo'lib: "E jonivor hamdardlarim, yo'ldan qolmanglar, men ham yorga boray", -deb, boboga ham rahmat aytib, joyidan turib jo'nayberdi, tuyalar ham o'z yo'liga ravona bo'ldi.

Ana endi Yozi shu ketganidan ketib borayotir, tog'ni ham, cho'lni ham bilmaydi, kechani ham, kunduzni ham bilmaydi, vaka-vang qilib qo'shiqni aytgani aytgan. Bir vaqt yon tomonidan: "Ha bali-ye e, bolam bir pasil bizga ham aytib bering", -degan tovush keldi. Yozi burilib qarasa, bir bobo bilan bir kampir o'rog'i qo'lida, belini ushlab turibdi. Yozi ozgina qizarib: "Ha bobo, nima qilayapsiz?" -dedi. "E bolam, bug'doylar pishib qoldi, o'roq urayapmiz, kampir ikkovimiz uch kundan beri o'ramiz unmaydi. Ko'proq o'raylik desak belimiz og'riydi. Yosh -yalanglar bo'lsa o'rib bo'la yozdi", -dedi. Shunda YOzi: "Ey bobo farzandlaringiz yo'qmi, bo'lsa sizga yordam

bermaydimi?" -dedi. "E bolam, -dedi qariya, -o'g'il ko'rding o'ruvga ketdi, qiz ko'rding qo'ruvga ketdi-da. Bolam, bir xilisi boyning o'rog'ida yuribdi, bir xilisi o'zining ishida yuribdi. Odamning bolasi ham qushning bolasiday bo'lar ekan, uyasidan uhdimi ketdi. Hay mayli, o'z kuniga omon bo'lsin.

Qani bolam o'zingga yo'l bo'lsin?". "Men Maymonoq degan joyni axtarib borayotirman, otimni Yozi deb aytishadi. Zebo degan qizni izlab yuribman", -degan edi, bobosi kulib: "Otingni-ku aytmasang ham bilaman, chunki kalni Yozi deyshadi Maymonoq degan joyga ham ikki kunlarda yetib borasan, Zebo deganing kiming bo'ladi?", -dedi. "Oy Zeboni tushimda ko'rib, oshiq bo'lganman. Shunga ketayotibman, oqibati nima bo'ladi bilmayman", -dedi Yozi. Shunda bobo: "E bolam, xafa bo'lma, oshiq yigit oyni oladi, degan ekan yaxshilar. Albatta, niyatingga yetasan, bizga ham ozroq yordam ber, bolam, duo beramiz", -degach, Yozi: "Bo'lmasam menga o'roqni bering, momom bovliq eshabersin, siz bovlay bering, men o'raveraman", -deb, o'roqni olib, o'ngirini beliga chalib, o'z Zebosi yodiga tushib, tovushini baland qo'yib, qo'shig'ini aytib bug'doyni o'rayotgani:

Javdirashgan bug'doylarga, kelavergin qo'lima,
O'tgan bobo dehqonlarga, quvvat bergin belimga,
Yuraklarim tulg'anibo, qo'shiq kelar tilima,
Menday Yozi bunda zora, oyday Zebam unda zor,

Kaklik qushday charqillabo, ikkalamiz intizor.
Bovliqlaring eshilib, bovlar qolsin qo'shilib,
Har bovingdan o'talmayo ho'kkiz unga osilib,
Uyurilib tur, bug'doylarga, men turibman shoshilib,

Menday YOzi bunda zora, gulday Zebom unda zor,
Moya bilan bo'taday ikkalamiz intizor.
Osmondagi bulutlarga, soya solgin boshimga,
Yorning ishq, quyosh tafti, jabr soldi to'shima,

O'roq o'ray chirpinibo, poyalar, kel qoshimga,
Sag'ir Yozi bunda zoro, bekday Zebom unda zor,
Qo'zi bilan qo'yday bo'bo, ikkalamiz intizor.
Bulbullarning sayrashiya gul bargini titratar,

Oshiqning nolasiya tog' bag'rini sutratar,
Sevishganlar ayrilsaya bu zaminni ingratar,
Yetim Yozi bunda zora, Sulton Zebom unda zor,
Quyosh bilan oyday bubo ikkalamiz intizor.

Esayotgan shamollara, silab kel yor boshini,
Mehr qo'yib iskayina, Zebojonim isini,
Ob kelmasang isiniya, ur tegirmon toshini,
SHo'rli Yozi bunda zora, shohim Zebo unda zor,
Mag'rib bilan mashriqdaya ikkalamiz intizor.

Baland tog'ning boshlariya qor ustga qormikan,
Yetim degan bolagaya bir mehribon bormikan,
Mehriboni bo'lmasaya yotar joyi go'rmikan,
Sho'rli gado, bunda zora, shohu sulton unda zor
Qizg'aldog'u boychechakday ikkalamiz intizor.

Bobosi : "Hey darig'a, bolama, to'xtat qo'shigingni, yuraklarim bo'linib ketdiya. Men ham sag'ir bo'lib o'sgan edim-a, kampirim bechora-ku avvaldan yig'lab yubordi", -diyatib edi, shu vaqt u yoq-bu yoqdan o'rog'i qo'lida odamlar kelaverdi. Bittasi: "Assolomu alaykum, Alim bobo, bug'doyini o'rib bo'lbsiz-ku, hormang-a", -degach, "Bor bo'ling-e, bolam", -deb Alim bobo qarasa, Yozi bug'doyini o'rib bo'layozibdi, bov ustiga bov tushibdi-yu o'zi bilmabdi. Shunda bobo: "Shu o'g'limni xudo yetkazdi, bizga qolsa o'n kunda ham bo'lmas edik, aytgan qo'shig'iga berilib ketib, ishning unganini ham bilmay qolibmiz", -dedi. Odamlar chuvullashib: "Bobo bizlar ham eshitaylik deb keldik", -deb edi, Yozi: "Bo'lmasa qoshimga kelinglar, bobomning bug'doyini bo'lgani, sizlarning qo'shiq eshitganlaring bo'lsin", -deb, barini bug'day o'rishga solib, o'zi ham qo'shilib, bir so'z aytib turibdi.

Tog'lar xarob bo'lar tuman bo'lmasa,
Bog'lar xarob bo'lar bog'bon bo'lmasa,
Qizga bergan qaliningni qaytib ol,
Qulganida mingta nozi bo'lmasa.

Qiz bolaga avvalo aylanmagin,
Aylansangda ipiga boylanmagin,
Ipiga boylandingmi bo'lding asir,
Ketarman deb hech qachon o'ylanmagin.

O'zidan qurt chiqsa gar toshni jiyar,
Vofodar bo'b qo'shilgan oshni jiyar,
Bevafolik qilsa odam o'z yoriga
Axir bir kun osh o'rniga boshni jiyar.

Oy Zebojan, xudoyim qo'shsin meni,
Kokilingning bandiga eshsin meni,
Bevafolik agarda qilsam senga,
Kiprikling o'q bo'lib teshsin meni.

Sevganim olma bersam olarmikan,
Olib uni qo'yniga solarmikan,
Maymonoqda o'tirgan oydan Zebom,
Menday kalning sevganin bilarmikan?

O'roq o'rsam belginam tolmaydimi,
O'z yoriga qiz bola kulmaydimi,
O'z yoriga qiz bola agar kulsa,
Xudoyimning bergani bo'lmaydimi?

Ana tovnning boshida kiyik o'ynar,
Soy-soyidan sharqillab buloq qaynar,
Oy Zeboni bir ko'rsam sultondekman,
Ko'rolmasam yurak yonib meni qiynar.

Yozi baxshi, qo'lida sozi denglar,
Zeboni muhabbatga qozi denglar,
Agarda muhabbatga dog' tushirsam,
Yolg'iz boshi o'limga rozi denglar .

Oy Zebomni qizlarning oldi denglar,
Kuyib yongan Yozini keldi denglar,
Ikkimizni qo'shiq qilib o'roq o'rsa,
O'rog'ini bir kunda bo'ldi denglar.

Oy Zebomni barakaning koni denglar,
Sevishganlar ichida xoni denglar,

Menday kalni sarg'aygan sabon desang,
Zebo qizni poyaning doni denglar.

Alqisa, bug'doy o'rib bovlanib, xirmon joyga chiqarildi. Alim bobo kelgan odamlarga rahmat aytib, Yozi: "Yozi o'g'lim umringdan baraka top, endi uyga yur, mehmonimiz bo'l", -deb edi, Yozi: "E Alim bobo, mening o'tirishga qarorim yo'q. Uxlay desam uyqim ham kelmaydi, o'tiray desam, o'tirgim ham kelmaydi, charchaganimni ham bilmayman. Maymonoqni bilsangiz yaqinroq yo'lni ko'rsatsangiz, bo'lgani", -dedi. Bobosi harchand mehmon bo'l dedi, Yozi ko'nmadi. Shunda Alim bobo: "Kel-e bolam, bo'lmasa bir duo berayin", -deb qo'lini qovshirib: "Bolam sog' bo'l, salomat bo'l sevishganing bilan qo'shilib qo'sha qari, biring ming bo'lsin, doning mo'l bo'lsin, qo'ying ko'p bo'lsin, farzandlaring mo'l bo'lsin, dushmanlaring xor bo'lsin, yaxshilar madadkor bo'lsin, sevishganlar arvosi qabatingda yor bo'lsin, ishlang horima, yesang to'yima, -deb duo berib, -Ana endi Yoziyon, Maymonoqqa shu yo'ldan boshqa yo'l yo'q", -deb belbog'iga non tuyib berib, murod tilab qolabardi. Alqisa Yozi ham bobosi bilan xo'shlashib, "Qaydasan, Maymonoq?", -deb kechasi bilan yo'l tortib karvon yo'lidan ketaverdi. Ertasi chashka-chashkada oldidan oq chotir ko'rindi. Yozi qarasa, odamlar to'rtta ho'kizni matab hirmon yanchib turibdi. Yozi bir suv ichib ketay deb, burilib bordi. "Assalomu alaykum yaxshilar, xirmonlaringiz to'lsin", -dedi. Shunda odamlar: "Va alaykum assalom, yo'lingiz o'nsin", -deyishdi.

Yozi suvni ichib, endi ketmoqchi bo'lib edi, odamlardan biri: "Hov og'am, xirmonga kelganda yordam bermasang bolangning ko'zi ko'k bo'ladi", -deb hazillashdi. SHunda Yozi ham: "Aka, qora ko'zdan ko'k ko'z o'tkirroq bo'ladi-ku. Hay mayli, yordam bersam beray", -deb gavroni qo'lga ushlab, ho'p ho'kizning ipidan ushlab. Xirmonni aylantirib, "Mayda qil", -deb ho'kizlarga dalda berayotgan joyi.

Shoxingni qayrab qayirgan, maydayo-mayda,
Tuyog'ingni moyirgan, maydayo-mayda,
Seni xirmon yanchsin deb, maydayo-mayda,
Bobo dehqon buyurgan, maydayo-mayda.

Mayda desam moyday qil, maydayo-mayda,
Donni chori qo'yday qil, maydayo-mayda,
Oyog'ingni borlab bos, maydayo-mayda,
Har bug'doyni oyday qil, maydayo-mayda.

Orqalaring orqavul, maydayo-mayda,
Cho'qqilaring qorovul, maydayo-mayda,
Shu cho'qqingdan qaragam, maydayo-mayda,
Ko'rinadi ko'p ovul, maydayo-mayda.

Ko'p ovulda ko'rdim qiz, maydayo-mayda,
Etagiga tuygan tuz, maydayo-mayda,
Ovulning bormikan, maydayo-mayda,
Zebojonday bo'tako'z, maydayo-mayda.

Sevganingga qo'shilsang, maydayo-mayda,
Yuz yil bo'lmas bir kuncha, maydayo-mayda,
Sevganidan ayrilgan, maydayo-mayda,
Bir kun bo'lar ming yilcha maydayo-mayda.

Sariq chumchiq bolasi, maydayo-mayda,
Soyda bo'lar uyasi, maydayo-mayda,
Soy boshini suv olsa, maydayo-mayda,
Chirqillab yig'lar onasi, maydayo-mayda.

Oq olmani, olmani, maydayo-mayda,
Oq olmaning alvoni, maydayo-mayda,
G'ayrat qilgin jonivor, maydayo-mayda,
Sensan hayvon polvoni, maydayo-mayda.

Asl tulpor siyog'ing, maydayo-mayda,
Olmosdayin tuyog'ing, maydayo-mayda,
Bosib-bosib ezaver, maydayo-mayda,
Tolmasinda oyog'ing, maydayo-mayda.

Bo'lsa qizning og'asi, maydayo-mayda,
Topiladi tog'asi, maydayo-mayda,
Xirmoning choch bo'lganda, maydayo-mayda,
To'lib ketar egasi, maydayo-mayda.

Yozi biror fasl maydalab, qo'shig'iga qo'shiq qo'shib, ho'kizlarni to'xtatib bir boshidan yechabardi. Shunda odamlar: "Hov bola nega ho'kizlarni yechayotirsan?" -

dedi. Yozi: “Mana xirmoningiz yanchilib bo‘ldi, endi donni sobondan ayrib olsangiz bo‘lgani, ho‘kizlar dam olsin”, -dedi Yozi kulib. Shunda odamlar joylaridan turib, yanchilgan xirmonni ko‘rib, hayron bo‘lib bittasi Yozini ushlab: “E bolam, bu xirmon bu kuni bilan, yana kechasi bilan haydaganimizda yanchilar edi, sen biror pasilda qanday qilib yanchib bo‘lding? Rostini ayt, sen bobo dehqon yoki Xo‘jai Xidir bo‘lmagin”, -deb Yozini tavob qila ketdi. Yozi: “E bobo, undog‘ qilmang, men Bobo dehqon ham, Xujai Xidir ham emasman. Men bir sag‘ir bolaman, xirmonni maydamayda deb qo‘shiq aytib yanchsa tez yanchiladi-da”, -dedi. Bittasi: “Hakim bobo, uni unda ushlab ko‘ring. Bobodehqon bilan Xujai Xidir boboning bosh barmog‘i suyaksiz bo‘ladi deguvchi edi bobolar”, -dedi. Shunda Hakim bobo ha deb Yozining ikkala bosh barmog‘ini ushlab ko‘rayotir, Yozi: “Qattiqroq ushlab ko‘ring, tag‘in barmog‘imni sindirib yubormang”, -deb kulayotir. Hakim bobo: “E yigitlar buning qo‘li ham o‘zimizning qo‘lday mehnatkash qo‘l ekan, xirmonni maydalab yanchsa, tez yanchilar ekanda”, -deyayotir qizarib. Alqissa Yozi dehqonlardan javob olib, xo‘shlashib, Hakim bobosi qayta-qayta duo berib qolabardi.

Kechani kecha demay, kunduzni Kunduz demay, qaydasan Maymonoq, deb yo‘l yurib, yo‘l yursa ham mo‘l yurib, kun chashka-chashka bo‘lganda bir daryoning ustidan kelib qoldi. Daryoga razm soldi, katta daryo, u yoq bu yog‘iga razm soldi, xuddi tushida ko‘rganiga o‘xshaydi “Oy Zeboning mamlakatiga o‘xshaydi”, -dedi Yozi: -Kel-e shu daryo qirg‘og‘ida bir nafas dam olay, undan so‘ngra Oy Zebonni qarab ketay”, -deb yechinib yotdi, charchagan bola emasmi zumda uyquga ketdi.

Alqissa, gapni Oy Zebodan eshiting. Hamu daryodan bu tomondan Maymonoq degan katta bir viloyat bor edi. Bu viloyatning bir yarim ming- ikki mingga yaqinroq aholisi bor bo‘lib, odomoxun, mehnatkash, boz ustiga dalkash odamlar edi. Maymonoqdan katta bir karvon yo‘li bo‘lib, bir tomoni shahri Samarkand, kun botishi Buxoroyi sharif, kun chiqishi Xuroson, bu tomoni Eron, xullas, Mag‘ribdan Mashriqqacha bo‘lgan sovdada yo‘lning asosiy qismi shu yerdan o‘tar edi, Ayniqsa, Movarounnahr savdogarlari Maymonoqda bir kecha dam olib, charchoqni tarqatib Eron, Turonga o‘tib ketar edi. Bu viloyatning katta bir boyi bor bo‘lib, uning ismini Poyandaboy der edi. “Dehqonchilik bir yilda, chorvachilik qirq yilda”, -deb bu odam chorvachilikdan boy bo‘lib ketgan, o‘n to‘rt suruv histori qora qo‘y, to‘qqiz suruv buzovli inak, bir suruv buqa, uch suruv taka, olti suruv echki, etti suruv jilqi, bir suruv ayg‘ir, ikki suruv eshak, yuztacha pishak, ikki yuzga yaqin it va tovuq, o‘li moldan 32 bo‘ynoq tillosi, to‘rt sandiq ro‘piya, besh yog‘dan javhari zar, qancha eroni, turkmani xoli gilamlar Poyandaboyning davlati edi. O‘zi uncha xasis emas, yetmish ikki tomiri egilib, enkayib kelgancha yo‘q demas, har narsacha talashib yotmas, sharob ichmas, nos otmas, nomazxon odam edi. Boy bo‘lishing sababi xayr-eqsonni, sadaqani, qur‘on-

tilovatni kanda qilmas, Bobo Zangiga yiliga is qilib turar, ammo sovdada-sotiqqa nihoyatda qattiq edi. Bu davlat, molu-mulk otasidan qolgan eski qo‘r edi. Shu qo‘rni sovurmay, qo‘shsa qo‘shdiki, kamaytirmadi. Lekin puxtaligi ham ancha bor edi. Poyandaboyning bir aybi o‘ta farosati kam bo‘lib, tozalikni islamaydigan odmi edi. Yurish kiyishga, e‘tiborsiz edi. Poyandaboyning Maymonoqda katta ichkili, tashqili dang‘illama, o‘ymakor hovlisi ham bor bo‘lib, bu hovlida katta xotini Bibigul opa o‘li mollarni joylab yotar, boy esa ko‘ngli tusaganda kelib ketar, ikki kun yotsa ishi bitar edi. Dasht qo‘tonda yana bir hovlisi bo‘lib, bunga Robiya egalik qilar, chorvasi bilan qishlar, lekin tinmay ishlar, boyning ko‘nglini iloji boricha xushlar, qish chiqib, yil ayrilgandan keyin ko‘ch-ko‘ranini ortib tog‘ yon bag‘irlariga bahorgi yurtga dashlar, qo‘y sovib, sigir sovib, kubi pishib, sori moyni olib tashlar edi. Poyandaboy xotinga ancha mehrlidi edi. Lekin ikki xotindan bir qizi bor edi. Bu qizni ham “Tangri yo‘liga to‘y aytib, Xizir yo‘liga qo‘y aytib” tilab, jilab olgan edi. Bu qiz kenja xotin Robiyadan edi. Poyandaboy mullalarga kitob ochirib qiziga Zebo deb nom qo‘ydi. Ana shunday qilib oradan o‘n olti yil o‘tdi. Bu yil qo‘y yilida Poyandaboy yana mayda mol, ushoq mol, katta mollarni dasht qo‘tonga, bahorgi yurtga haydatib, ko‘chib kelib joylasha berdi. Robiya boshliq xotin-qizlar buloqning bo‘yiga, harsang toshning keyniga hovor joyga boyning o‘tovini tikayotgan joyi:

Keragani keriltirib,
Bir-biriga uriltirib,
Ushlayotir satta qizlar.
Boyla daydi burilirib.

Cho‘pon qo‘yni boqadilar,
Qo‘ng‘iroq ham taqadilar.
Keragaga ushlashtirib,
Uy qoziqni qoqadilar.

Qarang suvning og‘ishini,
Oqsa biling jog‘ishini
Keragaga bog‘layberdi,
Oq ipakdan bog‘ishini.

Sanam qizlar shayladilar,
Uy tikishda quyladilar,
Keragaga mahkam qilib
Jopsor ipni boyladilar.

Dona gapga yetadilar,
Mardning ishi bitadilar,
Besh uvuqqa joylashtirib,
Chongg'araqni ko'tardilar.

Boyning oshi yoqaberdi,
Kiyizlarni qoqaberdi,
Chor tarafdin chongg'araqqa
Uvuqlarni tiqaberdi.

Chonggaraqni aylantirdi,
Tobi bori o'ylantirdi,
Har uvuqning gardaniga
Tizmasini boylantirdi.

Har uvuqni boylashganda,
Jetim uvuq joylashadi,
To'rtliq bilan otma bovni
Uy suyakka taylashadi.

Mergan ovlar katta tovni,
Kaklik bosar qishda g'ovni,
Chijim jipga mahkamladi,
Beldov bilan oppoq bovni.

Kiyizini kiygizdilar,
Bir-biriga tiygizdilar,
Mahkam o'rab qamish chiyni
Keragaga qo'yg'izdilar.

Tuynigini taylatdilar,
Keshtalarni boylatdilar,
Qo'sh tabaqa eshigini
Kirish joyga joylatdilar.

Ana endi, xotin-qizlar o'tovning hamma anjomlarini joy-joyiga qo'yib, tikdilar. Hash-pash deguncha, kampir shohtoli yeguncha, gala qiz-juvonlar dash qo'tonda hamma qora uylarni tikib, hamma sarishtani oldi. Cho'ponlar saharlab joyuvga qo'y-

echkilarni haydab, chashkayi qilib kelayin deb adir-dashlarga ketdilar. Dashqo'tonda qolgan boybichalar ham kim o'z ko'ganlarini qoziq qoqib tortib-tortib boyladilar. Govmush kadilarni qo'y sovushga shayladilar. Suzgilarni yuvib tayyorladilar. Tuluplarni yuvib keragaga boyladilar. Uloq-qo'zilarni izg'ishtirib, o'tlatgali gaza-gazaga haydadilar. Poyandaboyning xotini Robiya chin mehnatkash, oyog'i yengil, tinib-tinchimas dilbar juvon edi. Qizim yolg'iz, o'ynab-kulsin demay ichki ish, tashqi ishga o'rgatib taylagan, mehnatga muhabbatli qilib boylagan edi. "Bir joyga tushsa, enasining yegani zahari bo'lsin", -deb aytmasin, ishga o'rgatayin deb, Robiya hamma ishlarni o'rgatib, Zeboni hamma ishga zebo qilib qo'ygan edi. Poyandaboy bu ishlardan ancha ko'ngli ko'tarilib, og'ir ishlarga o'zi ham qarashib, hay-haylashib yuborar edi.

Kun yoyilib, ancha ko'tarilgandan keyin, har gazadan suruv-suruv qo'ylar bolalariga mangrashib, to'rlanib, qolgan to'qlilar dirkillab o'ynashib, takalar biri-biri bilan suzishib, taylab kelaverdi. Xotinlar ham chopa-chop qilib, uloq-qo'zilarni to'da qilib, ilib olib, ko'ganlayberdi. Bolalar uloq-qo'zining u yoq-bu yog'ini qaytarib yordamlashberdi. Shu payt qo'y-echkilar chopqilashib, mangrashib yetib keldilar. Robiya opa ham qizi Zeboni ergashtirib qo'lga kadi berib, qo'y sovgali qo'tonga keldi.

Oldilariga etakni boylab olib qo'tonga bordilar. Robiya ona Zeboga qarab: "Qizim, ko'rg'uza qo'yning bolasini tuya qo'yga jog'izdirib ol. Ochdan o'lmasin. Keyin ola qo'y bolasini olmayapti, shuni to'rayla qani olarmikan. Men qo'ylarni sovarberayin", - dedi. "Mayli, enajon", - deb Zebo tirriq qo'zini tuya qo'yga jog'izdirdi. Ola qo'yni ushlab olib, bolasini bovriga solib, jeliniga bir-ikki shappatlashib urib tayraylayotgan joyi:

Qo'y ichida tuyg'unima, turay-turay,
Ol bolangni jonivora, turay-turay,
Bu qilig'ing qo'yg'inima, turay-turay,
Qobotingda o'zim bora, turay-turay,

Bolang osang qaraymana, turay-turay,
Junlaringni taraymana, turay-turay,
Kelmay qosang suruvdana, turay-turay,
Cho'ponlardan so'raymana,- turay,-turay,

Juning sening mayindira, turay-turay
Izlaganing tayindira, turay-turay,

Kecha saxar tush ko'rdima, turay-turay,
Endi menga qiyindira, turay-turay,

Shotmoqlaring qotibdi, turay-turay,
Siyrog'inga botibdiyo, turay-turay,
Tushimdagi bir yigita, turay-turay,
Suv bo'yida yotibdiyo, turay-turay,

Yotar Hami qoshidayo, turay-turay,
Xayoli yo'q xushidayo, turay-turay,
Uzim tikkan gul do'ppima, turay-turay,
Bordir uning boshidayo, turay-turay,

Zovlar qati yo'lmikana, turay-turay.
Yursa toshi mo'lmikana, turay-turay,
Bergan do'ppim boshidayo, turay-turay.
Yozi kali shulmikana, turay-turay,

Ko'zlarim to'rt kutarmana, turay-turay,
Qachon yorga yetarmana, turay-turay,
Shundan bolang olmasanga, turay-turay,
Qassoblarga sotarmana, turay-turay,

Sen olmasang kuyarmana, turay-turay,
Qamab olib tuyarmana, turay-turay,
Qassoblarga suydiriba, turay-turay,
Puling belga tuyarmana, turay-turay,

Qo'limda bor pichog'ima, turay-turay,
Burning qovun puchog'ima, turay-turay,
O'z bolangni bilmaysana, turay-turay,
Bovring toshning quchog'ima, turay-tuvay,

O'z bolangni suyag'ayo, turay-turay,
Bu odating qo'yag'ayo, turay-turay,
Zebo qassob bo'lmasina, turay-turay,
Olag'ayda qo'yag'ayo, turay-turay,

Bahor keldi to'larsana, turay-turay,
Bolang bilan bo'larsana, turay-turay,
Agar Yozi shul bo'lsayo, turay-turay,
Shundan bolang olarsana, turay-turay,

Zebo shu tarzda qo'yni turaylayberdi. Jonivor qo'y bolasining quyrug'idan iskab, uziga tumshug'i bilan tortaberdi. Buni ko'rgan Zebo qoqirdab, dikirdab kula berdi. "Yozi izlab kelayotgan ekan", - deb chehrasi ochilib, tovlana berdi. Zeboning qo'y to'raylayotganini eshitgan xotin-qizlar qo'lida kadisini ushlab, ro'molining bir uchini tishlab, sovoyotgan qo'ylarni tashlab, kelib to'da bo'lib, quloq solayotgan ekan. Onasi Robigul qizining bu qilig'iga hayron bo'lib turgan ekan. Xushini yig'ishtirib olgan Zebooy joyidan turib, qizarib o'tovga chopqilab ketdi. Hech kim hech narsaga tushunmay qoldi. Xotinlar qo'y-echkilarni sovib, sutga to'lgan, kadilarni o'choq boshiga olib borib, suzginini kadining ovziga qoplab, sutlarni qozonga ag'dardilar. Kadilarni chayib, yakkamiqqa to'nkarib ildi-da, keyin hammasi jam bo'lib, qo'y-echkilarni hoy-xoylashib chochdilar. Suruv qo'zg'alib, yotoqqa chig'ib, bovrini yerga berib, kuvish qaytarib, chibindan boshini serak-serak qilib, to'rt oyog'ini bukib, bir xili bir oyog'ini yozib yotdi.

Robiya uyga kelib, qizining Yozi, Yozi deganiga tushunmay, bolasiga zehn bilan qarab qo'ydi. Ertasiga yana hamma qo'y sovushga chiqdi. Qarasa Ola qo'y mangrab, qo'y oldida kelib, bolasini izlayberdi. Bolasini Zebo qo'ybedi, ko'rmaganday emiza berdi. Buni ko'rgan RobiyaZeboga qarab: "Bolam, sening qo'ling yoqdi. Ola qo'y bolasini oldi", - dedi. "Ha, qo'y iymasa, bolasini olmasa, meni ko'ndalang qilabering", - deb kuldi Zebo. "Bo'lmasa, - dedi onasi, - kecha tuvg'an jolpilloq ham bolasini olmayapti, shuni ham bir chiriyla qani, shotikarim olsa. Kechagi Yozi qo'shig'ingni aysang olorov", - deb kadisini ko'tarib, qo'y sovushga ketdi. Zebo jolpilloqni ushlab oldi. Jongga to'rt oyog' bo'layotgan uloqni olib kelib, enasiga iskatib. "Kechagi xumormni bir yozib olayin", - deb jolpilloqni zor qaqqash, chiriy-chiriylab sog'averdi.

Enajonim, jolpinima, chiriy-chiriy,
Ol bovringa bolangniya, chiriy-chiriy,
Qizil, yashil, qulpinima, chiriy-chiriy,
Ko'zdan to'kma jolomniya, chiriy-chiriy,

Sensan echki sarasiya, chiriy-chiriy,
Tovday bolang qarasiya, chiriy-chiriy,
O'z bolangdan bezibsana, chiriy-chiriy,
Borma qalbing yarasiya, chiriy-chiriy,

Har bir qiling ipakdaya, chiriy-chiriy,
Soqollaring tupakdaya, chiriy-chiriy,
O'z bolangdan qo'rqibsana, chiriy-chiriy,
Har bir ko'zing tubakdaya, chiriy-chiriy,

Shoxing chiqqan qayriliba, chiriy-chiriy,
Peshonangdan uyriliba, chiriy-chiriy,
O'z bolangni olmasanga, chiriy-chiriy,
So'ng qolmagin ayriliba, chiriy-chiriy,

Enajonim, boymoqlima, chiriy-chiriy,
Sut-qatig'i qaymoqlima, chiriy-chiriy,
Ol bolangni bovringaya, chiriy-chiriy,
Egasiga suymoqlima, chiriy-chiriy,

Bolang sari qashqadira, chiriy-chiriy,
Qotib turmoq toshgadira, chiriy-chiriy,
Sen olag'ay bolangniya, chiriy-chiriy,
Mening dardim boshqadira, chiriy-chiriy,

Qassoblarga sotmayina, chiriy-chiriy,
Bo'rilariga tutmayina, chiriy-chiriy,
Shundan bolang olmasanga, chiriy-chiriy,
Kutganimni kutmayina, chiriy-chiriy,

Tuvcha, chibich boshisana, chiriy-chiriy,
Echkilarning yoshisana, chiriy-chiriy,
Ol bolangni tuyg'unima, chiriy-chiriy,
Takalarning xushisana, chiriy-chiriy,

Sen olmasang kulgi bora, chiriy-chiriy,
Senda shoytan xulqi bora, chiriy-chiriy,
Bolang olib jonivora, chiriy-chiriy,
Kutganimdan belgi bera, chiriy-chiriy,-

deb chiriyayberdi, jonivor jolpin ulog'ini iskab-iskab emiza berdi. Zebo hadixsirab atrofga qaradi. Bu safar xotinlar Zebodan boshqa gap eshitmay ketib qolgan ekan. Shunda oy Zebo xursand bo'lib, jolpinni mehr bilan silab qo'ydi. Onasi sutni

pishirib, sovigandan keyin uyutqi solib, bostirib, yopib tayladi. Qozonning qosnog'ini qirib, Zebojonga berdi. O'zi esa sutga non tuvrab, qatiq qo'shib, qo'yirtmoq qilib ichdi. Poyandaboy esa choponni yelkasiga taylab, o'tovning ko'lankasiga suv septirib, joy taylatib, dostiqqa yonboshlab, cho'pon bololari terib kelgan uyurtmaklarni bitalab terib yeb yotaberdi. Kunlar o'taverdi.

Esi yodiga Yozi kaldan boshqa hech kim kelmay qolgan Zebooy, hayoli parishon bo'lib, yurish-turishi o'zgarib, nuqul o'y suradigan odat chiqarib, qo'li ishga uncha bormay qoldi. "Ikki marta baxtimni sinab ko'rdim, qo'y-ichki bolasini oldi, lekin Yozi darak yo'q", -deb alamini urchuqdan oldi. Esiga tushsa, junni qo'y toroqqa tarab, junni tuynaklab, har bir tuynakni chukalab soyaga o'tib olib, urchuqboshni urchuqqa solib, kun chiqish tomonga qarab, urchuqni uyiraberdi. Kelinchaklar esa bu tomonda qayqanglab uyigan qatiqni osilgan tuluplarga solaberdi. Yangi tuvgan siyirlarning sutidan uvuz pishirib, dasht qo'tonda cho'pon-cho'liqlar sorimoydan o'nimat qilib yayrab yotaberdi. Ba'zan Zebooy sutga kunargi solib, xayoli Yozi bo'lib, kun chig'ishga ko'z bovrilab qarab, sochini gul-gul qilib tarab, kutib yotaberdi. Cho'pon bololari kunduzgi chilik, oshiq o'ynab, kechasi oqsuyak, dashinmovuch o'ynab, goho sut pishirishga shiboq va oqquray terib kelib qatiq ichaberdi. Onalari esa qo'tondan shotmoq shipirib, yoyib yotaberdi. Poyandaboy esa ko'likni minib, ulovga qo'y go'sht, tandir go'sht ortib gohida shahar ketar, oradan besh-olti kunni o'tkazib, ulovga shahardan bozorliq ortib dasht qo'tonga kelar, shunday qilib kunlarni asta-sekin o'tkazaberdi, tonglar otib, oylar bota berdi.

Alqissa, gapni besoqol, besoch kal Yozi darak eshitmok darkor. Shu yotishda Yozi kal necha kun yotdi, necha tonglar otdi, qancha quyosh botdi, bilmaydi. Odam charchab minganda, yurmas eshak ot bo'lar, deganlariday, Yozi Zeboning ishida qattiq charchagan ekan, taqdir joy badaniga parday mayin tushib, rosa uxlabdi. Bir mahal kimdir: "Hoy, Yozi, turmaysanmi? Yor izlagan odam senday bo'ladimi? Shuncha yordam qilganim yetar. Tuyaga yontoq kerak bo'lsa bo'ynini cho'zadi. Tur joyingdan, Zeboning makoniga ozqoldi. Yoring intiq senga. Tura, tur", - deb qichqirayotgan ekan. Yozi joyidan sachrab tursa, hech kim yo'q. U yoq bu yoqqa qaradi, hech narsa kurinmaydi. Shunday o'ng tomonga qarasa, gullagan chirichning ustida faqat bir bulbul bezovta turibdi. Zorillab sayramoqda: "Tovba, yoki bulbul meni shunday uyg'otdimi ekan? Kele, shunga bir g'azal aytib ko'rayin qani, rostdan ham Zebooyning bulbuli bo'lsa belgi berar, bo'lmasa uchib ketib yayrar, mening iyagimni befoyda qayrar", - deb o'zi-o'ziga bir so'z aytib-turibdi.

Osmon betda do'lanadi oylarim,
Oymomoga yetarlikan voylarim,

Zebojondan darak bergil, bulbuljon,
Qaysi elda Poyandaday boylarim.

Suluv qizning suyganlarga sharti bor,
Sut badanga bonotning ne gardi bor,
Yotishimga hayron bo'lma, bulbuljon,
Kal Yozining bu yotishda dardi bor.

Odoqdan kelsa bulut qor keladi,
Chilla mastda qor-yomg'ir zo'r keladi,
Zebojonning yuziga qalbim tashna,
El axtarib Yoziday yor keladi.

Ko'rnamakning sira bo'lmas keragi,
Shahid o'lganlarning yo'qdir so'rog'i,
Oshiqning dodin tingla, bulbuljon,
Qachon bo'lar ekan Zebo daragi?

Tushlarimda yuzi anor, zulfizar,
Tashlab ketdi yo'llariga intizor,
Keng jahondan dasht cho'lni izlayman,
Topolmayin yo'lda bo'ldim darbadar.

Gul shoxiga shaydo bo'lib qo'nasan,
Toza bo'lsa gavhardayin yonasan,
Sen ham oshiq, men ham oshiq, bulbuljon,
Tenging topsang bol ichganday qonasan.

Shuncha izlab visoliga yetolmadim,
Shoir bo'lib yorga doston bitolmadim,
Sevganlarning timsolisan, bulbuljon,
Bulbul bo'lib gulning bandin tutolmadim,

Qalpog'ini kiydim, qara boshima,
Qani ketdik Maymonoqning dashiga,
Yo'lchi bo'lib yo'lni ko'rsat, bulbuljon,
Sodiq bo'lsang yetkaz Zebo qoshiga.

Yozining bu zoriga chirichning shoxidagi bulbul charx urib, ming xilda tovlanib, chorillab, yana sayrab yubordi. Uchib kelib Yozi kalni bir-ikki aylandi. U yelkasiga, bu yelkasiga qo'nabardi. Yozi aytdi: "Qizni gulga o'xshatar, yigitni bulbulga mengzar. Kel, ikkovmiz ham oshiq. Men oy Zeboga yetay, sen Zebom ekan gulga yet", - deb bulbulga: "Yo'lni boshla", - dedi. Bulbul har guldand, har gulga qo'nib uchayotir, Yozi kal har toshdan, har toshga sakrab, Zebojonning dog'ida qo'shiq aytib, izma-iz, piyoda-gavora borayotir.

Tog'i toshlar qir adirlar,
Bulbul yo'lchiga aylandi,
Bepoyon cho'llar, taqirlar,
Yozi Zeboga shaylandi.

Fido qilib tanda jonni,
Bir qadam qilib jahonni,
Makon tutay lomakonni,
Yozi shamolga aylandi.

Bir tomoni Hami bo'yi,
Kun chiqarim turkman soyi,
Ato qilsin Zebom choyi,
Bir kal choyxo'rga aylandi.

Men ham kezay dara, toshni,
Tog'dan teray malqam oshni,
Zebojonga tikib boshni,
Yozi Majnunga aylandi.

Zebojonim boldan shirin,
Men Farxodu, Zebom-Shirin,
Qiyosi yo'qdir har birin,
Qo'lim hakovga aylandi.

Mahkam qilib bog'lab belni,
Bulbuljonim, ko'rsat yo'lni,
Endi topay Maymoq elni,
Kal devonaga aylandi.

Suv chayqalsa shamol turar,
Arpa yeb tulpor pishqirar,
Zebo deb Yozi ishqirar,
Yozi bo'ronga aylandi.

Bodomchayu archalardan,
Teshik toshdan darchalardan,
Suvi zilol chashmalardan,
Bulbul uchdi, Yozi o'tdi.

Tosh ko'lanka ayvonlardan,
Qaytmas yirtqich hayvonlardan,
Uzin- qisqa davonlardan,
Bulbul uchdi, Yozi o'tdi,

Suvlar kechib bellar oshdi,
Bulbul ketsa yo'ldan shoshdi,
Maymonoqdan oshib tushdi,
Bulbul uchib, Yozi keldi.

Bulbul.
Yozi jonim, quloq solgin so'zima,
Bir karomat xudo qildi o'zima,
Qirdan oshsang Zebo senga intizor,
Yo'l ko'rsatdim endi uchay izima

Yozi.

Ketar bo'lsang xumor ko'zda yosh endi,
Ta'zim qilay, uchsang tovlar osh endi,
Oy Zeboga yetayinda, bulbuljon,
Agar ketsang to ko'rguncha xush endi.

Alqissa, kal Yozi: "Ey xudo, na otam bor, na onam qarindosh-urug'larniku, sira bilmayman. Sendan boshqa rahbarim, egam yo'q. Yaratkan ham o'zing, baxtiyor qilguvchi, ham o'zing. Nasib bo'lsa, sening karomating bilan Zebojonga yetib kelibman. Endi bu yog'ini ham o'zing boshqar", -deb bulbulni ko'zda yosh bilan

kuzatib, yo'lda ketaverdi. Ancha mehnat qilib, chorig'ini tosh tilib, tubaga chiqdi. Qarasa, Shiramning bovridda katta dashtqo'rg'on ko'rindi. Otabiray betda yigirmaga yaqin o'tov uylar tikilgan. Chakkaroqda to'qson boshli oppoq o'tov savlat to'kib turibdi. Kun kechki peshin bo'lib, bolalar uloq-qo'zilarni, cho'ponlar esa qo'y-echkilarni shomnatib, goha-gohada boqib yuribdi. Bir xil cho'ponlar taqirda yotib olib, tiqma o'ynayotir, boshqalarni kes-kes o'ynab, bir-birini qiynayotir, ikki cho'pon birikib olib, danni tikib, qo'lga soqani olib, oshiq surayotir, yana ikkovi birlashib, chilik o'ynab, marraga yetib, yengilganini zuvallatayotir, bir bo'z bola cho'pon esa zarang tayog'ini qo'lining kaftiga tikka tirab, "Tol tayoq, tolmon tayoq, ming qo'yni boqqan tayoq, boyning qizi sevmasa, men sho'rliqa yo'l qayoq?", - deb ashula aytayotir. Boyning itlari esa solqi-solqi hurayapti, podalar o'rishdan qaytayapti. Buzovlar enasining kelishni bilib, cho'zib-cho'zib mangrayapti. Tovuqlar xataklarning ustiga chiqib, bir-birini muloyim cho'qishayapti. Xotinlar esa o'choqlarga shiboq o'tinlardan solib, kechki ovqatga unnayapti. Yozi o'ziga yaqinroq o'tovning ko'lankasiga qarasa, ikki yosh qiz kuymanglayotir. Tikilibroq qarab razm solsa, bu qizlar chaqmoqtosh o'ynayotgan ekan, Chaqqonrog'i ha deb besh toshni o'ynatib, biramay tappa, ikkamay tappa, uchamay tappa, to'rtamay tappa qilib, bir toshni otib, to'rt toshni ilib ola berdi, iziga jalama, jovdir, shovdir qilib, toshlarni har tusda qo'lining kaftida, sirtida o'ynatib ketaverdi. Keyin bosh barmog'i va ko'rsatgich barmog'ini yozib, to'rt toshni bir qarich uzoqqa qo'yib, bir toshni otib bo'rini bajara berdi. Dugonasini yutgandan keyin uning qo'lini chimchib ochuvini olayotir. Xullas, kechki payt, cho'ponlar o'tovidagi joy, bahorgi yurt, ajoyib manzara tusini olgan. Kal Yozi bir pas tomosha qilib, ko'k o'tning ustida rohatlanib o'zalib, yotdi. O'zicha reja tuzdi. "Agar shu yaylov Poyandaboyning o'rasi bo'lsa, to'g'ri borib, Zebojonni suygan kal Yozi men bo'laman desamto'g'ri bo'lmas. Oldin bir-ikki oy xizmatini qilay. Mehnat ikki ko'zdan issiq deydi. Xizmatini qilib, yaxshi ko'rinay, Ana undan keyin Zebojonniham ko'zning ostiga bosib, qashilab, o'rgatib olay. Hozircho'ponlardan bu yaylov kimniki ekanligini aniq so'rab bilay", - deb joyidan turib jog'alab, jilg'aga enib bordi. Gapga yetar bir cho'ponga uchrashib, salom-alikdan keyin o'zini xizmatkor ko'rsatib, bir umirga xizmat, bir kechaga joy so'rayotgan joyi.

Cho'ponlarning tayog'i zarang bo'lar,
Mehmon kelsa yaylovga qarang bo'lar,
Poyandaday boyingiz so'rab keldim,
Topolmasa dahmarda garang bo'lar.

Bug'doyiqlar bosibdi joylaringiz
Tak-tak o'tning poyasi naylaringiz,

Har o'raning to'rasin sizlar dedim,
Xizmatqorni quvmaydimi boylaringiz?

Do'mbirani cho'ponlar sozi deydi,
Qizlar tiklab qarasa rozi deydi,
O'zimni tanitayin, boy cho'ponlar,
Oq-qorani farqlagan Yozi deydi.

Yura-yura beldan ketdi madorim,
Poyandaboy bo'lsin dedim padarim,
Xizmatini men qilayin o'lguncha,
O'n besh yoshda shunday bo'ldi qarorim.

Yolg'iz boshda jumur kiygan gardim bor,
Maymonoqda davo berar mardum bor,
Ishq bolasi dardga qildi giriftor,
Yuragimda olov degan dardim bor,

Gavhar izlab keldim osha cho'llardan,
Bir suv ichsam mohi tutgan qo'llardan,
Cho'pon uchun gavharman tosh tengbo'lar,
Shafqat izlab keldim toza gullardan.

Oshiq emas yor bo'sasin totmagan,
Cho'ponlarga ishq sovdasi o'tmagan,
Ma'noli deb qabul aylang so'zimni,
Fahm qilmas gap qadriga yetmagan,

Muhabbat dardiga kuyib yonmagan,
Suluv suyib diydoriga qonmagan,
Devonaga yo'l ko'rsating, cho'ponlar,
Yozi qursin taqdiridan tinmagan.

Alqissa, shunda Alikul cho'pon kal Yoziga qarab: "Ey Yozijon, to'g'ri aytasan, yor nima, sevgi nima, ishq nima bilmaymiz. Cho'pon uchun qorni bir to'ysa, charchab kelganingda boying bir suysa, shuning o'zi bizga yor, ishq-da. Lekin xudoga shukur kam bo'lganimiz yo'q. Poyandaboy uylantirdi, joylantirdi. Mana to'rtta-beshta o'g'il-qizlar bor. Inson har doim bir ishni qilsa, shunga mehri tushib qolar ekan. Mana menga shu zarang tayog'im oltinday ko'rinadi. Nonim shu bilanda. Hozir sen har xil gaplarni

gapirding. Poyandaboyga xizmatkor bo'lmoqchimisan yoki boshqa niyating bormi?", - dedi. Yozikal esa: "Ey Aliqul aka, men aytdimku, devonaman deb. Devona har xil gapni gapiraveradi-da", - deb javob berdi. "Mana bu o'tovlar cho'ponlarniki, chekkaroqdagi katta uy sen izlagan Poyandaboyning uyi. Borib so'ra, xizmatkorlikka olsa oladi, olmasa javobingni beradi", - deb Aliqul yo'l ko'rsatdi.

Yozi musofirga o'xshab, ko'zi qalpoqlanib, Aliqul ko'rsatgan o'tovga xalloslab yetdi. Shunda bo'yi yetgan bir qiz yengini turib, sochini qirqta, qilib o'rib, boshini ro'moldan chitak chiyib, ho deb qoshini kerib bo'g'joma tikayotir. O'rta yashar ayol balog'ini turib sigir sog'ayotir. O'tovning ichida qorni osilgan, soqli kuzamlab kesilgan, ko'zi chuqur, manglayi taqir, yelkasi keng, nimagadir ahvoli tang, bir oz ong, o'tirishi o'ymoqday, oyog'i bir oz boymoqday, yoshi payg'ambar yoshga yetmagan, oldidan birov besalom o'tmagan, gavdashang bir oqsoqol joynamozning ustida mehr bilan namoz o'qiyapti. YO "Birov nomoz o'qiyotganda oldidan kesib o'tmaslik kerak", - deb chetroqda odob saqlab turdi. Haligi qizga razm soldi. Buni sezgan qiz bir oz chitindi. Lekin Yozi tushida ko'rganqiz shu qiz ekanini aniq bildi, yuragini bir narsa tildi. Bezovotalangan qiz keshtalarini jiyishtirib, joyidan turib, keta-keta ko'zi yigitga tushib, ko'kragi bir ko'tarilib tushdi. Tushida ko'rgan yigit shul ekanligini angladi. Miyig'idan bir kuldi. Chopqilab boshqa o'tovga kirib ketdi. Uyning jopsorini yorib sig'alab qarayberdi, boshida o'zi tikkan do'ppini ham ko'rdi. Yuzi olovday qizardi. Qattiq-qattiq nafas ola boshladi. Ko'zi girillak bo'laverdi. U tomonda Yozi ham chopqillab kela solib, Zebojon deb quchoqlagisi keldi, lekin uyat bildi. Oltoy boqilgan otday talpinaverdi. Bir mahal qarasa Poyandaboy nomozni o'qib, tasbehni donalab qaytarib o'tiribdi. Zeboning onasi ham kelib qolibdi. Noqulay ahvolga tushgan Yozi kal o'zini yig'ishtirib olib, boyga salom berdi,

Poyandaboy bu kal bolaning salomini olib: "Qani bolam, so'yla, ne muroding bor, kimsan, qayerdan kelayapsan? Kimning farzandisan, otingdi, zotingdi, shonu shavkatingda ayt", - dedi. Yozikal Zeboniko'rgandan keyin bir oz ko'ngli ko'tarilib, jonlanib, o'zini dadil tutib, Poyandaboyga qattiq-qattiq gapirib, qo'shni o'tovdagi Zebojon eshitsin, deb bir so'z aytdi:

Yolg'iz bo'lib tushdingavhar tanadan,
Mendaylarga shoni shavkat na kerak?
O'ynab-kulib chiqolmadim xonadan,
O'ylab ko'rsam yorug' jahon na kerak?

Boy bobojon, ota-onam bo'lmadi,
Urug'-aymog'imni sira bilmadim,
Boshqalarday men ham o'ynab kulmadim.
Devonaga elu-elat na kerak?

Qayerlarda qolgan bilmam shaharim,
Achchiq so'zga kelar mening qaharim,
Shirin gapdir o'n ikki oy bahorim,
Qalandarga bog'u gulshan na kerak?

Kela-kela donolarga duch bo'ldim,
Qoqi - ismoloqqa xar dam o'ch bo'ldim,
Non yemasam to'ygan bilan och bo'ldim,
Men sag'irga ko'lu ko'lmak na kerak?

Shu do'ppiga charchaganda suyandim,
Darmon ketsa bitta hisga tayandim,
Tushda ko'rsamqarchig'ayday uyondim,
Do'ppim bo'lsa menga salla na kerak?

Do'st-yoronlar, qarindoshlar menda yo'q,
Biror sirdosh, biror beldosh menda yo'q,
Sizday boydan ko'ngim bo'lsa cheksizto'q
Siz turganda boshka rahbar na kerak?

Nima xizmat bo'lsa mayli qilayin,
Ot bersangiz yollarini silayin,
Siz o'lguncha avvala men o'layin,
Egam bo'lsa darbadarlik na kerak?

Qo'y boqishda sira yo'qdir hunarim,
Mayda ishda ko'rinadi o'narim,
Yolg'on gapga tati bo'lmas ko'narim,
Uy tinchbo'lsa poylamoqlik na kerak?

Yaxshi-yomon kunda menhamyarayman,
Qiz-juvonlar ko'rgan tushin jo'rayman,
Ketish-ketmasligim sizdan so'rayman,
Xo'p desangiz xizmat haqi na kerak?

Poyandaboy asta joyidan turib yaqinroq keldi. Rangiga razm soldi. "Qizbetyigit g'ar bo'ladi, suyagi buzuk mehnatga zo'rbo'ladi", - degan gaplar bor. "Bu sag'iraning beti o'ng'ir-do'qqi, kallasi kal, hech kimi yo'q mashrab, o'ziyosh, haqsiz ishlayman,

qomim to'ysa bo'ldi", - dayapti. "Shundan umid qilsa bo'ladi", - deb bolaga qarab: "Oting nima?" - dedi. "Otim Yozi, Yozi kal desangiz ham bo'ladi", - dedi Yozi. "Mayli, kel, qo'l - betingni yuv, usti boshingni qoq. Kelib hozircha mana irgaga o'tir. Keyin gaplashimiz, Yoziboy", - dedi Poyandaboy.

Bu o'tovda o'tirgan Zebo hamma gaplarni eshitib, nasiyasi naq bo'ldi, xasta edi sog' bo'ldi, dumog'i chog' bo'ldi. Suyagi yengil, qo'li har qanday ishni qilishga jazman, o'zicha gir aylanib, yerga yotib lo'laboshlarni quchoqlay berdi.

Poyandaboyning xotini Robiya hamma kechki ishlarni saranjamlab, boyning oldiga dasturxon yozib, ovqat olib keldi. Irgada o'tirgan kal bolani ko'rib, yengini tushirib, qo'lini yengning ichiga olib, qo'l uchi bilan ko'rishdi. ko'nglidan gapo'tdi: "Qizim qo'y to'raylaganda Yozi deb qo'shiq aytbedi. Bu kal bola ham otini Yozi deydi. bo'yi-bastidan kami yo'q. Lekin kallasi kal ekan. Boshidagi do'ppiham tanish tuyiladi. Ishqilib yaxshilikka bo'lsinda", -deb chiqib ketdi.

Ertalab tong otdi. Cho'ponlar saharlab qo'yhaydagali ketdi. Yozi ham kebanakka o'ranib yotgan edi, joyidan turdi. Shu kuni Yoziga ham bir kapa tiktirib berdi. Chashkayida Poyandaboy hamma cho'pon-cho'liqlarga Yozini tanishtirdi: "Yoziboy, sen ishlaringniqilib yuraber. Mehnating, qilig'ing yoqsa yashayberasan, "Cho'ponning tayog'idan, kelinning oyog'idan", - deydi. Sening ham oyog'ing yengil bo'lsa, mana osh, mana non, dangasa bo'lsang, o'z gunohing o'zingda", - deb ishlarni tanishtirdi. Zebo uydan kam chiqadiganbo'lib qoldi. Yozi chopa-chop xizmatni qilaverdi. Zebonihar ko'rganda ishqiy ortib boraverdi. Yozi kalga Robiya opa ham, Poyandaboyham o'rganib, har qanday ishni buyuraverdi. Yozi ham bularga o'rganib, Zebodan u-bu narsani asta-sekin so'raydigan bo'ldi. Zebojon esa yuzini Yozidan yashirib, kuydiraverdi. Kunlar o'taverdi, tonglar otaverdi. Kunlardan bir kuni Robiya opa kechqurun sariq inakni qoziqqa bog'ladi, oldiga kepak tayladi. Keyin Yozini chaqirdi. "Kel Yozijon. Bu inakning bolasini yaqinda ilon chaqib o'ldirdi. Endi: "Ho'sh-ho'sh" qilmasak bo'lmaydi, sutini bermaydi. Sen qo'linga tayoq olib, qarab tur. Maboda oyog'ini sermasa yoki suzaman deb xezlansa, tayoq bilan urib qaytarasan", - deb tayinlab, qo'liga kadini olib, inakka yaqinlashaberdi. Zebooy esao'choqning boshida enasi bilan Yozining ishini tamosha qilib, zavqlanib qarab turdi.

Yaylovdan qaytdi uyirim,
Ho'sh-ho'sh, deymana, ho'shdeyman.
Jonim enama, siyirim,
Ho'sh-ho'sh, enama, ho'shdeyman,

Endi shashtingdan tush deyman.
Shoxlaring bordir qayrag'och,
Bolang o'libdi bovring och,
Tenging bo'lmasin besh yog'och,

Ho'sh-ho'sh, solborlim, ho'shdeyman,
Endi shashtingdan tush deyman.
Bolanga bovring sirqirar,
Dir-dirab juning hilpirar,

Kel endi suting tirqirar,
Ho'sh-ho'sh, sutligim, ho'sh deyman,
Bugun shashtingdan tush deyman.
Bo'riga yetara kuching,

Sutga to'lsinda quloching,
Men bo'layinda egaching,
Ho'sh-ho'sh, egachim, ho'sh deyman,
Endi shashtingdan tush deyman.

Shoxginangga qo'nar bulbul,
Suting totsinda barcha el,
Bolang yutdida qorishqo'l,
Ho'sh-ho'sh, deymana, ho'shdeyman,

Dardinga meni qo'shdeyman.
Ayib o'tgandir bizdan ham,
Yoshing qo'yilar ko'zdan ham,
Bormayman ketsang izdan ham,

Ho'sh-ho'sh, deymana, ho'shdeyman,
Bolang unitib ho'sh deyman.
Iygindeyman, enajonim,
Senga qurbon bo'lsin tanim,

Buzoving bo'ldi mehmonim.
Ho'sh-ho'sh, deymana, ho'shdeyman,
Dardinga meni qo'shdeyman.

Zebojonimning hurmati.
Emchakdan suting tosh deyman!

Sariq sayirning bolasini qorishqul yegandan keyin, Poyandaboy buzovning terisini yormay siyirtirib olgan va tenaning o'rniga xashakdan sozlab tiqdirgan edi. Bo'rboylariga xashak tiqdirib ochiq, joylarini rosa tikdirgan, buzoqning faqat joni yo'q bo'lib, joyida to'rt oyog'idan tikka turar edi.

Sariq siyir Yoziga qarab mungrab yubordi. Bir toysallab, o'zini o'ngladi. Orqasiga burilib Zeboniko'rdi. Yana bir marta cho'zib mangradi. Keyin olchanglab, jonsiz buzovni iskab emranib, sutini iydi. Robiya ikki qo'llab, inakni sova ketdi. Ertasiga Poyandaboy shaharga bozor-o'charga jo'nadi. Robiya opa cho'kasini ko'tarib cho'ponlarniniga chiqdi. Yozi esa chashma buloqdan ikki mesh suvni olib kelib uy oldiga tushirdi. Ichkariga joylashtirayotsa, Zebojonning bir o'zi ichkarida kokilini tarab, oynaga qarab o'tiribdi, Payt kelganini bilgan Yozi Zeboga qarab: "Ishq savdosida yondim, yo bor qil, yo yo'q qil", - deb so'ylayverdi, Zebojon ham intiq ekan qo'shilib kuylayvyerdi.

Yozi kal:

Chakka zulfing oyday yuzinga tushar,
Hapamating gul siynaga yarashar,
Shul o'tovdan chiqsang, Zebo, solonna,
Mingta dardim kunma-kuniga oshar.

Zebo oy:

Kuylovchining qo'lida sozi bo'lar,
Er ko'rmagan qizlarning nozi bo'lar.
Yozi kalni keldi deb chiqayinmi,
Qiz bolaga yigitning ko'zi bo'lar.

Yozi kal:

Yor yo'lida o'tsin mayli umirim,
Yuragimda yo'qdir qora ko'mirim,
Yozi kal deb kamsitmagin, suluvim,
Qalpog'imdan pastda bordir jumurim.

Zebo oy:

Har doim izzatda bo'lsin boshingiz,
Jumur tiyib sarg'ayibdi qoshingiz,

Chiqishga uyalaman, qiz bolaman,
Oy Zeboga o'tarmikan tishingiz.

Yozi kal:

Qo'y yugurar jilg'a soyning o'tiga,
Xas yopishar katta ariq bantiga,
Poyondaboy bilarmikan dardimni,
Mehrqo'ydim Robigulning qandiga.

Zebo oy:

Ustalar ishlov beradi charxiga,
Sovchilar qaraydi qizning farqiga,
Robigulning qandiga mexr qo'yib,
Kuchingiz yetarmi qizning narxiga,

Yozi kal:

Zebojon kasal bo'lsa, dori bo'lay,
Qannig'im olovbo'lsa, mo'ri bo'lay,
Qo'y boqibqalin pulin uzolmasam,
Suyarim sulton bulsa, cho'ri bo'lay.

Zebo oy:

Olqar bilan kiyik o't dori bo'lar,
Tutab olov yonganda mo'ri bo'lar,
Adolatni so'rasa elda sulton,
Faqat biling dangasa cho'ri bo'lar.

Yozi kal:

Zor qilib to'ksang ko'zimdan yoshimni,
Shunda ham fido qilurman boshimni,
Kal Yozini quvab haydasang, Zebojon,
Boshga ur mayli tegirmon toshini.

Zebo oy:

Agar ketib qolsangiz armon bo'lay,
Qoningizga qo'shilib darmon bo'lay,
Qiz bolaning nozini ko'tarmaysiz,
Yo'lingizga sadaqa qurbon bo'lay.-

deb aytishberdi. Lekin Zebo ko'nglida: "Ozor yetkazmayin", -deb dam bo'ldi. Qo'lidagi meshning birovi hali ham tushmagan Yozi Zeboga diqqat bilan tikildi. Tushida ko'rganidan haddan ziyoda, ko'rgan otli bo'ladigiyoda. Jannatdagi hur, qomati, siynasi zo'r, boshidan oyog'igacha bir, lekin parilarga tir, dalaga chiqsa lolalar, qizg'aldoqlar kuladi qiqir- qiqir, bug'day rang, to'la bichim, o'rta bo'y, pista dahan, betakror go'zallik. Oy Zeboniyerdan emas, atir guldani ichib olgan qo'g'irchoqday qilib yaratgan xudoyim, Yozi asta Zeboning qo'lidani ushlab, meshni tashlab, sekin o'ziga tortayotgan edi, tashqarida: "Kim bor?", - degan tovush keldi. Yozi chopachop entikib tashqariga chiqsa, Poyandaboy bozordan kelgan. Itlar soyaga o'tib xoliqlayapti. Yozi borib boyning oshqol-doshqoliga yordamlashdi. Zebo otasiga qalinqilib ko'rpacha tashladi. Chakkidan olib chalop qildi. Robiyani yetib kelib, xurjin-turvani egalladi. Poyandaboy soyaga o'tib chordona qurdi. Chalopni bir ko'tarishda simirdi. Oyoqni uzatib yuborib, dostiqqa yonboshladi. Ena-bola uyga kirgan. Yozi otlarni arqonlagali ketgan. Cho'ponlar qo'llariga qirliq bilan tushov ip olib, mol yotoqda qo'ylarni qirqayapti. Poyandaboy atrofdagi cho'ponlarning chaylalariga e'tibor bilan razm soldi, xayoliga yoshlik yillari gavdalanib bir oz o'yga toldi. Chaylaning yonida bir ayolni ko'rdi. U tuzanlab o'tirib, tobonini yerga tirab, oyoq uchini ko'tarib, oyog'ining betiga bolasini o'tirg'izib o'smoqda, esamal bolalari qirinquviq, oqsuyak, hakkallamachik o'ynamoqda. Shappatdagi uyda esa kekxa chol Boymat bobo nebarasi Teshani oldiga olib, maroq bilan suwayapti. Poyandaboyning yuragi bir jiz etib ketdi. Shu payt Zeboning yolg'izligi ham bir oz aksar qildi. Nebarasining yo'qligi yana alam qilib: "Bola shirin, uning bolasi o'zidan ham shirin, degani rost ekan", - deb o'yladi. Kamligi bilinaverdi, yuragi g'amdand tilinaverdi, Boymat boboning hamon nebarasini qalbi to'la quvonch bilan huyyalagani qulog'iga kelaverdi.

Gavhar bolam, huyya-huy,
Oltin bola, huyya-huy,
Po'lat bo'lsin, boshginang,
Sulton bolam, huyya-huy,

Davron bolam, huyya-huy.
Suv ob kelgin ko'zaga,
To'ning tushsin tizzaga,
Mehring qonsin tozaga,

Toza bolam, huyya-huy,
Rosa bolam, huyya-huy.
Bovrimdagi toylog'im,
Xavf solmasin ovlag'im,

Dushman kelsa poylag'im,
Polvon bolam, huyya-huy,
Arslon bolam, huyya-huy.
Bo'ynimdagi munchog'im,

Nurga to'lsin quchog'ing,
Elga to'lsin har yog'ing,
Bo'ydor bolam, huyya-huy,
Dilbar bolam, huyya-huy,

Osmonimda oy bo'lg'in,
Qulinlikdan toy bo'lg'in,
Poyandaday boy bo'lg'in,
Toychoq bolam, huyya-huy,

Tulpor bolam, huyya-huy,
Ota-enang o'ylagin,
Dona qilib so'ylagin,
Zeboday qiz saylagin,

Kuyov bolam, huyya-huy,
Otam bolam, huyya-huy,
Mazmun bersin tilinga,
Mador bersin belinga,

Rahbar bo'lg'in elinga,
Boshliq bolam, huyya-huy,
Dona bolam, huyya-huy,
Zar to'nlardan kiydiray,

Topgan molim jiydiray,
Elga noming yoydiray,

Ma'qul bolam, huyya-huy,
Aql bolam, huyya-huy,

Davring bersin xudoyim,
Uxla, aqli boyim,
Yarqirasin manglaying,
Morka bolam, huyya-huy,

Orqa bolam, huyya-huy,
Kel bobongniqiynama,
Dushman bilan joynama,
Har kim bilan o'ynama,

Bobom bolam, huyya-huy,
Metin bolam, huyya-huy.

Boymamat chol nebarasini ancha huy-huylab, rohatlandi. Gavarasi kengashdi. Ancha o'zini yengil tortdi. Ko'lankadayotgan Poyandaboyniqarilikdan ko'zi ilg'amadi. Poyandaboyni yuragi ezildi. "Joyi kelsa boylik ham odamga yov. Nebaram bo'lganda, men ham bir suyganimda, chori qo'yni go'shtidan ming marta ziyodbo'lar edi. Zebo birovning bandasi. Ozib-yozib o'n to'rtga kirdi. Ha mayli, eson qulga hammasi bo'larda", - deb chuqur xo'rsanib, butomoniga ag'darilib yonboshladi.

Ertasiga Kakul otni minib: "Kele yuragimni bir yozayin", - deb cho'ponlarning izidan ketdi. Yana Robiya opa xotin-xalajlarni chaqirib, Zebojonga atab chim-chim gilam to'qiyin deb hashar qildi. Yozini chaqirib qoziqlarni uchburchakqilib qoqtirdi. Kal Yozi ichida: "Bizning gilamda", - deb yugurib xizmat qilayotir, Zebo esa arqovni iyirib kulayotir, momolar chim-chim gilamning kalabasini chamalayotir:

Uch qoziqni uch tomonga,
Qoqayotir Yozijon,
Uch yog'ochni biriktirib,
Bog'layotir Yozijon.

Bu tomonda oyday Zebo,
Arqovini iyirar
Tez-tez chopgin, Yozijon, deb,
Momolari buyirar.

Kalabani aylantirib,
Kuzuviga boyladi,
Har -xil ipni shaylantirib,
Kamalak qib tayladi,

Seruvini sernavlatib,
Bir maromga keltirdi,
Odorg'ini seltanglatib,
Bot olishin bildirdi.

Zebojonning o'rmagini,
Yasantirib tayladi,
Qilich bilan to'qiysan, deb,
Ip ichiga joyladi.

Uch qoziqdan ikkovini,
Sharta-sharta sug'irdi,
Zarang qoziq bosh qoziq deb,
Eng boshiga to'g' urdi,

Yozi ko'nglin xushladi,
Oy Zeboga muralab,
Oyxon o'rmak boshladi,
Kaklikdayin yo'rg'alab.

Bu tomonda Gulgun checha: "Hasharchilarga bir ovqat qilib berayin, sorimoyga issiq non janchib, janchmich qilayin", - deb tulupdan bir likibi chakkini olib, kubiga solib, suvini chama qilib, pishkak bilan kubidagi chakkini pisha ketdi. Yana birovi qumg'onga suv solib, o'choqdagi cho'g'ning ustiga qo'yayotir. Hash-pash deguncha Gulgun checha kubidagi chakkini pishib, sorimoyini tol toboqa oldi, Kubining ayronini xaltaga solmoqchi bo'lib, Robigul opadan so'radi: "Robigul opa, ayronni qozonga solib qaynatayinmi?", - dedi. "Nimaga?"- deb so'radi Robiya "Yalpiz aralashtirib, qishga qurt qilmaysizmi. Juda mazza bo'ladi-da," - dedi Gulgun checha. "Nima qilasan bir kubining ayronini? Tulupdagi chakkini pishib, ayronini olsak ham yetadi. Kubidagi ayronni tosh oxurga sol, qo'ylar ichadi", - dedi Robiya opa. Shunday qilib xotinlar goh chindan, goh yolg'ondan, goh bordan gurung qila ketdi. Gurung avjiga chiqdi. Hech kim, hech kim bilan ishi yo'q. Vaqti kelib, Zeboga Yozi kal: "Chetga chiq", - deb ko'z

qisaberdi. O'zi sekin qo'raga tomonga ketdi. Bir pasdan keyin Zebo ham yetdi. U tomonda xotinlar, qo'rada sevishganlar bir-biri bilan so'zlasha ketdi.

Yozi:

Kayfakshlarning cho'ntagida nosi bor,
Quchog'ingda to'qqiz jannat isi bor,
Qovmatingdan aylanay, gulday Zebom,
Yurishingda parilarning tusi bor.

Zebo noz qilib:

Shabnam tushar qizil gulning bandiga,
Qo'l tegizmang sochimning payvandiga,
Tap tortmayin chaqirasiz, Yoziyon,
Nima deysiz birovning dilbandiga?

Yozi ruhlanib:

O'tinchilar mehr berar teshaga,
Kel, Zebojon, qo'rada tamoshaga,
Kubi pishib charchadingiz parizod,
Quchog'ingiz to'ldiray gunafshaga.

Zebo xo'rsaniy:

Bahodirlar kuch beradi teshaga,
Suluv qizlar suluvlanar reshaga,
Qizni olmoq qiyin bo'lar, Yoziyon,
Ketib qolib qo'ymayin andishaga.

Yozi tetiklanib:

Bulut bo'lib tog'laringda joylanay,
Kuyov bo'lib qabotningda bo'ylanay,
Ota-enang berarmikan Yoziga,
Yozi degan tilganangdan aylanay.

Zebo ochilib:

Gujum eking soyasi mo'l bo'ladi,
Yomg'ir yog'sa arnalar ko'l bo'ladi,
Yaxshi gapga ilonlar chiqar indan,
Po'latni ham eritgan til bo'ladi.

Yozi o'ng'aysizlanib:
 Dangasaning doima matali bor,
 Yigit qizni ko'rganda yo'tali bor,
 Ilon bo'lib chiqayin mayli indan,
 Tilingizning, Zebojon, asali bor.

Zebo zavqlanib:
 Botirlar mung'ayar eli bo'lmasa,
 Turnalar qo'shilmas xili bo'lmasa,
 Zeboniqanday olar Yozi to'ram,
 Qalin uchun berar moli bo'lmasa.

Yozi bo'sh kelmay:
 Eson bo'lsa yigitning moli bo'lar,
 Sovchi ketsa boydoqing jo'li bo'lar,
 Hamma narsa sog'likdadir, Zebojon,
 Oshiq Yozi Zeboning quli bo'lar.

Zebo hayajonda:
 Qul deganing Yozijon bunda netar,
 Badandagi yaralar bir kun bitar,
 Ko'nglingizni sira bo'lmang, Yozijon,
 Mol degan qo'lning kiri yuvsa ketar.

Yozi rostlanib:
 Sovug'i belgi berar yog'sa qirov,
 Zebojonim bo'yinga jonim garov,
 Shu gapingga bir ushlayin qo'lingdan,
 Sirimizni bilmasinda hech birov.

Zebo zabolaniq:
 Chavondoqlar ot haydaydi to'dag'a,
 Podobonlar sahar ketar podaga,
 Qo'lginaamni mayli ushlang, Yozijon,
 Bo'yingizdan tanda jonim sadag'a.

Yozi xursand:
 Qizni ko'rsa yigitlar shoshmaydimi,
 Handalakka qo'l tiysa pishmaydimi,
 Rahming kelib Yoziga erking bersang,
 Yozi yoring haddidan oshmaydimi?

Zebo hazillashib:
 Boylar osar qo'ng'irov mol boshiga,
 Dona rahbar bo'lsinda el boshiga,
 Har bir banda qarasin o'z tengiga,
 Yozijon ham yor deydi kal boshiga.

Yozi tushunmay:
 Davlat degan, Zebojon, zo'rga kelar,
 Zo'r kelganda yigitlar birga kelar,
 Boyning qizin kim aytadi go'zal deb,
 Suluv qizning kokili burma bo'lar.

Zebo kuladi:
 Chebar xotin siyirini iydiradi,
 Suluv qizlar sochin yerga tiydiradi,
 Qiz bolani tushunmaysiz, Yozijon,
 To qo'lga tushgunicha kuydiradi.

Oy Zebo bilan Kal Yozi bir-biriga o'lan aytishib, bir-birining qo'lini ushladi. Yurakdagi sevgi olovi bir-biriga to'kildi, ko'zlar mehr bilan tikildi. Shu payt tashqaridan otning dupuri keldi. Zebo qo'radan singalab qarasa otasi. Yozi qo'radan narmon oshib eldi, Zebo kalavlanib, bir qo'lga yerdan supurgi oldi, qiy shipirmoqqa urinib qoldi. Yozi bu tomondan chopqilib boyga peshvoz chiqdi otning jilovidan ushladi, boyni tushirib, otni yetaklab ketdi. Otni qoziqqa olib borib, ovzidan suvlug'ini chiqarib, boshidan juvanni oldi. Otni no'xtalab, boylab qaytdi.

Shunday qilib kunlar o'tib, o'tning uchi qaytib, kun tiramaga daxl bo'lib, kecha-kechasi sovuqbo'lib, qishdan xabar bera boshladi. Poyondaboy yaylovdan qaytish qilib, barcha cho'ponlarga buyurdi: "Hov cho'ponlarim, mana sovuqham tushib qoldi. Qishloqqa, qishqo'tonga ko'chaylik. Payshanba kun, kun o'ng ekan. Hammang ko'ch-ko'roningni tayyorla", - dedi.

Payshanba kuni hamma ulovlarga yukni ortib jo'nadi.

Qo'ylarni cho'ponlar suruv-suruv qilib haydab ketaverdilar. Zeboning lo'kini kal Yozi yetaklab, piyoda jo'nadi. Poyandaboy ot bilan ko'chning oldida yo'lni boshlab borayotir, Robiya biyani minib qabotida gap tashlab ketayotir, ko'chmanchinging itlari xoliqlab har tarafga cholg'ib chopayotir, gazadan-gazaya chiqib hurayotir. "Yozda xotin qutiradi, qishda it qutiradi", - deganday, bir-biri bilan olishib, gohida ovnashib ketayotir. Yozijon Zeboning lo'kini yetalab, bir-biriga qarab, past tovushda qo'shiq aytib borayapti.

Yozi:

Lo'klarni minding, Oy Zebo,
Taqdirga ko'nding, Oy Zebo,
Yoziday bekni qiynatib,
Kimni topdingiz, Oy Zebo.

Zebo:

O'choq ustida qozonmi,
Yozi aytgani azonmi,
Lo'kni tortinga, Yozijon,
Qizga uylanmoq osonmi?

Yozi:

Jipak ipni silaymanda,
Lo'k yurmasa jilaymanda,
Xizmat haqi Zebojondan,
Shirin bo'sa tilaymanda.

Zebo:

Nomardga davlat bermasin,
Bersa nodonni urmasin,
Ehtiyot bo'ling, Yozijon,
Labginangizni yormasin.

Yozi:

Tarma suvi sharobcha bor,
Lo'kning izi tanobcha bor,
Zebo yuzingning mazzasi,
Qo'y yog'idan palovcha bor.

Zebo:

Yoshlik davrin surmog'i bor,
Yaxshi otni ko'rmog'i bor,
Palovxon demang, Yozijon,
Toshi bilan kurmagi bor.

Yozi:

Qora qoshing qayrilmadir,
Soching boshga tuyrilmadir,
Temir chiqsa eritarman,
Yozi sendan ayrilmaydir.

Zebo:

Qizlar ko'tarar ko'zani,
Tizzamda silon so'zani,
Omon borsak qish qo'tonga,
Keyin olasiz bo'sani.

Yozi:

Bog'bonlarning bog'i yaxshi,
Ho'ja Anvar tog'i yaxshi,
Rozi bo'ldingmi, Zebojon,
Har narsaning nog'i yaxshi

Zebo:

Yaxshi dili oq, deb biling,
Nasiyalarni naqd deb biling,
Barcha orzu umidlarga,
Xudo aytgan vaqt deb biling,

Alqissa Poyandaboy kechqurin qish qo'tonga ko'chlari bilan enib keldi. Hamma o'z xonasiga joylashdi. Tonglar otaverdi. Kunlar o'taverdi. Yozi ham Zeboga rosa bog'lanib qoldi. Kechalari bazan uxlamay chiqadi. Har ko'rishni o'ziga davlat biladi. Zebo ham Yozini juda qattiq sevib qoldi. Har narsani bahona qilib tez-tez uchrashadigan bo'ldi. Hamsoyalarni ham avval tushunmay har xil gapqildilar. Keyin ikki sevishganning har uchrashuvini ko'rganda, intiq bo'lib tomosha qiladigan bo'ldi. Yosh kelinchaklar afsus qildi. "Zebo borib-borib o'zini bir kalga teng qildi. Shuni

nimasigaishqivoz bo'libdi", - deb hayron qolavyerdi. Keksa xotinlar: "Zebo ham biladi. Bu dunyoda hech qachon ikki yaxshi qovushgan emas. Tag'in taqdiriga bir ko'rma, sholma, cho'loqma, pesma tushib qolama. Yozining faqat kallasi kalda. Kal bo'lgan bilan sasimasa, sallaning ostida bilinmasa. Yurish-turishdan kami yo'q", -deb gap to'qidilar. Oxiri Robiya opa ham Yozi va Zeboning sir-savdosini bildi. "Qizim, borib-borib shu kalni suyibdig'da. Kel, hozircha otasi bilmasin. Tagli-tugli joydan kelsa berib yuboraman. Kal taka uloqdayqolaberadi-da. Agar hozir bildirsam, Yozi: "Zeboni baribir menga bermas ekan, - deb bir yomonlik qilib qo'ymasin", - deb sezdirmay poylab, ehtiyot bo'lib, otasiga aytolmay yurdi.

Poyandaboy Robiyani chaqirib olib: "Qani xotin, kal bola ko'nglingdan chiqayaptima yoki dankasa- yalqovma? Kelganiga olti oy bo'ldi, hech haqini so'ramaydi. Oyoq olishi qanday?", -dedi. Robiya qizarib ketdi. Erim ham bilib yuribdi ekanma, deb xovatir olib: "Kal Yozi yomon hizmatkor emas. Suyagi yengil. Lekin bir oz xayolparastga o'xshaydi", -dedi, Poyandaboy: "Ha deb anqovliq qilma, bo'y yetgan qizing bor. Bir kuni gapga chalinib o'tirma. Ishqilib ehtiyot bo'l", - deb tayinladi.

Bir kuni tushda arqonda yotgan ot bo'shaldi. Hamma chopachop bo'ldi. Bir tomondan Yozi kal ham chopdi, orqasidan Zebo ham borib qoldi. Keta-keta Yozi kalning bir oyog'i bir arnaga tushib, do'staman bo'lib yiqildi. Kallasidagi jumuri boshidan uchib, yerga tushdi. Jilg'adan chopib kelayotgan Zeboning ko'zi Yozining tengsiz husni-jamoliga tushdi. Xayolidan ot ko'tarildi. "Yozi mening tushumga kirganda xuddi shunday edi. Xudoga ming shukur, Yozining boshi sov ekan. Gap qilganlar yov ekan, ko'nglim endi tov ekan, egam bergan ov ekan, jumiri ko'z tegishga g'ov ekan, husnin ko'rgan nosov ekan. Shunday yurgani hozircha ma'qul", - deb ko'zini uzolmay kela berdi. Ammo xayoli qochgan edi, boshidan ko'p o'y kechgan edi, ishq sharobin ichgan edi, go'yo qanot bog'lab Yozi sari uchgan edi, ehtimol xayolida endi quchgan edi. Kela-kela Zebo ham bir toshning parragiga oyag'ining uchi tegib otilib tushdi. Zeboning yuzidagi yetti pardasi ko'tarilib ketdi. Quyosh bir oz xira tortdi, balki quyosh tutilganday bo'ldi. Otni o'rayotgan har bir odam bir qalqib tushdi. Yozi ham Zeboning husniga battar mahliyo bo'ldi. Ikkovi ikki yoqda tura solib, o'z-o'zini tuzatdi. Yozi jumurni kiydi, Zebo yetti qavat pardani tushirdi. Yana quyosh charaqlab nur socha boshladi. Odamlar o'zini o'nglab oldi.

Shu daqiqadan boshlab, Yoziham Zebo ham o'zgardi. Bir-biriga qarab yura boshladi. Tog'dagi toshlar ham, osmondagi qushlar ham, yerdagi jami jonivorlar ham jim. Hech narsaning to'g'anoq bo'lgisi kelmaydi. Ko'kdagi quyosh ham havas bilan boqadi. Bulbullar guldan qanotiga taqadi. Ilonlar, insonning bir-biriga bo'lgan muxabbatiga lol qolib o'zini- o'zi chaqdi. Yozi kelib, Zeboning qo'lidani ushladi.

Qalblar entikdi. Qo'llar bir-birini qisdi. Shu payt: "Hoy Yozi kal, Poyandaboy chaqirayapti", - degan sovuq tovush eshitildi. Ikkovi ham bir seskanib tushdi. O'zlarini o'nglab olib, qish qo'tonga chopdilar. Poyandaboy Yozini chaqirib olib: "Baylovdagi ot bo'shaldi. Yoziboy, yo chorbisi yirtildi, yoki bo'lmasa suv ichbedi oyog'iga suv tushdi. Buning ustiga quyosh ham tutildi. Otning bir yillik mehnati sindi. Orqa oyog'idani oqsayapti. Borib otni yetalab ko'r, yana oqsasa juvanni olda, mana bu chakidani suvlig'iga boylab otning boshiga il. Oqsamasa qalin qilib jovib tayla", - dedi. "Xo'p", - deb Yozi jo'nab ketdi.

Ertasiga Yozi kal qo'tondan chalma ovdarayotgan edi, Uyning oldida kashta tiqayotgan Zeboga ko'zi tushdi. Imlab chaqirdi. Zebo hech kim yo'qligini bilib, enib bordi. Yozi Zeboga qarab so'zlayapti:

Qoboq uysang tog'lar boshi qor bo'lar,
Ko'zing ochsang zang temirlar zor bo'lar,
Bir hovlida yashasakda, Zebojon,
Yozi kaling oy yuzinga zor bo'lar.

O'z yurtimdan oshib keldim darbadir,
Darbadarni sarson qilma, zulfaktor,
Meni desang quloq solgin, Zebojon,
Gajakdorga aytadigan so'zim bor.

Nor tuyalar jona betdan toyama,
Xizmatkorning ko'rgan kuni zoyama,
Lo'k ustida va'da berding, Zebojon,
Bir bo'sangni kal Yozidan ayama.

Zebojona, yuzlaringda xoling bor,
Lablaringda qandolatdan boling bor,
Kal Yozini zor qilmagin bo'yingdan,
Dahaningda kumush yanlig' la'ling bor.

Atlas ko'ylak kiysang yana yonasan,
Sevgan bo'lsang, sen mehrima qonasan,
Men o'rgilay sening qaddi bo'yingdan,
Quyoshbo'lib ko'zdan nurim olasan,

Mard yigitning har bir so'zi ont ekan,
Yozi uchun Zebom qo'yni band ekan,
Sadqa bo'lay sening bo'yi bastingdan,
Yuzi olma, yorim labi qand ekan.

Mehrim bilan seni olay panaga,
Ko'targanda ozorim yo'q tenaga,
Kelmay ketsang daryoqilay yoshimni,
O'tolmayin zor bo'lmagin xonanga.

Tog' boshida aylanadi kaldurchi,
Toshga tegar qanotining bir uchi,
Niyatimni anglab olgin, parizod,
Kal Yoziga tegsa bo'lar bir muchchi,

Zebo, yursang quv yog'ochlar gul bo'lar,
Kulib boqsang yog'iyalar ham el bo'lar,
Kal Yozini qaqshatma-da, malagim,
Sevganingning bir niyati shul bular,

Shar qo'ylar ham yuvosh bo'lar so'zinga,
Ko'kda quyosh boqolmaydi ko'zinga,
Ketayinmi, qolayinmi, Zebojon,
Yozi kaling mushtoq sening o'zinga.

Oy Zebo shunda tovlanib, yal-yal yonib, yuzi biroz qizarib, Yozini xafa qilgisi kelmay qoshiga bordi. Yozi ham bachchadan katta bo'lib, o'g'il bolani ham o'pmagan edi. Bu ham hayratdan qizarib, goh bo'zarib Zeboning qo'lidan biroz ushlab turdi. Yuragiko'kragida ot choptira boshladi. Zebo ko'zini yumdi. Yozi shunday enkayib borgan edi, Zeboning bo'ynidan bo'y yetgan qizlarning yoqimli hadi dumog'iga gup etib urildi. Yozining butun vujudi o'zini hur sezdi. Shu payt ikkovining ham qulog'iga otning kishnashi ham, eshakning hangrashi ham, odamlarning baqir-chaqiri ham eshitilmadi. Tashqaridan kelgan Poyandaboyning oyoq dovuish ham zarracha chalinmadi. Bularni ko'rgan boyning ikki ko'zi chaqchayib, peshonaga bitib qoldi, tanadagi tomirlari o'qlovday bo'rtib qoldi. Shayton Poyandaboyni: "Ikkovini ham ur" -deb turtib qoldi. Lekin shaytonga hay berdi. Boy qanchalik darg'azab bo'lsa ham, bularning shirin onlarini buzgisa kelmadi. Iziga jadallab qaytdi. Boy iziga burilgan

palla YoziZeboning o'ng yuzidan ohista mehr bilan o'pdi. Zebo iziga qarab, kulimsirab chopdi. Lekin uzoqqa bormay iziga qaradi. Tinch turgan butun qushlar ham, parranda-marrandilar ham charx urib sayrab yubordi.

Bulbul:
Shukur topdi gulini,
So'zlaganda tilini,
Ikki oshiq ilk bora
Bog'ladilar dilini.

Kaptarlar:
Bu tamonda bo'z tursa,
Qarshisida qiz tursa,
Entikmasdan bo'larmi,
Kiprik yoshni supursa?

Chig'irchiqlar:
Yulduz tongda otdiyo,
Izlab yorga yetdiyo,
Zebojonning yuzidan,
Oshiq Yozi totdiyo.

Mo'llato'rg'ay:
Hay-hay o'lan, hay o'lan
Bo'sa olding yor-yor,
Gul Zeboni bir o'pib,
Izza kilding yor-yor.

Cho'ponallagich:
Poyandaboy ong qoldi,
Robiyagul tang qoldi,
Zeboni yor o'pganda,
Atirgulday chayqaldi.

Ko'kkaptar:
Kiyganimiz bo'lib ko'k,
Oshiqlardan ko'ngil to'q,

Yozi yorga yetishdi,
Endi bizda qayg'u yo'q.
Chigirtkalar:
Chirillaymiz chorillab,
Goq uchamiz porillab,
Zebo gar o'ptirmasa,
Yig'lar edik zorillab.

Jizillovuq:

Xursand bo'ldim jahonda,
Shodlik ko'rdim bu tongda,
Ikki yor yetishganda,
Rohat topdima tanda.

Kaklik:

Tog'u toshlar sang bilan,
Qushlar kuni jang bilan,
Qanday mazza odamlar,
Sevishada ong bilan.

Turnalar:

Sevish zavqin surmadik,
Kutib tonglar turmadik,
Mag'ribdan Mashriqqacha
Shunday onni ko'rmadik.

Ko'zigul:

Har bahorda o'samiz,
O'sib yerni to'samiz,
Muhabbatga kelganda,
Vo darig'a ko'samiz.

Boychechak:

Qo'shiq qildi bizlarni,
Bog'lab dona so'zlarni,
Olqishlaylik Yozijon,
Sevging Zebo qizlarni.

Lola:

Doim shunday kun bo'lsin,
Tanda issiq jon bo'lsin
Yozi bilan Zeboning
O'pishgani chin bo'lsin.

O'simliklar, qushu parrandalar baravariga,
Hay-hay o'lan, hay o'lan,
O'lan aytdik eshilib,
Yozi bilan Zebojon
Davron sursin qo'shilib.

Yozi yerga qaradi va boshini ko'tarib Zeboga bir so'z aytdi.
Ohularning ko'zlari suzik bo'lar,
Bo'lar farzand suyagi buziq bo'lar,
Oy yuzingdan iymanib berding bo'sa,
Kal Yozinga olti oy oziq bo'lar.

Qiz bolani o'pmasang izza bo'lar,
Yigit o'lsa qizgina jizza bo'lar.
Oy yuzingdan Yoziga berding bo'sa,
Senga qiyin Yoziga mazza bo'lar.

Zebojon, dushmaniga harif bo'lar,
Oshiqqlaring ko'paysa tarif bo'lar,
Yuzingdan berib bo'sa kasal bo'lsang,
Tuzatarga yorginam tabib bo'lar.

Zebojon, ko'ngling olayin do's bo'lib,
Tashlab ketsang ilasharman xas bo'lib,
Bergan bo'sang asal ekan, bol ekan,
Joyimdan turolmsyman masbo'lib.

Tovus bo'lsang, Zebo, meni tozi qil,
Enchi bersang, hammasini qo'zi qil,
Qachongacha intiqbo'lib yashaymiz,
Sevar yorim ota-onang rozi qil.

Alqissa, Zebo qaqirdab bir kuldi va iziga qarab chopqilab ketdi. Yozining esa ishi pittidi. Bir bo'sadan aqli yetib, masbo'lib o'zidan ketdi, orqasidan qarab qolaberdi.

Kechqurun Poyandaboyning qobog'idan qor yog'ib, dasturxon boshida Robiyaga o'qraydi, Robiya yerga tikildi.

— Bu deyman Zebomiz ham o'z tengini topganday. Kelib-kelib sho'ng'irti chiqqan bir kalga ko'ngil berganday. Endi eli-xalqoldida sharmanda bo'lamiz. Boy yolg'iz qiziga ham davlatini ravo ko'rmadi. Bir kalni topib, kuchkuyov qilib oldi desa, kim degan odam bo'laman. Qizing kecha kal bilan qo'l ushlab turibdi. Bu qanday sharmandalik?" - dedi darg'azab Poyandaboy.

-Mening ham orzu-havasim bor. Tagli-tutli joyga bersam, yolg'iz bir qizbo'lsa, davar sursam deyman. Kal bizning tengimizbo'libdimi? -dedi Robiya xo'rsanib.

-Endi bunday, kampir. Elu-xalqqa sharmanda bo'lmay kalga javob berib yuboraman. Haq so'rasa, olsin haqini - dedi boy.

Zebo burchakda jim. Qaramaydi, hech kim. Boy tashqariga qoshong'ali chiqib ketdi. Robiya Zeboga yuzlanib:

-Qizim, senga nima bo'ldi, otang nima deyapti? Shu gaplar rostmi, gapir, -dedi bilmaganday.

-Ha, onajon rost - dedi Zebo yerga qarab.

-Sen bu kalning nimasiga qo'lingni berding? Gavharni loyga urchoqchimisan? Kim o'zi u, bir kal, hizmatkor bo'lsa, agar yana kal bilan uchrashsang, bergan tuzim senga harom. Ayt, nimasiga uchasan? -dedi Robiya. Zebo bir oz dadil bo'ldi. -Onajon, men otning to'rbasi emasman, ko'ringan otga ilib qo'ygali. Sevmagan kishi bilan yashashning har bir kuni zax, qora zindon. Kechiring meni.

Zebo Yozining yana bir xislatini aytib yuborishdan tilini tiydi. Onasi: "Hayf senga" - deb ishga sho'ng'ib ketdi.

Ertalab Poyandaboy Yozini oldiga chaqirib oldi. Oldin Yozini maqtadi. Keyin Yoziga tikilibroq qarab: "Yoziboy ukam, mana kelganinga ham olti oy bo'ldi. Endi sen qiladigan ish bu yerda qolmadi. Bor bolam, endi kuningni ko'r. Agar so'rasang past-baland haqingni berayin, - dedi.

-Boy bobo, zalal-zahardan achchiq. Men sizga zalal berayotganim yo'q, oldin sizga aytgan edim, Mening hech kimim yo'q. Ota-onam o'lib ketgan. Boradigan joyim ham yo'q. Menga haqingiz kerak emas. Faqat davlatingiz soyasida kun ko'rib yursam bo'ldi"-dedi Yozi.

-Agar haq kerak bo'lmasa yana yaxshi. Kechqurun men qaytib kelguncha seni bu qishloqda ko'rmayin. Menga pismiq, ichidan pishib ketgan hizmatkor ikki dunyoda ham kerak emas, ket bu yerdan", - deb Poyandaboy shasht bilan joyidan turib, egarlangan otga tomon ketdi. Yozining gapi bo'g'zida qoldi.

Yozi ketmadi. Poyandaboy kelgandan keyin uni har qanday og'ir ishlarga soldi. Orqalatib mesh ko'tartirdi, tovdan do'ngak ovdartirdi, bekerak joylarni hakov bilan qazdirdi, lekin Yozi ketmadi. Yozining bu ahvollarini Zebo ko'zida yosh bilan kuzatdi. Ketkiza olmagan Poyandaboy oxiri kechgga maslahat oshi qilib, cho'ponlarini, keksalarni chaqirdi. Oshdan keyin Poyandaboy Yozidan bezganini aytib, bir o'g'ri ekan, deb ayib qo'yib, shuni qanday ketgizish kerak, deb maslahat soldi. Kimning aravasida bo'lsang shuning qo'shig'ini aytish kerak. Odamlar ham Poyandaboyning gapini ma'qul dedi. Shunda bir keksa: "Ikki eshakka ikki ulov bug'doy ortib bering. Bog'dodda yaxshi tegirmon bor shuni un qilib tegirmonga tortib kel", - deb piyodalab haydasangiz ketadi, balki yetadi, balki yo'lda yo'lbars yutib dunyodan o'tadi." -deb maslahat berdi.

Ertalab Poyandaboy Yozini chaqirib olib. O'g'lim Yozi, dona jiygan dona, degan gap bor. Endi bug'doylarni un qilib, qishga g'amlab qo'ymasak bo'lmaydi", - deb kechagi masladatdan xulosa qilib, Yoziga yo'l-yo'riq ko'rsatib, piyoda jo'natib yubordi.

Yozi ikki eshakni oldiga solib, piyoda: "Bog'dodqaydasan?" -deb jo'nab ketdi. Zebo zor yig'lab qoldi. Yozi yo'lda ketayotsa, bir bulbulning zavq bilan sayrayotganini eshitdi. Qarasa bodomchani ximchasida o'zini Zeboga boshlab kelgan bulbuli turibdi. Shunda bulbul Yoziga qarab bir sayradi.

Kelayapsan, Yozijonim, poyma-poy,
Daryo tohsa chetga chiqar qora loy,
Og'ir ishga bo'yin berib kelasan,
O'lib ketsin, degan seni Poyanboy.

Bog'dod eli borgunincha besh yuz yil,
Ko'p xatarga duch kelasan buni bil,
Poyandaboy senga qildiqasosni.
Qaytguningcha yerdan o'sar Zebo gul.

O'ng tomondan yursang chiqar keksa chol,
Quloqsolar sen gapirsang arzuhol,
Xudoyimning nuri tiygan bu cholga,
Bug'doyingni unqib berar bermalol.

Ko'rganingda salomingni unutma,
Kelib qolsa bir oz to'xtamay o'tma,
Shu gapimni quloqqa qo'y, Yozijon,
Tuzin totgan boyingni sira sotma.

Qaytganingda Poyanboyga bildirma,
Do'st yig'latib dushmaningni kuldirma,
Zebojonga teziroq bor, Yoziyon,
Toza gulni tikanaka oldirma.

Adolatni tutqa qilgin o'zinga,
Yolg'on so'zni zinhor qo'shma so'zinga,
Nima bo'lsa ehtiyot bo'l Yoziyon.
Bu jahonda dushman xo'p dir o'zinga.

Shunday deb bulbul pir etib osmonga parvoz qildi. Yozi Poyandaboyning qing'irligini bildi va bulbul ko'rsatgan yo'lga ravona bo'ldi. Bir qir oshgandan keyin katta chinorning tagida o'tirgan kekxa cholg'a duch kelib, egilib salom berdi va arzi holini birma-bir aytdi. Bobo salomni alik olib joyidan turdi va bir dam soldi, chinor tegirmonga aylana boshladi. Yozi razm solsa, bir pasda chinorning tenasi tegirmon toshga aylandi, barglari do'l bo'ldi, katta bir tomir nav bo'ldi, yana bir parchasi besh ko'z, turum bo'lib parrak qog'iladigan joy bo'ldi, yana bir bo'laga baqa bo'lib toshni aylantirdi, bir parchasi cho'psa bo'lib, donni normallashtirdi. Shu payt boyagi chol tegirmon toshning u yoq -bu yog'ini teshib, yerda yotgan chinor barglarini yig'ib osmonga otdi. Bir parcha bulut paydo bo'lib tegirmonning noviga yomg'ir yog'di. Yozi bug'doylarni do'lga solib, bir pasda un qilib tortib oldi. Ikki qop unni jadal ko'tarib eshaklarga ortdi. Boboga ta'zim qilib, ming bor rahmat aytib iziga qaytdi.

Kechki peshin Poyandaboyning qishlog'iga qaytib keldi. Hamma hayron qoldi, Zebo xursand bo'ldi, Poyandaboy angrayib qolgan, burni tingrayib qolgan. Yozi qoplarni tushirib, boyga: "Yana qanday xizmat bor?" - deb egildi. Boy bu safar ham niyatiga yetmadi. Ertasiga Zebo Yozi tortib kelgan undan xamir qildi. Tandirga olov yoqib qizitdi. YoziZeboning qoshida kuymanglab yuruvbedi Poyandaboy shasht bilan kelib qoldi. Shoshib qolgan Yozi darrov qizib turgan tandirga tushdi. Shu payt yetib kelgan boy tandirga egilib: "Qizim noning pishdima?" - deb qarasa, qip-qizil cho'g'ning ichida Yozi qunishib o'tiribdi. Shu payt oshiqqlarning piri yetib kelib, Yozini bir o'shqirib muzlatdi.

Tandirning ichidagi qip-qizil cho'g' Yoziga paxtaday to'shaldi. Issig'i tandirning betiga loyillab ura boshladi. Alqisa, jami sahobalar ko'zga ko'rinmay Yozini olovdan saqlab turdi. Xo'jay Xizir bobo hozirbo'lib, Yozining og'ziga suv tomizib, chanqoqlikdan saqlayvyerdi. Kalning ota piri, ona piri xudodan madat surab, qo'sh qo'llab duo qilib, "Omon saqla, yolg'izni", - deb yig'layvyerdi. Chor tarafdin qirg chiltan paydo bo'lib, olovning rangini borqilib, issig'ini jilovladi. Hatto issiq

tandirning issiqkesaklari oqarib, Zeboning hurmatiga issiqni o'ziga yuta boshladi. Olqishlagan jonivor qushlar tandirning ustida: "Yozi dadil bo'l, Yozi tangriga sig'in", - deb charx urib, charillab sayray boshladilar. Dala-dashtdagi jamiki o'simliklar, tog'lar, toshlar, daryolar bir nafas jimlikda qotdilar. Zero, butun borliq diqqatda edi. Boy hayron bo'lib boshini tandirdan ko'targan edi. Yozi tandirdan sakrab chiqib atrofga alangladi, hech narsani hayoliga keltira olmadi. Hozirgi voqealarni xuddi tushida ko'rgandek, ko'zini uqaladi. Yaratganning o'ziga shukrona aytdi. Zeboning toshdek qotib turganini ko'rdi. Poyandaboyning esa ko'zi olayib, og'zi ochilib, hayratdan yoqa ushlab turganini ko'rib boyga: "Shuncha oy xizmatigizni qilib yelkam terlamadi. Oxiri Zeboning tandiriga tushib, bir oz jibishdim, rahmat Zeboga" -dedi. O'zini tutolmay qolgan boy qo'lidagi qamchi bilan: "Mana yelkang jiyishmagan bo'lsa", - deb yelkasiga bir-ikki oshirib soldi, Yozi yolg'ondan ovnab qoldi. Boy achchiqlanib uyiga qarab ketdi. Yozi arazlagan bo'lib Zeboga bir so'z aytdi.

Zebojona, otang qamab ushladi.
Majbur qilib cho'g' tandirga tashladi,
Omon-esan kuymay chiqdim olovdan,
Och yelkani achchiqqamchi xushladi.

Turkmanlarda yuk ko'targan nor ekan,
Kuyganlarga keng dunyo tor ekan,
Yelkamizga ikki qamchi tashladi,
Kal Yozining ne gunohi bor ekan.

Poyandaboy aytgan gapda turmaydi,
Azob tortsa tulpor otlar yurmaydi,
Otangizga hayron qoldim, Zebojon,
O'zbeklarda ota kuyov urmaydi.

Shabnam tushsa toza gullar to'lgandar,
Atrofini chirmovuqlar olgandir,
Otangizdan sira xafa bo'lmadim,
Kuyovini yana sinab ko'rgandir,

Majnun oshiq bo'lgan ekan Layliga,
Olib borolmabdi qizlar sayliga,
Qalingdan kechib urdi, Zebojon,
Shunday qilib rosa ura mayliga,

Zebo ham hayratdan o'zini o'nglab oldi va bo'sh kelmay, Yozining kuymaganiga xursand bo'lib, gul-gul yonib, javob berdi.

Nor tuyaga temir ortsang bukilar,
Nomard odam yovni ko'rsa yiqilar,
Ota ursa xudo berdi, Yozijon,
Bo'sa olgan gunohingiz to'kilar.

Sizning bilan doim bo'lar parvoyim,
Obod bo'lsin Maymonoqday keng joyim,
Yigit odam xafa bo'lmas tayoqqa,
Taqdirimni sizga qo'shsin xudoyim.

Bug'doy soling tegirmonning do'liga,
Alpday bo'lib mining tulpor beliga,
Ikki qamchi bugun bo'ldi nasiba,
Bundan keyin tushmang otam qo'liga.

Kalla omon bo'lsa telpagi bitar,
Yigit qizga doim talpinib o'tar,
Otam uchun xafa bulmang, Yozijon,
Yaxshi yigit yomon gapni unitar.

Nodon farzand ota tuzin oqlamas,
Yaxshi cho'pon qo'tonini qoqlamas,
Boy bobongiz hazil qildi, yo'lbarsim,
Ochiq odam yurakka kek saqlamas.

Poyandaboyqaytib chiqsa, Yozi yana Zebo bilan gaplashib turibi. Urrib xaydayin desa: "Tandirga tushib yonmabdi, demak bu kaldabir gap bor", - deb qo'rqadi. Haydamayin desa, qishloqqa gapyoyila boshladi. Kel-e, shunga berib qo'yayin desa, haromdan iti yo'q, haloldan tovug'i yo'q, odamlarga aytayin desa, o'zing qilding, huzurqilding deb betiga aytadi. Nima qilishni bilmay hayron qoldi. Zebo otasidan qisinib uyga kirdi.

"Yoziyon, kel bu yoqqa, senga bir maslahat aytayin o'tir", - dedi Poyandaboy. Yozi xo'p deb o'tirdi. Poyandaboy o'zicha: "Yolg'ondan kal bilan ota-bola bo'lsam, keyin Zebodan seskanadi" -deb fikr qilib - Mana sen ham tuzimni totding, uyimda

qancha yotding. Xuddi bolamday bo'lib ketding. Kel, ikkovimiz ota-bola bo'lib to'y qilaylik. Xudoni bir, Rasulni haq deb o'rtada butun non sindiraylik", - dedi mug'ombirona. Yozi darhol tushundi va javob berdi: "Ey boy ota, siz boy bo'lsangiz, men kambag'al bo'lsam, ikkovimizga ota-bolalik yarashmaydi. Eskilar aytadiku: boy-boyga boqar, suv soyga oqar. Men sizga o'g'il bo'lishga munosib emasman". Boy buni aldab ham bo'lmasligini bilib taqdiriga tan berib, Robiya opa ham joni halak bo'lib, qiziga ehtiyot qarab yuraberd. Boy bir kuni shaharga ketdi. Zebo chelak ko'tarib suvga chiqdi. Bostirmaning ustida chalqaraman yotgan Yozining ko'zi Zeboga tushdi. Qo'tondan sakrab tushib, Zeboning qo'lidan chelakni olib, buloqqa jo'nadi. Yo'lda ikkovi bir-biriga gap tashlab borayotir.

Yozi kal:
Suluv qizlar ichida yuzing anor,
Anorday qizil yuzda qoning tomar,
Anordayin yuzingdan bir o'ptirsang,
Jannat suvin ichganday mehrim qonar.

Zebooy:
Mard yigitlar ichida o'zing botir,
Ota-onang ruhini qilgin xotir,
Lovullagan yuzimning egasi bor,
O'polmayin Yoziyon yig'lab yotir.

Yozi kal:
Sanam qizlar ichida sensan bahor,
Bahor desam bulbullar sayrar sahar,
Oy yuzingning egasi o'zim bo'lay,
O'ptirmasang chehrangdan tomar zahar.

Zebooy:
Cho'ponlarning ichida noming Tursin,
Zebo tegmay Yoziyon yig'lab yursin,
Qiz bolaning nozini yigit bilib,
Yetolmasa visolga tinchib tursin.

Yozi kal:
To'da qizlar ichida noming Laylo,
Yomongina odating yorim tayla,

Kal Yozini kamsitsang, bo'yginangdan,
Mendan boshqa bor bo'lsa, mayli, sayla.

Zebooy:

Chavondozlar ichida noming Tog'ay,
Nima qilib, Yozijon, sizga jog'ay,
Ota-onam bermasa xo'p yig'layman,
Ko'zginamning yoshini sut qib sog'ay.

Yozi kal:

Chaman qizlar ichida noming sharaf,
Bir bo'sani bermaysan boyga qarab,
Men g'aribni kuydirib, suluv Zebo,
Har saharda qaraysan soching tarab.

Zebooy:

Pahlavonlar ichida noming Ochil,
Sevgan bo'lsang ko'ksima gul bo'b sochil,
Mendan boshqa kiming bor bu jahonda,
Quvatketsa, Yozijon, menga osil.

Yozi kal:

Dilbar qizlar ichida noming Olma,
Olma desam egilib beling tolma,
Yozining sendan bosha xudoyi bor,
Mening aytgan gapimni hazil bilma.

Zebooy:

Bo'z yigitlar ichida noming Quvvat,
Quvvatinga yarashar tog'day savlat,
Mening uchun, Yozijon, bo'lmang xafa,
Xudoyjonim sizga ham bersin davlat.

Yozi kal:

Pari qizlar ichida noming Zebo,
Izlab keldim izingdan seni debo,
Otang qo'rganingni arloqlayman,
Men yurayin oldingda oshiqbo'bo.

Zebooy:

Sevganimning ichida noming Yozi,
Qish o'tganda keladi bahor, yozi
Sening uchun berayin tanda jonim,
Yuragimda jaranglar yorim sozi.

deb qiqirdashib, buloqdan suv olibqaytib jo'nadi. Yozi Zeboga qarab: "Dunyoda hamma narsani juft yaratgan. Sen bilan men ham nasib bo'lsa juft bo'lamiz. To'g'rimi?", - dedi. "Nima bo'пти, juft bo'lsa", - dedi Zebo kulib. "Bu deganim, qo'tondagi bo'sa juftbo'lsindeymanda", - dedi Yozi dadillanib. "Bo'lmasa, dedi Zebo - topishmoq aytaman topsangiz aytganingiz bo'lsin", - dedi. "Mayli", - deb rozi bo'ldi Yozi.

Zebo:

Suruvli qo'y suvga endi,
Suluv yigit birga endi,

Yozi o'ylanib:

Suruvli qo'y suvga ensa,
Suluv yigit birga ensa,
Ikkovi ham boshma-bosh,
Cho'mich bilan kesgan osh.

Zebo:

To'g'ri.
Top-top elanadi,
Surpa unga belanadi.

Yozi xayol surib:

Top-top elansa,
Supra unga belansa,
Keyin keladi bahor,
Ochuvi ekanda qor.

Zebo yana:

To'g'ri.
Kiyimi qavat-qavat,
Tugmasi yo'qdir faqat.

Yozi barmoq tishlab,
Kiyimi qavvat-qavat,
Tugmasi yo'qdir faqat,
Yomonyo'lning ovlag'i,
U ekanda lavlagi.

Zebo yana:

To'g'ri.
Tog'dan tushsa shaldirar,
Oyna kabi yaltirar,
Asli bo'ladir suyuq,
Sovuqda qattiq quyuq,
Issiqdan uchar qochar,
Daryodan g'iz-g'iz uchar.

Yozi:

Issiqdan uchar qochar,
Daryodan g'iz-g'iz uchar,
Tushsang badan uv bo'lar.
Demak buning suv bo'lar.

Zebo qiyinirog'ini qo'yadi:

To'g'ri.
U yoqqanda dala qir,
Kuladi qiqir-qiqir.
Toping.

Yozi o'ylanadi, topolmaydi. Keyin Zebodan so'radi: "Kimda borda, kimda yo'q?" Zebo: "Hamma yerda, mavsumida bor". Yozi: "Joni borma, joni yo'q?" Zebo: "Joni yo'q, lekin jon bag'ishlaydi." Yozi o'yladi, lekin topolmadi. Zebo: "Topolmadingiz, shahringizni berasizmi?" Yozi: "Shahrimku yo'q, lekin otangning qishqo'tonini beraman"-dedi. Zebo: "Bo'lmaydi, bo'lmaydi," - dedi. Yozi bir past o'ylanib, turadi-da javob bermoqchi bo'ladi.

U yoqqanda dala qir,
Kuladi qiqir- qiqir,
Qurbaqa vaqir- vaqur,
Demak buningiz yomg'ir,

Zebo hoholab kulib yubordi. "To'g'ri, to'g'ri, to'g'ri. Yozi Zeboning qo'lini ushlab, "Yozi senga o'g'ri" deb bir quchoqlab, bir o'pdi, hech kim sezmay qoldi.

Shu payt ikkovi bamaylixotir kelaversa, uying oldida Poyandaboy darg'azab, qahr bilan qo'ligatayoq olib, irrayib qarab turibdi, ikkovini ham endi xudoy uribdi. Yozichelakni Zeboga berib, iziga qaytmoqchi bo'ldi. Zebo ham xijolatdan chelakni yerga qo'yib, o'tirib qoldi. Boy Yozini chaqirib: "Hoy kal, sen karmasan, yo tentak pesmisan? Men senga allaqachon javob berganman. Ketmaysanmi, xaromi?"-dedi. Yozi ochiq aytishga majbur bo'ldi: "Boy ota, meni ursangiz ham, so'ksangiz ham ketmayman. Chunki Zeboni sevaman. Mayli, meni o'ldiring, dorga osing, roziman." Poyandaboy: "Eski paxta bo'z bo'lmas, Azali dushman el bo'lmas, Ket uydin, nomard. Zebo kimu, sen kim? Teng-tengi bilan, tezak qopi bilan. Bor toshingni ter", -deb haydadi. Shunda Yozi: "Poyandaboy ham bilgan bo'lsa, endi kimdan yashiraman. Agar chini bilan bermaydigan bo'lsa, ochig'ini aytib ketayin", -deb baland ovoz bilan Zeboga bir so'z aytdi.

Yolg'on gapni xudoyim urmaydimi,
Yaxshi elda davrini surmaydimi,
Uydin ket deb haydasa boy otangiz,
Jon qizini Yoziga bermaydimi?

Loy tomlarning ustidan o'tar chakki,
Sari moydir kubiga tushsa chakki,
Kuyovini haydadi o'z uyidan,
Qizini bermay sevganga qildi chakki.

Salom berdim otanga kelsa turib,
Qiyin ishin bajardim yengim turib,
O'z kuyovini haydasa tayoq bilan,
Zebo qanday yashaydi uyda turib.

Bo'rilar qo'yni ko'rsa muraladi,
Ongini topib olib yaraladi,
Ketayapman uyingdan ixtiyorsiz,
Oramizga bir zolim oraladi.

Poyandaboy kelganimda kulmadilar.
Tiriklay go'rga meni solmadilar,

Zolim desam xafa bo'lmang, Zebojon,
Sevishganning holini bilmadilar.

Ketib qolsam oramiz uzoq bo'lar,
Otangiz ikkimizga tuzoq bo'lar,
Ikkimizni ayirsa Poyandaboy,
Padaringiz oxiri do'zax bo'lar.

Yozi xafa bo'lib, alami ziyoda bo'lib, o'zi piyoda bo'lib, tiramaning sovuq kunida boshini olib, tovga tortib ketdi. Poyandaboy uyga kirsa, Zebo yig'lab o'tiribdi. Yolg'iz qizga bir narsa deyolmadi. Shu kundan boshlab Zeboning ahvoli yaxshi bo'lmadi. Ishtahasi bo'g'ildi. Qo'li ishga bormay, kun bo'yi chuvoqda tovga qarab o'tiradi. Oxiri zerikkanidan Yoziyonga atab, imorat keshtalarini ko'zining nuri bilan, qalbining qo'ri bilan, qo'lida kashta tilida ayriliq dardlarini to'ka boshladi:

Men tikama sanama,
O'tlar tushgan tanama,
Izlab borayin desam,
Qo'ymas ota -enama.

Goh tikaman ildirma,
Yozim g'amga to'ldirma.
Xudo yorim ayirib,
Dushmanlarim kuldirma.

Qo'lga olay zardevol,
G'amga soldi tanho hol,
Yorim ketsa orlanib,
Nonim zahar, suv uvol,

Gul qib tikay so'zani,
Yorim yayrasin tani,
Ikkimizni ayrdi,
Iymon qani, shan qani.

Ipak gulli bo'g'jama,
Sen ham navbatdan qoma,
Mehr bilan tikayin,
Ko'zimdan nurim toma.

Zebo gul, Yozi bulbul,
Oqibati hozir shul,
Yerga bog'lab tikayin,
Paxta gulli tovusgul.

Yostiq tikay to'ldirib,
Chevarligim bildirib,
Muhabbatim oxiri,
Tinar meni o'ldirib.

Ko'rpa tikay gullatib,
Parchasini mo'llatib,
Shundan otam bermasa,
Men ketaman cho'llatib.

Qo'llariga qo'l ro'mol,
Javdar munchoq dasro'mol,
Yoziyon kelsa beray,
Ko'rgan bo'lsin lol, behol.

Qora uyim bog'ishli,
Sariq gavmush sog'ishli,
Yorimga qalpoq tikay,
Har bir guli naqshli.

Belbog' tikay sochoqli,
Sochoqlari munchoqli,
Yor beliga bog'layin,
Yozim tog'day quchoqli.

Robiya bechora qiziga parvona. Yuragi tushganma deb qo'r ichirdi, bo'lmadi. Lekin dardini Yozi bo'lsa kerak deb gumon qildi. "Ha ko'nnigib ketar",- deb o'yladilar. Kunlardan bir kuni Poyandaboyning uyiga boshqa o'raning katta boyinikidan sovchi keldi. Poyandaboy paytavasiga qurt tushgan cho'ponday tipirchilab qoldi. Zeboning ko'ngli buzildi, xun tortgan avg'onday rangida qon qolmay, sovchilarni qanday qaytarish yo'llarini izladi, lekin qizlik iffati yo'l bermadi. Sovchilar maslahat kunini belgilab ketdilar. Nima dardi bo'lsa, ichidabo'lavyerdi.

Gapni Yozi dan eshiting. Yozi shu ketishda tovga yetdi. Axiri yurib katta bir archaning kavagini topib, Zeboni o'ylab yotaverdi. Juda och qolganda tovdan yovvoyi mevalarni terib, oziq qildi. Oradan qirq kun o'tdi. Kavakda ertalab uxlab yotsa, tush ko'rdi. Tushida ko'p hangoma ish ko'rdi. To'y ichida yurgan emish. Goh kuyov bo'larmish, goh devona bo'lib, zor yig'lab yurarmish. Keyin Yozini bir kishi chaqirib olib: "Ey Yozi, sen yig'lab yurma, yig'lashdan foyda yo'q. Tushdan keyin Zebo yoringni olib ketadi. Chorasini top", -debdi. "Voh" deb Yozi joyidan chorillab tursa, archaning shoxida o'zining bulbuli zor qaqshab sayrayapti. Yozi bulbulga qarab: "Nima bo'ldi, nima gap bor?",- desa, bulbul undan battar sayrayverdi. "Ha Zeboga bir gap bo'libdi yoki ota-onasi boshqa birovga uzatayotgan bo'lsa kerak",-deb jon holatda qish qo'tonga qarab behol chopdi. Kelib qarasa, Poyandaboynikida katta to'y. Hovliqib, tanish cho'ponlardan so'rasa, "Bugun Zeboning joloq qizartar to'yi bo'layapti", -dedi. Shunda Yozi ham achchiqdan, ham sog'inib, ham kuyib, chuvoqda o'tirgan qudalarga eshittirib, Zeboni izlab bir qo'shiq ayta boshladi.

Xo'ja Anbar tovi baland aylanma,
Chuvoq betda suruv-suruv qo'y borma?
Qish qo'tonda muncha shovqin bo'ladi,
Poyandaning yaylovida to'y borma?

Qishda taylang qo'y ostiga porini,
Dushmanidan yigit olar orini,
Kal Yozini ketdi demang, Poyanboy,
Sevgan yigit tashlab ketmas yorini,

Peshin bo'lsa izga qaytar podalar,
Insonliqni yerga urmas gadolar,
Yorim izlab keldim bugun yaylovga,
Kal Yozini o'ldi demang, qudalar.

Sarka kelar qo'ngirovi tog'inib,
Sipohilar joydan turar qog'inib,
Kal Yozini o'ldi demang, qudalar,
Bugun keldim Zebojonni sog'inib.

Zebo uchun jonin bergan Yoziman,
To'y berish ham qaynatamning nozima,
Har bir ishni kengashingda, qudalar,
Zebo sanam bu to'yinga rozima?

Lekin Zebodan darak bo'lmadi. Poyandaboyqudlarning oldidan kelib, Yozi ga yaxshi gapirib to'rga taklif qildi. Lekin Yozi to'rga o'tmay, "Zebodan bir so'rayin, agar Zebo rozi bo'lsa, bu yerda turmay izga qaytayin", -deb boshqa uyga yura boshladi. Poyandaboy xijolatdan Yozini yetaklab, qudalardan pana joyga olib borib "To'yni buzganning tomiri ko'karmaydi, Zebo qudalarga rozi. Sen bu yerda nima qilasan to'yni buzib, ketaver", -deb jerkidi. Ammo Yoziga bu jerkish kor qilmay, "Zebo bor bo'lsa javob qilar", -deb qattiq tovush bilan Zeboning roziligini so'ray boshladi.

Yozi:

Soya bo'lmas poxolning sobonidan,
To'ying bo'lar boylarning tomonidan,
Yozi kaldin kechibsanda, Zebojan,
Xushladingmi kuyovning yomonidan.

Zebo ichkaridan:

Xo'ja Anbar tog'i bilsang qor bo'lar,
Izganangga o'lday Zebong zor bo'lar,
Qiz bolaning irodasi metin tosh,
Vijdonlining sevgan yori bir bo'lar,

Poyandaboy uyatdan ketib qoldi, buyog'i shunday bo'ldi:

Yozi:

Ahmoq odam gapirsa tavor bo'lar,
Dangasaning kekkayishi ovur bo'lar,
Qizg'aldoqday avaylab yurgan soching,
Sevmaganing qo'lida javur bo'lar.

Zebo:

Kim olovga egilsa tavob bo'lar,
Imo-ishoralar ham javob bo'lar,
Ajdar sochim havorda qolgan emas,
Yozijonim silasa savob bo'lar.

Yozi:

Haydalgan yer tortilsa poya bo'lar,
Mening qalbim boshinga soya bo'lar,
Tiramayi olmaday Zebo yuzing,
Qanday nomard labida zoya bo'lar.

Zebo:

Xumor ko'zim charaqlab yulduz bo'lar,
Suv ichsangiz chashmada qunduz bo'lar,
Har kishiga buyurmang o'zginamni,
Oy qarongi kechada kunduz bo'lar.

Yozi:

To'da kaklik charqillar tosh ustiga,
Zebomning har bir so'zi bosh ustiga,
Kunduz bo'lib yoritsangiz dilginamni,
Suluvginam o'sma qo'ysin qosh ustiga.

Zebo yorim qudaga non pishirsin,
Menga pishiq, qudaga xom pishirsin,
Sizning uchun yana qaytib kelmasin,
Qudalarning qornin meshday shishirsin.

Zebo:

Xom pishirsam otama yomon bo'lar,
Kecha sahar uyimiz tuman bo'lar,
Zebo uchun qayg'urmang, Yoziyonim,
Xudo bersa boshimiz omon bo'lar.

Suruv qo'yda chayqalib sovliq turar,
O'roqchining belida bovliq turar,
Tanda jonim sadiqa ol, Yoziyon,
Agar qaytsam so'zimdanda xudo urar.

Shunda qudalar Poyandaboyga qarab: "Bu nima gap, bizni el oldida sharmanda qildingiz. Bizning o'g'limiz ham yerda qolgan emas. O'z tengi topilar. Tolashgan erga tol pitmas deganday, talashli ekan nima qilasiz va'da berib", -dedi. Poyandaboy: "Bu bola mening xizmatkorim. Esi ham kiridi-chiqdi. Aqlidan ozgan. Men buni allaqachon haydab yuborganman. Lekin har doimda ovushib keladi. Xafa bo'lmangizlar. Zeboning to'y bo'lganiga bu ham xursand", - dedi. Shu payt Yozi yana kelib qoldi. Byekovul Yozini kurga o'tkazib, oldiga katta tol toboqda osh qo'ydi. Yozi go'shtni to'g'rashga pichoq so'radi. Poyandaboy yonidagi pichoqni chiqarib, g'azab bilan uzatdi. Go'shtni tug'rayotgan Yozi issiqdan yaxshi ushlay olmay, pichoq bilan bosh barmog'ini kesib yubordi. Shu bahona Yozi baland ovoz bilan Zeboni chaqirdi.

Poyandaboy yegin dedi, osh qo'ydi,
Pichoq berib ikki qo'lim bo'sh qo'ydi,
Zebo, ko'rsat qudaning kattasini,
Seni bermay ko'zlarimga yosh qo'ydi.

Qudalarni rozi bo'lib o'stirdi,
Kal Yozini g'am-g'ussaga bostirdi,
Sevar yorim, kelgin deyman qoshima,
Pichoq berib bosh barmog'im kestirdi.

Yigitlikda alvon-alvon so'ylayin,
Oqitbatni axir men ham o'ylayin,
Barmog'imni kesdi otang pichog'i,
Ro'moling ber qo'lginamni boylayin.

Pichoq berib qo'limni yaraladi,
Otangiz sizga kuyov saraladi,
Gar nasibang menga qo'shsa, oy Zebom,
Quloch soching bo'yninga o'raladi.

Qizil qonim tomchiladi tenadan,
Umid bilan keldim men ham jonadan,
Sevgimizni bilib qo'ysin qudalar,
Kim tug'ilgan tilla ushlab onadan.

Alqissa, Zebo ro'moli bilan yuzini yashirib, Yoziga yaqin keldi va qo'l ro'molini tashlab ketdi. Buni ko'rganqudalar Yozining gapi rost ekanligini bilib: "Tag'i qalinimizga kuyib qolmaylik, bir qizbo'lsa topilar", - deb achchiqlanishib, hamma olib kelgan narsalarini qaytarib olib, kelgan tomoniga ketdilar. Poyandaboy el ichida sharmanda bo'lib qola berdi. Yozini urib o'ldirayin desa, duo ketgan bolaga o'xshaydi, tandirga tushib belgi berdi. Urmayin desa, qilg'i o'rtayotir. Nima qilishini bilmay Poyandaboy qishni ham o'tkazdi.

Yana bahor keldi. Poyandaboy bahorgi yurtga ko'chishga tayyorlana boshladi. Yozi: "Boyning ishi ko'payadi, endi xizmatga buyurar", -deb xursand bo'lib, u yoq-bu yoqlarni jiyishtirasha berdi. Ertasiga Poyandaboyqancha suruv qo'yi bilan, qancha cho'pon-cho'lig'i va oilasi bilan tov bag'irlariga, chorva yaylovga ko'chib jo'nadi. Yozi piyoda, Zebo yelmoyada ko'ch bilan jo'nay berdi. Shunda, Yozi

Poyandaboyning: “Yozi sen ham yur biz bilan”, - demaganiga ta’sirlanib, Zeboqa qarab so‘z qotdi, Zebo esa Yozini gap bilan yupatdi.

Yozi:

Yozi kaling baland dorga osilar,
Sening uchun ko‘kaylari kesilar,
Ko‘nglim uchun bir og‘iz so‘z demasa,
Cho‘g‘ yuragim sovuq suvga bosilar.

Zebo:

Boy otamning qitig‘i bor, shashti bor,
Toqqa chiqing balandi bor, pasti bor,
Poyandaboy qolib ketar orada,
Qiyalmogning begim bir kun gashti bor.

Yozi:

Tog‘ boshida chayqaladi sedana,
Sedanaga jo‘r bo‘ladi bedana,
Parvo qilmay nima qilay, Zebojon,
Shu ketishda bo‘lmaymanma devona.

Zebo:

Devonaga yaylov bo‘lsin to‘shlarim,
Qamchisiga buram bo‘lsin qoshlarim,
Mening uchun xafa bo‘lmang, Yozijon,
Bulut bo‘lib soya bersin sochlarim.

Yozi:

Qalbim bilan qal‘a bo‘lay o‘zinga,
Chaman bo‘lib gul sochayin izinga,
Sening uchun hadya bo‘lsinjahonim,
Gavhardayin tovlanayin ko‘zinga.

Zebo:

Sizning uchun sadqa bo‘lsin tilagim,
Yo‘lingizga soqchi bo‘lsin yuragim,
Simob bo‘lib suzilayin, Yozijon,
Bo‘yingizga tasma bo‘lsin bilagim.

Yozi:

Jilg‘alardan suv oqadi sharillab,
Sel kelganda baliqqochar dirillab,
Oyday chehrang aqlim olib boradi,
Bulbul bo‘lib aylanmadim pirillab.

Zebo:

Baland tovning qorlari erib yotar,
Chanqoq joyga mehrini berib yotar,
Bulbul bo‘lib aylansangiz guliga,
Ko‘rib qolsa otamiz urib yotar.

Yozi:

Sevgan yoring so‘zlari asal bo‘lar,
O‘lguningcha bo‘sasi masal bo‘lar,
Bulbullarni boz qo‘ymasa otangiz,
Gul bo‘lmasa Yozingiz kasal bo‘lar.

Zebo:

Qish qo‘tondan kelaman bovrin terlab,
Yelmoyaga qo‘shilib soydan o‘rlab,
Boy otamga qo‘ymaysiz sovchilarni,
Qanday qilib tegaman otam zo‘rlab,

Yozi:

Toshning ketsa quvvati bo‘linadi,
Qars etganda burchagi tilinadi,
Faqat xudo rahbarim nima qilay.
Shunday kunda sag‘irlik bilinadi.

Zebo:

Dam shu damdir, boshqa damni dam dema,
Xudo desang davlatingni kam dema,
Oyday Zebong tovlanadi qoshingda,
Yolg‘izman deb bekdoy yorim g‘am yema.

Ko'ch oldida ketayotgan Poyandaboy orqasiga o'girilib qarasa, Yozi Zeboning tuyasining goh u yoniga, goh bu yoniga o'tib, gohida tuyaning bo'yniga osilib kelayapti. Boy: "Xech qutilmadim, qutilmadim shu kaldan. Hamsoyalarning oldida yerga soldi", - deb ot jilovini tortdi. Ko'chni o'tkazib yuborib, Yozini oldiga chaqirdi. "Yozi, o'tgan yilgi bahorgi yurti bilasana", - dedi boy. "Ha" - dedi Yozi.

Agar bilsang bu yil ham shu yurtga joylashamiz. Sen ham endi o'zimiznikiday bo'lib ketding. Chorva yaylovga kechga yetadi. Ko'ch ertaga peshinlarda nasib bo'lsa yetadi. Sen qirdan oshib o'ta solib, bahorgi yurtga yetsang-da, uy tashlanadigan joylarning o'tini tozalab, buloqlarning ko'zini ochib, kechasi cho'ponlar bilan yotsang. Ertaga Zebo bilan bizni kutsang qaytadi, bolam", - deganiga sarimoyday erib, "O'zi bolam deyapti, demak bir gap bor. Axiri bo'yin bo'ladi-da",- deb o'ylab Yozi: "Roziman", - deb yubordi. "Rozi bo'lsang, bor bolam", - dedi boy.

Yozi bolag'ini tizzasigacha turib, yo'lni kesib o'tib, shiramga tirmashib jo'nadi. Yana bolam degani kuchiga kuch qo'shib, holiqlab, charchaganini ham bilmay, qirdan oshib o'tib, kun arqon bo'yi qolganda bahorgi yurtga yetdi. Charchaganiga ham qaramay eng avval Zeboning o'tovi tikiladigan yurti yaxshilab tozaladi. So'ng boshqalarini tozalab, buloqqa tushgan tosh kesaklarni terib tashlab, Zebo bilan uchrashgan damlarini bir-bir eslab, so'ng cho'ponlarni kutib, ko'rpaday tushalgan rang o'tning ustiga cho'zildi. Shirin xayollar surib, gullolaning kechki issig'i eltib, Yozi uyquga ketdi.

Poyandaboy Yozi pana bo'lgandan keyin shum niyat o'ylab: "Hoy cho'ponlar! Hey ko'chda ketayotgan xotin-xalajlar! Ko'chning boshini kun botishga buringlar. Oldingi yurtga bormaymiz. Yozi xabar olib kelishga ketib qaytmadi. Demak, bir gap bo'lgan. Ko'nglimga bir gap keldi. Ochig'ini aytsam irim qildim. Bu yil Sho'r daryoning narigi betiga yaylov taylaylik. Yurti yangilab tursa, davlatga davlat qo'shiladi. Chaqqon-chaqqon bo'linglar", - deb o'zi ko'chning oldiga o'tib yo'lni boshladi. Gapni anglamay qolgan Zebo ko'chning burilishini tushunmadi. Angrayib ketib borayotgan edi, otasining dovushi eshitildi: "Robigul, ko'nglimiz bir oz tinchiydigan bo'ldi. Nega desang, Yozi kal bizni peshvoy tepib boshqa boy axtarib ketdi. Joniga tegibmiz", - dedi boy. Tuyaning ustida borayotgan Zebo bu gapni chin bilib, ro'molini yuziga tashlab, kimga dardini aytishni bilmay, oxiri ostidagi tuyaga bo'zlab, jim-jim yig'lab borayotgan joyi:

Men yig'layman qora sochim yoyilib,
Sho'r peshonam o'rtasidan o'yilib,
Qizil qonim chashma suvday suyilib,
Yelmoyajon, Yozim meni tashlab ketdi.

Yozi ketib boshqa kimga ovunay,
Armon bo'lsam, aytgin kimga sig'inay,
Yorim ketsa, kimni kutib sog'inay,
Bu ketishda birovlarni xushlab ketdi.

Zebojon, deb kechalar zor yig'ladi,
Og'zidan muz otilib zor yig'ladi,
Qish qo'tonda qo'shilib mor yig'ladi.
Ketganbo'lsa, peshonaga mushtlab ketdi.

Ibo saqlab otamga aytoilmadi,
Orzu bilan umidga yetolmadi,
Ketishida bir imlab ketolmadi,
So'z aytoilmay tilini tishlab ketdi.

Sahar-sahar poylab turar yo'limni,
Ota yurt deb kelgan edi elimni,
Ushlagandi ayab, suyib qo'limni,
Yozi yorim ko'zini yoshlab ketdi.

Naylay otam sevganimni yo'q qildi,
Bo'stonima bir qarg'ani bek qildi,
Oy Zeboning mozorini toq, qildi,
Xayolimni Yozijon boshlab ketdi.

Men yig'lamay kim yig'lasin, yelmoya,
Ketayapman senga minib uyalmaya,
Men o'layin o'rkachinga suyalmaya,
Gulday bo'lgan sevgimni g'ashlab ketdi.

Yaxshilardan elga bo'lar adolat,
Yomon o'lsa undan qolar adovat,
Sulton otam menga qildi qiyomat,
Otamningku borini toshlab ketdi.

Yolg'iz edi, yolg'izligi bilindi,
Mo'kki kiyib burboylari tilindi,
O'lganimda sevgim gulga ilinsin,
Ketar choqda qo'limni ushlab ketdi.

Zebo dardini yelmoyaga aytib, zor yig'lab, kuygan bag'rini dog'lab, tuyaning o'rkachini quchoqlab, noiloj ko'chga ergashib ketaverdi. O'lsam ham izlab o'layin desa, "Ota rozi-xudo rozi, ena rozi-payg'ambar rozi", - degan gaplar bor. Yana qarg'ishdan qo'rqadi. "Otaning qarg'ishi o'q, onaning qarg'ishi do'q". Endi nima bo'lsa ham ketaverayin, agar boshqaga bersa jonimni qurbon qilayin", - deb boraverdi. Katta ko'ch uch kun yo'l yurib, Sho'rdaryodan o'tib, Ko'kmiyorning bergi betiga yaylov tayladi.

Alqisa, gapni Yozidan eshiting. Yozi shu yotishda uch kun yotdi. Shunda tovnig betidan bir to'da otilar nishablab kelaverdi. Bu otilar shu muzofotning podshosi Abdullaxon edi. U merganlari bilan shikordan kelayotib, Yozining ustidan kelib qoldi. Qarasa boshida bir bulbul sayrab turibdi, qo'lida bir lola suvga tiymasa ham yayrab turibdi, belbuvardan yuqorisiga soya tushib turibdi. Bu qanday soya bo'ldi ekan deb, yuqoriga qarasa, oymomoday bir parcha bulut quyoshga barobar yurib soya berib turibdi. Yigitning bosh tomonida sarg'ayib, kir chalib ketgan jumur yotibdi. Lekin yigitning yuzi tovlanib, nur taratib ikki haydar kakuli ikki tarafga tirqirab gul sochilganday sochilib yotibdi. Abdullaxon "Bola tillo quchoqlab yotibdimi ekan", - deb o'ngilib qarasa, hech narsa yo'q, yuzining nuri ko'kragining soyasida kamalakday tovlanayapti. Navkarlar podshodan o'tib, hech narsa deya olmay turibdi. Podsho ko'nglidan o'tkazdi: "Saroyga olib borsam, qo'lga shohkosa berib kosagul qilsam yoki ko'z oldimda tursa bu ham bir xazinada", - deb otni Yozining ustiga do'ndirdi. Ot tuslanib, guldirab kishnab yubordi va burnidan hil tomchilari Yozining yuziga sochilib ketdi. Yozi joyidan sachrab turib, yerdan jumurni olib, boshiga bostirdi. Qip-qizil kalga aylandi. Bir parcha bulut chor tarafga tarqalib ketdi, Yozi Poyandaboy bo'lsa kerak, deb tiklab qarasa, suvoriylar. Shunda Abdullaxon Yozidan manzil-makonini so'rayotgan joyi:

Kakullaring tovlanadi nur sochib,
Ko'kda bulut aylanadi gul ochib,
Makoningni bayon ayla, qalandar,
Kelarmisan ota-onangdan qochib?

Yerga tushding qanday gavhar tanadan,
Uchib chiqding obod manzil xonadan,
Ota-onang bayon ayla, qalandar,
Rost so'zlasang ozod qilay gunadan.

Qora jumur yotar sening boshingda,
Tanho bulbul tengsaladi qoshingda,

Uzgan lolang issiq kunda so'lmasa,
Javza oyda soya tursa to'shingda.

Yo bo'lmasa qilarmisan karomat,
Eshonmisan, mo'llamisan, valamat,
Ota-onang, yurtingni ayt, qalandar,
Haydar kakullaring qilar qiyomat.

Shahzodaga o'xshab ketar kelbating,
Qahrlansang toshni ezar g'ayrating,
Insonmisan, ins-jinsmisan yo qalandar,
Yomonliqqa yo'l qo'ymayda simbating.

Yolg'on so'zning oqibatin o'ylagin,
Hayolinga dona so'zni joylagin,
Ko'k maysada olovlanib yotasan,
Aniqqilib rostidan sen so'ylagin.

"Kimsan?", - dedi yana podsho. "Yozi kalman" - dedi Yozi. "Bu yotishingning sababi nima" - dedi Abdullaxon. "Men devonaman, bir qalandarman. Qayer ko'nglimga yoqsa yotib ketaveraman. Joyim tov, ovqatim qoqi bilanismaloq. Otingizning juvani, egarning qoshi, qamchingizning dastasi va uzangizning tillami deyman, ko'zimning nurini oldi, quyosh nuriga tovlanib yuzimga urdi, shundan ko'zimni ocholmadim, kimsiz, podshomisz? - dedi Yozi jumurini tuzatib. Podsho yana hayron qoldi va "Bu gaplari to'g'ri, podsholigimni bildi, tag'in sehrgar bo'lib, navkarlarim oldida meni sharmanda qilmasin", - deb, fikrlari boshidan uchib, "Qani ketdik, yigitlar", - deb tulporlarga qamchi bosdi. Yozi bir pas u yoq-bu yoqqa alanglab hayron qoldi. Necha kun o'tganini bilmaydi. Poyandaboy ham, chorvalar ham yo'q. Faqat bir bulbul sayrab turibdi.

Shunda bir keksa chol bir otar qo'y haydab o'taverdi. Yozi salom berdi. Bobo alik oldi va ahvolini so'radi. Yozi hamma voqealarni yonib gapirdi. Bobo: "Ha, qiyin kunga qolibsan. Sening bu yerda uxlab yotganingga uch kun bo'ldi. Poyandaboy seni bu tomonga boshqarib, o'zi yo'lini teskari burib ketgan. Senga pand berib, Sho'rdaryoning bo'yidan yaylov taylagan bo'lsa kerak. U tomonning yo'li o'rli-qirli. Yo'lda har narsa uchraydi. Kel, yaxshisi borma, Zebodan boshqa qiz yo'qma?! Boshing omon bo'lsa, xotin yo'lda, ul belda. Boshqa topib beraman", - dedi cho'pon. Yozi: "Bobojon, meni yo'ldan qaytarmang. Zebosiz menga dunyo tor, unga shirin

jonimni hadya qilaman, otasi bermasa ham, husni-jamolini ko'rib yursam bo'ldi. Lekin yo'ldan qaytish yo'q. Bobojon, menga yo'l ko'rsating", - dedi. "Eshonlar -deb gap boshladi bobo - avlodi sayid bo'ladi, oqsuyak deb hurmatlanadi. Mana senga bir hikoyat. Ilgari bir chavandoz bor ekan. U ko'pkaridan ayirgan zotlarini eshon-piriga berib, duo olib yurar edi. U eli-xalqqa mashhur bo'lib ketdi. Uning dushmanlari ham ko'payib qoladi. Bir kuni ko'p chavandozlar til biriktirib, haligi chavandozni yurt osha bir to'yga olib, ot bilan oshib ketadilar. Shu kuni mashhur chavandoz ko'pkariga taylangan zotning uchdan ikki qismini ayirib oladi. Qaytishda o'zaro gapni chalkashtirib, chavandozlar janjal chiqarib, katta chavandozni o'ldirmoq uchun quvlaydilar. Ot bilan kelayotgan chavandoz kela-kela katta bir g'orning ustidan kelib qoladi. Orqaga qaytsa o'lim, jarga sakrasa ham o'lim. Shunda: "Yo pirim", -deb ot bilan jarga sakraydi. Ot hech qayoqqa qiyshaymay, pastgatezlik bilan kela-kela, ohista yerga tushadi va chavandoz omon qoladi. Butun sirni eshoniga kelib aytadi. "Ha, seni qutqaraman deb og'zimdan qon otildi. Sen ot bilan sakraganingda yelkamni tutib saqlab qoldim. Mana yelkamni ko'r", -deb eshon yelkasini ko'rsatadi. Chavandoz qarasa, eshonining yelkasida otning to'rt oyog'ining izi qip-qizil qontalashib turganini ko'radi. "Bundan ko'ra suvni chappa oqizdirish yuz marta oson edi", -deb eshon yana chavandozga duo berib yuboradi. Ko'rdingmi, bolam. Eshonlar ana shunday. Yaxshiyomon kuningda saqlaydi, duosini ol. Egilib borsang, noumid qaytarmaydi. Mana bu qirdan oshsang, Taham degan qishloqbor. Bu qishloqning eshonini Valixon deydi. Ko'pqo'li ochiq odam. Shundan maslahat so'ra, zora yordam bersa", - dedi chol. Yozi bobo bilan xushlashib, qirdan oshib, Valixonning uyini topib bordi.

Valixon qiblaga qaraganicha joynamoz ustida tasbeh o'girib o'tirgan ekan. Yozini eshon bachalar ichkariga boshlab bordilar. "— Kel, Yoziboy, - dedi eshon. - Oxiri aylanib keldinga, qoshima o'tir. Endi Zeboni mendan so'ra" - deb kuldi. Yozi Valixonning bu so'zlariga hayron bo'ldi. Karomat qilayapti deb o'ylab jim qoldi. "Ha, Poyandaboy seni aldab, Sho'rdaryo bo'yiga ketdi. Zebo sendan ayrilgandan beri qayg'uda. Yo'lingga intizor bo'lib seni kutmoqda. Bilaman, sen mendan yordam so'rab kelding. Mayli senga yordam berayin. Bolam, oshiqlik savdosi boshinga tushibdi. Seni bu yo'ldan qaytarib bo'lmaydi. Sen sag'ir ekansan, sag'irning boshini silash hajga borgan bilan teng bo'ladi. Otxonadan senga bir oq ot beraman. Sho'rdaryoning bo'yi shu yerdan otda bir kecha kunduzlik yo'l. Boynikiga borgandan keyin otni qo'yib yubor. Juvanini olib egarning qoshiga qistir-da, ustidan uzangini ildirib qo'y. Keyin o'zi kelaveradi", - deb otni egarlatib, yo'lni ko'rsatib, oq duo berib jo'natdi.

Alqissa, Yoziboy oq tulporni minib, jonivor — jondorlardan, tog'itoshlardan, yerda o'sgan g'iyohlardan, cho'li qirdan ko'ringan odamlardan Zebosini so'rab, Sho'rdaryoni qarab, bo'taday bo'zlab ketib borayotgan joyi:

G'amda qolsa aziz boshlar,
Ko'zdan oqar selob yoshlar,
Haybat bergan polvon toshlar,
Zebo sanam o'tmadimi,

Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Esda qolar g'urbat chog'lar,
Bog'bon bo'lsang qolar bog'lar,
Savlat to'kkan qorli tog'lar,

Zebo sanam o'tmadimi
Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Och bo'rilar cho'zib uvlar
Odam ko'rsa qaytmay quvlar,

Achchiq, shirin ko'lmak suvlar,
Suvsab Zebo o'tmadimi?
Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Dardim dostonidir yoysalar,

Samoni bosar qo'ysalar,
Qo'y o'tlagan ko'k maysalar
Bosib Zebo o'tmadimi,
Oh, Yozim, deb ketmadimi?

Dardimni bilarmi barcha,
Ming yil yashagan ko'k archa,
Qoshida tikan bodomcha,
Zebo sanaam o'tmadimi,

Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Qonga botara qo'yjoloq,
Yomon xotindir uch taloq,
Ismaloq bilan quvg'aloq,

Zebo sanaam o'tmadimi,
Oh, Yozim, deb ketmadimi?

Eski nuragan qal'alar,
Qizg'aldoq bilan lolalar,
Kucha ko'targan xolalar,
Zebo sanaam o'tmadimi,

Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Bormi menday devonalar,
Izlab yonadi tenalar,
Beqanayu duvdonalar,

Zebo sanaam o'tmadimi,
Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Sel pishqirgan toshqin soylar,
Osmondagi to'lin oylar,

Qo'y haydagan o'zbek boylar,
Zebo sanaam o'tmadimi,
Oh, Yozim, deb ketmadimi?
Arpapoya, bug'doyzorlar,

Qisirpoya bedavorlar,
Ko'pchib yotgan bo'liq yerlar,
Zebo sanaam o'tmadimi,
Oh, Yozim, deb ketmadimi?

Yozi, otni bir terga tushuncha haydadi. Shunda asta yo'rg'alatib ketayotib, bir to'da ko'chning ustidan bordi. Ongishlab —ongishlab qaradi, ko'chni taniy olmadi. Shunda ko'chdagi bo'z bolalardan, norg'ul yigitlardan, xotin-xalajlardan Zeboning ko'chini so'radi. Hech kim javob bermadi. Nor tuyada ketayotgan bir kelinchak shunday javob berdi:

Jona betda tulpor otlar yotmaydi.
Agar yotsa uloq chovib ketmaydi.
Zebo deysan qaqshaysanda yo'lovchi,
Tomog'ingdan bilsam oshing o'tmaydi.

Mard yigitlar olar yovdan o'chini,
Kelinchaklar ushlar ro'mol uchini,
To'rt kun oldin ko'rgan edim, yo'lovchi,
Keng yobonda oy Zeboning ko'chini.

Suluvligi yelmoyada bilinar
Jamoliga yurak-bovrim tilinar,
To'rt kun oldin o'tgan edi oy Zebo
Nor ustiga quygandayin urinlar.

Nor tuyasi baxmal bilan yopilgan,
Ko'rpachasi ipak ipda qobilgan.
Jilov ipga kumush suvi urilib,
Chirozlari Bog' Eramdan topilgan.

Zar kakuli tovlanadi har yona,
Meni qo'shsang bo'lar edim dugona.
Javob berolmadi bilsang yigitlar,
Bir ko'rishda bara bo'lgan devona.

Yozi bu gaplarni eshitib, shu yerdan o'tgan ekanda, deb boshqa gaplarga parvo qilmay bo'z otni qichab hayday berdi. Yozi bo'z tulporga qamchi taylab, qalbiga gap joylab Zeboni izlab ketib borayotgan joyi:

Ot ipakday cho'zildi,
Bosgan joylar buzildi,
Tuyog'i tekkan joylar,
Loy handakday qazildi.

Ot boradi yarqillab,
So'm go'shtlari irkillab,
Kiyikdayin o'ynaydi,
Toshdan-toshga dirkillab.

Shamol kabi yeladi,
Bulutdayin to'ladi,
Chin bilan qamab quvsa,
Hatto qushlar qoladi.

Shiboqlarni oralab,
Yo'l topadi saralab,
Yozi kal izlab borar,
Zebosini muralab.

Oldi enish kelganda,
Qamchi quvat bo'lganda,
Sernavlab taylab borar,
O'mgan kuchga to'lganda.

Soynoqlardan shaqirdab,
Tekis joyda dikirdab,
Yo'rg'a qilsa tulpor ot,
Yozi kular qoqirdab.

Qir –adirlar pastidan,
Necha qishloq ustidan,
Yozi shunqor yo'l tortdi,
Ot Zeboning qastidan.

Gaho quvar burgutdi,
Kesib o'tar bulutdi,
Oq tulporni Yoziboy,
Achchiq qamchiga tutdi.

Qarang Yozi ishiga,
Mushkul tushdi boshiga.
Jaladay qamchi taylar,
Bo'z tulporning to'shiga.

Soy, chuqurlar qolmadi,
Qir –adirlar qolmadi,
Goho kecha yo'l tortdi,
Lekin tulpor tolmadi.

Tikka –tikka joylardan,
Taylab ketib boradi,
O'r kelganda o'rmalab,
Pishnab ketib boradi.

Jona betdan jonalab,
O'tib ketib boradi,
Cho'qqilardan qirlardan,
Oshib ketib boradi.

Oldi tekis kelganda,
Toshib ketib boradi,
Oq badanga oq changni,
Qo'shib ketib boradi.

Kishnaganda tovlarni,
Teshib ketib boradi,
Archalarni oralab,
Eshib ketib boradi.

Faqat botqoq joylardan,
Shoshib ketib boradi,
Suv muzlasa par borma,
Tog' boshida qor borma.

Poyandadan qo'rqmadi,
Yozi kalday zo'r borma.
Nur otilib ko'zidan,
Totib boyning tuzidan.

Yozi kal umid qildi,
Noqirsning qizidan.
Xudoni yodga olar,
Qirq chilton quvvat bo'lar,

Barcha aziz avliyo,
Horisa madat qilar.
Qarong'i kechalardan,
Qishloqda ko'chalardan,

O'zi ketar aralab,
Hayiqmay bachalardan.

Yorning ishqı o't misol,
Yetmasang qilar kasal,

Yozi ham qaytmayotir,
Ko'ngli bo'lmayin o'sal.
Ot shamoli hurillab,
Joli esa pirillab,

Dumg'o'za tovush qilar,
Ot shashtiga shorillab.
Tulporning yo'qdir kami,
Olamga ketgan nomi,

Yetti tovni eritdi,
Burnidan chiqqan dami.
Xezlagandan xezlatdi,
Yozi otni tezlatdi.

Bo'z tulporning shamoli,
To'qqiz qo'lni muzlatdi.
Ot bulutday urindi,
Goh kechasi surindi,

Erta bilan tong otib,
Katta o'ra ko'rindi.

Shiboqli joyga borib, bir oz otga dam berdi. Qarasa katta bir buloqning atrofida qulpi yashil bo'lib o'tovlar tikilgan, suruv-suruv qo'ylar ajiriqlarda o'tlab yotibdi. Yozi bu ovul Poyondaboyniki ekanini aniq bildi. Otning peshonasiga boshini qo'yib, rahmat aytib, eshon aytganday qilib, bo'z otni iziga qaytarib haydab yubordi. Bir maydon cho'zilib yotdi. Zeboni tasmoldan kuzatdi. Poyondaboyni, Zeboning o'tovini chamalab bilib oldi. Kun gavjum bo'lavergan payt asta enib bordi. Suruv qo'ylarni josqamoy bir chetidan aylanib o'tib, katta yalpoq toshning harraligiga uzala tushib yotdi. Zebo ham gaza-gazaga qaray "Kelmadida",- deb kunni kech qildi. Shu payt chonggaroqqa bulbuli kelib qo'ndi. Chunonam berilib sayradiki, Zeboning yuzlari yorishib, xuddi Yozini ko'rganday gavarasi kengishdi. Bulbulining sayrashidan Yozining kelganini bilganday bo'ldi. Bulbulning qaysi tomonga qarab sayrayotganini

furosat bilan kuzatdi va ko'ngli bir oz to'q bo'ldi. Hammaning oyog'i tinganda, barcha tol uyquga ketganda, onasi Robiya ham otasi Poyondaboyni oldiga yetganda, Zebo joyidan turib, bir sut patirni qo'ltig'iga urib, shobir chiqarmay, qop-qorong'ida bulbul sayragan tomonga tavakkalda deb chamalab ketdi, yalpoq toshga yetdi. Yozi ham kutib turgan ekan quchog'ini ochdi, uning quchog'iga o'zini Zebo ham otayotgan joyi:

Bulbul charoqqos aylab,
Bag'riga gulni joylab.
Zebo esa oh, voylab,
O'zin otdi Yoziga.

Qulochlari ochilib,
Yuzidan nur sochilib,
Zebo guldani pichilib,
O'zin otdi Yoziga.

Kamon qoshlar egilib,
Xalqumga suv tig'ilib,
Zebo moydoy jog'ilib,
O'zin otdi Yoziga.

Oppoq badan hurillab,
Siynalari durillab,
Charos ko'zlar pirillab,
Zebo otdi Yoziga.

Tobonlari qichishib,
Ho'l joylari achishib.
Tog' ko'chgandan ko'chishib,
Zebo yetdi Yoziga.

Xumor ko'zda ma'no bor.
Bir-biriga intizor,
Oh, deb yetdi zulfakdor,
Shunday qilib Yoziga.

Dillar —dillarga mushtoq,
Lablar lablarga chanqoq,

Tuymalar misli yong'oc,
Oshiqlar yetishdilar.

Kalning dardi bor edi,
Bir ko'rmoqqa zor edi,
So'zlar oltin-zar edi,
Qarshi oldi Yoziyon.

Chig'irchiqlar chirillab,
Maysa o'tlar pirillab,
Bulbul ,mayna girillab,
Olqishladi har yona.

Zulmay bugun egildi
Harsang toshlar chog'ildi,
Borliq yorga bog'ildi,
Shirin damga intiqdir.

Tog'lar ham egildilar,
Qoyalar bugildilar,
Archalar tiqildilar,
Havas bilan termular.

Qushlar ochdi ko'zini,
Qo'ylar olmay qo'zini,
Tulki quvmay tozini,
Havasda qaradilar.

Kapalaklar parvona,
Turna mast bo'y devona,
Burgut esa har yona,
Suyunchiga jo'nadi.

Hatto itlar jim bo'ldi,
Sayoz joylar gum bo'ldi,
Otlar boshi xum bo'ldi,
Oshiqlarning ishiga.

Quvonch yoshlar ko'zidan,
Hamda xursand o'zidan,
Yoziyon ham quchoqlab,
O'pdi Zebo yuzidan.

Yozi Zeboga: "Ey Zebo gulim, joni-dilim, tokaygacha iti-pishak bo'lib yuramiz. Mening yoshim o'n to'qqizga, sening yoshing o'n oltiga yetdi. Otang Poyondaboy baribir seni menga bermaydi. Agar meni desang yur ketdik. Turkman taraflarga, Oysha daralarga ketamiz. Turkmanlarda yaxshi bir odat bor. Agar yigitdan qizga sovchi kelsa, ota-onasi yigitga bermasa, qiz-yigit sevishtan bo'lsa, ikkovi rozima-rozi qochadi. Agar qiz tomon qochganlarga yetsa, qiz tomon taqdirga ko'nadi. Agarda bilmay yoki yetolmay qolsa, qiz tomon taqdiriga ko'nadi va rozima-rozi to'yni belgilab o'tkazadi. Sevishtanlarni ko'p qadrlaydi. Kuygan tomonlarga yayov ketamiz", -dedi. Oldin Zeboning ko'zi ota-onasini qiymadi. Lekin yuragidagi muhabbat Zeboning roziligini bildirdi. Shu kecha ikkovi qo'l ushlab, turkman tomonlari oshib ketdilar. Kechasi yo'l unadi deb, tong otguncha yo'l bosdilar. Axiri ertalab bir daraga yetib, ancha dam olib, patirni yeb, ancha yengil tortdilar. Zebo bilan Yozi bir-birining husni-jamoliga mahliyo bo'lib, goh toshlarga chiqib, goh o'tloqlar oralab, goh yovvoyi jiydalarga suyanib, goh taqir joylarga chiqib, goh bir-birini quvalashib, zavq-shavqqa yuraklari to'lib, o'zlarini toza erkin bilib, endi aslo ayrilmaydiganday bo'lib, bu omaddan baxtiyor kulib, qo'shiq aytib o'ynadilar:

Yozi:

Qizgina qirmizgina,
Qoshlari kunduzgina,
Dahani kunduzgina,
Ko'zlari yulduzgina,
Zor qilsa Zebogina,
Termular Yoziyogina.

Zebo:

Tog'da o'sar bug'doyiq,
Bug'doyiqda besh oyiq,
Muncha siz laylo demang,
Qoshginam oyday yoyiq,
Nasibani, Yoziyon,
Bugun sizga qo'shoyiq.

Yozi:

Zebojon qosh qo'yadi,
Qo'yib qoshin uyadi,
Qancha qahrlansang ham,
Yozi seni suyadi.
Yetolmasa vaslingga,
Alanggada kuyadi.

Zebo:

Ko'cha-ko'chda kuydirdim
Sochim yerga tiydirdim,
Yozi qo'shig'ing aytib,
Qo'y echkini suydirdim.
Yorim sendan o'rgulay,
Norim sendan o'rgulay.

Yozi:

Maymanog'i dasht ekan,
Sarka qo'yga bosh ekan,
Qayerga ko'chsa Zebo,
Yozi unga esh ekan.
Jamolginanga borman,
Kulishginangga zorman.

Zebo :

Shu'la tushdi yuzimga,
Yozi sulton izimga,
Sendan boshqa pahlavon,
Ko'rinmaydi ko'zimga.
Pahlavondan o'rgulay,
Bahodirdan o'rgulay.

Yozi:

Haykal taqqin bo'yningga,
Baxmal yopay iyningga,
Qush handalak yarashar,
Jannat misol qo'yningga

Men ham sendan o'rgulay,
Bozma –bozga o'rgulay.

Zebo:

Tovlarga tushar tuman,
Tumanda qolsang yomon,
Ko'p beklarning ichida,
Mening Yozim pahlavon.
Sevgan malaging bo'lay,
Orzu tilaging bo'lay.

Yozi:

Qaynarning men toshiman,
Boyning tayyor oshiman,
Pahlavon dema yorim,
Kallarning men boshiman,
Qomatingdan, oy Zebom,
Bo'yginangdan, oy Zebom.

Zebo:

Tog'da o'sgan lolaman,
Sizga sodiq bo'laman,
Qaytsam agar so'zimdan,
Qirchinimdan o'laman
Ushla davroning bo'lay,
Qo'ysang armoning bo'lay.

Yozi :

Yigitning ham mardi bor,
Baxmalning ham gardi bor.
Izlab topgan Yozining,
Yurakda ishq dardi bor,
Turishingdan, oy Zebom,
Yurishingdan oy Zebom.

Shunda Yozi bilan Zebo kecha onadan tug'ilganday, g'am-g'ussasiz, bir-birlarini quvalashib yurgan edi, chopqilab kelayotgan Yozi katta uyurtmakning ustidan

kelib, qirqni ko'rib qoldi. Qoqidan qirqni yulib olib, Zeboga bildirmay, qabotiga borib, qirq-qirq deb boshidagi ro'molning ustiga tiygizdi. Zebo ko'rsa haqiqatdan ham qirq. Zebo rozi bo'lib, har qoqidan uyurtmak terib, qirqtaga yetkazdi va Yoziga berdi. Yozi uyurtmablarni sanab olib, yarmini Zeboga qaytari berib, ikkovi mazza qilib qarsillatib yeb, qo'l ushlab chiroyli gullarga chopishib, oralab, qizg'aldoqlarga qo'shilib ketdilar.

Qo'zigul:

Oshiqliging rost bo'lsin,
Quchog'ing gulga to'lsin.
Dil beribman, Yozijon,
Yoring o'ynasin, kulsin.

Boychechak:

Zebojon, hoy Zebooy,
Tong yig'lading necha oy,
Bugun yetding yoringga,
Quvalashgin poyma-poy.

Chuchimomo:

Yorni hidla mast qilib,
Sevganliging rost qilib,
Quvalashgin Yozijon,
G'animlarni past qilib.

Qizg'aldoq:

Farzand otaga chiroq,
Mardning yo'ldoshi firoq,
Intiq qilmay yoringni,
Zebo, o'ptir ertaroq.

Chirich:

Tong shamolda joynanglar,
G'am -g'ussani haydanglar,
Bizga esa yurish yo'q,
Sizlar chopib o'ynanglar.

Qoqigul:

Tomirim tortib borar,
Tuymacham bo'rtib borar,
Zebo sadoqatingga,
Havasim ortib borar.

Jupar:

Tengsalaman tolmadim,
O'ynamayman, kulmadim.
Yerda qoldim mixlanib.
Yozi, senday bo'lmadim.

Tuyato'rpoya:

Dunyo keng berilgan,
Bizlarga teng berilgan.
Zebojon, o'yna-quvna,
Sizlarga ong berilgan.

Lola:

Yulinib qolsam dodman,
Qo'ylar tishlasa qatman,
Zeboga bersang, Yozi,
Gul bo'lsamda men shodman.

Kapalak:

Yomg'ir yog'sa yashnayman,
Hamma gulga oshnaman,
Barcha gulni qoldirib,
Zebo, senga tashnaman.

Bug'doyiq:

G'uj-g'uj bo'lib o'samiz,
Yer yuzini bosamiz.
Yozi, senga kim dushman,
Ko'kayini kesamiz.

No'xatak:

Biz ham ko'pmiz dunyoda,
Qastimiz bor tuyada.
Oy Zeboning jamoli,
Barcha guldan ziyoda.

Tak-tak:

Bo'ylar cho'zib to'lmadim,
Yor ishqini bilmadim,
Zebo olsa quchoqlab,
Quchog'ida o'lmadim.

Jami gullar tengsalib, tebranib:

Yozi, Zebo bor bo'lsin,
Dushmanlari zorbo'lsin,
Ikkovi unashganda,
Qo'shig'imiz yor bo'lsin.

Endigi gapni Poyandaboydan eshiting.

Ertalab turib qarasa Zebo yo'q. Onasiga qatiqni tulupga ko'tarishayotgandirda, deb boshqa uyga entikib borsa, u yerda ham yo'q. Robiya bodomchani sindirib, chaydashni qaynatyapti. "Robiya, hoy Robiya, Zebo qani?"-dedi Poyandaboy. Robiya chopqillab Zebo yotadigan uyni ko'rsa, o'rni bo'sh. "Yengillashgani chiqqandi-da",- deb jilg'a-soylarga razm soldi, hey daragi yo'q. Birov-yarimdan sekin so'rab ko'rdi, bilmaydi". Ha, buni Yozi olib qochib ketgan",-dedi Poyandaboyga. "To'g'ri aytasan, kaldan boshqa hech kim olib qochmagan,-dedi, Poyandaboy xo'rsinib-Kalning yaxshisi ham ko'prikning ostidan turib, yo'lovchining eshagini hurkitadi."

Shunda Robiya dod deb yig'lay boshladi. Poyandaboy ha deb Yozini burab so'ka boshladi."Ha nima bo'ldi, ha nima bo'ldi",-deb hamsoya cho'ponlar ham kela boshladi.Hech kim bilmaydi. Ko'rdim yo'q, keksa bir chol:"Hoy Poyandaboy! Sizda o'zi insof bormi? Yozining kelganiga hutni qo'shsak ikki yil bo'ladi. Shuncha yildan beri bir Zebo deb eshigingning oldida egasiz itday sanqib yuribdi. Zeboning ham ko'ngli bor. Kuch kuyov qilib olda qo'y.Oyog'i yengil, chopson yigit ekan. Ha kallasi kal bo'lsa nima qibti. Qo'y moylasang tuzaladi ketadi"-dedi. Hamma "Ma'qul, ma'qul"-deb bosh irg'adilar. Lekin Poyandaboy uyatning zo'ridan bo'kirdi:"Hey nodon xalq, bu kal bachcha menga pitini sanab beradimi? Omonatning beli quvvatli deb har narsani gapira bermanglarda. Men ham qiz katta qildim.Bu kal mening qizimni

tengi emas. Teng-tengi bilan, tezak qopi bilan.Eskilar aytadi:Teshik munchoq yerda qolmas, yerda qolsa kimlar olmas. Mening qizim havorda qolgan emas. Endi chophonimni teskari kiyaman.Podshoga borib, bu kal bachchani zindonband qilmasam Poyanda otimni chappa qo'yaman",-deb xalqni tarqatib, bir piyola choyni zo'rg'a ichib, otlanib Abdullaxonning saltanatiga arzga jo'nadi. "Pora-mora berayin deb",-bir qo'sh xaltaga tilla solib olgan edi. "Ko'nmayversa ikkovini ham beraman, ko'nsa birovini berib, birovini qo'ltiqqa uraman",-deb ikkovini ikki qo'ltiqqa urib, podsholikka jo'nadi. Abdullaxonning arkiga borib, uning oldiga kirish uchun necha joylardan o'tib, goh qon yutib, kal Yozini jonib, oqibat Abdullaxonning arkiga kirib bordi. Podsho Poyandaboyni ko'rib, salom-alikdan oldin uning qo'ltiqlariga, qo'lining harakatlariga, og'zini qay holatda qimirdatib, nima deyishini poylab, Poyandaning nima pora olib kelganini alang-jalang o'ylay boshladi. Poyandaboy ham tezda poraning birovini berib, kalning ustidan dod, deb bo'zlay boshladi.

Tovlar boshi yashin tushsa bukchayar,
Yomon xotin sodda erga chaqchayar.
Adolatni bilib bering, sultonim,
So'zingizga hadya qilar aqchayor.

Yig'lay -yig'lay bu dunyoda adoman.
Moldan emas ayriliqdan gadoman.
Haqiqatni izlab keldim, amirim,
Yolg'izimdan yolg'onchidan judoman.

Musurmonlar qoyil bo'lar ishima,
Qayiq suzar ko'zdan oqqan yoshima,
Katta boshim kichik qildim, sultonim,
Odamzotdan qayg'u tushdi boshima.

Zor yig'lasam xarsang toshlar yorilar,
Ko'z yoshima qizigan qum qorilar.
Ko'rar ko'zim yolg'iz qizdan ayrildim,
Sahar -sahar so'rab kelar parilar.

Tanilbedim Maymanoqning eliga,
Farzand quvvat bo'lar ota beliga.

Zebojonim tushib ketdi, sultonim,
Sanqib kelgan kal Yozining qo'liga.

Tarat qilib dastar salla o'rayman,
Poyi tarat Zebo qizim qarayman,
Yolg'izimdan judo bo'ldim, naylayin,
Shul yordamni, shohim, sizdan so'rayman.

Ko'zda yoshim mesh suviday chayqalar,
Yig'lay –yig'lay kiprigimda loyqalar,
Shundan qizim topmasangiz, sultonim,
O'lgunimcha yuragimda voy qolar.

Dona bo'lib tushdi gavhar tenadan,
Tovus bo'lib chiroy ochdi xonadan.
Men yig'lamay kim yig'lasin, haqonim,
Kali Yozi ob qochibdi panadan.

Omoch yursa yer bovriga suqilar,
Farzand ketsa biling ota yiqilar.
Shundan qizim toptirsangiz, valamat,
So'zingizga tanda jonim tikilar.

Alqissa, podsho u yoq-bu yoqqa qaramay, xaltadagi tilloni olib, qo'yniga solib, o'ylangan kishiday bo'lib, xafa bo'lganday qo'lqasi to'lib, "Ha Poyandaboy, og'ir ish bo'libdi, og'ir ish. Ha endi siz kelibsiz yordam beramiz. Qayerda bo'lmasin toptiramiz, bo'ynini qilichga choptirarmiz",-dedi va qo'lini shappatlay boshladi. Shu payt devday yigit chaqqon kirib kelib "Xizmat sultonim",-dedi. Bugundan e'tiboran mening qo'l ostimdagi butun tog'u toshlar, daralar, yaylovlar birma-bir qarab chiqilsin. Agarda bir yigit bilan bir qiz xilvat joylarga tanho yurgan bo'lsa ushlansin, yigit dorga tortilsin",-deb amr farmon berdi va zap qirchillama yigitlardan qirqtasini Poyandaboyga qo'shdi. Poyandaboydan Taham ham, Ko'kmiyor ham, Bo'risoy ham, xullas tog'u-toshlar joltir boshlar, dara-soylar qolmadi. Ko'rdim, bildim yo'q. Boy bu qarashda Yozi bilan Zeboni qirq kecha-kunduz axtardi. Tomog'idan non ham, suv ham o'tmadi. Yolg'iz farzandning dog'i boyni charchatdi. Ikki kun dam olib, G'uzor o'rasini qarab ko'rdi. Bu yerda ham yo'q. Undan o'tib Tangriharamning usti bilna Xo'jamahmud qishlog'ining pasti bilan To'ychining darasidan o'tib, Laylimkan oshib ketdi. Oxirgi umidi shu

qishloq bilan Quytang tog'lari qolgan edi. Poyandaboy yurib-yurib oxiri Laylimakondan Yozi bilan Zeboni topdi. Shunda navkarlar Yozini otning oldiga solib quvdi. Lekin bir pasl Yoziga yetolmadilar. Chunki Zeboning bulbuli uchib kelib, Yozining yelkasidan tishlab hil bergan edi. Zebo Poyandaboyni qo'lida zor yig'lab qoldi. Shunda chopib kelayotgan Yozi Zeboni tashlab, jon saqlab, nomardlik qilmayin, nima bo'lsa ham Zebo bilan birga bo'layin",-deb iziga qaytib, chopib Zeboga keldi. Izidan otlilar ham yetib kelib, Yozini mahkam ushlab, qo'lini orqasiga bog'lab, otga tongdilar. Poyandaboydan "Abdullaxon kalni nima qilsin",-dedi navkarlar. "Menga desa dorga tortilsin, ishqilib ko'zimdan yo'qotsin",-dedi Poyandaboy. Zebo bir-ikki talpinib, yulqinib ko'rdi, bo'lmadi. Zorillab yig'lab qolaverdi. Navkarlar Yozini poyi-piyoda qamchiga tutib, tog'u-toshlardan oshib, xon saroyiga olib keldi. Podsho so'roq qilmay, yuzi-yuziga tushmay, poraning kuchi bilan Yozini zindongan buyurdi. Yozi tor zindonda, zax yerda, nam havoda, qop-qora chakda Zeboni yod qilib, sevnining kuchi bilan qo'shiq vytib yota berdi.

Shamol tursa gurillab,
Suv chayqalar porillab,
Men kutaman zorillab,
Zebojondan ayrilib.

Xumor ko'zli ziragim,
Qalbi metin diragim.
Zaxda qoldi ko'kragim,
Zebojonday ayrilib.

Abdullaxon poshshamas,
Haqonlarga o'xshamas.
Sulton menday qaqshamas,
Davlatidan ayrilib.

Qosh –qabog'im tov bo'ldi,
Ko'zim buloq suv bo'ldi.
Burnim yoshga zov bo'ldi.
Zebojondan ayrilib.

Yolg'iz boshda xushim yo'q,
Boshqa bilan ishim yo'q.

Xabar berar kishim yo'q,
Zebojondan ayrilib.

Boshim toshga urilar,
Ohdan og'zim turilar.
Ko'zim kimga termular,
Zebojondan ayrilib.

Zebom yurar irkillab,
Qo'y sovganda dirkillab.
Men yig'layman chirqillab,
Zebojondan ayrilib.

Ayvon oldi yo'ng'ichqa,
Yo'ng'ichqada qumursqa,
Meni ursin kim urisa,
Zebojondan ayrilib.

Zebojon tong yulduzi,
Tanho cho'lpondir yuzi,
Yig'lay kecha-kunduzi,
Zebojondan ayrilib.

Bilaklari par yostiq,
Olib bo'ynimga osdik,
Bovurni zaxga bosdik,
Zebojondan ayrilib.

Tong shamoli yax bo'lar,
Yorim yuzi oq bo'lar.
Mening uyqum soq bo'lar,
Zebojondan ayrilib.

Sochbov yerga tiydirib,
Qo'y sovardi iydirib,
Qoldi meni kuydirib,
Zebojondan ayrilib.

Sochi qunduz majnuntol,
Qirmiz yuzlari yal-yal.
Endi yig'lay bermalol,
Zebojondan ayrilib.

Kunlar o'taverdi, Yozi zindonda xudo deb yotaverdi. Abdullaxon zindonbonlarni chaqirib:” Qani yigitlar, o'g'ri kal zindon azobini tortib musurmon bo'lib qolgandir. Mulla mingan eshakday sesi chiqmay yotibdimi yoki tolg'ashovliq qilib chakni changitayaptima?”,- dedi. Shunda navkarlardan birovi:”Otim Yozi deydi, men oshiqning sozi deydi, ikki oshiqni ayirgan bo'lsa oqib tushsin Abdullaxonning ko'zi deydi, Zeboning oldida ko'rmasam ham oyog'iga patak bo'lmaydi podshoning qizi deydi”,-dedi xushomad bilan. Podshoning mo'ylovi bulkilladi, qahri keldi.”Og'zi katta, gapi baland, podshoni podsho bilmaydigan kimsaga jazo o'lim! Minoradan tashlanglar”,-dedi qahr otiga minib. Chunki shu davrda Abdullaxon minoradan odam tashlattirib, nom chiqargan bo'lib, bu axmoqligidan o'zi ruhlanar, shodlanar, kezi kelsa bu jazosi bilan el-ulus ichida maqtanib, og'zi ko'pirib, “Minoradan tashlatmayin”,-deb do'q urar edi. Zero, “Urib bo'lmas xo'jani, so'kib bo'lmas xo'jani, xudoy ursin xo'jani” degani kabi, uni xudo elu xalqning quvonchiga sherik bo'lib shodlanishidan qisib qo'ygan edi. Navkarlar chopdi, jazo askarlarni topdi. Yozini zindondan chiqarib, ko'cha-ko'chaga chaqirtirib, xabarchilarni baqirtirib, qo'l-oyog'iga zanjir tashlab haydab jo'nadi. Podsho ham ko'nglining chigalini yozish, bir miriqtb dam olib, tamosha ko'rish uchu navkarlari bilan otda borib minoradan yarim chaqirim berida saflanib turdi. Poyondaboyning Buxori tillolarining kuchi hatto Abdullaxonday podshoni o'z girdbiga tortib, Yozini ko'rish va so'roq qilishdan mahrum qildi. Shuning uchun ko'ngli to'q bo'lib, yana ko'ngli tilloda bo'lib, arang tomoshaga keldi. O'nta yasovul Yozini qirq gaz minoraga chiqardilar. “Zebodan ayrilib qoldimmi, yoki minoradan otsa o'ldimmi?”,-deb Yozi kal minorani kuzata boshladi. “O'lar chog'da Zeboni bir ko'rmadimda” deb ko'zi to'ymay atrofga suqlanib qaray boshladi. Bir qo'lidan besh yasovul, yana bir qo'lidan besh yasovul ushlab Yozini minoradan ro'baro' qilaverdi. Ular Abdullaxonning amrini kuta boshladi. Minorani chir aylanib Yozi va Zeboning bulbuli mungli xonish qilib sayrab uchaberdi. Abdullaxon otning ustida qo'lini yuqoriga ko'tarib belgi berdi. Shunda bulbul bu so'zlarni aytib Yozini dadillashtiraberdi:

Abdullaxon elatida zolimdi,
Azroildan olgan ekan talimdi.
Qonxo'rlikda yurtda bo'lib yagona,
Bu sohada dong'i ketgan olimdi.

Ushlaganni zindonda siylagan,
Zolimlikning dutorida kuylagan,
Qamalganga to'kib yurak qo'rini
Itidan qolgan yuvindini taylagan.

Tomiridan oqqan qoni poradi,
Tilla bersang toshni chaynab joradi.
Shuncha davlat kam ko'rinib ko'ziga
Kambag'alning kissasiga qaradi.

Pora olish zolimlikdan oshadi
Chaqa olsa toshqin selday toshadi.
Tilla berib xotini so'rasang,
Ol deymay uyatidan tushadi.

Davralarda bo'sh qo'yadi soqini,
Abdullaxon doim xoxlar naqini.
Kal Yozini o'ldir dedi valomat,
Poyandadan olgan edi haqini.

Abdullaxon adolatsiz poshshadi,
Kal yozini minoradan tashladi.
Zo'r edida kal Yozining pirlari,
Yerga tushmay kokilidan ushladi.

Shunday deb charx urib sayrab aylanayotgan bulbul yasovullar Yozini minoradan itarib yuborayotganda uchib kelib qo'ltig'iga kirdi va qanotini qirq gaz yozib Yozini yerga qattiq tushurmay, ohista tushurdi va pir etib havolandi.

Hamma kal o'ldi deb yugurib kelsa, Yozi tirik. Soqchilar Abdullaxonga xabar yetkazdilar. Podshoning qahri kelib: "Yana oting minoradan",-deb buyurdi. Ikkinchi marta Yozini minoraga chiqarib otmoqchi bo'lganda, Yozi ikki qo'lini siltab yubordi. Yasovullarning o'zi do'l jovganday pasga taylab ketti va nom nishoni qolmadi. Podsho yigirmata navkar chaqirdi. Yozi: "Podsholaringda adolat bormi? Bir marta tarladi omon qoldim, yana taylamoqchi. Meni deb o'n odam o'ldi. Endi nima deysizla",-deb qarshilik ko'rsatdi, bo'lmadi. Yana Yozini minoradan tayladi. Bu safar ham bulbul omon saqlab qoldi. Qahridan tushmagan "adolatli" podsho Abdullaxon minoraning

tagiga kelsa shikorga chiqqanda tog' yon bag'ridagi bahorgi yurtida ko'rgan kalbachcha "ha" dedi. Podsho bu bola nazarkarda yigitga o'xshaydi, lekin tili juda achchiq ekan. Shu minoradan o'lmay qoldi, demak, bu bolada bir gap bor. Ozod qilayin desam, Poyandadan pora olganman, o'ldirayin desam, buning bilimi ko'p. Buni zindon odam qilsin",-deb yana zindonga buyurdi. Yozi zindonda yotaversin, endi gapni Poyandaboyning yaylovida yurgan Zebodan eshitg.

Alqissa, Zebo Yozidan ajralganidan keyin tongni tongga, kunni kunga ulab yig'lab yotaverdi. Tomog'idan non, suv o'tmay Yozini o'ylay boshladi. Chunki, Abdullaxonning zolimlikdan nom chiqarganini ham eshitgan edi. Otasi Poyandaboydan andisha qilib hech kimga hech narsa deyolmadi. Nima alami bo'lsa ichiga yutdi. Oqibatda vujudida sog'inish degan bir dard paydo bo'ldi, rangida rang qolmadi. Ozib to'zib, sarg'aygan gul kabi sarg'ayib jo'nadi. Buning bu ahvolini ko'rgan ota-onasi: "Kalning ishqida yonayapti, kunlar o'tgan sayin Yozini unutib, o'zin tiklab oladi",-deb umid qildilar. Lekin ularning aytganlari bo'lmadi. Zebo kunma kun o'sa ozdiki, ammo o'z holiga kelmadi. Quralay ko'zlarga mung egalik qildi, xayollar parishon, vujudda sog'inish hissi hukmron. Oxiri Zebooy Yozidan xabar bo'lmayotganidan keyin: "Eh attang-a, Yozim yolg'iz edi, yolg'izligi bilindi-da, orqasidan borolmasam, mushtiparlik qurisin. Bulbulimdan ham xabar bo'lmadi, Kele, bulbulimni chaqirib ko'rayin qani, kelarmikan",-deb uyining bo'sag'asidan tashqariga qarab, bulbulni chaqirib, zor qaqshab chaqirayotgan joyi:

Sovuq tushsa yerning beti muzlaydi,
Chechan odam har davrada so'zlaydi.
Qay elatda qolding, nechun bulbulim
Zebo sanam Yozisini izlaydi.

Noqirsni ruhlantirar oltin-zar,
O'z eliga dushman qaytar badkirdor.
Qanotingni yozib uchgin bulbulim,
Menday egang sevganiga intizor.

Kelarmisan tog'-toshlarga to'g'indim,
Iflos joydan turar bo'lsam qog'indim,
Zor kunimda yo'ldosh bo'lg'in, bulbulim,
Sevganimni zor intizor sog'indim.

Kim dorishar bilsang eli boyliga,
O'lim kelolmaydi mingta qo'yliga.
Chechan bo'lib zavq bag'ishla, bulbulim,
Kelbatini bir ko'rsatsang mayliga.

Tushlarimga kirmay qo'ysa xo'rlanib,
Kelarmi deb ag'nab yotsam terlanib,
Hatto sen ham sayramasang, bulbulim
Kimga aytay dardimni men to'rlanib.

Qush bo'sangda muhabbatni sezasan,
Yozim uchun keng jahonni kezasan.
Shunday kunda bir sayragin, bulbulim
Ko'nglimdagi armonimni buzasan.

Zebo qancha qon qaqshab, eshilib, ko'kayi teshilib yiglasa ham bulbuldan darak bo'lmadi. Shunda otasi Poyandaboy nima qilishini bilmay, qizining yuziga termilib o'tirganda, ikki jo'gi ayol to'rvasini bo'yniga osib, badani go'ng sasib, qo'liga uzun tayoq olib, qadamini katta bosib: "Xayr qiling, xayr qiling",-deb kelib qoldi. Robigul jo'gilarga bitta non chiqarib berdi. Shunda jo'gilarning ko'zi, yuzi zafaron bo'lgan Zeboga tushib: "Shu qizgina kasalga o'xshaydi, shunga bir fol ochay, bir fol ochay, ha demay tuzalib ketadi. Faqat nazirini katta bersanglar bo'ldi",-deb javray berdi. Zeboning tuzalishini intiq bo'lib kutib turgan Robigul: "Mayli, fol ochag'ay",-deb jo'ra sum tashladi. Jo'gining keksarog'i to'rvasidan dapini olib, bir-ikki aylantirib, nimalarnidir pichirlab, bemorning ismini so'radi. Shunda ismini bilgan jo'gi momo: "Rost suyla momolarim",-deb doirasin dukkullatib, kallasini likkillatib, taqinchoqlarni shiqillatib, oy Zeboni inqillatib fol ocha ketdi.

Baxtingdan ochaymi, bolam,
Taxtingdan ochaymi, bolam,
Yuzing gulday ochilsin hey,
Ahdningdan ochaymi, bolam.

Tushundingmi, oy Zebo.
Rano gulday ochilibsan,
Oy nuriday sochilibsan.
Bir guli ham to'kilmagan

Oldin qushday qochilibsan.
Tushdingmi, bolam.
To'da jiniga duch bo'libsang,
Yura-yura ko'p tolilibsan,

Bir insonga ko'ngil berib,
Iziga zor bo'b qolibsan.
Shugina holing, jin ham ko'rindi, bolam.
Chorshanba kun desammi yo,

Payshanba kun desammi yo.
Qonjaloqdan hakkallabsan,
Senga qurbon bo'lsammi yo.
Qon jaloq ham ko'rindi, bolam.

Kun botishin o'ylasammi,
Kun chiqishdan so'ylasammi,
Suq tegibdi boshgingangga,
Mahkam qilib boylasammi.

Suq ham ko'rindi, bolam.
Seni ko'plar ko'rolmaydi,
Tayoq bilan urolmaydi.
Ko'z tegibdi yuragingga,
Chappa qilsam turolmaydi.
Ko'z ham ko'rindi, bolam.
Boshgingangga havo qibdi,
Bu ishni bir beva qipti.

Ko'rolmayin dushmanlaring,
Seni qattiq duo qipti.
Duo ham ko'rindi, bolam.
Jinlarga bir jonliq so'ygin,

Nazr pulni ko'proq qo'ygin.
Rozi bo'lsa ota-onang,

Ketarimda ulush tuygin.
Tushudingmi, bolam.

Jinlaringni baylab beray,
Bir boshidan qamab uray,
Kasalliging yuragingdan,
Simobdayin sermab suray.

Tushudingmi, bolam.
Ko'zi borning ko'zin o'yay,
Suqi borning suqin so'yay.
Jonlig'ingni jolpillatib,

Uyga borib o'zim so'yay.
Anglading, oy Zebo.

Jo'gi momo yayray berdi, iyagini qaray berdi. Robigulning qo'ygan naziriga qayta-qayta qaray berdi. Bir chekkada Robigul: "To'g'risini aytadi, Zeboda ko'z ham bor, suq ham bor, jinlar chalgani ham rost. Chunki kal olib qochganda jin urgan", -deb girdikapalak bo'laberid. Robigulning ishonganini sezgan jo'gi momo undan battar javrab ko'proq narsa undirish maqsadida ko'z, suq, jinga chiroq ham joqsam, toyday tosirdab ketadi", -deb Robigulning galini olabardi. "Yolg'iz qizim darddan forig' bo'lsin", -deb Poyandaboy ham o'zidan kechabardi. Jotoqda jotgan suruv echkilardan bir jolpilloqni cho'poniga oldirib kelib, og'ziga tuz soldirabardi. Jo'gi momoning ham oyoq qo'li yengil bo'lib: "Zebojonni xuddi oyday qilib, badanida dard qoldirmayman. Lekin qizim darding og'ir ekan, gul lolaning issig'iga borguncha, suyaging bilan eting qolar ekan. Jinlar ko'p yomon bo'ladi, ular arvohlarga o'xshaydi, Xudoy ura o'ngariladi-da, arvoh urgan o'ngarilmaydi. Arvoh rozi, Xudo rozi degich edi momolar. Jinlarni o'zim boplab haydayman", -deb qamishlardan har xil chiroqlar o'ray boshladi. Jo'gining chiroq yoqishiga Robigul ham, Poyandaboy ham rozi. Nega deganda yolg'iz qizi Zebo tuzalsa bo'ldi. "Dard ketaman desa, tabib o'z oyog'i bilan kirib keladi degani rost ekan", -deyishib qushnochning aytganlarini muhayyo qilayapti. Aliqul cho'pon Jalohni jongirtib, jolpilloqni bo'g'izlayotir. Jolpilloqning bo'g'zidan oqayotgan qoniga botirib, moyga aralastirib, qulpi-yashil qilib chiroqni o'rayotir. Ora-orada Robigul dasturxonga qo'ygan to'ng moyining eritmasini nonga qorib urayotir. Avji kelib Poyandaboyga buyruq berayotir, boyga ham qushnochning aytganlarini hozirlab,

piyoda savara yurayotir, Xudo jo'gi momoga qo'sh qo'llab berayotir, "Kasbimga baraka", -deb bir pasllik davrini meyorini oshirib surayotir.

Lekin Zeboni boshqa dard o'rtayotir. Ko'z oldidan Yozi kali bir bir o'tayotir. Eshagan sayin dardiga dard qo'shilayotir. Jo'gi momoning qiliqlari oy Zeboga qattiq botayotir. Ammo ota-onasini o'ylab, noiloj nima desa ko'nayotir. Jo'gi momo jolpinning go'shining yarmini qozonga qaynoq deb soldirdi, yarimini qushnochning haqi deb toza surpga baylatdi. Keltirib to'rvasiga taylatdi. Qora uydan hammani chiqarib yubordi, lekin Zeboni olib qoldi. Qo'liga xalos lattani olib, yoqqa botirib, oldin bir xaloslab tashlayin deb, lattani yoqib, Zeboning boshidan aylantirdi, so'ngra har xil o'ralgan chiroqni yoqib jovrayverdi:

Jinlar jonini qiynama,
Mening bilan o'ynama.
Hozir ketgin Zebodan,
Yolg'iz qizga innama.

Yo Xudo, yo ali, yo pirim.
Eshonima siyindim,
Azizlarga tiyindim,
Bunda nima qilasan,

Ketar bo'sang suyundm.
Yo Xudo, yo ali, yo Bohovuddin.
Biring qosang bilarman,
Bosib iching tilarman.

Aytganima ko'nmasang,
Qilg'ilig'imni qilarman.
Yo Xudo, yo ali, yo Balogardon.
Sharqiragan soyga bor,

Olchanglagan boyga bor.
Bunda nima qilasan
Senga intiq joyga bor.
Yo Xudo, yo ali, yo avliyolar.

Qon jalog'im qassobga,
Jinga botgan asbobga,

Buni tashlab yetaver,
Shohlar qizi erkaga.

Yo Xudo, yo Movlon, yo Egam.
Suruv suruv qo'yni top,
Qo'y haydagan boyni top.
Yolg'iz qizni qiynama,

Sutga to'ygan toyni top.
Yo Xudo, yo Egab, yo kasbim.
Ushlab go'rga tiqaman,
Suqni senga tiqaman.

Agar shundan chiqmasang,
Damim bilan boqaman.
Yo Egama, yo Jabbor, yo pirima.
Madad berar qirq Chilton,

Jinni hayda bu xildan.
Oy Zebomni qiynama,
Tangin topsin bu eldan.
Ko'tarilgin, parilar-ey.

Zebo o'zi gul ekan-a,
Kasali ham mo'l ekan-a,
Haydamasam menga lanat,
Oxirginagn shul ekan-a.

Ko'tarilgin gala jinlar
Orom olsin shirin jonlar
Madad bering avliyolar.

Alqissa, jo'gi momo oy Zeboni rosa orqa-oldiga do'pposlab, qulog'ini qisirtadib, barmog'ini shiqirdatib, yuziga bir-ikki suv purkab, uch kun paranjiga solib, og'zi to'lganicha nazrini olib, ishidan ko'ngli to'lib, kovushini egilib kiyib, cho'ponlarning itini hurdirib, ketdi-da bordi.

Poyandaboy bilan Robigul Zaboning yuziga qarab har kuni uch mahal qanday bo'layapti deb so'rab, "endi tuzaladi",-deb yotabersin, kunlar o'tabersin. Gapni yurt podshosi Abdullaxonidan eshiting.

Kunlardan bir kuni Abdullaxon zindonbonni chaqirib: "Ey Toshqul, minoradan o'lmay tushgan Yozi kal zindonda qanday ahvolda yotibdi. Aqlga kirdima, yo hamishagiday og'ziga kelganini qaytarmay sandiroqlayaptimi? Agar hamishagidek bo'lsa noni bilan ovqatini kamaytir",-dedi.

Ulug' sultonim, kalbachcha sahar-sahar oy Zebom, oy Zebom, meni sendan ayirganning nechta bo'lsa ham xotini uchtaloq bo'lsin deb duo qiladi. Tushdan keyin to yarim kechagacha Zebo haqida qo'shiq to'qiydi. Qo'shig'ida Zeboning birgina kulishiga Abdullaxonning butun saltanatini va o'zini almashmayman deb sayrab yotadi. O'shak qilganim uchun kechiring,-dedi Toshqul siniq ovozda yerga egilib. "Bu odam bo'lmaydi, devona ham bundan yaxshi. Anglamay gapirgan og'rinmay o'lar degan gap bor. Bu mening zulmimni anglamayapti. Kel, kalning duo o'qiyotgan va qo'shiq to'qiyotgan payti menga xabar ber, o'z ko'zim bilan ko'ray, o'z qulog'im bilan eshitay",-dedi Abdullaxon. Ertasi ertalab Toshqul xabarga keldi. Abdullaxon borib quloq solsa, Toshqulning gapi rost. Tushdan keyin qo'shig'ini eshitay qani, nima deydi ekan deb borsa, Yozi chalqaraman yotib, usti changga botib, badaniga zax o'tib, shunday deb qo'shiq to'qib yotgan ekan:

Yolg'iz bo'lib sag'irlikdan yedim non,
Mehnat nima, rohat nima bilmayman.
Qayga borsam yerda qoldi shirin jon,
Ko'rpa nima, to'shak nima, bilmayman.

Qo'sh haydadim gavron ushlab qo'lma,
Xirmon yanchdim chizim boylab belima,
Oy Zeboni Xudo soldi dilima,
Vafo nima, jafo nima bilmayman.

Tug'ilganda jumir kiymay gul bo'ldim,
Yorni izlab, eshigida qul bo'ldim.
Molni boqib, poda kabi mol bo'ldim,
Eshak nima, sigir nima, bilmayman.

Yolg'iz Xudo yolg'iz qilding o'zimni,
Oy Zeboga termultirding ko'zimni,

Chakda yotib kimga aytay so'zimni,
Ziyo nima, zindon nima, bilmayman.

Abdullaxon hayvonligin bildirdi,
Pora olib Poyandani kuldirdi.
Yuragimni qon zardobga to'ldirdi.
Xachir nima, tulpor nima, bilmayman.

Abdullaxon zolimlikda yagona,
Oxiratda u ham bo'lar devona.
Oxiratda bir kun tomadi qon-a,
Aql nima, maqul nima, bilmayman.

Oy Zeboning mehri menga sang emas,
Yozi kal ham muhabbatda ong emas,
Abdullaning o'zi menga teng emas,
Zolim nima, olim nima, bilmayman.

Tulpor minib otni maydon yelmadim,
Uch oy o'tib yordan xabar bilmadim,
Abdullaning tandan boshin julmadim,
O'lim nima, zulm nima, bilmayman.

Abdullaning xotinlari it bo'lar,
Tuvgan qizi itdan tushgan pit bo'lar,
Rost so'yilasam sulton menda xit bo'lar,
Yolg'on nima, rosti nima, bilmayman.

Yozi shunday sayrab yotib edi, Abdullaxon "Voh",-deb iziga qaytdi. Jallodlarga shu gapni aytdi: "Mening qo'l ostimda bo'lgan kal Yozi shu bugun dorga tortilib, podshohga qilgan adovati uchun osib o'ldirilsin. Toki boshqa fuqarolarga ibrat bo'lsin". Mirzosi farmoni oliyni tezda tayyorlab, qonxo'rlar begi Murdashovbekka tutqazdi. Bekning yuziga qon yugurib, ancha o'zini yengil tortib, har ko'chaga chopar yubordi. Dorning ostiga suv septirib, karnay-surnaylarni chaldirib, Yozini zindondan chiqarishga ruxsat oldi. Yozi bechora: "Abdullaxon menga adolat qilibdi-da. Bu ham insonga o'xshab sevishganlarni dardini tushunibdi, inson axir insonda",-deb, chiroyi ochilib, zindondan chiqib kelayotsa, yo'lda yigirmaga yaqin mirshablar saf tortib kutib

turibdi. "Itni yo'lbars demang, u baribir itlik qilar ekanda",-deb Yozi mirshablarning qo'lga tushib, lekin bosh egmay, gavdasini g'oz tutib dorga tomon jo'nadi. Podshoning xizmatkorlari Abdullaxonning baxmal chodirini dorning shappat joyidan o'rnatdilar. Ko'cha-ko'chadan odamlar to'lib: "Qanday inson o'limdan qo'rqmay podshoga adovat qildi ekan?",-deb kela boshladilar. Qonsirab yotgan dor kamalak kabi tovlanaberdi. Shahar chekkasidagi go'shani g'ala-g'ovur bosib ketdi. Yozini yo'lda mirshablar haydab kelayotsa, o'zining bulbuli chirillab sayrab kelayotibdi. Buni ko'rgan Yozi: "Endi meni Abdullaxon o'ldirsa kerak, o'larimda Zeboni bir ko'rayin",-deb bulbulga qarab: "Xabar bergin yoringa",-deb bir qo'shiq aytdi:

Bulbulim, bulbulginam-ey,
Bir xabar bergin yoringa,
Sensan joni dilginam-ey,
Bor xabar bergin yoringa.

Oyday Zebom unda zor-a,
Yuraklari cheksiz pora,
Dorda Yozi intizor-a,
Bor xabar bergin yoringa.

Oy jamolin ko'rib o'lay,
Kamoliga qurbon bo'lay.
Bulbul, sening darding olay,
Bor xabar bergin yoringa.

Kokillari shona-shona,
Munchoqlari dona-dona,
Men Zebojonga devona,
Bor xabar bergin yoringa.

Ajdar sochi to'lg'anar-ey,
Gul tenasi tengsalar-ey,
Yozining ko'zi yonar-ey,
Bor xabar bergin yoringa.

Qoshin kerib, labin burib
Goh o'tirib, gohi turib,

Kuydiradi xayol surib,
Bor xabar bergin yoringa.

Yozi jonin sotadi de,
Kunlar kutib o'tadi de,
Axir qancha kutadi de,
Bor xabar bergin yoringa.

Mehrim ortib, qalbim zordir,
Gar kelmasa dunyo tordir,
Yordan boshqa kimim bordir,
Bor xabar bergin yoringa.

Bulbuljonim gullar sayla,
Shu xizmatim javob ayla,
Qanotingni yozib tayla,
Bor xabar bergin yoringa.

Shoirlarning g'azalisan,
Sevishganlar timsolisan,
Zebojonimning bolisan,
Bor xabar bergin yoringa.

Abdullaxon dorga tortar,
Dorga tortib qalbim o'rtar,
Zebom meni zor bo'b kutar,
Bor xabar bergin yoringa.

Tanda jonim olsin, mayli,
Cho'g' tandirga solsin, mayli,
Lekin dardim bilsin, mayli
Bor xabar bergin yoringa.

Zebom kelsa oyday to'lay,
Olchanglagan boyday bo'lay,
Yuzini bir ko'rib o'lay,
Bor xabar bergin yoringa.

Shunda bulbul Yozini bir aylanib uchib, havoga parvoz qildi. Uzoq yo'lni yaqin qilib, Poyandaning qoshiga yetib bordi. Oy Zeboning baxmal o'tovi chong'arag'iga qo'ndi. Zebo Yozini eslab, yig'lab-yog'lab uxlab qolgan ekan. Poyandaboy qo'shni qo'shga gurungga ketibdi. Robigul esa "Zebo uxlati, qushnochning chirog'i em bo'ldi. Dard ketsa uyqu kelar",-deb ishga urnab ketgan edi. Bulbul changroqda turib sayray boshladi:

Pir duosi tiysa yigitga davlat,
Davlat bilan baland bo'ladi savlat.
Zebo sanam, qolma bugun armonda,
Yozi yoring dorga boshlar adovat.

Yaxshi odam bilar elning qadrini,
Pand beradi otga maysa, shudringi
Zebo sanam, qolma bugun armonda,
Yozing qoni bo'yar shahring adriini.

Sigir molni ura ko'rma mo'rt bo'lar,
Nomard odam ongni ko'rsa mard bo'lar.
Zebo sanam, bugun qolma armonda,
Yozing ko'zi senga qarab to'rt bo'lar.

Sipoiylar pilab ichar choyini,
Yomon xotin erta solar joyini.
Zebo sanam, turgin deyman chorillab,
Olib keldim senga Yozi voyini.

Dasta bo'lar do'mbilg'aning o'tini,
Xotin chiqaradi elning otini.
Shul Yozidan xabar olgin, Zebojon,
Borib eshit dor tagidan dodini.

Dor tagida Yozi yig'lar zoru zor,
O'lar choqda senga bo'ldi intizor.
Zaifa ham qilar mardning ishini,
Yozi uchun joningni tik zulfakdor.

Archa o'tin quriganda tilinar,
Ko'zlab ursang qars ikkiga bo'linar.
Sevgan yoring bo'zlab tursa seni deb.
Sodiqlicig shunday kunda bilinar.

Shunda Zebo joyidan turib, tushummi yoki o'ngimmi deb, gir atrofga alanglab qarasa, chong'araqda bulbuli ko'kmak tusda sayrab turibdi. Yozi yorimga kun qiyomat bo'libdida, men vafodor sevishgan bo'lib, ne kuniga yaradim. Kele, bugun sharm-hayoni yig'ishtirib qo'yib, yorimdan bir xabar olayin deb onasining tang kiyimlarini kiyib, sochini boshiga tuyib, ustidan qunduz telpakni bostirib uyib, chorvadorning bolasi emasmi, boylovda turgan otasining bo'z otini egarlab shaylanaverdi. Buni ko'rgan Zumrad dugonasi hayron qolib, nima gapligini so'radi. Voqeani eshitgandan keyin u ham "dugona bo'lib, ne kunlarga yaradim",-deb, erkak libosini kiyib u ham To'ri otni egarlab tayyorladi. Zebo bilan Zumrad otlarni minib jo'nagan palla, Robigul opa oldidan chiqib qoldi. Robigul nima gapligini so'raganda Zebo javob berayotir:

Onajonim, bugun qiling adolat,
Sevganimni dorga osar adovat.
Bo'z tulporni minganima yig'lama,
Shunday kuyga soldi meni muhabbat.

Qarchig'ayim tuyog'ini toydiray,
Suyganimni dor tagidan ayiray,
Meni desang hafa bo'lma, onajon
Yozim olib xonning ko'zin o'ydiray.

Bulut buzar charaqlagan havoni,
Yolg'iz Xudo bersin menga davoni.
Yozim uchun tanda jonim berayin,
Meni desang bostirib ber duoni.

Ayoz qissa yerning beti sang bo'lar,
Qo'y-echkining ahvollari tang bo'lar.
Onajonim, duoga och qo'lingni,
Gar kechiksam Yozim hangu-mang bo'lar.

Sog'inchima torlik qilar ko'kragim,
Muhabbatga mezon bo'lar yuragim.
Har narsaning jufti bo'lsin, onajon,
Bir yigitga bordir mening keragim.

Menga monand Yozijonning qo'shig'i,
Gar qo'shilsam qo'shsha bo'lar beshigi.

Kalmi, sovmi menga kerak, onajon,
Suluv qizning ko'p bo'larkan oshig'i.

Muhabbatga ana bo'ldim giriftor,
Yetolmasam, qolgan kunim darbadar.
Quv yog'ochday quvratmagin qizingni,
Gul ochilsin yorga yetib zulfakdor.

G'uncha bo'lib yaproqlarim ochilsin,
Quyosh bo'lsam nuri elga sochilsin.
Yozijonga yetolmayin o'lsamda,
Kafanlarim qizg'aldoqdan bichilsin.

Kamalakday egma mening tarzimni,
Eshon kelsa guldand tutqaz nazrimni.
Padarimga aytolmasam, onajon,
Sendan boshqa kim aytadi arzimni.

Sozandalar sozin to'yda chaldi de,
Oy Zeboning sabrlari to'ldi de.
Otam kelib so'rab qolsa, onajon,
Yozi uchun dor tagida o'ldi de,-

deb Zebo Bo'z tulporga qamchi bosdi. Zumrad ikovi otlarni qistab haydab shaharga yetdi. Qarasa tumonat odam. Shunda Zebo bilan Zumrad otlardan tushmay bir chekkadan dorga yaqin borsalar, Yozining qo'lini boylab, yelkasiga taylab, podsho Abdullaxonga ro'baro' qilayotgan ekan. Shunda podsho el oldida adolatli ko'rinmoq uchun o'zining haqiqatini aytolmay, Yozini so'roqqa tutibdi.

-Ey kal, sen nima uchun elingni boyi Poyandaboyning qizini olib qochding?

-Men Zeboni sevaman,-dedi Yozi.

-Sen kal bo'lsang, Poyandaboy Maymanoqning katta boyi bo'lsa, sening aqling bormi?,- deb podshoh kuldi. Navkar beklar qo'shildi.

-Abdullaxon, siz podshosiz, yoshligingizdan mol-dunyo va tilloga maxliyo bo'lib ketgansiz. Men Zeboni qanday sevsam, siz ham tilloni shundan o'n baravar ortiq sevasiz. Mol dunyoga, tilloga o'z qalbingizda muhabbat nima qilsin? Sevgi, boy kambag'allikni tanlamasligini, u faqat bir biriga intiq otashni, mehr-muhabbatni, parvarishlashni sizning Azroil qalbingiz qayoqdan bilsin,-dedi Yozi dangallik bilan.

-Dorga torting,-dedi podsho ko'zidan o't chaq nab. Shu payt Zebo chiday olmay otni Zumratga berib, podshoning oldiga kelib: "Ey muruvvatli sultonim, men Yozi sevaman. O'z xoxishim bilan kelganman. Yozi adolat qiling, sizdan o'tinib so'rayman",-dedi Zebo qahrlanib. Zahrlanib turgan Abdullaxon Zeboga e'tibor qilmay jo'nayberdi. "Ey maxluq",- deb haqoratladı va jallodga "tort" deb buyruq berdi. Podshoning itligini bilgan Zebo yugurib borib, Bo'z tulporga mindi va dorga yaqin bordi. Zeboning tovushini eshitgan Yozi Zeboga qarab: "Ey yorim, ilonga yalinma, yalinsang Xudodan qolma",-deb qichqirdi.

Abdullaga egiltirmagin boshni,
Mehring bo'lsa sharbat qilarsan toshni,
Bir armonim seni ko'rdim, Zebojon,
Yaratgandan faqat tila bardoshni.

Dor boshida sayrar qara bulbulim,
Yonboshida tursa Zebodoy gulim,
Seni ko'rdim, endi yo'qdir armonim.
Meni eslab qo'ysin fuqaro, elim.

Tulpor minib ololmadim orimni,
Bir qonxo'rga egiltirdim yorimni,
Qo'lim boylab dorga tortar Abdulla,
Bo'shatsaku, qirar edim barini.

O'ylovsizning gapi elga porimas,
Yo'lbars yurgan joyga kuchuk dorimas,
Abdullaxon o'lmay yursa bu elda,
Sevishganning ko'zda yoshi qurimas.

Maymanoqqa kelib bo'ldim darbadar,
Abdullaxon odam so'yar har bozor,
Qonxo'rlarga yalinmagin, Zebojon,
Senu menga Xudo bo'lsin madadkor.

Abdullaxon, porang norga ortaver,
Tuv baytalday saltanatga yo'rtaver.
Zebojonim ko'rdim, yo'qdir armonim,
Qonxo'r jallod, endi dorga tortaver.

Alqissa, jallodlar Yozi boshini sirtmoqqa solib tortayotganda, Zeboga Xudo kuch berdi. Boshidagi telpagini sermab otdi. Tubaga jiyilgan soch jovdirab, sharsharaday sochilib ketdi. Ikki chakkadagi zulfak eshildi, tirqirab jiyilgan soch Zebo bir tengsalganda, bir-biriga jamirab qo'shildi. Atrofga nur taralganday kamalak hosil bo'ldi. Abdullaxonning ovzi ochilib, angrayib, burni tangrayib, yelkasi ungrayib, ko'zi chaqchayib tiklab qoldi. Shoshib qolgan jallodlar Yozi dorga tortib yuborayotganda, buni ko'rgan Zebo bir Xudoga yolvorib: "Sendan boshqa kim tushunadi dardimni?",- deb, kuch tilab, ham Xudoga, ham sochiga qarab qichqirayotgan joyi:

Xudoyimdan bugun bo'lar karomat,
Menday sanam hech tortmaydi nadomat.
Adolatga yemish bo'lsin adovat,
Yozijonga cho'zil deyman, gul sochim.

Kuygan banda sahar-sahar jilaydi,
Omonliqni bir Xudodan tilaydi.
Sevgan yorim, seni hitlab silaydi,
Yozijonga cho'zil deyman, gul sochim.

Ipakdayin eshilasan tarasam,
Mehrim ortar seni o'rib qarasam.
Tanirmisan yorim sendan so'rasam,
Yozijonga cho'zil jonim, gul sochim.

Qoralikdan javohirga o'xshaysan,
Tarayversam tog' loladay yashnaysan,
Mendan battar sen ham hozir qaqshaysan,
Yozijonga cho'zil jonim, gul sochim.

Aziz bo'lib tengsalasan boshimda,
Bir bo'laging erkalaydi to'shimda.
Kokillarim oshno ko'zu qoshimda,
Yozijonga cho'zil jonim, gul sochim.

Ne yigitlar oshiq edi ko'chamda,
Yuragimdan tomir olding muchamdan.
Ajdar bo'lib tebranasan uchamda,
Yozijonga cho'zil jonim, gul sochim.

Bol chakkamda kamalakday joylanding,
Ajdar bo'lib ximchi belga boylanding.
Oq yuzimga suqing ketib o'ylanding,
Yozijonga cho'zil jonim, gul sochim,

-deb sochini yumaloqlab otdi. Sochi qirq gaz cho'zilib dorga yetdi. Yozi ushlab ola solib, dorga berkitdi. Zebo iziga qarab otini haydab, yo pirim deb sochini tortdi. Yozi osilib turgan dor nuradi ketdi. Hamma hayron qolib, yoqasin ushladi. Bir xillar "bu nima mo'jiza" deb ichiga tufladi, chollar ufladi. Zebo yerda yotgan telpagini olib, ichiga jumaloqlab sochini solib, boshiga bostirdi. Yozi Zeboga qarab jo'nab edi, mirshablar yo'lin to'sdi va podshoga qaradi. Abdullaxon Zeboning go'zalligiga lol bo'lib, boshidan xayoli uchdi, o'zicha fikr qildi: "Zebo – zebo deganicha bor ekanda kalning. Poyandaga o'zim kuyov bo'lmasam bo'lmaydi. Kalga yaxshi gapirib, qizim Dastagulni bersam ovunadi qoladi. Abdulla Zeboga egalik qiladi. Oppoq qorday to'shidan mustahkam joy oladi. Six ham kuymaydi, kabob ham kuymaydi",-deb elga qichirtirdi: "Yozi shu bugundan ozod bo'ldi, Zeboning arzi inobatga olindi va saroy ixtiyoriga o'tadi. Zebo uyiga ketadi".

Poyandaboy ham ot bilan yetib kelgan ekan, o'rtada turgan Zebo qizining otini jilovini ushlab, chakkaga tortdi. Uyalganidan yelkasiga bir ikki turti. "Yozijon" deganiga ham qaramay, yurtga Zumrat bilan birga olib ketdi. Abdullaxon ham Yozini saroyga oldirib kelib, rosa izzat-ikrom qildirdi. Nonushta vaqtida go'zal Dastagulni ham bir ikki davraga keltirdi, Yoziga ko'z-ko'z qildi. Yozi qaramadi ham, ismi nima deb so'ramadi ham. Bundan izzalangan Abdullaxon reja tuzdi: "Agar Yozi Dastagulga ko'nsa ko'ndi, ko'nmasa toabad zindonda chiritaman, izi bilan quritaman", -deb o'yladi.

Ertalab nonushtada Abdullaxon Yozini chaqirtirdi. Dastagul ham o'ziga zeb berib, ikkoviga izzat-ikrom bilan choy qo'yib, ovqatlanishga taklif qildi. Dastagul ketgandan keyin Abdullaxon Dastagulni qizim deyishga uyalib, sir bermay, Yoziga bildirmay: "Yozijon, hozirgina chiqqan bu qiz mening muzofotimda yagonadir. Qancha bahodirlar ishqida yonib ado bo'ldi. Lekin men bu qizni saroyning ko'rki uchun hech kimga ravo ko'rmadim. Kecha senga mening mehrim ortdi. Agar xo'p desang Zeboning o'rniga shu Dastagulni nikohlab beray. Zebo go'ngga botgan bir qizda. Dastagulga uylansang saroyda qolasan, men bilan birga bo'lasan, nima deysan?",-dedi podsho mug'ombirona. Chidab turolmagan Yozi Abdullaxonga qarab atirgulga qizg'aldoqni mengzamang deb so'zlab turibdi.

Nomard o'zin mard biladi panada,
Boshga ish tushganda farqi bilinar,

Odam degan bilan hamma teng emas,
Mart yigitlar g'oz kuni bilinar.

Osmonda uchadi ming turli qushlar,
Lochinu, burgutu hamda boyqushlar,
Kimning hayolidan kechar bu ishlar,
Bulbul esa bir sayrashda bilinar.

Har alvonda bedov otlar chopilar,
Izlaybersang har xil turi topilar,
Lekin topilmaydi G'irko'k kabilar,
Chin tulporlar otpoygada bilinar.

Sulton bo'lsang borla baland-pastingdi,
Mart yigitga tikka so'yla qasdingni,
Oltin-zarga tenglashtirma do'stingni,
Asli do'stlar og'ir kunda bilinar.

Bu dunyoda turli-tuman ellar bor,
Odamzotda o'zbek-qirg'iz xillar bor,
Bog' chamanda qizil, yashil gullar bor,
Nuqra gullar yonma-yonda bilinar.

Toza narsa tiniq bo'lar qizlarga,
Qora bo'lsa upa tortma yuzlarga,
Ko'ngil berma har ko'ringan qizlarga,
Suluv qizlar bir qarashda bilinar.

Dastagulni mudom ta'rif aylading,
Yosh yurakni yer qa'riga taylading,
Bu fikrni, shohim, qachon o'ylading,
Maqtaganing megajinday ko'rinar.

Oy Zeboning bir kulishi jannatdir,
Dastagulning har boqishi kulfatdir,
Ikkovini tenglashtirsang ofatdir,
Yonma-yonda qizing xarcha ko'rinar.

Yozi shu soʻzlarni deganidan keyin, Abdullaxon podshoning koʻzi shopiyoladay kattarib, chin achigʻi kelgandan keyin tili gʻuldirab gapirolmay qoldi. Ogʻzidan arang “Jallod” degan soʻz oʻtildi. Oybolta koʻtargan ikki jallod hozir boʻldi va qoni qotgan oyboltaning yuzini yalab: “Kimning kuni bitdi, azroyil yetdi, amirdan farmon kutdi”, - deb qonsirab alanglayverdi. Abdulla Zeboni oʻylab: “Agar Yozini oʻldirsam, Zebo meni dushman bilib, sira ham menga oʻz hohishi bilan tegmaydi”, - degan fikrga borib “Zindon”, - deb yubordi. Ikki jallod Yozini samara koʻtarib, zindonga yetdi va sermab otdi, Yozi zindonning qora burchiga gildirab ketdi. Abdullaxon: “Poyandaning zorillaganicha bor ekanda, tili mening “asal” tilimdan oʻn chandon “asal ekan”, - deb oʻyladi. Yozidan qutilganiga qulhollovla oʻqib, Zeboni oʻylab ketdi.

Shu kecha yotdi, kecha yarim kechadan oʻtdi. Abdullaxon tush koʻrdi. Tushida bir qariya: “Ey Abdullaxon, men sening ota-bobo piring bulaman. Men xudoning amri bilan shunday karomatga egamanki, hatto oʻn yil oldin nima boʻlishini aniq ayta olaman. Agar sen Yozini zindonda chiritmoqchi boʻlsang, xalqning qarqʻishiga uchrab, oxirating kuyadi. Bu dunyongku zolimligingdan kuyib ado boʻlayozdi. Yozini qoʻyib yuborsang senga xudodan bir misqolcha mehri-shafaat bor”, - deb gʻoyib boʻldi, Podsho yarim kecha uyqudan uygʻonib, tushining taʻbirini bilolmay, uyqusi uchib, mazasi qochib, tongni koʻz bilan orttirib toʻlgʻonib chiqdi. Ertalab Yozini zindondan chaqirtirdi, lekin Yozi kelmadi. Podsho yana odam yuborganda Yozi: “Podsho menga kerak emas, men unga kerak boʻlsam oʻzi kelsin. Maboda podsholigini roʻkach qilib kelmasa, bir shartim bor, shuni bajarsa oʻzim chiqib boraman”, - dedi. Kelgan yasovul hamma gapni xonga yetkazdi. Abdullaxon kechagi tushidan qoʻrqib “Ayt Yoziga, shartiga roziman”, - dedi. Yasovuldan gapni eshitib Yozi: “Agar podsho meni koʻrmoqchi boʻlsa, zindondagi hamma yotganlarni chiqarib yuborsin. Keyin oldiga boraman”, - dedi. Podsho bir kun boʻlsa ham Yozidan qutulishini hohlab, hamma zindondagilarni ozod qilib, Yozini keltirdi. Yozi qarasa, Abdullaxon ancha salqi tushib, yuzlari hovutqib, lablari qotib, rangi oqarib, koʻzi qolpoqlanib, garang qoʻyday tengsalib turibdi. Yozi ham koʻpni koʻrgan, shaytonni yoʻldan urgan, ayyor Poyandaboyga pand bergan emas, Abdullaxonning bu turishini koʻrib: “Bir sir oʻtibdi-da”, - deb oʻzini dadil oldi. Shunda Abdullaxon: “Yoziyon, kecha senga aytdimku, mening mehrim senga tushgan deb. Shu sabab seni zindondan, aytganingga koʻnib, chiqarib oldim. Mayli, Dastagulni olmasang ham olma, lekin menga achchiq, yomon va yolgʻon gapirma. Shu bugundan boshlab seni batamom zindondan ozod qildim. Toʻrt tomoning ham qibla. Qayoqqa qarab nomoz oʻqisang oʻqiyver. Senga javob”, - dedi xazin ohangda. Yozi ham fikrini chamalab: “Yoʻq sultonim, meni saroydan haydamoqchimisiz? Mening ham mehrim sizga tushib qoldi. Zeboga

uylanishimga yordam bermasangiz, oʻzim borib zindoningizda yotib olaman. Keyin afsuslanmang”, - dedi tavakkaliga.

- Mendan nima yordam kerak? - dedi podsho.

- Menga yaxshi ot, qimmatbaho kiyim-kechak qarzga bersangiz. Keksa odamlardan birini ham shunday kiyintirib otlantirasiz. Keyin hamisha menga saroy ochiq boʻlsa, mening iltimoslarimni rad etmasangiz, shuning oʻzi menga katta yordam”, - dedi Yozi. Yozidan qutulishini oʻylab turgan Abdullaxon “Roziman”, - dedi.

Yozi eshon boʻlib, qoshidagi Toshboy aka eshonga xalifa boʻlib, Poyandaboyning qoʻshiga oʻtlanib joʻnadi. Zeboning jamolini koʻrmagan Yozi intiq boʻlib, shu kunlarga yetkazganiga xudoga ming marta shukur deb, otlarga qamchi bosib, xoliqlab joʻnadi.

Alqissa, Poyandaboy: “Eshon kebd. Eshonning yoʻgʻida ham chaqmoqning oʻticha bor. Pirga tiyinma qoshing ketadi, zoʻrga tiyinma boshing ketadi”, - deb chopqillab eshonni qarshi oldi. Yuziga razm soldi, yuzi tiniq, oq suyakligi bilinib turibdi. Shunda eshonning oldiga madrat qoʻyib, choʻponlarning biroviga shirboz qoʻzilardan soʻydirib, eshonning qornini rosa toʻydirib, uyga borib yeysiz deb oq roʻmolga qolganini tuydirib: “Qani, eshonim, bu kecha mehmon boʻlasizma yoki safaringiz qaridima?”, - dedi hurmat bilan Poyandaboy, “Ishning yoʻnalishiga qarab koʻramiz”, - dedi eshon yerga qarab. “Agar unday boʻlsa menga bir muddat javob bering. Kecha Saman yoʻrgʻaning oyogʻiga suv tushgan edi. Shundan bir xabar olib kelayin, arqonda yotibdi. Sizlar choy ichib, dam olib oʻtiringizlar”, - deb Poyandaboy, duo olib joʻnab ketdi. Tavakkalning ishini oʻngga boshqarar deganday, bezovta boʻlib turgan Zeboga oʻzini bildirib, Yozi qoʻshiq ayta boshladi.

Yozi eshon:

Rostgoʻylik ham mart yigitning nishoni,
Aqlsizning soʻzida boʻlar kishani,
Oq suyaklar boʻlar sayyid avlodi,

Bugun keldi oy Zeboning eshoni.
Yaxshi eshon duo bersa davlatdir,
Gar ovruncha har bandaga mehnatdir,
Donolardan doim boʻlar sharofat,

Bizdan eshon Zebojonga rohatdir.
Oy Zebo ham chiday olmay qoʻshildi:
Eshon kelsa murid doʻnar har yogʻa,
Duo bersa oltin eshik, boʻsagʻa,

Bo'z tulporda bo'z yigitim kelganday,
Bu eshondan oyday Zebo sadag'a.

Eshon bo'пти dedi ko'plar Yozini,
Tor zindonda ko'p chalibdi sozini,
Naziriga nima bersam bo'ladi,
Qabul qilarmikan Zebo nozini.

Yozi eshon:

Tov betini qishda tuman chaladi,
Shunda mergan yurolmasdan qoladi,
Zebojonim qiynalmasin mayliga,
Oy yuzini bir ko'rsatsa bo'ladi.

Xotin bo'lar er yigitning vaziri,
Nasiya bo'lmay ishning bo'lsin hoziri,
Oq o'tovdan chiqib bersin ko'rinish,
Qabul bo'lar oy Zeboning naziri.

Oy Zebo:

Sevishganning hech qolmasinn armoni,
Yaxshilikka bo'lsin xudo farmoni,
Sizning uchun tanda jonim berayin,
Kela-kela qolmas Yozim darmoni.

Bir xudodan bo'lsin deyman adolat,
Har yigitni charchatadi dodi-dod,
Mushtiparman ish kelmaydi qo'limdan,
Eshon bo'lib bir ko'rsating karomat.

Yozi eshon:

Yolg'izlik ham pand beradi kishiga,
Yolg'iz o'lsa kim keladi qoshiga,
Xo'rsinganda orqa tovim bo'lmasa,
Kuchi yetar ekan ko'zda yoshiga.

Beray desam suruv qo'yim bo'lmasa,
Xudo deyman, qopim zarga to'lmasa,

Sovchi bo'lib keldim bugun Zebojon,
Sevgimizni Poyandaboy bilmasa.

Yozi Zeboga: "Sevikli yorim o'tovdan birgina chiq, qaddi-bo'yingni, husni jamolingni bir ko'ray", -deb zorillaybergandan keyin Zebo tashqariga chiqib, eshonning oldiga chinni choynakda achchiq choy qo'yib ketdi. Xalfadan imyanib ko'risha olmadi. Yozi bir oz paysal topganday bo'ldi. Shu payt Poyandaboy otdan kelib qoldi. Hamma jim bo'ldi. Kelishuvga muvofiq xalfa gapni boshladi. O'rtaga eshon tushganini ham gapirdi. Abdullaxon yubordi deb ham ko'rdi. Yozidan Zeboga sovchi kelibdi deb eshitgandan keyin Poyandaboy qashqa tayoq bo'ldi-qoldi. Oxiri rostini aytdi: "To'ram, Yozi dirday kambag'al bo'lsa, og'a-ini, ota-onasi bo'lmasa, sanqib yurgan bir devonada. Agar o'lsa ham bemozor, bekafan o'ladi. Buning ustiga qip-qizil kal bo'lsa, odam uning shamolli tomonidan o'tib bo'lmasa. Yolg'iz birgina qizim bor. Men uni axir qanday qilib kalga beraman. Mening ham orzu-havasim bor. Bu sohada aralashmangizlar", -deb gapni cho'rta kesdi. Bir gap chiqmasligini sezgan Yozi joyidan irg'ib turib, xalifani ergashtirib, otlanib Abdullaxonning oldiga qaytdi, hamma gapni aytdi. Oradan o'n besh kunlar o'tganda Yozi Abdullaxonga qarab: "Ey sultonim! Sizga oxirgi marta iltimos qilaman, Agar shuni bajarsangiz sizga umrbod duo qilib, shahringizdan ketaman. Shu iltimosimni bajarmasangiz o'lgunimcha zindoningizda yotaman", -dedi Yozi. "Ayt bajaraman", - dedi podsho xursandlik bilan. "Men Poyandaboynikiga sovchi bo'lib borganimda. "Yozining og'ayin-qarindoshi bo'lmasa, men uning nimasiga Zeboni beraman", -dedi. Agar meni desangiz shu marta Poyandaboynikiga Zeboga men uchun sovchi bo'lib borsangiz bo'ldi", - dedi Yozi. Podsho o'yg'a toldi. O'yab-o'yab yuzi yorishdi. "Xa, - dedi Abdullaxon, -borsam mendan nima ketdi. Birlamchi, Zeboning jamolini yana bir marta ko'raman, ikkilamchi Poyandadan oz-moz tilla undirib, barra go'shtlardan tandir kabob yeb, chiroyimni bir ochib, dam olib kelaman. Zebo mening dovi-daskamni, saltanatimni ko'rgandan keyin kaldan ayniydi", - deb rozichilik bildirib: "Mayli borsam borayin, bu ishlar ko'p savob ish. Senga yana bir yaxshilik qilayin", -deb sayislariga otlarni hozirlashni buyurdi.

Ikki chopar Abdullaxonidan bir chaqirim oldin ketib, Poyandaboyga: "Abdullaxon podsho sizga mehmonga kelayapti", - deb xabar berdi. Abdullaxonni eshitgandan keyin Poyandaboyning uyida chopachop boshlanib ketdi. O'tovlarning aylanasini tozalab, suv sepdilar. Har narsani o'z joyiga tartib bilan qo'ydirib chiqdi. Chashma buloqdan meshlarga yaxtay suv keltirib, ko'zalarga soldirib, ustini yopti. O'choq boshlari toza qilib supirildi. Podsho kelganda tezay qoqmaylik deb bodomcha tenalaridan, oqquraylardan terdirib keldi. Abdullaxon kiradigan uyga hazarsumat tutatib, og'zini yopib qo'ydi. Poyandaboy oldin kelgan ikki

navkar bilan bir chaqirim yo'lga chiqib turadigan bo'ldi. O'zi ham barcha oila-a'zolari-yu, cho'pon-cho'liqlarigacha toza kiyimlardan kiydirib, top-to'ynakday qildi. Abdulaxon uchun qo'raga axta qo'ylardan, shirboz qo'zilardan to'rtta-beshtasini qamatib qo'yib, o'zi podshoga peshvoz chiqib kutib oldi va so'ng o'tovga soldi. Duo fotihadan keyin Poyondaboyning mehmondorchiligi boshlandi.

Mehmonga reja tuzildi,
Sochoqning taxi buzildi,
Bismilloh, deb taylaganda,
Baxmal dasturxon yozildi.

Hech bir o'tkazmay onini,
Izzat qilib mehmonini,
Dasturxonga taylayotir,
Yer tandir, issiq nonini.

Obodlab qo'shon joyini,
Damda eslab xudoyini,
Xum choynaklarda obkeldi,
Kiyik o't,olqar choyini.

Yong'oq, mayiz, pistalarni,
Xomchi piyoz dastalarni,
Olib kelib taylayberdi,
Ruhlantirib xastalarni.

Olma,anor, zardolini,
Asal, shirin bollarini,
Navbat bilan qo'yayotir,
Bosib-bosib mo'llarini.

Har kelganda oling, deydi,
Yana mehmon bo'ling, deydi,
Poyandaning qo'tonida,
Shohim, o'ynab kuling deydi,

Eslashib yoshlik chog'ini,
Maqtashib yorning bog'ini,

Boz ustiga olib keldi,
Kesilgan qorin yog'ini.

Abdullani mehmon bildi,
Dasturxonni limma to'ldi,
Chanqoqingiz bosadi deb,
Moyi bilan chalob keldi.

So'rashib urug' zotini,
Silashib tirish betini,
Sirlil kosada keltirdi,
Pishilgan echki sutini.

O'qishib arab bitikni,
Goho maqtashib etikni,
Do'qilashib olib keldi,
Likibi kosa qatiqni.

Jalokda shirboz so'yildi,
Qizil o'ngachi tugildi,
Bu tomonda dasturxonda,
Oq shirin qimiz qo'yildi.

Kim qilar bugun dakkini,
Xo'roz ham quvmas makkini,
Dasturxonga qo'yayotir,
Tulupdan olib chakkini.

Dasturxon to'ldi tig'ilib,
Yong'oqlar ketdi chog'ilib,
Boz ustiga qaymoq qo'ydi,
Xizmatkorlari egilib.

Qarang Poyanning ishini,
Obod qib qo'ton dashini,
Tol toboqlarda ob keldi,
Shirbozning tandir go'shini.

Qo'chqor qo'ylardan so'yildi,
Go'shti qozonga uyuldi,
Tandir kabobning ustidan,
Qaynatma sho'rpa qo'yildi.

Xizmatkorlari tolmadi,
Kapkirt qozonga chalmadi,
Oxiriga ob keb qo'ydi,
Quvurdoq go'sht ham qolmadi.

Dasht ko'tonda davron qildi,
Abdullani mehmon qildi,
Olib keldi bori-yo'qni,
Qob ketgani armon qildi.

Mehmon ko'nglin xushladilar,
Yeb yostiqqa tashladilar,
Kekirishib, nos otishib,
Qorinini qashladilar.

Shu kuni Poyandaboy Abdullaxonni izzat-ikrom bilan ko'nglidagidan ham ortiq mehmon qildi. Tushdan keyin Abdullaxon Poyandaboyga qarab nima sababdan kelganligini aytib, Zeboni Yoziga so'rab shunday dedi:

Bo'ri kelsa shanak qiling daraga,
Ovdar itlar qarab hurar qoraga,
Oy Zeboni so'rab keldim Poyanda,
Yozi uchun tushib bugun oraga.

Poyandaboy, Yozini ham kam dema,
Qalinini bermaydi deb g'am yema,
Yozi uchun tushdim bugun oraga,
Kuyovingni nasib yotgan kal dema.

Xizimatingni qilgan ekan oyma-oy,
Jamlab ketsa xizmat haqi bo'lar toy,
Bo'y qizlarning zominiga qolmagin,
Ko'p gunohni ortib ketma, Poyanboy,

Xachir eshak nor tuyani tortmaydi,
Yo'lbars ko'rsa tulki zoti jo'rtmaydi,
Yozi uchun tushgan edim oraga,
Mayli desang Zebo mendan ortmaydi.

Ko'rgan tushim yaxshilikka jo'radim,
Dor tagida oy Zeboga qaradim.
Hurmatiga ozod qilib Yozini,
Saltanatga Zebojonni so'radim.

Aqili bor anglab olar so'zimni,
O'n yigitdan kam demasman o'zimni,
Har bir so'zim hazil bilma, Poyanda,
Yurakdagi dardni aytmoq lozimdi.

Zamin yashil bo'lar fasli bahorda,
Darding bo'lsa asal yegin nahorda,
Oy Zeboni so'rab keldim, Poyanda,
Bir qo'nishing bo'lsa qanday shaharda?

Erka qizlar odat qilar sholoqni,
Har bir qassob yangirtirar joloqni,
Boshqa xotinlarni, Poyan, o'yлама,
Zebo uchun beray mingta taloqni.

Qizning mehri yigitga qo'ldan o'tar.
Erning mehri xotinga beldan o'tar,
Har narsaning bir narsasi bo'lsinda,
Hamma zot teng bo'lmasa kuyib o'tar.

Poyandaboy Abdullaxonning bu gaplariga hayron qoldi. "O'ziga so'rayaptimi, Yoziga so'rayaptimi?,- deb o'yladi. Lekin obro'yini o'ylab hech narsa deyolmadi. Oxiri Abdullaxon qistay bergandan keyin Poyandaboy: "Qizning o'zi biladi", - deb qutulmoqchi bo'ldi. Bu gap Abdullaxonning ertali beri o'ylab o'tirgan xayolini qo'llab-quvvatladi. Darhol Abdullaxon: "Poyandaboy, qizni chaqiring, bir so'rab kuray, yuragidagi o'ylarini eshitay, armonlari bo'lsa o'zim haloskor bo'lib yordam beray. Uyalmasin, xalq otasidan uyalsa, dardini kim eshitadi",-deb temirni qizig'ida

bosdi. Hamma gapni anglab o'tirgan Zebo otasidan yana bu gaplarni eshitib "Abdullaxon bizning qancha noni-tuzimizni yeb, sarpolar kiyib, izzat-hurmatimizni ko'rib, eshak podshoning gapirgan gapiga qarang. Yozi uchun jonimni berayin, tikka-tikka so'zlab, taqdirimdagini ko'rayin, podsho meni yesa-esin. Eshakni qancha tarbiyalasang ham, u borib kulga ovnaydi. Bu ahmoq Yozi yorimni ko'z qilib, o'zining niyatini amalga oshirmoqchi ekan. Kel, buni bir kulga ovnatayin",-deb otasi bilan birga kelib, lekin uyga kirmay, qora uyning tashqarisi chiydan turib Abdullaxonga Zeboning javob berayotgan joyi.

To'ri otning peshonasi qashqadir,
Yo'rg'a otning bir qiligi boshqadir,
Abdullaxon, tinglang mening arzimni,
Tor zindonda Yozi yorim qaqshadi.

Qamchi tiymay tulpor otlar o'zadi,
Yaxshi bedov minganingdan sezadi,
Tilim bor deb so'zlayberma, sultonim,
Har bir so'zing yuragimni ezadi.

Sovchiman deb har maqomda terlamang,
Tulpor minib dasht-qo'tonga o'rlamang,
Sevganingiz oltin bo'lar, zar bo'lar,
Menga qarab qalbingizni xo'rlamang,

Yaxshi qizning bir qiligi hayoda,
Mehnat tushsa yigit yurar piyoda.
Kal Yozini yerga urmang, sultonim,
Uning muhabbati sizdan ziyoda.

Qiz bo'lsamda qaytolmayman izima,
Diqqat bilan quloq soling so'zima,
Taxtingizning tillolari, zarlari,
Shotmoqdan ham past ko'rinar ko'zima.

Maymanoqning keng havori chang emas,
Boyning qizi erka emas, ong emas,
Yozi yorim pastga urmang, sultonim,
Sizday beklar joltiriga teng emas.

Sizday shohga begonadir adolat,
Qahringizdan shaharingiz dodidod,
Oltin-zarga almashmayman Yozimni,
Yuragida bordir hali diyonat.

Yozi yorim kal sochlari o'silsin,
Majnuntolday yelkasiga osilsin,
Sevganimdan boshqa olsa tiliga,
Menga kelganlarning tili kesilsin.

Yozi uchun shohim tushmang oraga,
Yozim munosibdir taqir, daraga,
Qiz bolani sevolmaysiz, sultonim,
Sevgingizni almashmangiz poraga.

Alqissa, Abdullaxonning ko'p niyatlari puchga chiqib, shirin orzu-hayollari o'ziga dushman qaytib, kimdan xafa bo'lishini bilmay, dasturxonga duo qilmay, joyidan irg'ib turib, qabog'ini mushtday qilib uyib, xayr-xo'shni ham unutib, navkarlari bilan ot-otiga minib, kelgan tomoniga izza bo'lib qaytib ketdi.

Poyandaboyni esa g'am bosdi. "Qizi qurg'ur Abdullaxonni hurmat qilmadi. U endi menga dushman qaytadi. Har narsani bahona qilib, mendan oladigan o'nimatini ko'proq oladi yoki boshimga g'ovga soladi. Nima bo'lsa ham shundan olisroq ketayin, qishlog'imga yetayin",- deb, o'tning uchi qaytmasdan, kun o'nglamasdan ertasiga hamma cho'pon-cho'liqlarini jiyib, qish-qo'tonga ko'chib ketdi. Oy Zebo: "Otamda sira ko'nim yo'q ekanda. Yozim nima bo'ldi, endi nima qilaman", - deb yig'lab-yig'lab yelmoyaga minib, orqasiga qaray-qaray, Yozi yorini bir xudoga topshirib, yukka ergashib ketdi.

Ana endi gapni Abdullaxondan eshiting. Shu ketishda arkka borib, hech kimni qabul qilmay yer bo'vurlab yotdi. Yozi: "Nima bo'ldi ekan?", -deb, kechasi bilan endi meni chaqirar deb, shohning oldiga borolmadi. Ertalab podsho Yozini chaqirtirib: "Yoziboy, senga anig'ini aytay, Poyandaboy tiri tursa senga Zeboni ikki dunyoda ham bermaydi. Seni kal dedi, unda yo'q mol dedi. Zebo ham sendan bezganday, Senga boy qizini bermaydi, hatto menga ham bermadi.", - deb yubordi. Yozi Abdullaxonning gap ulomidan nima deytganini anglab yetdi va kulbasiga bir og'iz ham gapirmay, xafa bo'lib ketdi. "Sag'irga kun yo'q ekan, Podsho borsa ham, eshon borsa bu Poyandaboy Zeboni menga bermas ekan-da. Endi nima qilaman", -deb non ham yemay yotdi. Qabatidagi hamroyi Maxmud bobo hamma gapni Yozidan so'rab bildi. Uning ko'nglini ko'tardi va shunday dedi: "Yozi o'g'lim sen kelib-kelib shu Abdullaxondan

yordam kutdingmi? Men senga bir voqeani aytib beray. Abdullaxonning uch o'g'li bor. Farmon, Do'rman va O'rmon degan. Podsho bundan besh yil oldin: "Uch o'g'lim qanday voyaga yetibdi, shularni bir sinab ko'rayin", - deb aqlli kishiday bo'lib oldiga chaqirtirdi. "Endi o'g'illarim sizlar ham odam bo'ldilaringiz. Men ham qarib qolayapman. Taxtimni o'lganimda birovingiz olishlaringiz kerak. Shuning uchun sizlarga uch yil muhlat, uch viloyatimga borib, robot quringizlar, kimning roboti dilimga yoqsa, shunga taxtimni beraman", - deb, uchovini uch viloyatga jo'natib yubordi.

Oradan uch yil o'tdi. Abdullaxon besh-olti beklarga o'g'illarining ishlarini ko'z-ko'z qilmoqchi bo'lib, ularni ergashtirib viloyatlarga jo'nadi. Shularning orasida otlarga qarash uchun men ham bor edim. Shunda birinchi Farmon yashayotgan viloyatga bordik. Farmon shahzoda butun aysh-ishratga berilib, mayxo'rlik bilan kun o'tkazib, fuqarolarning qizlariga tolgo'oshovlik qilib, shahar o'rtasidan katta mayxona qurdiribdi. Abdullaxon hamma voqealarni eshitib o'g'li Farmondan: "O'g'lim roboting qani?", - deb so'raganda Farmon shahzoda mayxonani ko'rsatdi. Shoh beklarning oldida mulzam bo'lib, "Muxtasar", - deb o'tib ketdi. Ikkinchi o'g'li yashayotgan viloyatga bordik. Ko'zimizga hech qanday robot ko'rinmadi. Lekin hamma odamlar xursand edi. Qayerga borsak: "Keling, keling, mehmon bo'ling", - degan odamlarning soni yo'q. Podsho Do'rmon shahzodani chaqirib: "O'g'lim qurgan roboting qani?", - deb so'radi. Shunda Do'rmon shahzoda: "Ey padari buzrukvor, mening robotim elu xalq, men shularning ko'nglini ko'tardim, kambag'aliga yordam berdim, ko'plari bilan do'st tutindim. Ana shuning o'zi mening qanotlarim", - dedi.

Podsho tetiklanib "Mo'tabar", - deb o'tib ketdi. Uchinchi o'g'li O'rmon shahzoda Qashqa viloyatining Kattapoy o'rasida ekan. Bir kecha G'uzor to'rasining marhamatida mehmon bo'ldik. Ertasiga o'tlanib Tangiharam tumaniga borib, Kattapoyga o'rladik. Borsak, O'rmon shahzoda butun elu-xalqni, och-yalong'ochni, kambag'alning dod-voyiga qaramay urib-so'kib yuzini Kattapoyga qaratib robot qurib yotibdi. Zada bo'lgan xalq O'rmon shehzodaning zahar qamchisidan qo'rqib arang ishlayotgan ekan. Shunda podsho robotni yaqin borib kuzata boshladi. Tosh qalayotgan usta Abdullaxonga qarab, alam ustida, lekin tanimay: "Loy bergan loyini oladi, g'ish bergan g'ishini oladi, tosh bergan toshini oladi, O'rmon shahzodaga farmon bergan, elu-xalqni qaqshatgan Abdullaxon bu robotdan nimani oladi? Oxirtda Abdullaxon o'lganlarning ko'z yoshiga oqib o'ladi, nariroq turing, ustingizga loy sachraydi", - deb toshini qalayberdi. Podsho uyalganidan yer yorilmadi, yerga kirmadi. Shu payt O'rmon shahzoda: "Ota mening robotim sizga yoqdim", - deb so'raganda, Abdullaxon "Dardisar", - deb qaytadan otlandi va bu oq robot bo'lmabdi, oxirgi robot bo'libdi deb barcha xaloyiqqa javob berdi. Shunday Yoziyon, it bolasi it bo'lar ekan. Birgina

Do'rmon shahzoda bebit chiqdi. Qolganlari Abdullaxonning o'ziga o'xshab it chiqdi. Sen sag'ir shulardan marhamat kutib yuribsama? Agar Abdullaxon seni ozod qilgan bo'lsa, o'z kuningni o'zing ko'raber", - deb maslahat berdi chol.

Yozi qarasa tong otibdi. Bir pasldan keyin Abdullaxondan butunlay javob olib, Yozi: "Zebo yorim, qaydasan?", - deb Poyandaboyning yurtiga jo'nadi. Borib qarasa hech zot yo'q. Boy ko'chib ketgan. Yoziyning xayolidan har qanday fikrlar o'tdi. Lekin iloji nima ekanligini bilmadi. "Hech qo'risa Zebonning yurtini bir ko'ray", - deb Zebonning o'tovi tikilgan yerni ko'rib, bir oz xo'rsindi. O'tovning o'rtasi bir oz qazilib, yana o'yilganday. Oyog'i bilan bir turtib qarasa, Zebonning ro'moli chiqdi. Yana kovlayberdi bir xaltada talqon, 2 ta qaymoq patir chiqdi. "Ha, - dedi Yozi, - Zebo yorim menga belgi berib ketibdi-da", - deb bir oz tamaddi qilib, ko'chning izidan ketayotverdi boyni bir juvona va bir g'unajini shoshganidan esidan chiqib qolibdi. Buni ham oldiga solib haydab jo'nadi. Shunda Sho'rdaryoga yetib kelsa, daryo toshgan, haddidan oshgan, qirg'oqni soyga qo'shgan. Yozi kemachilarni topib, yordam beringlar deb, so'rab turgan joyi:

Bahor kelsa suv toshadi soylardan,
Jabr kelsa el ko'chadi joylardan,
Shu joylardan katta karvon ko'chdima,
Xabar bering Poyandaday boylardan.

Kal bo'lsamda nomusim bor, orim bor,
Odamzotda uyat bilan sharim bor,
Belgisini aytay sizga, akalar,
Yelmoyada Zebojonday yorim bor.

Zebom uchun tanda jonim sotayin,
Yordam bersang sevganimga yetayin,
Kemachilar hozirlagin kemangni,
Poyandaning ko'chlariga yetayin.

Shirin bo'lar ekan mehnatning noni,
Butun bo'lsin har yigitning iymoni,
Kemachilar, yordam bering o'zima,
Ketib qoldi kal Yoziyning sevgani.

Ushoq mollar aralamas g'arovga,
Esing bo'lsa ko'ngil berma bировga,

Ko'ngil berib ado bo'ldim, akalar,
O'tkazsangiz jonim beray garovga.

Sevganimning bahridan o'tolmayman,
Boshim olib uzoqqa ketolmayman,
Abdullaning saroyin tashlab keldim,
Oy Zeboni ko'rmasam yotolmayman.

“Qirq tanga olsa poraga qirqib gapiradi, yuz tanga olsa qozilar uzib gapiradi”, - deganlariday kemachilar ham Poyandaboydan Yozi uchun haq olgan edi. Shu sabab uni daryodan o'tkazmadilar. “Bo'lmasa sayoz kechuvni kursat”,-dedi Yozi. Kemachilar boy tayinlagandek unga eng chuqur joyni kursatdilar. Yozi ikki tanani haydab, Zeboning ro'molini bo'yniga boylab, talqonni qultiqqa joylab, kemachi ko'rsatgan guzarga yetganda sodiq va mehribon bulbul hozir bo'ldi va Yozini eng sayoz joyga boshladi. Hech narsa bo'lmaganday Yozi daryodan o'tib ketdi. Kemachilar o'zlarining ishlariga uyalib, “olsang pora yuzi qora” deganlariday yuzlari qora bo'lib qolabardi. Yozi yo'lda Zeboning sha'niga bir qo'shiq aytib ketayotir:

Oyday bo'lgan Zebomning jamoli bor,
Yigirmaga yetmagan kamoli bor,
Chuvoq betda soya qilib bir uxlashga,
Jannatdayin huzurli ro'moli bor.

Xudo qilgin yo'limni to'g'ri, ravn,
Boydan qoldi ikki tana menga tavon,
Oy Zeboning ishqida yonib kuyib,
Oxir bo'ldim tanasiga podavon.

Oh deganda harsang toshni yoraman,
Tirik yurgan bilan ichi poraman,
Poyondaboy oy Zeboni bermadi,
Ko'chib ketar izidan men boraman.

Tavakkal bosgan qadam yo'limmikan,
Yerda yotsam yostig'im qo'limmikan,
Qanday qilib Zebojondan ayrilay,
Sevganimdan ayrilsam o'limmikan.

Ko'zdan oqqan yoshima o'zim oqay,
Oy Zebomning yuziga kulib boqay,
Yolg'onchida ayrilmay sevganimdan,
Go'zalimning yo'liga jonim tikay.

Yozi ikki tanani haydab, Toshbuloqning ustidan kelib qoldi. Yetilgan yerning hidi gurpillab Yozining dimog'iga urabardi. Dehqonchilikdan xabari bor yigit emasma: “Bu yerga quruq yog'ochni tiqsang gullaydi, men ham Zebojonga atab gullar, handalaklar eksam qanday bo'lar ekan”, - deb xayolidan o'tkazdi, lekin urug'i yo'qligi hovrini bosdi. Shu payt odoqdan bir to'da bozorchilar o'tib ketaverdi. Yozi chopqillab yetib borib salom berdi va “Har urug'dan soting”, -deb iltimos qildi. Bozorchilar rosa berilib kuldilar. Yozi hayron bo'ldi. Shunda bir bozorchi: “Ey uka, palonchilarning oldi palagi tuydi, keyingisi gulladi. Sen qachon yerni tayyorlaysan, qachon urug'ni jibitib, yana qachon ekasan? Biz shunga kulayapmizda”, -dedi. Shunda Yozi: “Akalar, hamma narsa mehrda va parvarishda. Zebojonga atab eksam, sizlar qaytguncha albatta handalaklar yeguday bo'ladi”, -dedi. Boyagi bozorchi: “Sen Poyandaning qizi Zeboni aytayapsanma, sen kal Yozimisan, ma unda”, - deb har xil urug'lardan berib ketdi. Yozi hunarini ishga solib, zarangdan omoch, toldan bo'yinturiq qilib, ikki tanani ishga solib, kechki peshingacha yerni tayyorladi. Kechasi salqinda urug'larni Zebom uchun deb ekdi. Parvarish qilib yotabardi. Kunlar shamolday o'taverdi. Qirq kundan keyin bozorchilar ham iziga bozorlik qilib qaytabardi. Shunda Yozining palagining ustidan kelib, qarasa, xandalaklar pishib, orqasi to'rlab, kenjasi ham tanob tortib qolibdi. Urug' bergan bozorchi bir palakda qo'sh xandalakni ko'rib, uzmoqchi bo'ldi, lekin sekin tortib uzolmadi. Yozi kelib: “Ey bozorchi, aqling bormi? Bu xandalak Zebojonga atalgan. Qo'sh xandalagiga qo'sh xandalak ekdim. Buni faqat Zebojon uzishi mumkin. Sizlar esa boshqa tuynakdan olib, yo'ldan qolmangizlar”, - deb uyaltirdi. Bozorchilar uyalib ketayotganda: “Men, shuncha yil Zebojonning orqasidan bordim, ne savdolar boshimdan o'tmadi. Hatto itlar ham mening kunimni ko'rmadi. Axiri Abdullaning zindonidan chiqib, Zeboni yana izlab keldim va unga atab tol o'smaydigan joylarda palak ekdim. Endi Zeboga bozorchilardan bir xabar yuborayin qani, meni chini bilan sevsa, bu safar ham keladi, agar sevmasa kelmaydi, Zebo kelmasa nima qilaman orqasidan sanqib ergashib yurib, yana bir sinab ko'rayin”, - deb orqasidan Yoziqichqirib bir so'z aytdi.

Palak ekdim Toshbuloqning toshiga,
Ko'kartganman ko'zginamning yoshiga,
Zebojonga borib ayting, akalar,
Ko'chib kelsin palagining boshiga.

Maymanoqda turli-tuman ellar bor,
Osha ketsa egri-bugri yo'llar bor,
Zebojonga ayting kelsin qoshima,
Sevganimga qancha intiq gullar bor.

Sadaf munchoq yarashadi to'shiga,
Mayli qo'ysin tishxolini tishiga,
Xabar berib Zebo yorim kelmasa,
Poda qo'yay palagining loshiga.

Jumur botdi necha yillar boshima,
Zebo sanam sohib bo'ldi xushima,
Agar kelsa tortib olay bovrima,
Munchoqlari mayli botsin to'shima.

Oy Zeboga toza gullar saralab,
Ko'rib qolsam xandalakdan muralab,
Yorim kelsa ushlab olay qo'lidan,
Palagiga birga-birga oralab.

Ravshan qilsin osmondagi oylarni,
Yer yutmaydi Poyandaday boylarni,
Toshbuloqqa kelsin ayting Zeboga,
Minib ko'rsin chapcha yegan toylarni.

Poyandaboy hech qilmadi adolat,
O'tgan ishga mayli qilay salovat,
Palagini kelib ko'rsin , akalar,
Poyandadan o'tolmagan parizot.-

deb Yozi qolaberdi. "Ey borey", -deb boshidagi jumurini ham otib yubordi. Asl holiga qaytib, ekan gullarni kuydirib, bulutning qabog'ini uydirib, kechki palaklarni tuydirib, qattiq toshlarga mehr bilan qarasa, toshlarni iydirib, Zeboning yo'liga qarab yotavayerdi.

Ana endi bozorchilar qishloqlariga qaytib, yo'lda ko'rgan mo'jizalarni erinmay hammaga aytib tarqatdilar. Gap og'izdan-og'izga ko'chib, Poyandaboyning qishlog'iga ham yetib keldi. Zebo bu gapni eshitib, oldingi kasali qo'zib, non yemay

qoldi. Poyandaboy ham Robiya ham bu savdoning sirini tushunmadilar. Kechqurun dugonasi Zumrad kelib, voqeani Zebodan eshitib, Yoziining chin oshiq ekanligiga ishonib, Zeboga: "Yozi shuncha yo'ldan kelib, Toshbuloqqa yetib, sen uchun palak eksa-yu, sen kasalman deb yotib olsang bo'lmaydi. Kel, gapni biriktirib, otangga yolg'on gapirib, Yoziining palagini ko'rgani, o'zi bilan diydor qurgani Toshbuloqqa boraylik", -dedi. U ham jonlanib rozi bo'ldi. Zumrad Poyandaboyga borib: "Ey ota,Zebo yana kasal bo'libdi, buning ko'nglini ko'taraylik. Ertaga tog'-toshlarni sayohat qilish orzusi bor. Xo'p desangiz dugona qizlardan to'rtta-beshtasini olib, o'tlanib Zeboning yuragi chigalini yozib kelaylik", -dedi. Poyandaboy rozi bo'ldi. Qizlar shu kecha Zeboning uyida o'zlarini rosa bezadilar, qiyshiq joyini tuzadilar. Ertalab sholining orqasidan kurmak ham suv ichibdi deganlariday boshqa qizlar ham Zeboning orqasidan yuvosh, egarlangan otlarga minib, qiqirdashib, shaqirdashib, pari uchganday bo'lib, Toshbuloqqa o'tlanib jo'nadilar.

Zebo jo'nar cho'lni bo'ston etgani,
Toshbuloq toshini sayron etgani,
Yozi yorni izlab borar to'liqsib,
Oshig'ining bag'rini qon etgani.

Yozi kutar oy Zeboga bo'lib zor,
Hur qizlarni boshlab borar zulfakdor,
Erka yurak ot chopganday uradi,
Bir-biriga qattiq bo'lgan intizor.

Satta qizlar nozlanadi ot bilan,
Mergan ovlar o'bir-do'qqi bet bilan.
Pari ko'chdi, Toshbuloqning toshiga,
Ot tengsalar ustida xom et bilan.

Oy Zeboning chiroylari ochildi,
Atrofida har xil gullar sochildi,
Yozijonga yetayin der gulbadan,
Shobiridan kiyik, jayron qochildi.

Ot haydaydi Toshbuloqning toshiga,
Sochin tuyib oldi Zebo boshiga,
Ot minmagan edi satta sanamlar,
Mo'nchok terlar tomchiladi to'shiga.

Endi qizlar borabersin, gapni Yozidan eshiting. Jumurni taylagan Yozining rangiga rang qo'shilib, zumrad kokillari bir-biriga eshilib, katta toshning soyasida: "Zebo kelarmikan, holimni bilarmikan",-deb yotgan edi. Shunda gazaning bovridan gala otli yashinday yarqillab chiqdi, chang falakni tutdi. Yozi jiyron otdagi Zebo ekanini aniq bildi, Yashirinayin qani, bular nima ish qilar ekan, deb o'zini toshning panasiga oldi. Yetib kelgan qizlar chamanni ko'rib, ancha hayratlanib, gulzorni, palakpoyani tamosha qildilar. Qizlar charos boylab ochilgan gullarni tamosha etgani ot-otidan tushib, chopqilashib ketdilar. Zebo otdan tushmay, tevarak-atrofga alanglab Yozini izladi. Kela-kela Yozi ekan qo'sh handalakning ustidan chiqib qoldi. Otdan tushib palakni kuzata boshladi. Yozi bildirmay otni yetaklab, oyog'iga tushov ipni solib qo'ydi. Sekin kelib Zeboning orqasidan kuzatib turdi. Zebo ham shobirni sezganday bir oz sergak tortdi. Shu payt Yozi Zeboning qo'lidan ushlab aytishuvniboshlab yubordi.

Yozi:

Mehr bilan chaldim sevgi sozini,
Gul anglarmi bulbulning ovozini,
Betingizdan oling yetti pardani,
Shuncha kuydirdingiz yetar Yozini,

Zebo:

Chanqoqlikda chaldim Yozi sozini,
Bilmaysizmi qiz bolaning nozini,
Salom bermay nega qo'lim ushlaysiz,
Begim farqlang odam bilan tozini.

Yozi:

Girdob joyda suv aylanib oqadi,
Yorga boqsam, yorim gulga boqadi,
Salomimni eshitmasa sevgilim,
Noz qilishi naylay menga yoqadi,

Zebo qo'lini tortib olib, palak oralab qochadi,
Otga minsam otim beli toladi,
Otning joli menga navo chaladi,
Qo'lim ushlab entikasiz, Yozijon,
Er yigitlar mendan dog'da qoladi.
Yozi Zeboni quvlab:

Qoboq o'yib yomg'irni qor etasiz,
Go'zallikdan yo'qlarni bor etasiz,
Orqangizdan ergashaman, Zebojon,
Kal Yozini qo'llamay xor etasiz.

Zebo noz bilan:

Oqqina kiyik edim ovlamaysiz,
Cho'pon bo'lib tayoqni jovlamaysiz,
Izingizdan izlab keldim, Yozijon,
Qiz qochganda izidan quvlamaysiz.

Ikkovi palakni oralab chopdi, so'ngqo'l ushlab, tuynaklardan, handalaklardan uzib, bir-biriga marhamat qildi va yana bir-biriga bo'lgan mehrni, yuraklariga sig'dira olmay quvalashib aytishdi.

Yozi ochilib:

Nazar solsang bandi etar ko'zlaring,
Bir umirga xumor qilar so'zlaring,
Bir gapimni aytolmayman uyilib,
Aqling bo'lsa anglab olgin o'zlaring.

Zebo uyilib:

Toshbuloqqa ekan guling ochilar,
Atrofiga marjon-marjon sochilar,
Yigit bo'lsang ishora qib gapirgin,
Sen gapirsang bahri-dilim ochilar.

Yozi xursand:

O'ttizgacha sonda ko'rgin ko'sani,
Tetik odam qo'lga olmas hassani,
Bahri-diling gar ochilsa, Zebojon,
Oy yuzingdan jo'ra qilay bo'sani.

Zebo nozlanib:

Bo'sa desang yorginam men beholman,
Alpomishday savlatiga ko'p lolman,

Ola-ola oringiz qolmadi-ku,
Bulbuli yo'q ochilmagan gulzorman.

Yozi anglamay:
Toshbuloqqa ekan edim ko'p handalak,
Erka qizni chaqirtirdim bo'ldi halak,
Barakalla bulbulsiz bu gulzoringga,
Qo'ltig'ingga ekibsan qo'shhandalak.

Zebo chopib gulni oralab ketadi:
Boyboboning tanasini kim haydagan,
Belida belqarsi yo'q xas boylagan,
Qo'sh handalak orzumning irisqisi,
Moli bo'lmay Yoziyon qiz saylagan.

Shunda Yozi yetib borib, Zeboga gul dastalaydi:
Qo'lingizdan ushlasam tolmaysizmi,
Dardim aysam hazilga burmaysizmi,
Tanda jonim berayin mol o'rniga,
Yuzingizdan bir o'psam urmaysizmi?

Zebo:
Toshbuloqning toshiga dirak kerak,
Qizlarni ushlashga ne so'roq kerak,
Yigitman deb lof urasiz, yo'lbarsim,
Yor bilan o'ynamoqqa yurak kerak.

Yozi:
Qizgina so'zing buzildi, soz qil,
Kal Yozini kuydirib noz qil,
Yurak kuyib, tenam muzlab boradi,
Kel bovrime, sovug'imni yoz qil.

Zebo:
Tilning yo'qdir foydasi so'z bo'lmasa,
Ovqat tahamga enmas tuz bo'lmasa,
Yerga urmang sevganim qizaloqni,
Yozi qanday yashaydi qiz bo'lmasa.

Yana quvlashib bu safar Yozi yetib olib, Zeboni mahkam quchoqladi, yetti pardani kutarib, lovillab yonib turgan qizil yonoqdan bo'sa oldi, Zebo ham: "Yarimi naq bo'lsin", - deb Yozining yuzidan arang bir bo'sa oldi. Shunda ikkovi katta atir gulning yonboshiga o'tirdilar. Zebo Yozining tizzasiga bosh quydi. Yozi Zeboning zeboligiga qarab bir qo'shiq aytdi.

Qiz deganing misli hurday bo'lmasa,
Oq tishlari sadaf durday bo'lmasa,
Qizga bergan qalinginang kuyadi,
Qoshi, ko'zi bari birday bo'lmasa.

Qiz deganing ochilgan gul bo'lmasa,
Taraganda sochi sunbul bo'lmasa,
Qizga bergan qalinginang kuyadi,
Yorni ko'rib tili bulbul bo'lmasa,

Siynalari tarang mushtday bo'lmasa,
Badanlari ohu go'shtday bo'lmasa,
Qizga bergan qalinginang kuyadi,
Yurish-turishlari qushday bo'lmasa.

Qiz deganning qizil guli bo'lmasa,
G'iybat-vo'shaklarga xoli bo'lmasa,
Qizga bergan qalinginang kuyadi,
O'ng betida dona xoli bo'lmasa.

Shunda ikkovi gulzorlarni, palakpoyalarni va Toshbuloqning past-balandlarini aylandi. Aylanib-aylanib qizlarning ustidan kelib qoldi. Zumrad zehn bilan qarasa, Zebo butunlay begona yigit bilan yuribdi, qizlar qimtindi. Barcha qizlar Zeboning bu ishiga "orsiz" deb baholamoqchi bo'lib og'iz juftlaganlarida, Zebo qizlarga qarab: "Zumradjon Yozi pochchangni tanimadingmi, boshidagi jumurini tashlabdi. hayron bo'lmanglar", - dedi. Hamma qizlar Yozining husniga mahliyo bo'ldilar. "Yoziga ko'z tegmasin", -deb Zebo ham yuzidan yetti pardani ko'tarib yubordi. Qizlar Zeboning go'zalligiga hayron qoldilar va: "Ikkoviga ham xudo husndan beribdi, tag'in baxt ham bersin", - deb ikkovini oraga olib o'yin qurdilar. Kechga yaqin qizlar qaytmoq uchun otlarni hozirladilar. Yozi Zeboni ko'zi qiymay, bir oz bo'lsa ham tursin deb, otining bir uzangisini yashirdi. Uni topib berib, qamchisini yashirdi, qamchini ham topib berib,

Zeboning bir qo'lidagi gavhar uzugini olib qo'ydi. Zebo yolg'ondan arazlab yig'ladi. Qizlar o'rtaga tushib, uzukni ham olib berdi, Shunda qizlar jo'nadi. Yozi Zeboga, Zebo Yozi qo'shiq aytib xayrlashdilar.

Yozi.

Toshbuloqning kakligi xil boyladi,
Oy Zeboga qarab toshlar til boyladi,
Sanam qizlar qoshida tayyor bo'lib,
Bizning go'zal ketishga bel boyladi.

Zebo.

Toshbuloqning tog'ida qori bordur,
Qiz bo'lsa ham Zeboning ori bordur,
Men ketmasam qo'ymaydi Yozi to'ram,
Oy yuzimning, qizlarga, sho'ri bordur.

Hamma qizlar.

Zebo sanam qizlar ichra bo'y bo'libdi,
Yozi to'ra ko'p yasharib toy bo'libdi,
Toshbuloqning toshiga keling, qizlar,
Ikkoviga xo'p yarashgan joy bo'libdi.

Yozi:

Toshbuloqning soyida bir to'p chinor,
Tenasiga osilsam shoxi sinar,
Shundan kelmay ketsangiz, jonim Zebo,
Bog'ingizga qarg'a bilan quzg'un qo'nar.

Zebo.

O'n beshida oylar ham to'lgan bo'lar,
Gulga bulbul sayramasa so'lgan bo'lar,
Har narsani hayolga olmang, to'ram,
Zebo tegsa boshqaga o'lgan bo'lar.

Hamma qizlar.

Gar G'uzorga borsangiz har kunbozor,
Qarshi bilan Kitobda qirq besh guzar,

Zebo sizga qaramay ketib qolsa,
Payg'ambaru farishta bundan bezar.

Yozi.

Zebojon, kelmay ketmagil qoshima,
Shuncha savdo solding yetar boshima,
Xudoyim ikkimizni qo'shsa agar,
Bulut bo'lib joylashay oq to'shinga.

Zebo.

Sochingizni taray bo'lib taroq,
Agar tushsa qo'lingizga qilmang so'roq,
Kechalari kelsangiz Zeboni deb,
Yuragimning yog'idan yoqay chiroq.

Hamma qizlar.

Husningizga Yozi, Zebo quvonamiz,
Baxtingizni bersa xudo gul yonamiz,
Poyandaboy qilar bo'lsa gar qarshilik,
Hammamiz ham sizlar kabi devonamiz.

Alqissa qizlar xo'shlab, otlarga qamchi bosib, kelgan tomonlariga ketdi, uyuyiga yetdi. Robiya Zeboning yuziga razm solsa, ancha oydinlashgan, ruhi tetik, ancha yengil, otdan tushib onasi bilan ko'rishdi. Poyandaboy ham juda xursand. Kechqurun Zumradning dugonasi Oyto'ti hamma gapni Poyandaboyga yetkazdi. Boyning ichidan zil ketdi. Ertalab baxtiga yana bir boydan Zeboga sovchi keldi. Poyandaboy: "Kaldan qutilmadim qutilmadimda. Qizimniham yolg'iz deb ko'ngliga qaraganim shuncha yetar. Elu xalqning, hatto podshoning og'ziga tushganim ham meni kuydirdi. Endi sabrim chidamaydi. Qizimning qo'lidan kelsa, endi meni tosh qilsin", -deb sovchilarga rozilik bildirdi. Ertasiga: "Ham non sindirish, ham joloq qizartar, ham tushirib ketish to'yini haydab kel", -deb javob berdi.

Ertasiga gurillagan to'y boshlandi. Karnay-surnaylar tilga kirdi. Ikki boyning oldida kelin to'y nima degan gap. Och ham to'ydi, kambag'al ham sarpo kiydi. Zeboning shuncha qarshiligiga qaramay, to'y juda avjiga chiqdi. Nikoh qiyar mulla olib kelindi. Kuyov to'ralar ham intiqbo'lib, kutib yotavverdi. Katta chashkada Poyandaboyning qishlog'ining kengish xavoriga oltita taka ko'pkariga chiqarilib, katta ko'pkari ham boshlanib ketdi, Bedov otlar kishnashdi, arg'umoqlar tepishdi,

chavandozlarning bilagi, yelkasi shishdi. Alqisa o'yin avjiga chiqdi. Mis baytallar ayg'ir otlarning izdan kishnayberdi. Ayg'ir otlar devlar yanglig' osmonni to'ldirib kishnay berdi. Ba'zi ayg'iri kattiq otlarni qontarib, pana joylarga qoqib tashladilar. Chavandozlarning jandasi jolpillab, oyog'idagi no'g'ay etiklari torpillab, otdan-otga ovushib ko'pkariga taylayotir. Otlarning kishnashi, bir-biriga urilishi, uzangilarning shaqirdashi, chavandozlarning baqiriq-chaqiriqlari, taka taylanib, otlarning taka ustiga do'nishlari, qo'raning o'rtasidan issiq suv qo'yilganday bug' va chang ko'tarilishi qiziqarli ko'rinmoqda edi. Katta ko'pkarida Kirshaklik Panji chavandoz zotning yarimiga egalik qilib, barcha chavandozlarga bosimlik qilmoqda.

Panji haydar otini,
Qarang siyosatini,
Devlarni lol qiladi,
Maqtasang g'ayratini.

Qo'ralarni oralab,
Ot tuyog'in yaralab,
Katta zotni ayirar,
Yaxshisidan saralab.

Hay-haylashib nechalar,
Toy minishgan bachalar,
Taka desa taylaydi,
Janda kiygan qanchalar.

Ot boradi pishirib,
Bir-birini qichqirib,
Chavandozlar takani,
Qo'ymay tortar ishqirib.

Chang osmonga o'rladi,
Oq otlarni to'rladi,
Otni boqqan sayislar,
Chavandozni zo'rladi.

Har urug'ning zo'rlarin,
Qo'llab eshon-pirlari,

Sho'ng'ib taylar qo'raga,
Elning aydahlari.

Ot chopar dasta-dasta,
Qamchilar chaparasta,
Zo'rlari zot oladi,
Ko'zni ochmay bir pastda.

Bekavuli baqirar,
Xo'rjinchini chaqirar,
Bir-biridan tulporlar,
Qo'sh oyoqlab hayqirar.

Maymanoq ham ko'p ovul,
O'yinda bo'lar dovul,
Gohida "Halol" deydi,
Ot choptirib bekovul.

Har gazada qo'shxona,
Qo'shga sayis parvona,
Goh sovutib otlarni,
Yana haydar mardona.

Nechov beti tilinib,
Qancha homchi bilinib,
Chavandozlar ot haydar,
Or-nomusga bo'linib.

Sur dov kelar gurillab,
Toychi qochar chirillab,
Necha cholning sallasi,
Tushib qolar girillab.

Ot jilovin qayirib,
Chetkir kelsa uyirib,
Xursand bo'lar kelganlar,
Qo'zi, uloq ayirib.

Endi otlar shaylandi,
Bellar mahkam boylandi,
Ayni chashgoh vaqtida,
To'y egasi taylandi.

Ikki ko'zi besh uloq,
Uchta tana bir bo'lak,
Bosh zotiga tir tuya,
Chavandozlar, bo'lhalak.

Deb taylaydi zotini,
Qo'shib bitta otini,
Qichqiradi bakovul.
Qopday qilib urtini.

Panji mindi Samanni,
Tashlab boshqa yomonni,
Qo'raga kirib bordi,
Bir tarqatib tumanni.

Takani tovib oldi,
Egarga sovib oldi,
Hay-haylab jo'nab ketdi,
Ayirib quvib oldi.

Alqissa to'y egasini kimsan kirshaklik Panji chopog'on ayirdi deb shov-shuv bo'ldi. To'y egasining zotiga sheriklar ko'paydi. "Men otingni qayirdim", "Men julovidan ushladim", "Otinga qamchi urdim", "Yerdan ko'targaningda men ham ko'tarishdim", - deb Panji chopog'onni o'rtaga oldilar. Panji ham bari bilan ozmi-ko'pmi sobiqa qilibtinchita berdi. Yana qaytadan ko'pkariga taqa taylayvyerdi. Xullas, shunday qilibbu o'yin qizigandan qizib ketaverdi.

Ana endi gapni Yozidan eshiting. Qizlarga qo'shib Zeboni jo'natib, kayfi choqbo'lib, gullarni kechgacha parvarish qildi. Shu kecha yotib, erta bilan palaklarni oralab yursa, Poyandaboyning bahorgi yurtida ko'rgan va Yoziga yo'l ko'rsatib maslahat bergan bobosi kelayapti. O'ng qo'lida o'zining bulbuli sayrayapti. Shunda Yozi chopib borib, boboga salom berdi. Salom-alikdan keyin bobo: "Yozijon yur, Poyandaboynikida bugun katta to'y bo'layapti", - dedi. Yozi: "Bobojon qanday to'y,

yoki boy payg'ambar yoshi berayaptima? Kechadan beri o'ng ko'zim va chap yelkam uchayotgan edi. Yaxshilikka bo'lsin", - dedi.

-Shunda bobo: "Hali xabaring yo'qma. Poyandaboy Zeboni senga berib, elga osh-non berayapti, yur ertaroq boraylik", - deb Yozini olib, Poyandaboyning qishlog'iga jo'nadi, Bulbul esa osmoni-falakka ko'tarildi.

Ana endi gapni Zebodan eshiting. Qizlar Zeboni kiyintiraylik deb, o'rim sochini tarqatmoqchi bo'lib, issiq joyi, uyga boshladi.

Qizlar ko'nglin xushlashib,
Oy Zeboni ushlab,
Bo'lak uyga boshlashib,
Ro'molini tishlashib.

Zebo esa yig'laydi,
Nozik qalbin dog'laydi,
Yozi kalga qayg'urib,
Bog'in mahkam bog'laydi.

Qizlar esa qaytmadi,
To'xtang deb ham aytmadi,
Sovuq suvni ilitib,
Issiqni ko'paytmadi.

Tinglab tilaklarini,
Ushlab bilaklarini,
Oy Zeboni yig'latib,
Yechdi ko'ylaklarini,

Qizlaroyday to'ldilar,
Qiqirdashib kuldilar,
Oy Zeboni yig'latib,
Tog'oraga soldilar.

Aziz qilib jonini,
Lorsillatib sonini,
Suvga pishib sanamlar,
Gulday qildi tanini.

Sochin yuvib taradi,
Gul sochiqqa o'radi,
Oy Zeboning jamoli,
Kunday to'lib boradi.

Aldab qoboq, uydirdi,
Aziz joyin suydirdi,
Oq badanga avaylab,
Ichki ko'ylak kiydirdi.

Qizlar qizni shayladi,
Sochin gul qib joyladi,
Lozimani kiydirib,
Bovin mahkam boyladi.

Bo'g'jomani ochdilar,
Bor ko'ylakni sochdilar.
Xon atlasni tanlashib,
Zebojonni quchdilar.

Oy Zeboga boqdilar,
Marjon sirg'a taqdilar,
Vaskachani kiydirib,
Belin mahkam siqdilar.

Kam-ko'stini bitkazdi,
Qizni gulga yetkazdi,
Hapamatni bo'yniga,
Taylab tuyma o'tkazdi.

Yelkasiga qoqdilar,
Nima kam deb boqdilar,
Past deyishib ko'krakni,
Qo'shib paxta tiqdilar,

O'tib ketar bu choqlar,
Kuyib o'tadi toqlar,

Bir shaharga teng bo'lgan,
O'tkazildi munchoqlar.

Yor-yor qo'shiq kuylandi,
Zeboyni aylandi,
Bilaguzik oltindan,
Oq bilakka taylandi.

Kam joyini o'stirdi,
Uzun joyni kestirdi,
Vaskachaning ustidan,
Oq ko'ylakni bostirdi.

Sochin yerga tiydirdi,
Turmayman deb kuydirdi,
Zumrad sochning ustidan,
Qasobani kiydirdi.

Ro'mol tushdi hilpillab,
Har bir uchi jimillab,
Qirmiz jelak kiyganda,
Jengi qoldi qimillab.

Yig'ishtirib uyatni,
Kuylab orzu niyatni,
Olib kelib tutatdi,
Qarang hazasumatni.

Kam joyini qo'ymadi,
Qizlar qoboq uymadi.
Zebo bo'ldi kelinchak,
Uzun sochni tuymadi.

Tur deyishib tuzuklar,
Ichi kuyib buzuqlar,
Oy Zeboga yarashdi,
Nuqra marjon uzuklar.

Shu tarzda, qizlar oy Zeboni gulday qilib kiyintirdilar. Oy Zebo ham dunyoning qimmatiga teng bo'lgan kelinchak bo'ldi. Lekin xayoldan Yozi bir qadam ham nari ketmadi. "Endi nima qilsam ekan, zahar ichib o'lsammi, yo bo'lmasa o'zimga pichoq ursammi, yoki bo'lmasa eshikka otilib chiqib, dunyodan kechib, Yoziyonimni izlab ketsammi?";-deb turgan paytda uyning darchasiga kelib o'zlarining bulbuli qo'ndi va to'xtovsiz, mungli sayray boshladi. Zebo buni tushunib, qizlarni silkib tashlab, tunovi kiygan kiyimlarini kelin libosining ustidan kiyib, sochini boshiga jiyib, bulbulni suyib: "Kel, endi o'lsam, Yoziyning yo'lida o'layin", - deb tashqariga chiqdi. Hamma ko'pkarida, qishloqda faqat xotin-qizlar qolgan. Zebo bora solib egarlovli turgan To'ri qashqani minib, bulbuluchgan tomonga jo'nay berdi. Onasi Robiya: "Bolam senga yo'l bo'lsin",-deganda, Zebo: "Onajon bergan oq sutingga rozi bo'l, men kuyoving bilan bir daqiqa ham yashay olmayman. Agar meni desang xafa bo'lma, hozir ko'pkariga borib kuyoving bilan uloq tortishaman",- deb otga qamchi bosdi. Ko'pkariga Yozi keldimikan, deb Zebo otlanib, ko'pkarini aylanib hech kimga bildirmay yura berdi.

Yozi Poyandaboy ko'pkarisining ustidan kelib qoldi. Gap nimadaligini sezgan Yozi qiz-juvonlar ichidan Zeboni qaray boshladi. Qabotida na bulbul bor, na bobosi bor. Ketib qolibdi. Tevarakka alanglab, Zeboni qarayotgan edi, chekkada bir otliqning sarson bo'lib yurganini ko'rdi va shu tomonga yurdi. Qarasa Zebo otlanib yuribdi. Kimning kim bilan ishi bor. Hamma ko'pkarida uloq bilan ovvora. Ikkovi imlashib odamlardan panaga o'tdilar. Hamma gapni eshitgan YOzi Zeboga qarab ko'nglingda qanday gaping bor deganda, Zebo: "Siz mardona, avval gapni siz boshlang. Erkak ulug' bo'ladi, xotinlar uchun er yarim pir hisoblanadi",- dedi dadillik bilan. "Agar meni desang yur endi ketaylik bu joylardan. Otang bari bir seni menga bermaydi. Otni ham tashla. Otang Yozi mening qizimdan ko'ra mol-dunyomga oshiq edi, demasin. Otni boylayin, qamchisini qoshiga taylayin",- deb, aytganini qilib, Zeboning qo'lidan ushlab, Xo'jamarmar tog'iga qarab qochib jo'nadi. Yuraklarida bir-biriga bo'lgan muhabbat darmonlariga darmon qo'shdi. Charchashni bilmay Xo'jamarmar tog'iga yetdi.

Zeboning izidan ko'pkariga chopib kelgan Robiya erini topib: "Bolamdan ayirilib qoldim", - deb so'ylayotgan joyi.

Mergan yurar tov betida betlanib,
Sigir turar emchaklari sutlanib,
Men yig'layman yolg'izimdan ayrildim,
Zebo chiqdi hozir uydan otlanib.

Chilla kelsa tog'lar boshi bo'ktar qor,
G'arib odam dod deb yig'lar zoru-zor,

Yolg'iz qizim naylay mendan ayirding,
O'lginimcha men bo'laman intizor.

Ota bo'lib otga qamchi ursangiz,
Kuyov bilan tog'lar osha yursangiz,
Yolg'izimdan qolmayinda armonda,
Ikkovlashib qizim topib bersangiz.

Qudalarning tashlagani zarmidi,
Qaliniga sakkiz tuya normidi,
Qayga borarini naylay aytmadi,
Ko'pkarida Yozi kal ham bormidi.

Tez-tez bo'ling o'tirmasdan mung'ayib,
Zebo ketsa vatan qolar besoyib,
El ichida yurgilim qolmadi,
Xudoyimning o'zi faqat beayib.

Kecha demay, kunduz demay chopinglar,
Oy Zeboni kechiktirmay topinglar,
Ushlab olib kal Yozi, kuyovjon,
Ayamayin to'g'ri kelsa chopinglar.

Poyandaning ham, qudalarning ham rangida qon qolmadi, kim ko'ringandan so'rab-surishtira boshladi. Ko'rdim ham yo'q, bildim ham yo'q. Shunda bir keksa kishi: "Bundan bir pasil oldin bir go'zal yigit Toshbuloq tomondan oshib keldi. Ko'pkarida yurgan yosh yigit bilan topishdi. Birozdan keyin Jarko'chgandan normon oshdi. Lekin hali qaytgan yo'q. Mening bilganim shul",- dedi. Hamma chopqilab Jarko'chganning sirtiga chopib borsa, To'ri qashqa arqonli turibdi. Egariga qamchisi ham ilingan. Poyandaboy otni darhol tanidi va voqeani tushundi. Hamma chor tarafga qarab ketdi. Poyandaboy qudalardan kuchlirog'ini va kuyovni jo'ralari bilan olib, hammasiga har xil tayoq berib, Xo'jamarmar tog'iga jo'nadi. Alqisa Poyandaboy Xo'jamarmar tog'iga yetib, yigitlarga buyurayotgan joyi.

Bu tog'larning daralari salqin joy,
Suruv-suruv qo'y haydayber poyma-poy,
Tirik kuyov yorin kalga berama,
Zebo uchun sotgin joningni, kuyov.

Kal Yozini ushlab olsang mayda qil,
Qo'lin tovda, kallaxumin soyda qil,
Men ham ko'rsam tandan julay boshini.
Keyin hunaringni, kuyov, to'yda qil.

Ushlab olib ayamanglar Yozini,
Qoziq bilan o'yib onglar ko'zini,
Qochoqlarga shunday bo'lsin ibirat,
Harsang toshga mahkam qiling yuzini.

Tenasini uloq qilib chopinglar,
Yelkasiga achchiq-achchiq tepinglar,
Uchasiga qamchi bilan savalab,
Yorig'iga nordon tuzdan sepinglar.

Kuyov bo'lsang quloq solgin so'zima,
Ikki dunyo ko'rinmaydi ko'zima,
Nima qilsang qilabergin Yozini,
Bir misqol ham teginmanglar qizima.

Alqissa kuyovlar har bir zovlarni, shiramlarni va qatlarni birinma-birin qaray boshladi. Poyandaboy ham qo'lida qamchisi bilan ot yuradigan joylardan yurib, izlay-izlay ketaverdi. Yozi bilan Zebo shu qochishda qochib, Xo'jamarmar tog'iga yetib kelib, bir g'orga duch bo'ldi. Lekin chiqib ketish joyini hech topolmadi. Shu payt haligi bobosi va sayroqi bulbul hozir bo'ldi. Shunda bulbul bir shaylanib Zebodan ham o'n chandon ortiq dilbar qizga aylandi. Shunda haligi qiz Yozi bilan Zeboga qarab: "Chin sevgi va chin muhabbatni odamlarga singdira olmadim. Sizlarni shuncha sarson qilgan ham men edim. Endi meni kechiringlar", -deb bir qo'shiq aytdi.

Farishta-yu malikalar jam bo'ldi,
Quloq solgin, Yozi bilan Zebojon,
Ishni boshlab ahvolganam tang bo'ldi,
Tinglab eshit, Yozi bilan Zebojon.

Tushlaringda bir-biringni suydirdim,
Yozijonga gul qalpog'ing kiydirdim.
Oy Zeboning sochin yerga tiydirdim,
Zehningni sol, Yozi bilan Zebojon.

Chin sevgida Yozi qurding imorat,
Zebo sendan qizlar olsin ibirat,
Hayot ekan chalkashlikdan iborat,
Mangu qolding, Yozi bilan Zebojon.

Zebo, sening ruhing otay qizlarga,
Yozi, sening mehring otay ko'zlarga,
Necha asr qo'shiq bo'lsin izlaring,
Qo'shiq bo'lding, Yozi bilan Zebojon.

Gullar o'sib sizlar kabi sochilsin.
Yaproqlari, Yozijon, deb ochilsin,
Har bir guli Zebo bo'lib osilsin,
Gul bo'ldinglar, Yozi bilan Zebojon.

Sevganlarning yuragida bo'linglar,
Baxshilarning ko'kragida bo'linglar,
So'zlaganda tilagida bo'linglar,
Doston bo'lg'in, Yozi bilan Zebojon.

Sizlar bilan doim bo'ldim barobar,
Endi ketay tog'u-toshga darbadar,
Sizlar uchun duo: Oллоhu akbar,
Boqiy bo'nglar, Yozi bilan Zebojon,

Shunday deb haligi qush qiz Yozi bilan Zeboni bag'riga bosdi. Ikkovini ham mehr bilan peshonasini siladi, balki qalbidan yig'ladi. Ikkovining yuzidan o'pib, yerga yotib bulbulga aylandi. Keyin shunday chinqirib sayradiki, hatto toshlar ham, archalar ham suv bo'lib eridi. Bulbul yana bularni bir marta aylanib osmonga ko'tarildi va ko'zga ko'rinmay g'oyib buldi. Shu payt betlardan: "Bormi, topdilaringmi?", -degan tovushlar kela boshladi. Ulardan berida Poyandaboy ot bilan g'orning ustidan kelib qoldi. Qarasa uch kishi: birovi keksa chol, birovi Zebo va unisi Yozi. Poyandaboy Yozini bu ahvolda ko'rmagan edi. Qiyos qildi qizi Zebodan Yozi o'n barobar ortiq go'zal. Nima deyarini bilmay, tilini tishlab, hangu-mang bo'lib, ikkoviga tiklab qotib qoldi. Shu payt to'satdan kuchli chinqiriq eshitildi va Xo'jamarmar tog'ini zulmat qopladi.

Karvon yursa Xo'jamarmar yo'l endi,
Harsang toshlar bo'shab ketib tilindi,
Yolg'onchida kun ko'rmadi ikki yosh,
Poyandaning ahmoqligi bilindi.

Zebo uchun Yozi shunqor zorladi,
Muhabbatdan so'm yuragi porladi,
Yolg'onchida kun bermaydi Poyan deb,
Sahobalar chin dunyoga chorladi.

Yig'lay-yig'lay xumor ko'zlar ko'r bo'ldi,
Yolg'onchida peshonalar sho'r bo'ldi,
Malaykalar quchog'iga olganda,
Yozi Zebo kun tiymagan hur bo'ldi.

Sevganlarga bironta jon kuymadi,
Sarson ular bir-biriga to'ymadi,
Yomon bilan ahmoq sig'ib dunyoga,
Sevishganlar bu dunyoga siymadi.

Kim ishonar yolg'onchining sha'niga,
Yozi sho'rni bo'yar sevgi joniga,
Ikkovini nur qildida xudoyim,
Sochaberdi sevishganlar qoniga.

Nur qib sochib keng olamni to'ldirdi,
Gul o'stirib bulbullarni kuldirdi,
Yolg'onchida Yozi bilan Zabodan,
Sadoqatni, e'tiqodni qoldirdi,

Bunday nurga qora gullar g'ubordi,
Suv ilonlar suvdan chiqib chibordi,
Ishqni olib Yozi bilan Zebodan,
Yigit-qizning yuragiga yubordi.

Yomon qursin yo'ldoshini allaydi,
Dona odam savob tovib gullaydi,

Xudoyimdan quvvat tilab ikki yosh,
Yolg'onchida sevganlarni qo'llaydi.

Ayg'ir otlar o'rli-qirli chopilar,
Sernav kelsa qayroq toshlar tepilar,
Suluv qizlar sevgisidan Zebojon,
Yigit sevsa undan Yozi topilar.

Ot boylansa sovimoqa urinar,
Shapoq otlar nur tiyganda surinar,
Yozi bilan oy Zeboni qarasang,
Sevishganlar yuragida ko'rinar.

Bir daqiqadan keyin olam yana munavvar bo'ldi. Poyondaboy ko'zini ochib qarasa, g'orda hech kim yo'q. Faqat boyagi chol Poyondaboyning qoshidan qo'shiq aytib o'tib ketaverdi.

Ikki yaxshi qo'shilsa,
Farzand qolar zot qolar.
Ikki yomon qo'shilsa,
Irillagan it qolar.

Yomon bo'lsa xotining,
Kiyimingda pit qolar.
Yalqov bo'lsa olganing,
Kadi-kadi sut qolar.

Yomon kelsa bahoring,
Soylar to'lib put qolar.
Pismiq bo'lsa hamsoya,
Yuragida xit qolar.

Chaqqon bo'lsa cho'ponlar,
Oriq qo'yda et qolar.
Ikki g'anim urushsa,
Bir-biriga zit qolar.

Qushlar uchsa qiyodan,
Uchgan joyda pat qolar.
Lochin qushlar ketadi,
Qo'zg'almasdan qat qolar.

Yozi bilan Zebodan,
Ming asrlab ot qolar.
Poyandaday boylardan,
O'lgunicha dod qolar...

Poyandaboy yugurib: "To'xtang bobo, Zebo bilan Yozi qani?", - desa, chol allaqachon g'oyib bo'libdi. Poyandaboy o'zining gumroh insonligini, farosatining yo'qligini, yolg'iz qizi va bir kimsaning farzandiga shuncha jabr qilganligini anglab, Abdullaning nayrangiga uchganligini, sevgi-muhabbatni paymon qilganligini bilib, dunyo tamom bo'lgunicha yomon otliqqa chiqqanligini anglab, peshonasini toshlarga urdi. Ikki yoshning sevgisidan mol-dunyoni ustun qo'yib, adashganini bilib, soqollarini yuldi, bag'rini zardob bilan tildi. G'orga yetib borib, ikki yoshning bosgan joylarini ko'ziga surtdi. Boshidagi sallani bir tomonga, beldagi hamiyonni bir tomonga otdi. G'orning og'zini poylab bir hafta yotdi. Yozi va Zeboni zoriqib kutdi. Oqibat kelmagandan keyin oxirgi pushaymon, o'zinga dushman, deb qo'liga zarang tayoqni olib, boshi oqqan tomonga ketdi. Balki jonini tog'u-toshlar ichida sotdi.

Shu bilan sevgi dostoni ham tamom bo'libdi. Necha sevishganlar ketib, necha sevishganlar kelibdi. Lekin chin sevishganlarga "Yozi bilan Zebo" dostoni orqali yigitlarning yuragiga Yozi mehri, qizlarning yuragiga Zeboning sadoqati bilan madat solibdi, Qahhor baxshiyam dostoniga shunday xulosa qilibdi.

Qodir baxshi, do'stlar, otam-ustozim,
Yonboshida charxlangandir ovozim.
Ham padarim, ham rahnoma elima,
Qolgan ishlariga chorlaydi sozim.

"Yozi-Zebo" dostonin ham kuylardi,
Sevishganlar taqdirini o'ylardi.
El ichida kuylab kecha, saharlar,
Eldan-elga ma'no qo'shib joylardi.

Bu dostonni aytib elni shoshirdi,
Sevishganlar qismatidan jo'sh urdi.

O'zbek elda Yozi bilan Zeboning,
Qadrini, qiymatini oshirdi.

Qarang, endi ustozimning ishiga,
Yozi-Zebo kelaverib hushiga.
Chala qoldik, to'ldiring deb, Yoziyon,
Yig'lab kirgan ekan otam tushiga.

Ikki yoshning oh-vohini g'amladn,
Ustozidan eishtganin jamladi.
"Yozi-Zyebo" dostonini aytarkan,
Rozi bo'larmikan deb ko'z namladn.

Abdiolnm, yozaylnk deb qo'ymadn.
Qancha aytsa eli tinglab to'ymadi,
Goho-goho sahar turib aytardi,
Oy Zeboning ko'z nuriga kuymadn.

Charchaganda goh do'mbira chalardn,
Shodon bo'lsa, uni kuyga solardi
Takdirimiz, attang, nma bo'lar, deb,
Tushlarnda Yozi xabar olardi.

Dono odam elda bo'lar mo'ttabar,
Axmoqlarning shon-shuhrati muxtasar.
Yozi bilan Zebo kuylar berilib,
Baxshisiga hech kim qilmas e'tibor.

Aytabersam qora kunlar o'tgandir,
Ikki oshiq ustozga jon sotgandir,
Qadringiz bilmas hech kim, baxshim, deb,
Ikkalasi zo'rim olib ketgandir,

O'z dostonin tinglamoqchi eshilnb,
Shoh bo'lmoqchi g'am pardasi teshilib.
Aytganlari chala qolib izida,
Beixtiyor baxshi ketli qo'shilib,

Shundan beri Yoei qaytib kelmadi,
Ustozimnng niyatlari bo'lmadi.
Bu dostonni tugatolmay, Ergashev,
Kim aytar deb o'ynamadi kulmadi,

Qodir baxshi co'z joyladi dilima,
Bir xudoyim quvvat berdi belima.
Yozganlarin olib kelib Ergashev,
Ayt ukam. deb, quloq tutdi tilima.

Yaxshi chiqsa otaginam shod bo'lar,
Yozijonga tayoq bersam ot bo'lar,
Bo'lganicha aytib berdim, yoronlar,
Yomon aytsam sevishganlar xit bo'lar.

Bu doston ham ajdodlardai xotira,
O'qiganlar ko'ngln bo'lmasii xira.
Aytganlaru yozganlarga duo deng,
Boshingizdan sog'lik ketmasii sira.

Jahon pahlovoni

(majoziy doston)

Qadim o'tgan zamonda biz yashagan makonda, azob berib ko'p jonga, yalmog'iz bo'b imonga, bir Qora dev yasharkan. Yer talab, to'vni talab yer ekan, daryolarni bir boshidan icharkan, kunma-kun nafsi osharkan, kunda qahrin socharkan, uning oldida ayyor va mastonlar, qancha yalmog'izlar, yana xizmatkorlar bor ekan, o'z kayfin surar ekan, qaddini urar ekan, yaxshilikni bilmas ekan, yomonlikdan qolmas ekan, qorong'uga hamroh ekan, yorug'likni dushmani ekan, ovullarni talar ekan, odamlar zulmidan yig'lar ekan, kechani kecha demas, kunduzni kunduz demas, odamlarni ezar ekan, hamma undan bezor ekan. Shunday qilib Qora dev qilmishidan kayfi choq bo'lib yotbedi, bir tush ko'rdi. Tushida ariqlardagi suvlar toshayotgan emish, dalalar gullab, daraxtlar o'sib borayotganmish, odamlar shodlikdan qiyqirib o'ynayotganmish, bir bola ularga baxt berayotganmish. Dev tushidan g'uldirab baqirdi, odamlarini chaqirdi. Bir pasda odamlari keldi, qavog'i to'vning qoyasiday uyulib, ko'ziga qon quyilib, quloqlari dikkayib, har tishi ovzida terakday zinkayib, labi tushib shalpayib, o'zining odamlariga qarab tushini bayon qilayotgan joyi:

Bugun kecha yotib men bir tush ko'rdim,
Bu tushimdan ko'zlarimda yosh ko'rdim,
O'tirgan mastonlar xabar beringlar,
Gulday bo'b o'sayotgan tosh ko'rdim.

Bu tushimdan bo'ldim o'zim hayrona,
Boz ustiga ko'nglim bo'ldi vayrona,
O'tirgan ayyorlar xabar beringlar,
Gulga to'lib borar emish har yona.

Do'sti kelib dushmanliklar yig'ladi,
Ozodlik keldiyu kulfat quladi,
Bu narsalar meni hayron qoldirdi,
Yuragimni parra-parra tiladi.

Quyosh chiqib yorug' bo'ldi har tomon,
Elu yurt dashlarda bo'ladi shodon,
Buni ko'rib o'pkam to'lib boradi,
Bilasiz bu narsa menga ko'p yomon.

Daraxtlar o'sarmish tog'larda lola,
Gumburdap qulabdi bu eski qal'a,

Bir chertsam jahondan yo'qolib ketar,
Odamlarga baxt berarmish bir bola.

Bu tushimdi menga qilinglar bayon,
Qahrimdi sochaman bugun har tomon,
Folbinlarim, kitoblarni ko'ringlar,
Endi insonlarga bermayman omon.

Alqissa, qancha ayyor, qancha maston, qancha mirg'azabu jallod yig'ilgan, hammasi har xil gapirayotir, bir bunday desa, ikkinchisi unday deyotir. Shu mastonlarning ichida Olong'ir degan maston bor edi, Yoshi anchaga brogan edi, nafsi juda yomon edi, o'z ko'nglini xushlar edi, bir tangaga o'zini tomdan tashlar edi, ber desa qochar edi, ol desa yugurar edi, oti Olong'ir edi, o'ziyam uncha-buncha bilang'ir edi, Qora devning bir yonida indamay turgan edi. Qora dev g'uldirab-shaldirab: "Qani Olang'ir, sen gapir, rostingni ayt, mening tushimdi jo'rab ber, bu nima ekan?", dedi. Shunda Olang'ir yo deb ko'zini ochib, kitobini qo'lga olib, avval kitobiga hiyli qarab, rostini aytayinma deb so'rab, Qora devning tushini jo'rab bir so'z aytibdi:

Mayli aytay rostini,
Keching qoshiq qonimdan,
Achchig'ingiz kelmasin,
Qutulmayin jonimdan.

Kecha ko'rgan tushingiz,
Ey sultonim, rost ekan,
Kuyarkanmiz barchamiz,
Bu bolaning dastidan.

Hozir o'zi chaqaloq,
Turolmaydi joyidan,
Kambag'allar, dehqonlar,
Aylanarkan bo'yidan.

Onasi kim bilmayman,
Ko'rsatmadi kitobim,
Otasini izlasam,
Qochib boradi tobim.

Lekin yo'qchil odamlar,
 Bir-bir ko'rib ketarkan,
 Xursand bo'lgandan so'ngra,
 Telpagini otarkan.

Hamma dehqonlar borib,
 Boshin silar ekanlar,
 Kamchiligi ne bo'lsa,
 Topib berar ekanlar.

Hali o'zi chaqaloq,
 Gohi turkab ketarkan,
 Ushlasa daraxtni,
 Birda silkib otarkan.

To'xta desa suvlar ham,
 Taqqa taqqa to'xtarkan,
 Qaysi yo'lni ko'rsatsa,
 Shu tomonga oqarkan.

Kelgin desa tog'lar ham,
 Yurib kelar ekanlar,
 Gul bo'lib ketar ekan,
 Qo'li tiysa tikanlar.

Otibaxt deb odamlar,
 Unga ism qo'yibdi,
 Bari uning o'zini,
 Baxtimiz deb suyibdi.

Tilsimlangan yetti so'z,
 Qo'shilib ot bo'libdi,
 Otin qo'ygan oqshomi,
 Oy osmondan kelibdi.

Osmondagi quyosh ham,
 Nurdan ko'rpa to'sharkan,

Yer ko'tarib bag'riga,
 Yuzlaridan o'parkan.

Ismining boshi "O" dir,
 U ozodlik degani,
 Undan keyin kelar "T",
 Tinchlik bo'lsin degani.

Undan keyin kela "I"
 O'zaro izzat hurmat,
 "B" harfi birlik ekan,
 Birodarlik ham odat.

"A"si esa abadiy,
 "X" xursand bo'lib yashamoq,
 Oxirgi "T" tenglikdir,
 Tenglikda xalq yashamoq.

Bu so'zlarni bilasiz,
 Kesib bo'lmas tilsimot,
 Bo'ladigan o'xshaydi,
 Ey sultonim qiyomat.

Soat sayin u bola,
 Tez-tez o'sib boradi,
 Shu bola odamlarga,
 Kattarsa baxt beradi.

G'ulduradi Qora dev,
 Sholdiradi Qora dev,
 Momaqaldiraqday bo'b,
 Guldiradi Qora dev.

To'xtat, bas qil so'zingdi,
 Emassanku o'zing ko'r,
 Bolaning ayt joyini,
 Qaydaligin aytib ber.

Men uchib borib uni,
Boshini maydalayin,
Kesolmasa qilichim,
Bug'ib yerga taylayin.

Unday narsa kelmagan,
Bundan keyin kelmaydi,
Insonga hech bir baxtni,
Tiri tursam bermaydi.

Baxt beratgan qo'lini,
Burda-burda qilayin,
So'ng xoxolab ustidan,
Qanot qoqib kulayin.

Tilsimotli so'zlarni,
Aslo aytib bo'lmaydi,
Endi aytsa bu so'zni,
Aslo darmon qolmaydi.

Osmondagi oylar ham,
Kelar emish qoshiga,
Keb unga ta'zim qilsa,
Kulfat solgay boshiga.

Olg'ir joyin ayt menga,
Men ertaroq borayin
Oyoqtirab ko'ksiga,
So'ng xoxolab kulayin.

Olg'ir mana kitobni,
Yana qo'lga olgandi,
Hayron bo'lib ko'zlari,
Shaqshayishdan qolgandi.

Endi aytgan savoli,
Qiyinar deydi jonimdi,

Ey sultonim aytayin,
Keching qoshiq qonimdi.

Aytar edim avvaldan,
Bilganda qayda joyi
Menday sho'rni sultonim,
O'zingizni panoyi.

G'arbu sharqqa qarayman,
Ko'rinadi Otibaxt,
Janub bilan shimolda,
Ko'rinadi bo'lib naqd.

Yer ostiga qarasam,
Undan ham ko'rinadi,
Tikka osmonga boqsam,
Shundan ham ko'rinadi.

Men qayoqqa qaramay,
Mana men deb turadi,
O'zi hali yoshgina,
Har tomonga yuradi.

Aytolmay qoldim endi,
Oldingizda gunohkor,
Menday baxti qaroga,
O'zingizda ixtiyor.

Bu gaplarni eshitib, Qora devning achchig'i kelib, Olg'irning quloqlaridan olib, kallasiga bir chertdi. Olg'ir tizzasigacha yerga botdi, uch kun esi ketdi, quloqlari chippa bitdi, bilmay qoldi har qanday isi duddi. O'lmasayam o'lganday bo'lib, yana ustiga olti kun yotdi. Qora devning achchig'i kelib, ikki ko'zi lovillab yonib, tishlaganda qoziqday tishlari bir-birini yorib, tili qonni qorib, oh deganiga daryolar qurib, o'tirgan joylari zarbidan chirib, sochlari tikka bo'lib, olti botmon telpagini ko'tarib, bir xil qiliqlari bir qarich teshib, qahri qattiq kelib, qahriga saroylar muzlab, o'tirganlarga qarab: "Endigi maslahat nima? Nima qilsak Otibaxtni topamiz, tilsimni yechamiz, Boshini kesib, go'shlarini sochamiz",-dedi. Shunda Ofat degan xizmatkori joyidan

turdi. Qora devning o'ng tomonida Olangir tursa, chap yonda Ofat turar edi. Ofat ham ko'p hiylalarni bilar edi. U juda darg'azab edi, yuragi toshdan edi, rahm-shafqatdan qochar edi, ko'chadan bir o'tsa shu ko'chadan olti kun g'am-kulfat ketmas edi. Shu Ofat joyidan turib, kallasini qashib: "Myenda bir maslahat bor, xo'p desangiz aytayin", dedi. "Ayt", -dedi Qora dev. Shunda Ofat bir so'z aytib turgani:

Otibaxtning o'zini,
Aslo topib bo'lmaydi,
Qancha axtargan bilan,
Mana men deb kelmaydi.

Yashiradi odamlar,
Ko'rsatmaydi bizlarga,
Aslo ular uchmaydi,
Aytgan shirin so'zlarga.

Odamlarning o'ziga,
Top deb farmon beraylik,
Ko'rganim yo'q deganni,
O'lgunicha uraylik.

Topib bermaganlarning,
Borin tortib olaylik,
Bolalarin sag'ir qib,
Molday qilib haydaylik.

Uning biror harfini,
Aytganni sog' qo'yamaylik,
Elga ko'rsatib uni,
Xalq ichida osaylik.

Ko'rdim deganlarini,
Top deb ko'zin o'yaylik,
Uning yo'lin kim to'ssa,
Molday qilib so'yaylik.

Topib berganlariga,
Oltin vada qilaylik,
Tog'lar daryolardan ham,
Ko'rdingmi deb so'raylik.

Shu yerda deb eshitsak,
Birdan olib boraylik,
Yong'inda o'lib ketsin,
So'ng shod bo'lib kulaylik.

Ey sultonim mayliga,
Farmon bering o'zimga,
Bo'ynida ipin solib,
Sudrayin izimga.

Qachon ushlasam uni,
Bog'lab olib kelayin,
Farmoningiz ne bo'lsa,
Jazosini berayin.

Qora dev bu gaplarni eshitib, qahri bosilib, og'zi ochilib: "Hov Ofat, mayli, uni ixtiyorini senga berdim, topib kelsang yana ko'nglingdagi niyatlaringdi beraman. Topib kelmasang jazongdi beraman. Janozangda o'zim turaman, go'ringdayam kelib uraman. Lekin ertaroq yugur, bilganlaringdi qil, u bola soat sayin o'sib borar emish, agar oradan yillar o'tsa bo'yi o'sib ketsa, bilagiga kuch, beliga quvvat kirsas so'ng sen bilan menga talab qilar. Polvon bo'lsa kunimizni berar, oldiga solib surar, bizlardi shu yurtimizdan yo'q qilar. Tezroq top, janubdan shimolga, sharqdan g'arbg'a tez yurib chop, nima bo'lsayam olib kelgin", -deb Ofatga duo berib, Qora qo'rg'ondan chiqarib yubordi. Ofatning yugurib izlab yurgani:

Shu chiqqandan shu Ofat,
Izlagandan izladi,
Hech ham asta yurmaydi,
Kunma kunga tezladi.

Sahrolarga borganda,
Otibaxt deb bo'zladi,

Hay attang, deb gohida,
Ikki ko'zin yoshladi.

Qancha yurmasin Ofat,
Aslo uni topmadi,
Xo'rsinadi bechora,
Uning baxti chopmadi.

Tog'lardan ham so'radi,
Yulduzlarga qaradi,
So'ragannning bir ham,
Bilganini aytmadi.

Topmagansan Ofatning,
Xo'p achchig'i keladi,
Ofat endi qahrini,
Odamlarga soladi.

Duchor kelgan odamni,
Uni top deb so'radi,
Ko'rganim yo'q deganni,
Ayamaydi, uradi.

Shaharlarga kirganda,
Uni vayron qiladi,
Qishloqlarning ichiga,
Olov yoqib boradi.

Qancha qancha odamni,
To'da qilib qamadi,
Chollar bilan momolar,
Ul ham chetda qomadi.

Ota ketib bolalar,
Sag'ir bo'lib boradi,
Ona degan sag'irdan,
Ko'cha to'lib boradi.

Bilamanu aytmayman,
Deganlarni otardi,
Bilganlarning jasadi,
Qo'shilishib yotardi.

To'l bo'b qolgan xotinar,
Qarg'ab qarg'ab yig'lardi,
O'zining taqdirini,
Otibaxtga bog'lardi.

Bolalar yig'laganda
Yer titrab borardi,
Otarlar Otibaxtni,
Yuragida boqardi.

Jabrini ko'pligidan,
Quyosh yuzin berkitdi,
Ofat qancha odamni,
O'txonaga irg'itdi.

Qancha jabr qilmasin,
Uni topib bo'lmadi,
Pulga uchib birovi,
Men topdim deb kelmadi.

Gohi gohi kunlari,
Bir zo'r tovush kelardi,
Ofat uni eshitsa,
Esi ketib qolardi.

Qayerdan keldi tovush,
Buni aslo bilmasdi,
Gohi izlab ketardi,
Inning ichi qolmasdi.

Qancha yillar o'tsada,
Aslo topib bo'lmadi,
Muddaosiga Ofat,
Endi yeta olmadi.

Alqissa, Ofat ham Otibaxtni topa olmay, xorib, charchab, labi shalpayib, ovzi jolpayib, bellari bukrayib, misoli bo'lganday bo'lib mayib, ranglari sarg'ayib, oyog'i toyib, Qora dev endi meni o'ldiradi deb mung'ayib, bo'yni kirib ketib, yelkasi xumpayib, Qora devning qoshiga salom berib kirib bordi. Betining suyagi chiqib, dumjayib indamay turaverdi, iyagi cho'zilib, beti yalpayib, Qora dev ham qahri kelib, changalini yozib, ushlagan narsasini uzib: "Qani topib kelganing?", -dedi. "Ey sultonim, meni kechiring, bir qoshiq qonimdan o'ting, harchand qaradim, topolmadim", -deb ko'ziga yosh kelib, bo'ynini xam qilib, ming bor ta'zim qilib, devning oyog'ini o'pib turaverdi. Qora devning jahli chiqib, Ofatga qarab: "Syen badavlat odamlarni ayading, azob uqubat bermading, so'rab bilmading, endi nima bo'ladi noshud", -deb Ofatning qulog'iga bir chertdi. Qulog'i sakkiz chaqrim nariga otilib ketdi. Qora quzg'unlar sakkiz kun yeb yotdi. Ofat bir qulog'idan ayrilib, Ofat puchcha degan nomga egalik qilib qoldi.

Alqissa Qora dev ming bir hiyla qilib, goh o't yoqib, goh odamlarning qoshiga balolar yuborib ko'rdi, bo'lmadi. Tobora Otibaxtning tovushi kelaverdi, endi Qora dev o'zining hamma balolarini urushga shaylayverdi. Bir kuni tong vaqti Qora dev dahshatli tovushdan chirchirab uyg'ondi. Sakson botmon kaltagini qo'lga oldi. "Kim meni uyqumdan bezovta qildi, yerga qoziqday qilib qoqmasam, suyagini chaqmasam, ustiga o'tyoqmasam", -deb joyidan turib, g'uldiraganiga yerlar dirillab, achchig'i kelib, xezlab, xezlaganiga tog'lar muzlab: "Qani meni kim uyg'otdi, kim jur'at etdi, o'zini menga ko'rsatsin", -deb baqiraverdi. Shunda to'satdan qo'rg'oning kiytidan bir tovush keldi: "Qani mal'un, chiq bu yoqqa, senga odamzot farzandi Otibaxt keldi", -deb bir nara tortdi, devning quloqlari chippa bitti, babalab qoldi, esi ketdi. Avval yotgan joyiga kirib ketdi, yana bir irchib chiqib ketdi. "Odamzot bolasida buncha tovush yo'q edi, o'zi kamkuch bo'lsayam tovushi yomon ekan", -deb qarsak chaldi. Barcha mulozimlarni jiyib keldi. "Ey mulozimlar, -dedi Qora dev, Otibaxt keldi, men jang qilaman, bir pasda ahvolini tang qilaman, agar menga kuchlilik qilaversa, hammang qarab turma, har yonidan ot qo'y. Ofat, sen kulfat yog'dirasani, Olg'ir bor yo'g'ini shilib olsin, hammangning vazifang bor, shuni qilaverasan. Och yalang'och, darmonsiz bo'lib qolsa, men tezroq g'alaba qilaman", -dedi. Hammasi rozi bo'ldi. Qora dev kaltaagini ko'tarib tashqari chiqdi, ko'rdi, qaddi basti kelishgan, nechovlar qarab vahmidan adashgan sheryurakli, arslon bilakli bir yigit qo'lida quroli yo'q, vujudida kuch yog'ilib turibdi. Qora dev ichida aytdi: "YO tovba, odamzotdan ham shunday pahlavonlar ham bo'larkanda, lekin buni aldab-suldab yo'lga solsa bo'ladi. Buning ichi kovakka o'xshaydi, buni ushatib maydonga yuborsam bo'lar ekan. Qani avval uning muddaosini so'rab, undan keyin nima qilsam qilay", -deb bir ikki og'iz so'z aytib turibdi:

Qani polvon berman kel,
Muddaongni so'rayin,
Nima tilasang mendan,
Yo'q demayin, berayin.

Istasang ol qal'amni,
Oltinlar ham seniki,
Otibaxt ham ismimi,
Boshqa ism qo'yayin.

Bo'lsa agar dushmaning,
Ikki ko'zin o'yayin,
Qani kirgin o'rdamga,
Mehmon bo'lgini bu kecha.

Senga bo'lsin xizmatkor,
Qancha kelinu checha.
Otibaxt bu so'zlarni,
Dim eshitib turadi,

Qahri qattiq kelgandan,
Ikki qadam yuradi.
-Menga aytma Qora dev,
Bu bema'ni so'zlarni,

Qancha urunganingda,
Aldab bo'lsan bizlarni.
Meni sening dunyoying,
Oltinlaring kerakmas,

Yig'ishtir bu gaplarni,
Chek qo'y gapga, endi bas.
Ikkimizning qonimiz,
Qo'shganda qo'shilmaydi,

Oqqan bilan suvlar bo'b,
Eshganda eshilmaydi.

Mayli sening bilan men,
Urushib qon to'kmaylik,

Erkin turgan yurakka,
Bunda xanjar tiqmaylik.
Mening muddaom shuldir,
Biz ozodlik istaymiz,

Senga tobe bo'lmaymiz,
O'zimizcha yashaymiz.
Yomon ko'pga qo'shilsa,
Keng dunyo tor bo'lar,

Odamzotning hammasi,
Bir-biriga yor bo'lar.
Agar birov och bo'lsa,
Hamma birday och bo'lar,

Agar birov shoh bo'lsa,
Hamma birday shoh bo'lar.
Biz qayerda ishlasak,
Sen ham birga ishlaysan,

Yaxshi-yaxxshi ishlasang,
To'yib-to'yib osh yeysan.
Oltinlaring, mollaring,
Bular bari xalqninki,

Yeru osmon boyligi,
Bari bo'lar bizniki.
Agar shu gapga ko'nsang,
Birga birga yashaysan,

Elga xizmatkor bo'lib,
O'z ko'nglingni xushlaysan.
Agar gapga ko'nmasang,
Qayga bo'lsa ketaver,

Bu yurtlarda turmaysan,
Boshqa joyga o'taver.
Bu gapdan so'ng Qora dev,
Bir xoxolab kuladi,

Qoshidagi gurzusin,
Asta qo'lga oladi.
-Sening bunday gaplaring,
Uxlab tushga kirgan yo'q,

Bu viloyat, joylarga,
O'zim xonu, o'zim bek.
Shuncha aytim bo'lmadi,
Kuning to'lib kelibsan,

Bu gaplarni osamchi deb,
O'ylab dashda yuribsan.
Zo'rligimni bildirib,
Yo'q qilayin o'zingni,

So'ngra o'yib olayin,
Ikki birday ko'zingni.
Tilka, tilka, tilayin,
Suyagingni, belingdi,

Ozodlik deb aytasan,
So'ngra kesay tilingni.
Qora devning shu zamon,
Rosa qahri keladi,

Qo'lidagi gurzusin,
Osmonga ko'taradi.
Qochib borar tirqirab,
Yer ostidagi suvlar,

Oqaverdi shirqirab,
Ochilib turgan gullar.

Ko'p bargidan to'kildi,
Tikka o'sgan daraxt ham,

Bu dahshatdan yiqildi,
Baland-baland tog'lar ham.
Tuba bo'ldi so'tilib,
Yer ustidagi toshlar,

Borayotir otilib,
Sayramay qoldi qushlar.
Yer bag'irlab uchadi,
O'ynab yurgan hayvonlar,

O'qday bo'lib qochadi.
Yorug' edi bu jahon,
Qorong'u bo'b boradi,
Oy ham qo'rqib tog'lardan,

Asta pisib qaradi.
Qo'rqib ketib boradi,
Jamiki tabiat,
Bilmadim bu urushda,

Kinga boqar adolat.
Gurzusini ko'tarib,
Shu Qora dev uradi,
Gurzusidan chiqqan o't,

Ses berib ishqiradi.
O'ti tushgan joylari,
Loppa yonib boradi,
Bir birining zarbiga,

Imoratlar nuradi.
Otibaxt ham shu devning,
Holi nima biladi,
Qo'l uzatib mal'unning,

Yoqasidan oladi.
Siltab otdi Otibaxt,
Bir silkindi ona yer,
Yengil bo'lganday bo'ldi,

Rahmat senga bolam der.
Qora dev ham falakka,
Tikka chiqib boradi,
Berman kelma deb quyosh,

Nayzasini tiradi.
Shundan beri Qora dev,
Osmonda yotar ekan,
Yerga tushayin desa,

Yer tayoq otar ekan.
Oy ham arqonin olib,
Qo'l oyog'in bog'labdi,
Ilib taylabdi ko'kka,

Devning qalbin dog'labdi.
Shundan beri toabad,
Osmonda qolgan ekan,
Qilmishidan pushaymon,

Bo'lib yig'lagan ekan.
Quyosh, oy tutilganda,
Dev yuzini qoplar ekan,
Quyosh ham achchiq bilan,

Olovga toblar ekan.
Olg'irlaru ofatlar,
Ne qilarin bilmadi,
Borsak o'ldirarmi deb,

Qavotiga kelmadi.
To'rt tomonga qochishib,

Qilaverdi qilig'in,
Otibaxt ushlab oldi,

Barini birin-birin.
Ularni sermab otdi,
O'chdi devning chirog'i,
Shundan beri ularning,

Ko'rinmaydi daragi.
Qora dev ketgan zamon,
Quyosh charaqlab chiqdi,
Gullar sirg'alarini,

Quloqlariga taqdi.
Dashda yurgan hayvonlar,
Shod bo'lgandan o'ynadi,
Ona yerning ko'ksida,
Buloqdan suv qaynadi.

Kunlar o'tib boradi,
Yillar o'tib boradi,
Ozodlikning jahonga,
Nomi ketib boradi.

Alqissa, bu elatning boyligi ortaverdi, Qora devdan nishon qolmadi. Otibaxt o'z xislatlarini xalqqa berdi, ular ozod bo'lib yashayverdi, tenglik, qardoshlikni ham berdi, bir-biri bilan ayrilmas do'st bo'ldi, oshini oshayberdi, yoshini yashayverdi, ota-bobosi ko'rmagan, tushiga ham kirmagan davru davronlarni suraverdi. Temirdan ot qildi, po'latdan qanot qildi. Biri biriga xizmat qildi, baxtiyor bo'lib dildagi murodiga yetib yashayverdi.

Qancha tovlar narida, dengizlarning ketida, ufqlardan tumanda, quyosh botar tomnda bir ajdar yashardi. Ko'ziga nima ko'rinsa, tortinmasdan oshardi, och qolganda tog'ni ham birdan damga tortardi. O'rmonni toshi bilan ayamasdan yutardi, odamu hayvonlargacha, qumursqayu qushgacha undan zorillardi, qo'rqib dirillardi. Bu ajdarning o'n ikki boshi bor edi, biridan birining nafi juda zo'r edi, u elatdan bu elatga o'tib hamma joyni vayron qilib yurar edi. Bir kuni qo'lga qo'rasini olib, qayerda mendan qo'rqmagan el bor bo'lsa deb qaradi, ozod diyorni ko'radi, odamlaru qushlaru

Vayron bo'b ketgan tog'lar,
Boshini ko'taradi,
Otibaxt hay, deb o'tsa,
Bo'ston bo'lib boradi.

O'rga qochdi qo'ymadi,
Qirga qochdi qo'ymadi,
Quvar edi Otibaxt,
Iniga kirdi qo'ymadi.

Qocha-qocha ajdahar,
O'z joyiga boradi,
Kechdi o'n bir kalladan,
Bitta boshi qoladi.

Ajdahar qocha-qocha o'z yurtiga borib qoldi. Yurgani darmoni qolmadi, turgani quvvati bo'lmadi, o'zini yerga tashlab, itday xoliqlab, dunyodan umidini uzib turdi. Otibaxt boshiga kelib: "Ey mal'un, tur, armonda o'ldim dema, men qoshingdaman", dedi. Shunda, ajdahar boshini qimillatib: "Ey Otibaxt, men sening sehrli so'zlaringni shunchaki ahmoqchilik degan edim. Ular shunchalik kuchli ekanki, uni hech qanday narsa yengolmas ekan. Men ajdarman, ajdar odamzotga do'stlik qilmaydi, buni bilasan, hozir ham ilojim yetsa senga zahar solgim kelib turibdi. Qo'y endi, o'zimni o'zim o'ldiray", deb, bir chiranib, boshin toshga urdi. Boshi julinib, Otibaxt oyog'i ostiga tushdi. Shu vaqt Otibaxt qo'lini bir silkigan edi, hamma yoq bo'ston bo'lib ketdi. Jami jonzot shod-hurram bo'lib, dalalardan qo'shiqlar yangray boshladi. Otibaxt bir qo'li bilan sehrli so'zlarni ularning ustiga ham tashladi, undan keyin bir-biri bilan do'st, qadrdon bo'lib, bir-biriga yordam berib, baxtli, saodatli bo'lib yashay boshladilar.

Alqissa, Otibaxt ozodlik qilichini gul qilib, tinchlik qalqonini baland ko'tarib kaptar qilib, ular ustiga uchirdi, ular ozod va baxtiyorlik gashtini suraverdi, tinchlik kaptarlari jahon bo'ylab uchaverdi.

Ana endi Otibaxt o'z eliga kelib yana bo'stonlar oralab xalq bo'lib, bog'ustiga bog'i bo'ston yaratib yashayverdi. Bir kuni Otibaxtning qoshiga bir donishmand chol kelib, Otibaxtga qarab, ikki ovuz so'z aytib turibdi:

Ey Otibaxt, quloq sol,
Mening aytgan so'zimga,
Issiqdan qovjiradi,
Bir qaragin yuzimga.

Sen koʻrmagan joylarda,
Bir sariq dev yashaydi,
Sariq devning ham ishi,
Qoradevga oʻxshaydi.

U yashagan joylarda,
Odamzot yurolmaydi,
Koʻzga koʻrinmaydi u,
Hech kimsa koʻrolmaydi.

Qancha odamzotlarni,
U yalmogʻiz yutgandi,
Qanchalik moli mulki,
Unda qolib ketgandi.

Qancha inson bolasin,
Tiriklayin koʻmgandir,
Oʻzini qilmishidan,
Qah qah urib kulgandir.

Qancha choʻli sahrolar,
Sariq devga makondir,
Ilon bilan chayonlar,
Faqat unga yoqqandir.

Goh yuborib shamolni,
Qumdan ustun koʻtarar,
Agar oʻssa bir koʻkat,
Yulib osmonga otar.

Havo yogʻib suv boʻlsa,
Yerga tortib quritar,
Tuba-tuba qumlarni,
Ustiga toʻkib ketar.

Gap koʻtarib oʻkirib,
Qishloqlarni bosadi,

Koʻrgan daraxtlarini,
Choʻrta-choʻrta kesadi.

Goh gohida olovni,
Boʻstonlarga tashlaydi,
Qancha qancha dehqonning,
Koʻzlarini yoshlaydi.

Yer yuzini choʻl qilib,
Olsam deydi niyati,
Aslo yoʻqdir u devning,
Nomus bilan uyati.

Bundan avval ne erlar,
Yengaman deb bordilar,
Qaytib kelmadi omon,
Hay attang deb qoldilar.

Qancha-qancha karvonlar,
Yoʻqoldilar bedarak,
Sariq dev koʻmgan uni,
Kim qilar uni soʻroq.

Qushlar uchsa xohlamas,
Qovjiratib kuydirar,
Odam yursa olovni,
Tubasidan endirar.

Tilsimlidir nomlaring,
Balki sendan qoʻrqadi,
U quturgan itday boʻb,
Faqat suvdan hurkadi.

Shu zahoti Otibaxt,
Qadam taylab joʻnadi,
Yuz ming botmon ketmonni,
Silab qoʻlga oladi.

Katta-katta tog'larni,
YUlib qo'lga oladi,
Kattadaryolarni ham,
Burib yo'lga soladi.

Suvlar bundan shod bo'lar,
Oqar edi o'ynoqlab,
Tog'lar hursand bo'lgandan,
O'zin taylardi qalab.

Suvlarga yo'l ko'rsatib,
Otibaxt tez boradi,
Boshqa barcha daryo ham,
O'z suvini buradi.

Gursillatib qadamin,
Otibaxt boraverdi,
Xursand bo'lib maysalar,
Bo'y cho'zib turaverdi.

Otibaxt cho'l ishiga,
Tobora yuraverdi,
Sariq dev ham hayron bo'b,
Osmondan qarar edi.

-Vaho,- dedi Sariq dev,
Bu ham cho'lga keladi,
Bundan chiqolmay endi,
Mangu shunda qoladi.

Qancha odamlar keldi,
Ular bunday emasdi,
Hech qachon suvlar oqib,
Orqasidan kemasdi.

Yo tavba odamzotda,
Bunday polvon bo'lmaydi,

Tuba-tuba tuproqni,
Kesakdayin otmaydi.

Qadami yetgan joyda,
Oltinlar chiqmas edi,
Hech zamonda ko'rmadim,
Suv o'rga oqmas edi.

Baribir odamzotku,
Teng kelolmaydi menga,
Bir sichqonning inini,
Ming tanga qilay unga.

Zerikib qolgan edim,
Endi xursand bo'layin,
Ko'ksiga oyoq qo'yib,
Bir xoxolab kulayin.

Alqissa, Sariq devning achchig'i kelib, badandagi tuklari terakday bo'lib, murudi tovoniga tushib, achchig'i kelganda osmonga qarab, qirq quloch o'sib, ikki ko'zi yonib, qovog'i tubadan uyulib, qulog'ini yozib, qulog'i u sahrodan bu sahroga yetib, o't olgan tog'day bo'lib, ichi yonib, ho'l o'tinday tutaqib, o'zicha har narsa deb g'uldirab, g'ulduraganiga ham tog' nuraganday sholdirab: "Bu odamzotni ham bir ko'rayin, buni nobud qilayin, gavdasini qum ostiga olayin, kelmasday qilib tazirini berayin",-deb, qo'lini bir silkitdi. Labbay deb shamol, o't, olov, to'polon, quyun, garmsel kabi askarlari esnab joyidan turdi. Devning achchig'i kelganini bildi. Hammasi joyidan cho'pchib tushaverdi. Kimning ajali yetdi, kimning kuni bitdi deb, vaxshat bilan gir-gir aylanaverdi. Sariq dev ularga qarab bir so'z aytib turgani:

Qani keling burxonlar,
O'tdan nayza qilinglar,
Qani kyeling shamollar,
Qumdan gurzi qilinglar.

Qani keling garmsel,
Dashga olov sochaver,
Quyun sen ham qilichman,
Boshin ko'zlab uraver.

Qo'l oyog'in ip bilan,
Mahkam qilib bog'layver,
Olov sen ham cho'llarda,
Chug'dan o'q qib otaver.

Odamzotni bu joyga,
Ajal tortib kelibdi,
Tilsimgarga o'xshaydi,
Suvdan qurol olibdi.

Sariqlik menda turib,
Bu qo'lini silkidi,
Bor adovat azoblar,
Cho'l yobonda izg'idi.

Quyun o'ynab, uyirilib,
Yasayverdi qilichni,
Olaman der g'ovlillab,
Bu odamzotdan boshni.

Olov oldi har yondi,
Qumlar ham qizib ketdi,
Devning tiysa oyog'i,
Yobondi qazib ketdi.

Tog'day-tog'day qumlarni,
Osmonga sermab otdi,
Ko'tarildi to'zonlar,
Kun yuzini berkitdi.

Saksovullar oh deya,
Boshin yerga tayladi,
Xushtak chalib to'polon,
Cho'l yuzida o'ynadi.

Otibaxtning qoshiga,
Bari o'ynab keladi,
Ha halab, hu hulab,
Atrofini oladi.

Otibaxt ham suvlardan,
Qalqon qilib oladi,
Ketmoni qo'lda qilich,
Ayamaydi soladi.

Tuba tuba o't qumlar,
Qalqonida yo'q bo'ldi,
Otibaxt ketmonidan,
Rosa ko'ngli to'q bo'ldi.

Quyunlar kelganida,
Aslo pisand qilmadi,
Olov yonib kelardi,
Uni ko'zga ilmadi.

Kelganini kelganday,
Ushlab yerga uradi,
Voh o'ldim deb nechovi,
Birday qochib boradi.

Pisand qilmay oqibat,
Cho'lga yurdi mardona,
O'tgan joy bo'ston bo'lib,
Qushlar sayradi yana.

Sariq dev ham qaradi,
Yuborgani yo'q bo'ldi,
Hammasi taslim bo'lib,
Uning xizmatin qildi.

Olov bilan quyunlar,
Jilov bo'ldi otiga,
O't, shamol salqin bo'lib,
Taskin berar betiga.

Bir oh urdi Sariq dev,
Cho'llar larzon beradi,
Barin nobud qilay deb,
Endi o'zi yuradi.

Xop etib kelib qoldi,
Otibaxtning qoshiga,
Aylanib kulaverdi,
Shu botirning boshida.

Ey Otibaxt, o'zingni,
Men nobud qilay dedi,
Yoki seni o'ldiray,
Yo o'zim o'lay dedi.

Chopib keb har yog'idan,
Shunday daxshat soladi,
Cho'llar ketti yorilib,
Otibaxt yoqasidan.

Ushlar chanchoqday qilib,
Otibaxt ham qo'lini,
Uzatdi ushlab oldi,
Boshidan aylantirib,

So'ng yerga sozlab soldi.
Yorilgan ora cho'llar,
Bir-biriga ushlashdi,
Ilonlaru chayonlar,

Endi ko'zin yoshlashdi.
-O'ldirma der Sariq dev,
Bir kuningga yarayin,
Ey jahon pahlavoni,

Sendan bir gap so'rayin.
Odamzotni der edim,
Gavda bor ichi puchda,
Rostin ayt qaydan oling,

Bunday yengilmas kuchdi.
Otibaxt asli oting,

Sehrlidir bilaman,
Bunday kuch qaydan kelgan,

O'zim hayron bo'laman.
"Aha" dedi Otibaxt,
Endi esga kiribsan,
Hayron bo'libsan menga,

Mendan so'rab turibsan.
Sen bilibsan otimni,
Otim turli-turlikdan,
Mayli senga aytayin,

Pahlavonlik birlikdan.
Sariq dev der birlikni,
Menga tushuntirib ber,
Agarda kuchli bo'lsa,

Men ham senga to'kay ter.
-Eshit dedi Otibaxt,
Mayli aytay sirini,
Bilsang bizda ko'p millat,

Og'a der bir-birini.
Birining xizmatiga,
Biri tayyor bo'ladi,
Agar kerak bo'b qolsa,

Tanda jonin beradi.
Mayli aytay boshidan,
Bari menga qo'shilgan,
Misli qattiq po'latday,

Bir-biriga eshilgan.
Mana qo'llar, tanalar,
Butun xalqning birligi,
Kundan kunga oshadi,

Baxt-iqbol ham zo'rligi.
Meni qilgan ishlarim,
Bilsang ularning ishi,
Hech vaqt aniqlanmaydi,

Menday polvonning yoshi.
-Yana bir gap so'rayin,
Aslo og'ir olmagin,
Goh odam qarimayma,

So'raydida bilmagan.
Sen ham bilgin odamzot,
Yashamaydi abadiy,
Yaqinda chol bo'lasan,

Bu so'zim mening qat'iy.
Ko'krak kerib Otibaxt,
Bir xoxolab kuladi,
Yomon gap ayttimma deb,

Devga qo'rquv keladi.
E, esi past Sariq dev,
Men axir zaminmanku,
Bilarmisan zamindi,

U ku yashaydi mangu.
O'lsa agar bir kishi,
Uni farzandi qoladi,
Bir kishining o'rnida,

O'nlab quvvat bo'ladi.
Ul ham o'lmaydi aslo,
Farzandi uning o'zi,
Yuragi yuragiyu,

Ko'zidir uning ko'zi.
Shuning uchun har doim,

Men yasharib boraman.
Yer kurra tug'ilmaydi,

Men ham mangu qolaman.
Mening bilgin qadamim,
Bil yoshlikdan yoshlikka,
Yoshlikdan yigitlikka,

Doim abadiylikka.
Dev endi taslim bo'lib,
Unga bo'ldi xizmatkor,
Ne qil desa qiladi,

Otibaxtga madadkor.
Shunday qilib Otibaxt,
Murod maqsadga yetdi,
Osmonga oltin sochib,

Mana do'stlar tong otdi.
"Otibaxt" dostonini,
Mana Qodir ham aytdi,
Abdiolim tinmayin,

Mashin bo'b tolmay bitdi.
Bir yonimda o'tirar,
Qarang Malik Muroddi,

Qamishday to'lg'ab boshin,
Goho haydar G'irotti.

Qodir baxshining shogirdlariga o'g'itlari***1 (Do'mbira haqida)**

-Do'mbira bir quloch yog'och, agar uni mahorat bilan chala bilsang, bulbuldan o'ktam sayraydi. Agar chala bilmasang bir quloch o'tin nima, do'mbira nima? Shuning uchun baxshi bo'lsang do'mbirani hovorga taylama, undan hech kim hakkalmasin.

-Baxshi bo'lsang, do'mbirani o'zingga yo'ldosh, sirdosh va quvvatim deb bil.

-Do'mbiraning torini o'z vaqtida almashtir.

-Do'mbirani qo'ling yuvilgan bo'lsa ushla.

-Do'mbirani chertmagan vaqtingda g'ilofga saqla.

-Hamsoyalarnikiga va boshqa joyga xizmatga berganingda do'mbirani sira tashlab kelma.

-Do'mbirani yangi olgan bo'lsang, eskisini shogirdlaringga tekinga ber.

-Do'mbirani shogidlaringga berayotganingda hamma shartlarini tushuntirib ber.

-Do'mbirani xor qilib yoki zor-zorlatib chalma, ustasiga ko'rsatib tur.

-Do'mbirani fohishaga ushlatma.

-Qo'ng'irotda odamning uyida bittadan do'mbira turgani ma'qul.

2. To'ychilarni qabul qilish haqida.

-Uyingga kelgan har bir insonni ochiq chehra bilan qabul qil.

-Uyingga kirib bir tuyir non yeb chiqmasa, ruxsat qilma.

-Bemor yurgan bo'lsang ham, uyinga to'ychi seni so'roqlab kelgan bo'lsa, iloji boricha joyingdan turib, istiqboliga chiq.

-Agar turolmaydigan bo'lsang, uzringni aytib, kechirim so'ra.

-Ular seni to'yga aytib kelgan, qo'shig'ingni savdolashma. Borsang kamini xudo to'ldiradi.

-Ularga mensimay qarama.

-To'ychilardan foydalanish yo'lini izlama, agar ularning o'zlari marhamat qilsa, chegaradan oshma.

-Agar to'yiga borolmasang, uzuringni ayt.

-To'ychilarni yolg'on gapirib jo'natma, agar shunday qilsang, obro'yinga putur yetadi.

-Bir kunda ikki kishiga va'da berma.

*O'g'itlarni Qahhor baxshi yozib olgan

-Bir kishining to'yiga bormoqchisan, lekin davlat seni boshqa tomonga lozim topdi. Sen iloji boricha to'y egasiga xabar berishga shoshil. Ana shunda yuzing oq bo'ladi.

-Bir kunda g'ajirday uchta-to'rtta to'yni kezma.

-To'ychini uydan jo'natayotganda qo'ling ko'ksida bo'lsin. Bu holat sening tarbiya topganingni bildiradi.

-to'ychi jo'nayotganda unga oq yo'l tila.

3. To'yga borishda

-To'yga jo'nashdan oldin yaxshilab uxlab ol.

-Uyqudan turib, soqol mo'ylovingni ol va sochingni tozalab yuv.

-Tirroqlaringga etibor ber

-Yaxshilab qorningni to'ydir.

-Kiyinishiga katta e'tibor qil.

-To'yxonaga juldur-juldur kiyinib borma.

-Iloji bo'lsa to'yxonaga to'nda bor.

-Hech qachon to'yxonaga yalangbosh borma.

-Baxshiga ko'proq sur telpak va ola do'ppi yarashadi.

-Qabotningda yo shogirdlaringdan, yo og'ayinlaringdan birov bo'lsin. So'ppayib yurma.

-To'yxonaga borganingda avvalo salom ber va istiqboliga chiqqanlar bilan ko'rishib chiq.

-To'yxonaga ochiq chehra bilan kirib bor.

-Baxshilarga uzun soch qo'yish yarashmaydi.

4. To'yxonada xizmat qilish haqida.

-To'y egalari lozim topgan joyda o'tir.

-O'tirgan joying toza bo'lsin.

-“To'y qullu bo'lsin” ni o'zingdan kattar o'tirgan bo'lsa, oldin aytma.

-Taomni manmanlikka berilib, oldin boshlama. Oldin yoshi ulug'lar boshlasin.

-Dasturxonga duo qilish ham ulug'lardan bo'lsin.

-Bobolarning ichiga kirib borganingda salom ber, qo'ling ko'ksingda bo'lsin.

-Ular ko'rsatgan joyda o'tir.

-Bilmagan dostoningni hech qachon aytma.

-Dostonni boshlashdan oldin nasihat va yaxshilikka yetaklovchi termalardan boshla.

-Bobolarning ichida bilgan dostoningni aytib, ko'nglini ko'tar va duosini ol. Ular talab qilsa, zeriktirmasdan kuyla.

-Bobolar rozi bo'lgandan keyin qo'shiqni to'xtat va duolashib jo'na.

-Iloji bo'lsa to'yxonada yotma, chunki ularni tashvishga qo'yasan.

-Mabodo, seni konsert bo'layotgan davraga taklif qilsa, kamtarlik bilan bilan kirib bor.

-Chorpoyada o'tirganingda artistlar bilan quyi so'rash, olifalik qilma.

-O'yinchi qizga tegajonlik qilib, obro'yingni ketkazma.

-Davra raisiga itoat qil.

-Davrada xalqning talabiga qarab, xizmat qil.

-Mikrafonda kuylayotganda hech qachon odamlarga o'zingni ko'z-ko'z qilma.

-Qo'shiq aytayotganingda xotin-qizlarga tikilib boqma. Agar boqsang sening sha'ningga har-xil gap bo'lishi mumkin.

-Agar sen baxshi bo'lsang, davrada bekorchi so'zlarni termada ishlatma.

-Davrada eng go'zal so'zlarni ishlat.

-Agar xalq senga og'ib turgan bo'lsa ham, artistlarni esdan chiqarma, ularga ham odob bilan navbat berib tur.

-Agar xalq sening qo'shig'inga qiziqmayotgan bo'lsa, o'zingni urib yotma.

-To'yga borganingda to'y egasining ko'nglini ol, kelgan barcha xalq sendan rozi bo'lsin.

-Xizmat tugagandan keyin to'y egasining roziligini va duosini olib, jo'na.

-Bergan haqiga talashma.

-Agar u nomard bo'lsa, sen duo berib ket.

5. Ustozni hurmatlash haqida

-Ustoz yetti otaga tengdir.

-Birorvni ustozim deb ushlama, agar ushlasang, uning hurmatini joyiga qo'y.

-Ustozingni tez-tez so'roqlab tur.

-Davrada, to'yda ustozing bilan birga bo'lsang, chechanlik qilma.

-Birga yursang, do'mbirasini ko'tarib yur.

-Ustozing oldida aroq ichma.

-Ustozing ruxsat bermay, sen termanni boshlama.

-Bilmagan narsangni odob bilan so'ra.

-Ustozing senga o'z farzandiday ishonsin.

-Hech qachon ustozing haqiga xiyonat qilma.

-Ustozni otam deb bil.

-Ustozing sendan rozi bo'lsa, ikki dunyong obld bo'ladi.

-Ustozing gapini ikki qilma.

-Ustozing turganda sen to'ychiga oldin javob berma.

-Ustozingni birov yomon desa, sen o'shanga qo'shilib yomonlama.

-Ustozdan ozroq narsani o'rganib, baxshi bo'ldim, dema.

-Qorning to'ysa, ustozingni yoddan chiqarma.

-Mabodo obro'ying baland bo'lib ketsa, ustozingdan minnatdor bo'l.

-Qancha ulug' bo'lsang ham ustozingga bosh eg.

-Hech qachon ustozing bilan bellashma, davrada tillashma, mabodo shunday qilsang oqibating kuyadi.

-Ustozing oilasini hech qachon yoddan chiqarma.

-Izida qolganlarni rozi qil.

-Agar imkoning yetsa, haqiga quron tilovat qildirib tur.

-Ko'ringanni ustozim deb izzatingni qochirma.

-Sendan ulug'larning bari - ustozdir.

-Shogird bo'lsang ustozingga munosib bo'l. Agar eplay olmasang, boshqa hunar o'rgan.

-Ustoz ko'rgan shogird xudoning nuridan bahramanddir.

6. Doston va termanni kuylash haqida.

-Dostonni to'liq bilmasang, aytma.

-Dostonni kuylayotganingda unning har bir so'ziga e'tibor ber.

-Dostonni ta'sirli so'zlar bilan boyit.

-Dostonni hikoya qismi iloji borichauyqashsin, she'riy qismi esa qoidaga bo'ysunsin.

-Doston davraga moslab kuylansa, tez ta'sir qiladi.

-Dostonni boyitaman deb, buzib tashlama, uning kuchini qochirasan.

-Doston epizodlarga boy bo'lsin.

-Doston voqealari tabiat manzarasi bilan qorishsa yanada go'zallashadi.

-Dostonning qayg'uli joylarini og'ir kuylarga, sho'x joylarida yengil nag'malarda, ot choptirish, jangga kirishish joylarini shularga mos sozlarda aysang, doston ta'sirli bo'ladi. Tinglovchini zeriktirmaydi.

-Dostonda bosh qahramonni zaif qilib ko'rsatma, agar qahramon zaif bo'lsa, eshituvchilar esnay boshlaydi.

-Davralar dostonni maroq bilan tinglayotgan bo'lsa, qoldirmay ayt.

-Agar ular zerikayotgan bo'lsa, dostonning qiziq-qiziq joylarin ayt.

- Dostonni qanday aytdim deb so'rama, ularning o'zi senga baho bersin.
 - Doston katta bir dengiz, uni harom qilib ichma.
 - Dostonning yaxshi-yomoni bo'lmaydi. Agar aytuvchi mohir bo'lsa, yomonni ham yaxshi qilib kuylaydi, tinglovchiga yetkizadi. Mabodo aytuvchi muxtal bo'lsa, yaxshi dostonni ham qorib taylaydi, tinglovchining ixlosini qaytaradi. Shuning uchun mohirlikka intil.
 - Terma aytish o'ta chechanlikni talab qiladi.
 - Bir insonni ta'riflasang, uning yaxshi tomonini axtar.
 - Ustozlar termasini buzib kuylama.
 - Har bir terma har-xil nag'mada aytilgani ma'qul.
 - Termaning siri uning bir hissiyotga bog'lanishida, ta'sirida va ravonligida.
 - Terma ko'proq yetti-sakkiz yoki to'qqiz bo'g'inda bo'ladi.
 - Aytayotgan termang odamlarning kayfiyatini ko'tarsin.
 - Yetuk baxshi bo'lish uchun yozma adabiyotni ham chuqur bilmoq lozim.
 - So'zga chechan bo'lish uchun she'riyatni sevishi kerak.
 - Nag'ma chalish uchun o'tkir zehn, so'z boyligini oshirish uchun yozma va og'zaki adabiyotni biladigan qobiliyat, so'z va sozni bir-biriga jamiratish uchun yuksak mahorat kerak. Ravo ovoz esa – bu xudoning bandasiga bergan in'omi.
 - Baxshining obro'yini oshiradigan yana bir buyuk narsa borki-bu o'ta kamtarlik va samimiyat.
 - Manmanlik-zavol, topgani-uvol.
 - Rozilik bilan topilgan mol-halol.
- 7. Baxshilarning bir-biriga munosabati haqida.**
- Xudo har kimga har xil talant beradi. Ana shu har xillik bir xil kasb egalari orasida nizo chiqaradi. Bu nizoni esa donolik bartaraf etadi. Shunday ekan har kim holiga yarasha, dangana ko'r puliga yarasha.
 - Baxshilar bir-birlari bilan uchrashganda, bir ota-onaning bolasiday quchoq ochib ko'rishsa, qanday chiroyli bo'ladi.
 - Sen baxshilarni ko'rganingda, ularning obro'yini hisobga olmay, bari bilan teng ko'rish.
 - O'zingdan past baxshilarni ham tingla, ularni o'rgan, ulardan balki sen bilmaydigan iboralar, so'zlar chiqib qolishi mumkin.
 - Baxshilarni bir-biriga yomonlama, izzating qochadi.
 - Yosh bo'lsang, ularning xizmatini qil.
 - Baxshilardan birontasi sendan yaxshi aytsa, hasat qilma, balki havas qil. Ana shunda sen kamolotga yetasan.
 - Baxshilar bir-birlarini izlab tursa, el ichida hurmati oshadi.

- Baxshilar to'yda birikkanlarida bir-birlariga izzat-hurmat bilan navbat bersalar, olam guliston bo'ladi. O'rtada xafagarchilik chiqmaydi.
- Agar sen bir tumanga to'yga borsang, u yerda keksa baxshi bor bo'lsa, sen uni borib ko'rgan yoki davraga olib keltirgin. Bu ish sening donolingingni bildiradi.
- Sen baxshi bo'lgan bo'lsang birinchi qishlog'ingning ko'nglini top. Bu ish qishlog'ingdagi obro'yingni oshirib, ular senga qanot bo'ladi.
- Hamkasbing qo'shiq aytayotganda sen uning qo'shig'ini bepisd qilma yoki guring bilan bo'lma. Bu unga bo'lgan hurmatingni bildiradi.
- Katta baxshi bo'lsang shogird tayyorla. Daraxt ham mevasi bilan qadrla.
- Bo'sh vaqting bo'lsa, doston kitob o'qi.
- Xizmatda yurganingda aroq ichma.
- Baxshi bo'lsang, harom yo'lga yurma.

MUNDARIJA:

O.Nazarbekov Qodir baxshining ijodiy merosi	4
A.Ergashev Ulkan salohiyat sohibi.....	6
Termalar.....	9
An'anaviy termalar.....	9
Do'mbiram.....	9
Nima aytay.....	9
Bo'lmasin-1.....	12
Bo'lmasin-2.....	12
Ohuva-1.....	13
Ohuva-2.....	14
Ayrilsa.....	15
Yaxshidir.....	16
Yigitga.....	17
Qolmadi.....	18
Tabib va giyoh.....	20
Kelar Kuytanning kelini.....	22
Na foyda.....	25
Ne yomon.....	26
Zamonaviy termalar.....	28
Dehqonobodsan	28
Qarshi cho'lin.....	30
Qashqadaryo.....	31
Go'zal Qashqadaryo.....	33
O'zbekistonimsan.....	34
Mening O'zbekistonim.....	35
Muborak.....	36
Yig'lamagin onajon.....	37
Keladi.....	37
To'rtliklar	42
Toshkentim	43
Qaynarbuloq bulbulim	44
Mehmondir.....	45
Samarqandim-qandim.....	46
Suvning qadri.....	47
Qorako'limni maqtayin.....	49
Ustozdir	51
Ustozimga.....	52
Oy Kamola-Kamola.....	53
Janbul bilan Obay ikkov.....	54

Cho'lni qiling guliston.....	55
Obro'yingdan ayrilma.....	57
Sayrob kuyla.....	58
Hajviy termalar.....	58
Sen benzinimsan.....	58
Qizmisan yo o'g'ilmisan.....	59
Yomon qaynona.....	61
Stilyak.....	62
Ferma mudiri.....	63
Ishdan qocha.....	65

Dostonlar:

Kelinoy dostoni.....	67
Yozi bilan Zebo dostoni	158
Jahon pahlavoni (majoziy doston)	309
Qodir baxshining shogirdlarga o'gitlari.....	342

RESPUBLIKA BAXSHICHILIK SAN'ATI MARKAZI
QARSHI DAVLAT UNIVERSITETI

Qodir baxshi Rahimov

SAYLANMA

(Xalq dostonlari)

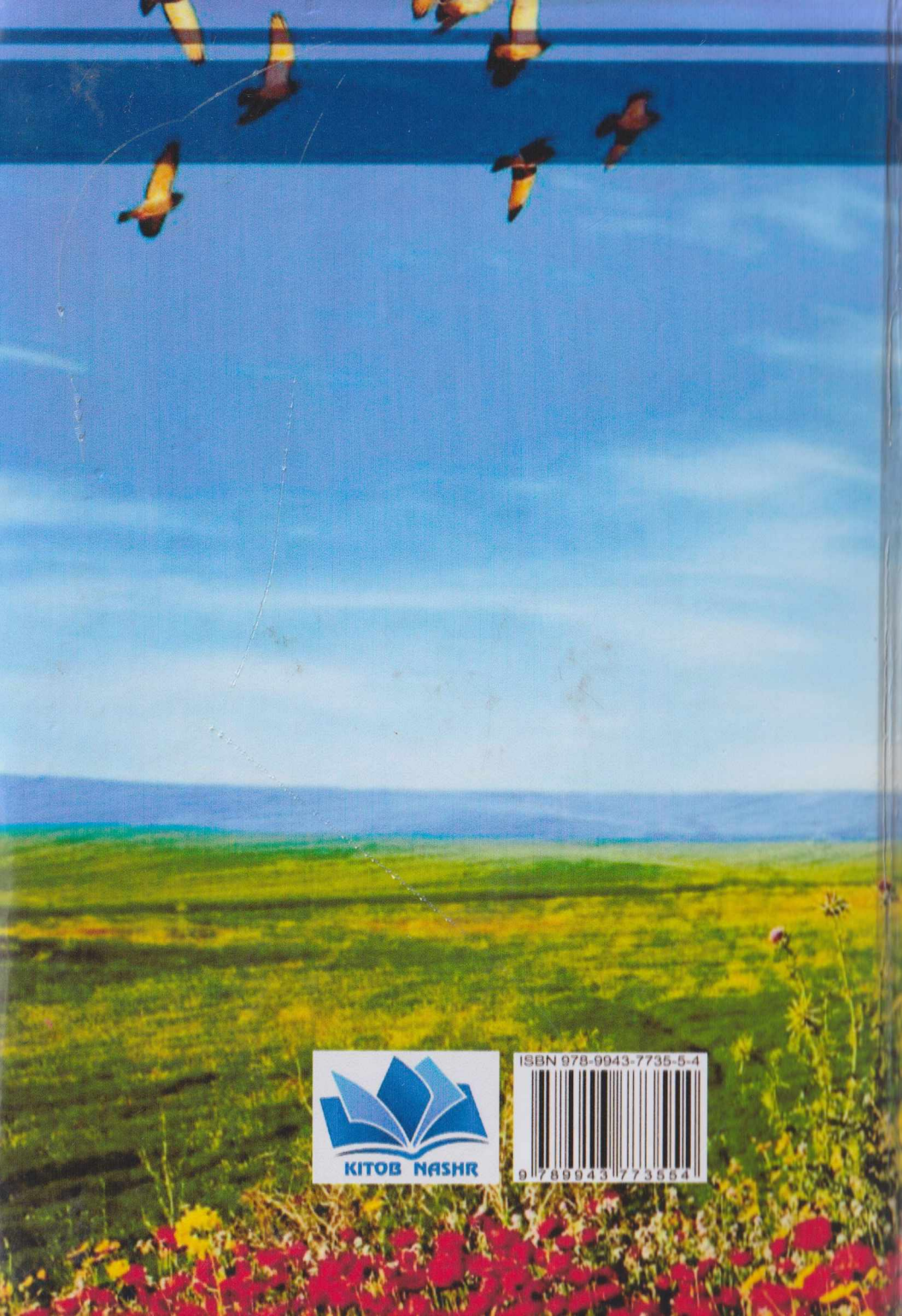
1 kitob

Muharrir: I. Ayniddinnov
Musahhib: S. Ayniddinov
Saxifalovchi: M. Nusratov

“KITOB NASHR” nashriyotri
Termiz shahri Islom Karimov
ko'chasi 62-uy

Tasdiqnoma: № 5300 (10.05.2021)
Terishga 20.04.2023 yil berildi.
Bosishga 22.05.2023 yil ruxsat etildi
bichim 84/60 80/rp ofesni bosma usuli
22 shart b.t. adadi 250

“ILM” мчж bosmaxonasida chop etildi.
Termiz shahri, Nodir ko'chasi, 6-uy.

ISBN 978-9943-7735-5-4

